

বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমার্দ্ধৰ অসমীয়া আলোচনীৰ ভাষাঃ
এটি অধ্যয়ন
(উষা, বাঁহী আৰু আৱাহনৰ বিশেষ উল্লিখনসহ)

বড়োলেণ্ড বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ভাষা শাখাত অসমীয়া বিভাগৰ
অধীনত পিএইচ. ডি. ডিগ্ৰী প্ৰাপ্তিৰ বাবে প্ৰাক্-প্ৰদত্ত
গৱেষণা-গ্ৰন্থ

বিজু বৰুৱা

Reg. No. : FINAL/01 ASS/0009 of 2015-2016

অসমীয়া বিভাগ

বড়োলেণ্ড বিশ্ববিদ্যালয়

২০১৮

**BINGSHA SATIKĀR PRATHAMĀRDHAR ASOMIYĀ
ĀLOCHANEER BHĀSĀ : EṬI ADHYAYAN
(USHA, BANHI ARU AWAHANAR BISESH ULLIKHAN SAHA)**

**[A THESIS PRE-SUBMITTED TO BODOLAND UNIVERSITY
FOR THE DEGREE OF DOCTOR OF PHILOSOPHY IN THE
SUBJECT OF ASSAMESE IN THE FACULTY OF LANGUAGE]**

BIJU BARUAH

Reg. No. : FINAL/01 ASS/0009 of 2015-2016

Assamese Department

Bodoland University

2018

**DEPARTMENT OF ASSAMESE
BODOLAND UNIVERSITY
DEBARGAON, KOKRAJHAR-783370**

Dr. Sumi Kalita

Assistant Professor,
Deptt. of Assamese
Bodoland University
Kokrajhar-783370

Ref.....

Date.....

C E R T I F I C A T E

It gives me pleasure in certifying that the thesis entitled "**Bingsha Satikār Prathamārdhar Asomiya Ālochaneer Bhāsā : Eṭi Adhyayan (Usha, Banhi aru Awahanar Bisesh Ullikhan Saha)**" submitted by Biju Baruah for the Degree of Doctor of Philosophy in the Department of Assamese is an original work under my guidance & supervision. She has fulfilled all the requirements under the Ph.D. rules of Bodoland University for submitting a thesis. To the best of my knowledge this thesis is the result of her own investigation and the thesis has not been submitted to this or any other University either in whole or in part for any research degree.

Date :

(Sumi Kalita)

DECLARATION

I, Biju Baruah, hereby declare that the thesis entitled "**Bingsha Satikār Prathamārdhar Asomiya Ālochaneer Bhāsā : Eṭi Adhyayan (Usha, Banhi Aru Awahanar Bisesh Ullikhan Saha)**" was not submitted by me for any research degree to this University or any other University or Institution.

Date :

(Biju Baruah)

সূচীপত্ৰ

	বিষয়	পৃষ্ঠা
	পাতনি	অ-আ
	কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন	ক-খ
	সংক্ষিপ্ত ৰূপ	গ
	সাংকেতিক চিহ্ন	ঘ
	অৱতৰণিকা	.০১- .০৭
প্ৰথম অধ্যায় :	১.০ অসমীয়া বাতৰি কাকত আৰু আলোচনীৰ ইতিহাস	১-১৪
	১.১ ভাৰতীয় সংবাদপত্ৰৰ ইতিহাস	
	১.২ বাতৰি সোধা প্ৰথা	
	১.৩ সংবাদসেৱা আৰু বুৰঞ্জী	
	১.৪ অসমীয়া বাতৰি কাকত আৰু আলোচনীৰ পৃষ্ঠভূমি	
	১.৫ অৰুণোদইৰ দুটা ৰূপ	
	১.৬ অসমীয়া বাতৰি কাকত আৰু আলোচনীৰ ক্ৰমবিকাশ	
	১.৭ বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমাদ্ৰ্ৰ আলোচনী	
	১.৭.১ উষা	
	১.৭.২ বাঁহী	
	১.৭.৩ আৱাহন	
দ্বিতীয় অধ্যায় :	২.০ বিংশ শতিকাৰ অসমৰ বৌদ্ধিক আৰু সামাজিক পটভূমি	১৫-৩৬
	২.১ ৰাজনৈতিক বাতাবৰণ	
	২.২ অৰ্থনৈতিক পৃষ্ঠভূমি	
	২.৩ ভাষিক আৰু শৈক্ষিক পৃষ্ঠভূমি	
	২.৪ সমাজ-সাংস্কৃতিক মূল্যবোধৰ ৰূপান্তৰ	
	২.৫ আলোচনীৰ ভূমিকা	
	২.৬ বৌদ্ধিক বিৱৰ্তন সাহিত্যৰ ধাৰাত	

- ২.৬.১ কাব্য সাহিত্য
- ২.৬.২ নাট্য সাহিত্য
- ২.৬.৩ উপন্যাস সাহিত্য
- ২.৬.৪ চুটিগল্প
- ২.৬.৫ প্রবন্ধ, ব্যংগ বচনা, ভ্রমণ সাহিত্য
- ২.৬.৬ জীৱনী সাহিত্য
- ২.৬.৭ শিশু সাহিত্য
- ২.৬.৮ সাহিত্য সমালোচনা

তৃতীয় অধ্যায় : ৩.০ উষা আলোচনীৰ ভাষা

৩৭-৯৪

- ৩.১ ধ্বনিতত্ত্ব
- ৩.১.১ স্বৰধ্বনি
- ৩.১.২ দ্বিস্বৰ
- ৩.১.৩ ত্ৰিস্বৰ
- ৩.১.৪ চতুঃস্বৰ
- ৩.১.৫ ব্যঞ্জনধ্বনি
- ৩.১.৬ ধ্বনি পৰিৱৰ্তনৰ ধাৰা
- ৩.১.৬.১ উচ্চাৰণমূলক পৰিৱৰ্তন
- ৩.১.৬.২ লোপমূলক পৰিৱৰ্তন
- ৩.১.৬.৩ আগমমূলক পৰিৱৰ্তন
- ৩.১.৬.৪ বিপৰ্যাসমূলক পৰিৱৰ্তন
- ৩.১.৭ সন্ধি
- ৩.২ ৰূপতত্ত্ব
- ৩.২.১ পদ প্ৰকৰণ
- ৩.২.২ নামপদৰ প্ৰকাৰ
- ৩.২.৩ বিশেষ্য
- ৩.২.৪ সৰ্বনাম
- ৩.২.৫ বিশেষণ
- ৩.২.৬ ক্ৰিয়া পদ
- ৩.২.৭ বিভক্তি
- ৩.২.৮ প্ৰত্যয়
- ৩.২.৯ অনিৰ্দিষ্টতাৰাচক প্ৰত্যয় বা অনিৰ্দিষ্ট নিৰ্দেশাত্মক প্ৰত্যয়

৩.২.১০	নির্দিষ্টতাচক প্রত্যয়
৩.২.১১	স্বার্থিক প্রত্যয়
৩.২.১২	সর্গ বা প্রত্যয়ৰ শ্ৰেণীবিভাজন
৩.২.১৩	বচন
৩.২.১৪	লিংগ
৩.২.১৫	কাৰক
৩.৩	শব্দতত্ত্ব
৩.৩.১	সংস্কৃত বা আৰ্যমূলীয়
৩.৩.২	অনা-আৰ্যমূলীয় শব্দ
৩.৩.৩	ধাৰ কৰা শব্দ
৩.৩.৪	অশ্ৰেণীভুক্ত শব্দ
৩.৪	উপভাষাৰ শব্দ
৩.৫	নতুন শব্দ
৩.৬	বাক্যতত্ত্ব
৩.৭	ছন্দ
৩.৮	অলংকাৰ
৩.৮.১	শব্দালংকাৰ
৩.৮.২	অর্থালংকাৰ

চতুৰ্থ অধ্যায় : ৪.০ বাঁহী আলোচনীৰ ভাষা

৯৫-১৪৮

৪.১	ধ্বনিতত্ত্ব
৪.১.১	স্বৰধ্বনি
৪.১.২	দ্বিস্বৰ
৪.১.৩	ত্রিস্বৰ
৪.১.৪	চতুঃস্বৰ
৪.১.৫	ব্যঞ্জন ধ্বনি
৪.১.৬	ধ্বনি পৰিৱৰ্তনৰ ধাৰা
৪.১.৬.১	উচ্চাৰণমূলক পৰিৱৰ্তন
৪.১.৬.২	লোপমূলক পৰিৱৰ্তন
৪.১.৬.৩	আগমমূলক পৰিৱৰ্তন
৪.১.৬.৪	বিপর্যাসমূলক পৰিৱৰ্তন
৪.১.৭	সন্ধি

- ৪.২ ৰূপতত্ত্ব
- ৪.২.১ পদ প্ৰকৰণ
- ৪.২.২ নামপদৰ প্ৰকাৰ
- ৪.২.৩ বিশেষ্য
- ৪.২.৪ সৰ্বনাম
- ৪.২.৫ বিশেষণ
- ৪.২.৬ ক্ৰিয়া পদ
- ৪.২.৭ বিভক্তি
- ৪.২.৮ প্ৰত্যয়
- ৪.২.৯ অনিৰ্দিষ্টতাৰ্চক প্ৰত্যয় বা অনিৰ্দিষ্ট নিৰ্দেশাত্মক প্ৰত্যয়
- ৪.২.১০ নিৰ্দিষ্টতাৰ্চক প্ৰত্যয়
- ৪.২.১১ স্বাৰ্থিক প্ৰত্যয়
- ৪.২.১২ সৰ্গ বা প্ৰত্যয়ৰ শ্ৰেণীবিভাজন
- ৪.২.১৩ বচন
- ৪.২.১৪ লিংগ
- ৪.২.১৫ কাৰক
- ৪.৩ শব্দতত্ত্ব
- ৪.৩.১ সংস্কৃত বা আৰ্যমূলীয়
- ৪.৩.২ অনা আৰ্যমূলীয় শব্দ
- ৪.৩.৩ ধাৰ কৰা শব্দ
- ৪.৩.৪ অশ্ৰেণীভুক্ত শব্দ
- ৪.৪ উপভাষাৰ শব্দ
- ৪.৫ অনুকৰণমূলক শব্দ
- ৪.৬ বাক্যতত্ত্ব
- ৪.৭ ছন্দ
- ৪.৮ অলংকাৰ
- ৪.৮.১ শব্দালংকাৰ
- ৪.৮.২ অৰ্থালংকাৰ

- ৫.১.২ দ্বিস্বৰ
 ৫.১.৩ ত্ৰিস্বৰ
 ৫.১.৪ চতুঃস্বৰ
 ৫.১.৫ ব্যঞ্জন ধ্বনি
 ৫.১.৬ ধ্বনি পৰিৱৰ্তনৰ ধাৰা
 ৫.১.৬.১ উচ্চাৰণমূলক পৰিৱৰ্তন
 ৫.১.৬.২ লোপমূলক পৰিৱৰ্তন
 ৫.১.৬.৩ আগমমূলক পৰিৱৰ্তন
 ৫.১.৬.৪ বিপৰ্যাসমূলক পৰিৱৰ্তন
 ৫.১.৭ সন্ধি
 ৫.২ ৰূপতত্ত্ব
 ৫.২.১ পদ প্ৰকৰণ
 ৫.২.২ নামপদৰ প্ৰকাৰ
 ৫.২.৩ বিশেষ্য
 ৫.২.৪ সৰ্বনাম
 ৫.২.৫ বিশেষণ
 ৫.২.৬ ক্ৰিয়া পদ
 ৫.২.৭ বিভক্তি
 ৫.২.৮ প্ৰত্যয়
 ৫.২.৯ অনিৰ্দিষ্টতাৰাচক প্ৰত্যয় বা অনিৰ্দিষ্ট নিৰ্দেশাত্মক প্ৰত্যয়
 ৫.২.১০ নিৰ্দিষ্টতাৰাচক প্ৰত্যয়
 ৫.২.১১ স্বাৰ্থিক প্ৰত্যয়
 ৫.২.১২ সৰ্গ বা প্ৰত্যয়ৰ শ্ৰেণীবিভাজন
 ৫.২.১৩ বচন
 ৫.২.১৪ লিংগ
 ৫.২.১৫ কাৰক
 ৫.৩ শব্দতত্ত্ব
 ৫.৩.১ সংস্কৃত বা আৰ্যমূলীয় শব্দ
 ৫.৩.২ অনা আৰ্যমূলীয় শব্দ
 ৫.৩.৩ ধাৰ কৰা শব্দ
 ৫.৩.৪ অশ্ৰেণীভুক্ত শব্দ
 ৫.৪ উপভাষাৰ শব্দ

৫.৫	স্বসৃষ্ট শব্দ
৫.৬	বাক্যতত্ত্ব
৫.৭	ছন্দ
৫.৮	অলংকাৰ
৫.৮.১	শব্দালংকাৰ
৫.৮.২	অর্থালংকাৰ

ষষ্ঠ অধ্যায় : ৬.০ অসমীয়া ভাষা সাহিত্যৰ বিকাশত নিৰ্বাচিত আলোচনীসমূহৰ ভূমিকা ২০১-২১৫

৬.১	‘উষা’ৰ সাহিত্যিক গোষ্ঠীৰ ভূমিকা
৬.২	‘বাঁহী’ৰ সাহিত্যিক গোষ্ঠীৰ ভূমিকা
৬.৩	‘আৰাহন’ৰ সাহিত্যিক গোষ্ঠীৰ ভূমিকা

উপসংহাৰ	২১৬-২২৬
গ্ৰন্থপঞ্জী	২২৭-২৪০

পাতনি

অসমীয়া আলোচনী আৰু সংবাদপত্ৰৰ প্ৰতি আমাৰ সৰুৰেপৰা আকৰ্ষণ আছিল। সেয়ে গৱেষণা কৰিবলৈ আগবাঢ়োতে তদ্বাৰথায়কে এই দিশটোলৈ আঙুলিয়াই দিয়াত কৌতুহল বাঢ়ি যায় আৰু আকৃষ্ট হৈ পৰোঁ। এই কৌতুহলেই গৱেষণা কৰ্মত মনপুতি লগাত আমাক সহায় কৰে আৰু তাৰ ফলতে আমাৰ গৱেষণা কৰ্মই এই পৰ্যায়ত উপনীত হ'ব পাৰিছে বুলি ভাবোঁ।

অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যৰ বিকাশৰ ইতিহাসত আলোচনী আৰু সংবাদপত্ৰসমূহৰ ভূমিকা অপৰিসীম। আলোচনীসমূহৰ মাজেৰে এটা সময়ৰ ভাষা, সাহিত্য, সমাজ, সংস্কৃতিৰ স্বৰূপ প্ৰকাশিত হৈ উঠে। অসমীয়া আলোচনীৰ ইতিহাসলৈ মন কৰিলে দেখা যায় যে ১৮৪৬ চনত অসমীয়া আলোচনীয়ে জন্ম লাভ কৰে। আমেৰিকাৰ মিছনাৰী চাহাবসকলৰ প্ৰচেষ্টাত ১৮৪৬ চনত শিৱসাগৰৰ দিখৌপাৰৰ বেণ্ডিষ্ট মিছনাৰী প্ৰেছৰপৰা ওলোৱা 'অৰুনোদই' কাকতেই অসমীয়া আলোচনী আৰু বাতৰি কাকতৰ ভেঁটি প্ৰতিষ্ঠিত কৰে।

আধুনিক অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ বিকাশৰ ইতিহাসৰ লগত অসমীয়া আলোচনীৰ বিকাশৰ ইতিহাসো সংযুক্ত হৈ আছে। অসমীয়া সাহিত্যৰ প্ৰকৃত ইতিহাস অধ্যয়নৰ বাবে আলোচনী আৰু সংবাদপত্ৰসমূহ অধ্যয়ন কৰাটো যথেষ্ট গুৰুত্বপূৰ্ণ। আলোচনীসমূহৰ জৰিয়তে অসমীয়া সাহিত্য জগতত বহুতো প্ৰথিতযশা সাহিত্যিকে প্ৰৱেশ কৰিছিল। এই সাহিত্যিকসকলৰ ভাষা, চিন্তা আৰু চেতনা, সমাজ আৰু জাতিৰ বাবে অপৰিহাৰ্য্য। আলোচনীসমূহৰ মাজেদিয়েই অসমীয়া সাহিত্যত নবন্যাস, আধুনিকতাবাদ আদি সাহিত্যৰ নতুন ধাৰাসমূহ প্ৰৱেশ কৰিছিল।

এইখিনিতে এটা কথা উল্লেখ কৰা ভাল যে নিৰ্দিষ্ট পৰিসীমাৰ ভিতৰত থাকি গৱেষণা কৰ্ম সমাপ্ত কৰিব লগা হোৱাত বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমার্দ্ধৰ অসমীয়া আলোচনীৰ নিৰ্দিষ্ট তিনিখন আলোচনী ক্ৰমে 'উষা', 'বাঁহী' আৰু 'আৱাহনক' গৱেষণাৰ আওতালৈ অনা হ'ল। আমি অতি বিনম্ৰতাৰে স্বীকাৰ কৰোঁ যে 'বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমার্দ্ধৰ অসমীয়া আলোচনীৰ ভাষা' সম্পৰ্কে আমাৰ এই অধ্যয়নেই শেষ নহয়। গৱেষণাৰ নিৰ্দিষ্ট গভীৰ মাজত থাকিহে আমাৰ বিষয় সম্পৰ্কে প্ৰণালীবদ্ধতাৰে আলোচনা আগবঢ়াবলৈ অহোপুৰুষাৰ্থ কৰিছোঁ। সংশ্লিষ্ট বিষয়টিত গৱেষণা-গ্ৰন্থখনি প্ৰস্তুত কৰোঁতে বিভিন্ন পণ্ডিতৰ লেখাৰপৰা বহু ক্ষেত্ৰত সহায় লোৱা হৈছে যদিও মূলত ইতিমধ্যে প্ৰকাশিত 'উষা', 'বাঁহী' আৰু 'আৱাহন'ৰ খণ্ড কেইটাকহে আমাৰ গৱেষণা-গ্ৰন্থৰ মূল সমল হিচাপে গ্ৰহণ কৰা হৈছে। আমাৰ বিশ্লেষণত বিভিন্ন

তথ্য-পাতিৰ সহায় লোৱা হৈছে যদিও নিজস্ব দৃষ্টিভংগীক যথাসম্ভৱ প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ প্ৰযত্ন কৰিছোঁ।
আশাকৰো আমাৰ এই অধ্যয়নে ভবিষ্যতৰ অগ্ৰণী গৱেষক তথা অনুসন্ধিৎসু ব্যক্তিসকলক অধ্যয়নৰ
বাবে নতুন চিন্তাৰ উন্মেষ ঘটাব।

গৱেষণা-গ্ৰন্থখনি ভুল-ত্ৰুটিৰ পৰা মুক্ত কৰিবলৈ যৎপৰোনাস্তি চেষ্টা কৰা হৈছে। তথাপি তাৰ
মাজতো বৈ যোৱা অনিচ্ছাকৃত ভুল-ত্ৰুটিৰ বাবে আমি ক্ষমাপ্ৰাৰ্থী।

তাৰিখ :

(বিজু বৰুৱা)

কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন

প্ৰাৰম্ভতেই প্ৰস্তাৱিত বিষয়ত ডক্টৰেট ডিগ্ৰীৰ বাবে গৱেষণা কৰিবলৈ দিয়া অনুমতিৰ বাবে বড়োলেণ্ড বিশ্ববিদ্যালয়ৰ কৰ্তৃপক্ষক আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জনালোঁ।

এই গৱেষণা কৰ্ম সূচাৰুৰূপে সম্পন্ন হোৱাত বিভিন্ন নীতি-নিৰ্দেশনা, সু-পৰামৰ্শ আৰু অকুণ্ঠ সহায়-সহযোগিতা আগবঢ়াই উদ্বুদ্ধ কৰা আমাৰ গৱেষণাৰ তত্ত্বাৱধায়ক তথা বড়োলেণ্ড বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগৰ মুৰব্বী অধ্যাপিকা ড° চুমী কলিতা বাইদেউক হৃদয়ভৰা কৃতজ্ঞতা আৰু প্ৰণাম জনাইছোঁ।

আমাৰ এই গৱেষণা কৰ্ম সূচাৰুৰূপে সম্পন্ন হোৱাত বিভিন্ন ধৰণৰ দিহা-পৰামৰ্শৰে আমাক বাট দেখুওৱা বড়োলেণ্ড বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগৰ সকলো অধ্যাপক-অধ্যাপিকাক আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ। বড়োলেণ্ড বিশ্ববিদ্যালয়ৰ প্ৰাক্তন মুৰব্বী অধ্যাপক বৰ্তমান পণ্ডিত দীনদয়াল আদৰ্শ মহাবিদ্যালয় অধ্যক্ষ শ্ৰদ্ধাৰ ড° নৱজ্যোতি শৰ্মা চাৰ আৰু বড়োলেণ্ড বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অধ্যাপক ড° বিভূতিলোচন শৰ্মা চাৰৰ প্ৰতি আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জনালোঁ। গৱেষণা কৰ্মত পৰামৰ্শ আগবঢ়োৱা গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অধ্যাপিকা ড° দীপ্তি ফুকন পাটগিৰি বাইদেউ আৰু গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অধ্যাপক ড° দিলীপ বৰাক আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জনালোঁ।

গৱেষণাৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় সমল লাভ কৰা বড়োলেণ্ড বিশ্ববিদ্যালয়ৰ কেন্দ্ৰীয় আৰু বিভাগীয় পুথিভঁৰাল, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ পুথিভঁৰাল, ডিব্ৰুগড় বিশ্ববিদ্যালয়ৰ লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা পুথিভঁৰাল, অসম ৰাজ্যিক পুথিভঁৰাল, বুৰঞ্জী আৰু পুৰাতত্ত্ব বিভাগৰ পুথিভঁৰাল, হৰি গায়ত্ৰী দাস মহাবিদ্যালয়ৰ পুথিভঁৰালৰ গ্ৰন্থাগাৰিক তথা কৰ্ম-কৰ্তালৈ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিছোঁ। গৱেষণাৰ সমল সংগ্ৰহত সহায় কৰা অসম কৃষি বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অধ্যাপক ড° গৌতম কুমাৰ শইকীয়াকো আন্তৰিক ধন্যবাদ জনাইছোঁ।

শিক্ষাৰ পোহৰৰ বাট আঙুলিয়াই দিয়া মা-দেউতালৈ আমাৰ অশেষ শ্ৰদ্ধা আৰু কৃতজ্ঞতা জনাইছোঁ, যাৰ অনুপ্ৰেৰণা আৰু মৰম অবিহনে এই গৱেষণা সম্পূৰ্ণ নহ'লহেঁতেন।

সততে আমাৰ গৱেষণা কৰ্মৰ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান লৈ অনুপ্ৰেৰণা যোগোৱা ভাতৃ-ভগ্নী ভগৱান শৰ্মা, ৰমেন ভৰালী, বিভা নেওগ আৰু জোনালী বৰুৱালৈ আন্তৰিক ধন্যবাদ যাচিছোঁ।

আমাৰ জীৱনক প্ৰতিটো মুহূৰ্ততে আৱৰি থাকি, অনুপ্ৰাণিত কৰা জীৱন সংগী অৰূপ কুমাৰ নেওগক হৃদয়ভৰা ধন্যবাদ যাচিছোঁ। তেওঁৰ অনুপ্ৰেৰণা আমাৰ গৱেষণা কৰ্মৰ মূল উৎস। আমাৰ গৱেষণা কৰ্মক সততে উৎসাহিত কৰা আমাৰ পুত্ৰ ৰাজপ্ৰতীম (ৰিছি)ক হৃদয়ভৰা স্নেহ যাচিছোঁ।

বিভিন্ন সময়ত আমাক সজীৱ কৰি ৰাখি আৰু সাধ্যানুসাৰে সহায় কৰি গৱেষণা কৰ্ম সম্পন্ন কৰিবলৈ অনুপ্ৰেৰণা যোগাই আহিছে ভিন ভিন সম্বন্ধেৰে মোৰ সতে বান্ধ খাই থকা আপোন মানুহখিনিয়ে। আটাইলৈ মৰম আৰু ধন্যবাদ জনাইছোঁ।

সদৌ শেষত গৱেষণা-গ্ৰন্থখনিৰ ডি.টি.পি. আৰু যাৱতীয়া কামখিনি অতি সোনকালে কৰি দিয়া বাবে শ্ৰী দীপক চক্ৰৱৰ্তীলৈ কৃতজ্ঞতা যাচিলোঁ।

তাৰিখ :

(বিজু বৰুৱা)

ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ରୂପ

ପୂ.	—	ପୃଷ୍ଠା
ଦ୍ର.	—	ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ
ପୁଂ.	—	ପୁଂଲିଙ୍ଗ
ସ୍ତ୍ରୀ.	—	ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ
ସମ୍ପା.	—	ସମ୍ପାଦନା
ସଂକ.	—	ସଂକଳକ
ଶ୍ରୀ.ଃ	—	ଶ୍ରୀଷ୍ଠିୟ
Vol.	—	Volume
p.	—	Page

সাংকেতিক চিহ্ন

//	—	বিশিষ্ট ধ্বনিসূচক
:	—	কোলন
>	—	এটাৰ পৰা হোৱা
<	—	মূল /উৎস
	—	পূৰ্ণচ্ছেদ বা দাড়ি
,	—	কমা
;	—	হেমি কোলন
(-)	—	উৎস/বিশেষ উল্লেখ
/	—	আৰু /বা/বিকল্প
“_”	—	উদ্ধৃতি/প্ৰবন্ধৰ শিৰোনামা
—	—	শব্দ সংযোগ চিহ্ন
=	—	সমান/সমার্থক
!	—	তীব্ৰ অনুভূতি/আবেগ প্ৰকাশক চিহ্ন
?	—	প্ৰশ্নবোধক যতি

০.০ অৱতৰণিকা

০.১ আৰম্ভণি

অসমীয়া সাহিত্যৰ আধুনিক যুগৰ প্ৰায় আগভাগৰ পৰা অৰ্থাৎ ১৮৪৬ চনৰ পৰাই অসমীয়া আলোচনী আৰু বাতৰি কাকতৰ ইতিহাস আৰম্ভ হয়। অসমীয়া আলোচনীৰ ক্ষেত্ৰত পথ প্ৰদৰ্শক আছিল অসমলৈ খৃষ্টধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিবলৈ অহা আমেৰিকাৰ মিছনেৰী চাহাবসকল। তেওঁলোকৰ প্ৰচেষ্টাত ১৮৪৬ চনত শিৱসাগৰৰ দিখৌপাৰৰ বেপিষ্ট মিছনাৰী প্ৰেছৰপৰা ওলোৱা ‘অৰুনোদই’ (১৮৪৬-১৮৮২) কাকতেই অসমীয়া আলোচনী আৰু বাতৰি কাকতৰ ভ্ৰুঁটি প্ৰতিষ্ঠিত কৰে। ‘অৰুনোদই’ আলোচনীয়ে দেখুৱাই যোৱা পথেদি অগ্ৰসৰ হৈ উনবিংশ শতিকাত ভালেসংখ্যক সংবাদপত্ৰ অসমৰ পৰা প্ৰকাশ পাইছিল। তাৰ ভিতৰত ‘জোনাকী’, ‘উষা’, ‘বাঁহী’, ‘আৱাহন’, ‘জয়ন্তী’, ‘ৰামধেনু’ আদি আলোচনীৰ ভূমিকা উল্লেখনীয়। এই আলোচনীসমূহৰ অৱদান ইমান বেছি আছিল যে এখন এখন আলোচনীৰে একোটা যুগৰ নামকৰণ কৰা হৈছিল। তদুপৰি উনবিংশ শতিকাত জন্ম লাভ কৰা অসমীয়া বাতৰি কাকত আলোচনীৰ মাজতেই অসমীয়া গদ্য সাহিত্যই বিকাশ লাভ কৰিছিল। এক প্ৰকাৰ ক’বলৈ গ’লে বিগত ডেৰশ বছৰৰ অসমীয়া ভাষা সাহিত্যৰ ইতিহাস অসমীয়া কাকত-আলোচনীৰ ডেৰশ বছৰৰ ইতিহাসৰ লগত সাঙোৰ খাই আছে। সেয়েহে অসমীয়া ভাষা সাহিত্যৰ বিশ্লেষণ কৰিবলৈ হ’লে সমসাময়িক কাকত আলোচনীসমূহ অধ্যয়ন কৰাটো এটা অপৰিহাৰ্য কৰ্ম হৈ পৰে।

০.২ অধ্যয়নৰ বিষয়বস্তু

এই গৱেষণা-গ্ৰন্থত বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমার্দ্ধৰ আলোচনী ‘উষা’, ‘বাঁহী’ আৰু ‘আৱাহন’ৰ ভাষাক সামৰি লোৱা হৈছে। ‘উষা’ প্ৰকাশ হৈছিল ১৯০৭ চনত পদ্মনাথ গোহাঞিবৰুৱাৰ সম্পাদনাত। এইখন ১৯১২ চনত বন্ধ হয়। ‘বাঁহী’ প্ৰকাশ হৈছিল ১৯০৯ চনত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ সম্পাদনাত। এইখন ১৯২৯ চনলৈকে চলি থাকি পিছলৈ কিছুদিন অমিয় কুমাৰ দাস আৰু মাধৱ চন্দ্ৰ বেজবৰুৱাৰ সম্পাদনাত ১৯৪৪ চনলৈকে অনিয়মিতভাৱে প্ৰকাশ পাইছিল। ‘আৱাহন’ আলোচনীখন ১৯২৯ চনত জমিদাৰ নগেন্দ্ৰনাৰায়ণ চৌধুৰীৰ পৃষ্ঠপোষকতাত আৰু দীননাথ শৰ্মাৰ সম্পাদনাত কলিকতাৰ পৰা প্ৰকাশ হৈছিল।

গৱেষণা-গ্ৰন্থখনিত বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমাদৰ্ৰৰ অসমীয়া আলোচনী ‘উষা’, ‘বাঁহী’ আৰু ‘আৱাহন’ৰ ভাষাৰ সন্দৰ্ভত বিশ্লেষণৰ প্ৰযত্ন কৰা হৈছে। এই বিশ্লেষণ ধ্বনিতত্ত্ব, ৰূপতত্ত্ব, শব্দতত্ত্ব, বাক্যতত্ত্ব আৰু ছন্দ-অলংকাৰসহ দাঙি ধৰা হৈছে। ইয়াৰ উপৰিও অসমীয়া আলোচনীৰ জন্ম আৰু ক্ৰমবিকাশ, বিংশ শতিকাৰ অসমৰ বৌদ্ধিক আৰু সামাজিক পৰিবেশৰ লগতে অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ বিকাশত এই আলোচনীকেইখনৰ ভূমিকাৰ এক পৰ্যালোচনা আগবঢ়োৱা হৈছে।

০.৩ অধ্যয়নৰ পৰিসৰ

বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমাদৰ্ৰৰ ভিতৰত বিভিন্ন আলোচনীৰ জন্ম হৈছিল। এই আলোচনীসমূহ হ’ল- ‘উষা’ (১৯০৭), ‘বাঁহী’ (১৯০৯), ‘আলোচনী’ (১৯১০), ‘আসাম বান্ধব’ (১৯১০), ‘অসম প্ৰদীপিকা’ (১৯২০), ‘জনমভূমি’ (১৯২২), ‘অৰ্ঘা’ (১৯২২), ‘অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিকা’ (১৯২৬), ‘আৱাহন’ (১৯২৯), ‘জয়ন্তী’ (১৯৩৬), ‘সুৰভি’ (১৯৪০) আদি। কিন্তু গৱেষণাৰ নিৰ্দিষ্ট সময়সীমাৰ ভিতৰত গৱেষণা কাৰ্য সম্পন্ন কৰিবলগীয়া দিশটোলৈ লক্ষ্য ৰাখি সেই সময়ছোৱাৰ নিৰ্দিষ্ট উল্লেখনীয় আলোচনী তিনিখন ক্ৰমে ‘উষা’, ‘বাঁহী’ আৰু ‘আৱাহন’কে নিৰ্বাচিত কৰা হৈছে। এই আলোচনী কেইখনৰ সম্পাদিত তথা প্ৰকাশ হোৱা ৰূপত প্ৰকাশিত হোৱা আটাইকেইটা খণ্ডকে আমাৰ গৱেষণাত সামৰি লোৱা হৈছে। আলোচনীকেইখনৰ ভাষাতাত্ত্বিক বিভিন্ন দিশ যেনে— ধ্বনিতত্ত্ব, ৰূপতত্ত্ব, শব্দতত্ত্ব, বাক্যতত্ত্ব, ছন্দ, অলংকাৰ আদি সম্পৰ্কে পুংখানুপুংখভাৱে অধ্যয়ন কৰাৰ প্ৰযত্ন কৰা হৈছে। পৰিশেষত আলোচনীকেইখনৰ মাজত পৰিদৃশ্যমান হোৱা সাদৃশ্য-বৈসাদৃশ্য এটি তুলনামূলক আলোকপাত দাঙি ধৰাৰ লগতে অসমীয়া ভাষা সাহিত্যৰ উত্তৰণত প্ৰস্তাৱিত আলোচনীকেইখনৰ ভূমিকা সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা হৈছে।

০.৪ অধ্যয়নৰ উদ্দেশ্য :

ভাষাৰ অধ্যয়নে ভাষাটোৰ প্ৰকৃত স্বৰূপ উদ্ঘাটন কৰাত সহায় কৰে। ভাষা সাহিত্য মাত্ৰকতে তাৰ মাজেৰে সময়ৰ সোঁতত প্ৰতিফলিত পৰিৱৰ্তন সাধিত হয়। আলোচনীসমূহে এটা সময়ৰ এটা ভাষাৰ স্বৰূপ, একোটাৰ পাৰ্থক্য, মূল, তাৰ বিভিন্ন প্ৰভাৱ আদি বিভিন্ন দিশ মুকলি কৰে। তদুপৰি এই অধ্যয়নে ভাষা, সাহিত্য, সমাজ-সংস্কৃতিতলৈ আগবঢ়োৱা প্ৰভূত বৰঙণি সম্পৰ্কেও জ্ঞান আৰু তথ্য প্ৰদান কৰিব পাৰে।

উল্লিখিত বিষয়সমূহলৈ লক্ষ্য ৰাখিয়েই বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমাদৰ্ভৰ অসমীয়া আলোচনী ‘উষা’, ‘বাঁহী’ আৰু ‘আৱাহন’ৰ ভাষাৰ অধ্যয়ন কৰিব বিচৰা হৈছে।

০.৫ অধ্যয়নৰ প্ৰয়োজনীয়তা :

অসমীয়া সাহিত্যৰ বিভিন্ন দিশৰ সমৃদ্ধিত প্ৰস্তুৱিত আলোচনীসমূহে ভাষাৰ অৰিহণা যোগাই আহিছে। এই আলোচনীসমূহ ভাষিক পৰিৱৰ্তনৰ স্বাক্ষৰ বহনকাৰী, লগতে ভাষা সাহিত্য অধ্যয়নৰো এক সমল। এই ফালৰপৰা আলোচনীৰ ভাষাৰ অধ্যয়ন নিতান্ত ই প্ৰয়োজনীয়। আলোচনীসমূহৰ ভাষাৰ নিজস্ব বিশেষত্ব আছে। এনে বিশেষত্ব ধ্বনিতত্ত্ব, ৰূপতত্ত্ব, শব্দতত্ত্ব, বাক্যতত্ত্ব, ছন্দ অলংকাৰ এই সকলো দিশতে দেখিবলৈ পোৱা যায়। সেইবাবেই বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমাদৰ্ভৰ আলোচনী ‘উষা’, ‘বাঁহী’ আৰু ‘আৱাহন’ৰ আলোচনাৰ প্ৰয়োজন আছে। গৱেষণা-গ্ৰন্থখনিৰ বিভিন্ন অধ্যায়ত এই বিশেষত্বসমূহৰ আলোচনা আগবঢ়োৱা হৈছে।

০.৬ অধ্যয়নৰ সমল

গৱেষণা কালত সমল হিচাপে দুই ধৰণৰ উৎসৰ পৰা তথ্য সংগ্ৰহ কৰা হৈছে। মুখ্য উৎস আৰু গৌণ উৎস। মুখ্য সমল হিচাপে লক্ষ্মীনাথ তামুলী সম্পাদিত অসম প্ৰকাশন পৰিষদে প্ৰকাশ কৰা ‘উষা’ৰ দ্বিতীয় সংকলন ২০০৮ সংখ্যাটো, যতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামী সম্পাদিত অসম সাহিত্য সভাই প্ৰকাশ কৰা ‘বাঁহী’ৰ ১ম খণ্ড একত্ৰ সংকলন জানুৱাৰী ২০০১ সংখ্যাটো, লক্ষ্মীনাথ তামুলী (সম্পাদিত) অসম প্ৰকাশন পৰিষদে প্ৰকাশ কৰা ‘বাঁহী’ৰ ২য় খণ্ড একত্ৰ সংকলন দ্বিতীয় প্ৰকাশ ২০০৮ ৰ সংখ্যাটো আৰু পৰমানন্দ মজুমদাৰ সম্পাদিত অসম প্ৰকাশন পৰিষদে প্ৰকাশ কৰা ‘আৱাহন’ৰ ১ম খণ্ড, দ্বিতীয় খণ্ড, তৃতীয় খণ্ড, চতুৰ্থ খণ্ড প্ৰথম প্ৰকাশ ২০১৫ আৰু পৰমানন্দ মজুমদাৰ সম্পাদিত অসম প্ৰকাশন পৰিষদে প্ৰকাশ কৰা ‘আৱাহন’ৰ পঞ্চম খণ্ড, ষষ্ঠ খণ্ড প্ৰথম প্ৰকাশ- ২০১৬ খণ্ডকেইটাকে মূল আধাৰ হিচাপে গ্ৰহণ কৰা হৈছে। বিংশ শতিকাত প্ৰকাশিত আলোচনী আৰু সংবাদপত্ৰসমূহ সংৰক্ষণৰ অভাৱত দুৰ্লভ হৈ পৰিছে। বহুতো অনুসন্ধানৰ অন্তত মূল ৰূপটো উদ্ধাৰ কৰিব নোৱাৰাত সম্পাদিত খণ্ডকেইটাকে মূল আধাৰ হিচাপে লোৱা হৈছে। তদুপৰি প্ৰাপ্ত উক্ত আলোচনীকেইখনৰ দুটা এটা সংখ্যাও গৱেষণাৰ সময়ত ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে।

গৌণ সমলৰূপে বিভিন্ন লিখকৰ গ্ৰন্থ, প্ৰবন্ধ, সমালোচনা আৰু কোনো পত্ৰ-পত্ৰিকাত বিষয় সম্পৰ্কত পোৱা মতামত উক্তি আদিৰ লগতে বিভিন্ন আলোচনীৰপৰা তথ্য গ্ৰহণ কৰা হৈছে। তদুপৰি ইণ্টাৰনেট আদিত অনুসন্ধানমূলক বিষয় জড়িত তথ্যসমূহো গৱেষণাৰ সময়ত চোৱা হৈছে।

০.৭ বিষয়ৰ পূৰ্বকৃত অধ্যয়ন :

ঊনবিংশ শতিকাৰ বাতৰি কাকত আৰু আলোচনী সন্দৰ্ভত বিভিন্নজনে ইতিমধ্যে গৱেষণা সম্পন্ন কৰিছে। তাৰ ভিতৰত সতীশ চন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য্যৰ ‘অৰুণোদয় যুগৰ সাহিত্যত অসমীয়া সমাজ আৰু সংস্কৃতি : এটি অধ্যয়ন’, জোনালী দেৱীৰ ‘ঊনবিংশ শতিকাৰ অসমীয়া ভাষা’, দীপিকা দেৱীৰ ‘ঊনবিংশ শতিকাৰ অৰুণোদই প্ৰভাৱমুক্ত গদ্যঃ এটি অধ্যয়ন’, কল্পনা তালুকদাৰৰ ‘অৰুণোদই পৰৱৰ্তী জোনাকী পৰ্যন্ত অসমীয়া গদ্যৰ ধাৰা’, স্বপ্নালী বড়াৰ ‘ঊনবিংশ শতিকাৰ অসমীয়া আলোচনী আৰু সংবাদপত্ৰ : সমাজবীক্ষা আৰু ভাষাশৈলীৰ এক অধ্যয়ন’, ধ্ৰুবজ্যোতি গোস্বামীৰ ‘ঊনবিংশ শতিকাৰ অসমীয়া সংবাদপত্ৰত প্ৰতিফলিত সমাজ আৰু সাহিত্য’, তনয়জ্যোতি দুৱৰাৰ ‘ঊনবিংশ শতিকাৰ অসমীয়া বাতৰি কাকত আলোচনীৰ প্ৰবন্ধ সাহিত্যঃ এক সমীক্ষাত্মক অধ্যয়ন’, গকুল কুমাৰ দাসৰ ‘অসমীয়া আলোচনীৰ সম্পাদকীয় প্ৰবন্ধ’ (১৮৪৬ চনৰ পৰা ২০১০ চনলৈ) শীৰ্ষক গৱেষণা কাৰ্য্য সম্পন্ন কৰে।

তদুপৰি নন্দ তালুকদাৰ, প্ৰসন্ন কুমাৰ ফুকন, বাণীকান্ত শৰ্মা, বসন্ত কুমাৰ ভট্টাচাৰ্য্য, ৰাধিকা মোহন ভাগৱতী, শশী শৰ্মা, উপেন্দ্ৰ বৰকটকী, শান্তনু ভৰালী, চন্দ্ৰপ্ৰসাদ শইকীয়া, হোমেন বৰগোহাঞি, ৰঞ্জিত কুমাৰ দেৱ গোস্বামীৰ বিভিন্ন গ্ৰন্থ আৰু প্ৰবন্ধত বাতৰি কাকত আৰু আলোচনীৰ বিভিন্ন দিশত আলোকপাত কৰা পৰিলক্ষিত হয়। ইয়াৰ উপৰিও হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰ নাথ শৰ্মা, মহেশ্বৰ নেওগৰ সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীকেইখনত আলোচনী আৰু বাতৰি কাকতৰ ইতিহাস পৰিলক্ষিত হয়। অসমীয়া ভাষাৰ বিভিন্ন আলোচনী প্ৰকাশ, গৰীয়সী, নিনাদ, অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিকা আদিৰ বিভিন্ন সংখ্যাত আলোচনী আৰু বাতৰি কাকতৰ বিভিন্ন দিশত আলোকপাত কৰা পৰিলক্ষিত হয়।

০.৮ গৱেষণীয় পদ্ধতি :

গৱেষণা-গ্ৰন্থখনি প্ৰস্তুত কৰোতে মূলতঃ বিশ্লেষণাত্মক পদ্ধতি আৰু প্ৰয়োজন বিশেষে বৰ্ণনাত্মক পদ্ধতিও গ্ৰহণ কৰা হৈছে। অৱশ্যে সংশ্লিষ্ট বিষয়ৰ মান নিৰ্ণয়ৰ বাবে ঐতিহাসিক পদ্ধতি আৰু তুলনামূলক পদ্ধতিৰ ওচৰ চাপিব লগা হৈছে।

গৱেষণা-গ্ৰন্থখনি ‘অৱতৰণিকা’ আৰু ‘উপসংহাৰ’ অধ্যায়টো বাদ দি মুঠ ছয়টা অধ্যায়ত ভাগ কৰি লোৱা হৈছে। ইয়াৰ পিছত নিৰ্বাচিত গ্ৰন্থৰ তালিকা দিয়া হৈছে।

গৱেষণা-গ্ৰন্থখনৰ প্ৰথম অধ্যায়ত অসমীয়া বাতৰি কাকত আৰু আলোচনীৰ ইতিহাস আৰু ক্ৰমবিকাশ দাঙি ধৰা হৈছে।

দ্বিতীয় অধ্যায়ত বিংশ শতিকাৰ অসমৰ বৌদ্ধিক আৰু সামাজিক পটভূমিৰ বিৱৰণ দাঙি ধৰা হৈছে।

তৃতীয়, চতুৰ্থ আৰু পঞ্চম অধ্যায়ত ‘উষা’, ‘বাঁহী’ আৰু ‘আৱাহন’ আলোচনী কেইখনৰ ধ্বনিতত্ত্ব, ৰূপতত্ত্ব, শব্দতত্ত্ব, বাক্যতত্ত্ব আৰু ছন্দ-অলংকাৰৰ প্ৰয়োগৰ লগতে নিজস্ব বৈশিষ্ট্য দাঙি ধৰা হৈছে।

ষষ্ঠ অধ্যায়ত অসমীয়া ভাষা সাহিত্যৰ বিকাশত নিৰ্বাচিত আলোচনীসমূহৰ ভূমিকা দাঙি ধৰা হৈছে।

উপসংহাৰত গৱেষণা-গ্ৰন্থখনৰ অধ্যায়সমূহৰ বৈশিষ্ট্য দাঙি ধৰি গৱেষণাৰ ফলাফল সন্নিৱিষ্ট কৰা হৈছে। লগতে ভৱিষ্যতৰ গৱেষকসকলৰ বাবে পথ নিৰ্দেশনা দিয়া হৈছে।

গৱেষণা-গ্ৰন্থখনিৰ মূল অধ্যায়সমূহৰ পিছত নিৰ্বাচিত গ্ৰন্থপঞ্জীখনত অধ্যয়নৰ সৈতে প্ৰত্যক্ষ আৰু পৰোক্ষভাৱে সম্পৰ্কিত গ্ৰন্থ, প্ৰবন্ধ-পাতি এক নিৰ্দিষ্ট পদ্ধতিৰ দ্বাৰা দাঙি ধৰা হৈছে।

০.৯ গৱেষণা-গ্ৰন্থখন প্ৰস্তুত কৰা নিম্নোক্ত নিয়মসমূহ অনুসৰণ কৰা হৈছে।

- ক) ‘অৱতৰণিকা’ অধ্যায়টো গৱেষণা-গ্ৰন্থৰ অংগ হ’লেও, ই মূল পাঠৰ ভিতৰত নহয়। মূল পাঠ প্ৰয়োজন অনুসৰি ইয়াক অধ্যায় আৰু উপ অধ্যায়ত বিভক্ত কৰি লোৱা হৈছে।
- খ) সকলো প্ৰকাৰ উদ্ধৃতিৰ ক্ষেত্ৰত যুৰীয়া উদ্ধৃকমা (“—”) ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে যদিও কিছুমান উদ্ধৃতি নিজৰ কথাৰে অধ্যায়টোৰ ভিতৰত দিবলগীয়া হোৱা বাবে উদ্ধৃতিৰ ব্যৱহাৰ কৰা হোৱা নাই।
- গ) পাদটীকা বা প্ৰসংগ টীকাসমূহ পৃষ্ঠাৰ তলত নিদি প্ৰতি অধ্যায়ৰ শেষত দিয়া হৈছে। অধ্যায় হিচাপে পাদটীকাৰ ক্ৰমিক সংখ্যাসমূহ ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। পাদটীকাৰ সংখ্যাটোত কোনো যতিচিন ব্যৱহাৰ কৰা নাই।

- ঘ) পাদটীকা বা প্ৰসংগ টীকাসমূহত প্ৰথমে লেখক বা সম্পাদকৰ নাম লিখি এটা কোলন চিন দিয়া হৈছে। ইয়াৰ পিছৰ গ্ৰন্থৰ নাম, প্ৰকাশৰ চন আৰু পৃষ্ঠা সংখ্যা দিয়া হৈছে।
- ঙ) প্ৰবন্ধৰ ক্ষেত্ৰতো প্ৰথমতে গ্ৰন্থৰ লেখক বা সম্পাদকৰ নাম উল্লেখ কৰি এটা কোলন চিন দিয়া হৈছে। পিছত গ্ৰন্থৰ নাম লিখি এটা কমা দি প্ৰবন্ধকাৰৰ নাম উল্লেখ কৰি এটা উৰ্দ্ধকমাৰ ভিতৰত প্ৰবন্ধৰ নাম উল্লেখ কৰি এটা কমা দি চন আৰু পৃষ্ঠা সংখ্যা দিয়া হৈছে।
- চ) উৎস নিৰ্দেশৰ ক্ষেত্ৰত একেজন লেখকৰ একেখন গ্ৰন্থ একেটা ক্ৰমতে উল্লেখ কৰিবলগীয়া হ'লে উল্লিখিত গ্ৰন্থ বুলি লিখি এটা কমা দি পৃষ্ঠা সংখ্যা দিয়া হৈছে। আকৌ একেজন লেখকৰ গ্ৰন্থৰ পুনৰ উল্লেখ কৰিব লগা হ'লে পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ বুলি লিখি এটা কমা দি পৃষ্ঠা সংখ্যা দিয়া হৈছে।
- ছ) গৱেষণা-গ্ৰন্থখনিত কাৰো নামৰ আগত ড°, শ্ৰী আদি সন্মানসূচক উপাধি ব্যৱহাৰ কৰা হোৱা নাই। এটা নিৰ্দিষ্ট পদ্ধতি অনুসৰণ কৰিবলগীয়া হোৱাটোৱেই ইয়াৰ ঘাই কাৰণ।
- জ) গৱেষণা-গ্ৰন্থখন প্ৰস্তুত কৰোতে পদ্ধতিগত দিশত মহেন্দ্ৰ বৰাৰ গৱেষণা প্ৰণালী তত্ত্ব (১৯৯২), নগেন শইকীয়াৰ গৱেষণা পদ্ধতি (১৯৯৬), ৰঞ্জন কলিতা (সম্পা.) গৱেষকৰ হাতপুথি আৰু ইষ্ট-ৱেষ্ট প্ৰেছ প্ৰাইভেট লিমিটেড প্ৰকাশ কৰা এম্ এল্ এ হেণ্ডবুক ফৰ বাহটাৰ্ছ অৰ্ বিছাৰ্চ পেপাৰ্চ (২০০৯, চেভেন এডিচন) শীৰ্ষক গ্ৰন্থৰ গৱেষণা পদ্ধতি অনুসৰণ কৰা হৈছে।
- ঝ) গ্ৰন্থপঞ্জীখন মুঠ পাঁচটা ভাগত ভাগ কৰি লোৱা হৈছে--অসমীয়া, বাংলা, ইংৰাজী, আলোচনী আৰু অভিধান।
- ঞ) গ্ৰন্থপঞ্জীত মুদ্ৰিত গ্ৰন্থৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰথমে লেখকৰ উপাধি তাৰ পিছত এটা কমা দি লেখকৰ নাম তাৰ পিছত এটা কোলন চন (ঃ) ব্যৱহাৰ কৰি গ্ৰন্থৰ নাম, প্ৰকাশক, সংস্কৰণ থাকিলে সংস্কৰণো আৰু চনো অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছে।

প্ৰথম অধ্যায়

১.০ অসমীয়া বাতৰি কাকত আৰু আলোচনীৰ ইতিহাস

১.১ ভাৰতীয় সংবাদপত্ৰৰ ইতিহাস :

ভাৰতবৰ্ষত সংবাদপত্ৰৰ ইতিহাসলৈ চকু ফুৰালে দেখা যায় যে ইয়াৰ আৰম্ভণি ঘটিছিল অষ্টাদশ শতিকাৰ মাজভাগত। কিন্তু তাৰ আগতেই ভাৰতবৰ্ষত মুদ্ৰণ শিল্পই স্থিতি লাভ কৰে। ১৪৯৭ত ভাৰতবৰ্ষলৈ পোতুগীজসকলে প্ৰথম মুদ্ৰণ যন্ত্ৰ আনি গোৱাত স্থাপন কৰে আৰু ১৫৫৭ত তেওঁলোকৰ ভাষাৰ এখন কিতাপ ৰোমান হৰফত ছপা কৰে।^১ ইয়াৰপৰা প্ৰায় দুশ বছৰৰ পাছতহে কলিকতাত ছপাশাল প্ৰতিষ্ঠা হয়। ইয়াৰপৰাই ভাৰতবৰ্ষৰ প্ৰথমখন সংবাদ পত্ৰ ‘বেংগল গেজেট’ প্ৰকাশ হয়। ইয়াৰ উল্লেখ পোৱা যায় এনেদৰে—কলিকতা তথা সমগ্ৰ ভাৰতৰপৰা প্ৰথমবাৰৰ বাবে সংবাদপত্ৰ প্ৰকাশৰ পথ প্ৰশস্ত কৰাৰ কৃতিত্বও অৰ্পিত হৈছে—ৰাৰেন হেষ্টিংছৰ ওপৰতে। ১৭৭৯ খ্ৰীঃত তেওঁ কলিকতাৰ মুদ্ৰায়ন্ত্ৰ স্থাপনৰ সৰ্বমুঠ কৰ্তৃত্ব চালৰ্ছ উইলকিন্স (১৭৪১-১৮৩৬)ৰ ওপৰত অৰ্পণ কৰে। ক্ৰমে কলিকতাত চৰকাৰী মুদ্ৰায়ন্ত্ৰ স্থাপিত হয় আৰু উইলকিন্সৰ তত্ত্বাৱধানতে সেই ঠাইৰপৰা প্ৰথম সাপ্তাহিক কাকত হিকিৰ ‘বেংগল গেজেট’ প্ৰকাশিত হয়। হিকি অৰ্থাৎ জেমচ আগষ্টাছ হিকিৰ পত্ৰিকাখনৰ সম্পূৰ্ণ নাম আছিল Bengal Gazette of the Calcutta General Adviser, ১৭৮০ খ্ৰীঃৰ ২১ জানুৱাৰী তাৰিখে হিকিৰ ‘বেংগল গেজেট’ প্ৰকাশিত হয়।^২ প্ৰবীৰ কুমাৰ লাহাইও প্ৰথম সংবাদপত্ৰ সম্পৰ্কত উল্লেখ কৰিছে এনেদৰে, “কলিকতায় হিকি নামক জনৈক ইংৰেজ ভদ্ৰলোক বেঙ্গল গেজেট বা ক্যালকাটা জেনাৰেল অ্যাডভাৰটাৰ নামে প্ৰথম সাপ্তাহিক সংবাদপত্ৰ প্ৰকাশ কৰেন”।^৩ এইখন ইংৰাজী ভাষাত প্ৰকাশ হৈছিল আৰু ইয়াৰ পাছত ভাৰতবৰ্ষৰ প্ৰাদেশিক ভাষাসমূহৰ প্ৰথমখন সংবাদপত্ৰও কলিকতাৰ পৰাই প্ৰকাশ পাইছিল। বংগদেশত ইংৰাজী ভাষাৰ সংবাদপত্ৰ প্ৰকাশৰ কৃতিত্ব যিদৰে ইংৰাজ চাহাবসকলৰ প্ৰাপ্য সেইদৰে বঙলা ভাষাৰ বাতৰিকাকত উলিওৱাৰ নিমিত্তে প্ৰশংসা দাবী কৰিব পাৰে বৃটিছ মিছনেৰীসকলে। ১৮০০ খ্ৰীঃত কলিকতাৰ ওচৰৰ শ্ৰীৰামপুৰত মিছনৰ কেন্দ্ৰ স্থাপন কৰা উইলিয়াম কেৰী, জন ক্লাৰ্ক মাৰ্চমেন আৰু উইলিয়াম বাৰ্ড আছিল বঙলা ভাষাৰ সংবাদপত্ৰ প্ৰকাশৰ ঘাই উদ্যোগ্তা। ১৮১৮ খ্ৰীঃ এপ্ৰিল মাহত এই মিছনেৰীসকলে ‘দিগদৰ্শন’ নামেৰে মাহেকীয়া কাকত উলিয়ায় আৰু ই

হ'ল বঙলা ভাষাৰ প্ৰথম সাময়িক পত্ৰ।^৪ এই একে বছৰতে 'সমাচাৰ দৰ্পণ' নামেৰে আন এখন কাকত ওলাইছিল। এই দুইখনৰে সম্পাদক আছিল জে.চি. মাৰ্চমেন। অসমীয়া সংবাদপত্ৰৰ ইতিহাস বিশ্লেষণ কৰিবলৈ যাওঁতে কলিকতাৰপৰা প্ৰকাশিত এই কাকত কেইখনৰ কথা স্মৰণ কৰিবলগীয়া কাৰণ অসমীয়া প্ৰথমখন সংবাদপত্ৰ 'অৰুণোদই'ৰো আৰ্হি স্বৰূপ আছিল এই কাকতসমূহ।

১.২ বাতৰি সোধা প্ৰথা :

অসমৰ প্ৰথম সংবাদপত্ৰ হিচাপে 'অৰুণোদই'কে স্বীকৃতি দিয়া হয় যদিও এইখন প্ৰকাশৰ পূৰ্বেও অসমত বাতৰিৰ প্ৰচলন থকাৰ প্ৰামাণিক তথ্য পোৱা যায়। প্ৰাচীন কালত ৰজা মহাৰজা সকলে গুৰুত্বপূৰ্ণ বাতৰি জনসাধাৰণ জ্ঞাতাৰ্থে ঘোষকৰ দ্বাৰা 'ঢোল পিটি' প্ৰচাৰ কৰাইছিল। এই প্ৰথাত অত্যাৱশ্যকীয় অংশ লিখিতভাৱে বিতৰণ কৰাৰো ব্যৱস্থা আছিল। এই 'বাতৰি সোধা' পদ্ধতিৰে দিনৰ বাতৰি দিনে লিপিবদ্ধ কৰি সেইবোৰ সাধাৰণ প্ৰজাৰ জ্ঞাতাৰ্থে প্ৰচাৰ কৰা হৈছিল।^৫ এই প্ৰথাই জনপ্ৰিয়তাৰ উচ্চ শিখৰত আৰোহন কৰিব নোৱাৰিলেও বাতৰি সম্পৰ্কে কিছু মানুহক সম্যক জ্ঞান কিছু পৰিমাণে হ'লেও জগাই তুলিব পাৰিছিল বুলি ধাৰণা কৰিব পাৰি।

১.৩ সংবাদসেৱা আৰু বুৰঞ্জী :

আহোম ৰাজত্বৰ এটা যুগান্তকাৰী অৰিহণা হ'ল বুৰঞ্জী ৰচনা কাৰ্য। তদানীন্তন সমাজৰ মুষ্টিমেয় লোকৰ বাবে বুৰঞ্জীসমূহেই আংশিক ৰূপত সংবাদপত্ৰৰ পৰিপূৰক স্থান লাভ কৰিছিল। ইয়াৰ উল্লেখ সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাই 'স্বৰ্গদেউ ৰাজেশ্বৰ সিংহ' গ্ৰন্থখনত উল্লেখ কৰিছে—

“... আজিকালিৰ দিনত সাময়িক ঘটনাবোৰ বাতৰি কাকতত লিপিবদ্ধ হয়।... আমাৰ দেশত তাহানি বাতৰি কাকত নাছিল; এই বুৰঞ্জীবোৰেই মন্থৰ গতিৰে বাতৰি কাকতৰ ঠাই পূৰাইছিল। বুৰঞ্জীত লিপিবদ্ধ হোৱাত যাৱতীয় ঘটনাবোৰ ইটোৰ মুখৰ পৰা সিটোৰ মুখলৈ বাগৰি দেশত ৰাপ্ত হৈ পৰিছিল।”^৬

১.৪ অসমীয়া বাতৰি কাকত আৰু আলোচনীৰ পৃষ্ঠভূমি :

অসমীয়া সাহিত্যৰ বিকাশ সাধনত বাতৰি কাকত আৰু আলোচনীৰ বিশেষ অৱদান পৰিলক্ষিত

হয়। অসমীয়া সাহিত্যত ১৮৪৬ চনৰ পৰাই বাতৰি কাকত আৰু আলোচনীৰ ইতিহাস আৰম্ভ হয়। অসমীয়া আলোচনীৰ পথ প্ৰদৰ্শক আছিল অসমলৈ খৃষ্টধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিবলৈ অহা আমেৰিকাৰ মিছনেৰী চাহাবসকল। তেওঁলোকৰ অৱদান প্ৰসংগত মহেশ্বৰ নেওগে কৈছে— “অসমীয়া জাতীয় জীৱনত বেপ্টিষ্টসকলৰ ভূমিকা হ’ল মৃত-সঞ্জীৱনী দানৰ, অসমীয়া জাতিৰ ত্ৰাণ আৰু নিৰ্মাণৰ জীৱনদায়ী ভূমিকা”।^১ অসমত মিছনেৰীসকল পদাৰ্পণ কৰাৰ আগমুহূৰ্তত অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যৰ আকাশ এছটা কলা ডাৱৰে আৱৰি আছিল। ইংৰাজৰ ৰাজত্ব কালত ১৮৩৬ চনত অসমৰ পঢ়াশালি-আদালতত মাতৃভাষা অসমীয়াৰ ঠাই দখল কৰিলে বঙালী ভাষাই। এনে সময়তে মিছনেৰীসকলে অসমত পদাৰ্পণ কৰি খৃষ্টধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰাৰ লগতে অসমীয়া ভাষাটোক সঞ্জীৱিত কৰিবলৈ দেহে-কেহে লাগি গৈছিল।^২ এইছোৱা সময়ৰ ভিতৰতেই মিছনেৰীসকলে অসমত ভাষা সমস্যাৰ সন্মুখীন হৈ অসমীয়া ভাষা প্ৰতিষ্ঠাৰ বাটত অহোপুৰুষাৰ্থ কৰিবলৈ আগবাঢ়ি আহিল। অসমলৈ খৃষ্টধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিবলৈ আহি তেওঁলোকে অনুভৱ কৰিব পাৰিলে যে এক বিশেষ চক্ৰান্তৰ মেৰপাকত অসমীয়া ভাষা অসমৰ পৰা বিতাড়িত হৈছে। সেয়ে অসমীয়া ভাষা পুনৰ প্ৰতিষ্ঠাৰ জৰিয়তে ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ পথ সুগম কৰাৰ মানসিকতা এওঁলোকে গ্ৰহণ কৰিলে। আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনকে প্ৰমুখ্য কৰি কেইজনমান স্থানীয় লোকে মিছনেৰীসকলক প্ৰবলভাৱে সহায় কৰিলে। অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ বিপৰ্যয় ভেদ কৰি সেন্দূৰীয়া পথ নিৰ্মাণ কৰা খ্ৰীষ্টান লেখকসকলৰ ভিতৰত ড° নাথান ব্ৰাউন, শ্ৰী মতী ব্ৰাউন, ও.টি. কট্টৰ, ড° মাইলছ ব্ৰনন, নিধি লিৰাই ফাৰৱেল, এ. কে গাৰ্ণি, শ্ৰীমতী গাৰ্ণি আদি বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য। ড° ব্ৰাউনে ‘নিউ টেপ্টামেনৰ ভাঙনি’, ‘আমাৰ ত্ৰাণকৰ্তা’, ‘যীশুখৃষ্টৰ নতুন নিয়ম’, ‘খৃষ্টৰ বিৱৰণ’ আৰু ‘শুভ বাৰ্তা’ আদি অসমীয়ালৈ ভাঙনি কৰে। মিছনেৰীসকলে ৰুচিসন্মত ৰূপত তেওঁলোকৰ লেখাসমূহ উপস্থাপন কৰিব নোৱাৰিলেও তেওঁলোকৰ এই ৰচনাসমূহে অসমীয়া সাহিত্যৰ প্ৰাণ প্ৰতিষ্ঠাৰ বাটত বিশেষ সঁতিৰ সৃষ্টি কৰিছে।

এওঁলোকৰ প্ৰচেষ্টাত ১৮৪৬ চনত শিৱসাগৰৰ দিখৌপাৰৰ বেপ্টিষ্ট মিছনাৰী প্ৰেছৰপৰা ওলোৱা ‘অৰুনোদই’ কাকতেই অসমীয়া আলোচনী আৰু বাতৰি কাকতৰ ভেটি প্ৰতিষ্ঠিত কৰে। এইখনৰ শিৰোনামা আছিল ‘অৰুনোদই সন্বাদপত্ৰ’। ইয়াৰ উল্লেখ পোৱা যায় এনেদৰে অসমীয়া সাহিত্যৰ প্ৰথম সংবাদ পত্ৰ তথা আলোচনী ‘অৰুনোদই’ ১৮৪৬ খ্ৰীষ্টাব্দৰ জানুৱাৰী মাহত শিৱসাগৰৰ আমেৰিকান বেপ্টিষ্ট মিছনৰ প্ৰেছৰ পৰা ‘অৰুনোদই সন্বাদ-পত্ৰ’ শিৰোনামেৰে প্ৰকাশ পায়।^৩

‘অৰুনোদই’ৰ প্ৰকাশ কেৱল অসমৰ সংবাদপত্ৰে নহয়, সমগ্ৰ অসমৰ সামাজিক, সাহিত্যিক

আৰু সাংস্কৃতিক ইতিহাসলৈ এক উল্লেখযোগ্য অৱদান। একেধাৰে আলোচনী আৰু বাতৰি কাকত দুয়োটাৰে উদ্দেশ্য সাধনৰ লগতে আধুনিক অসমীয়া ব্যাকৰণ, অভিধান, নাটক, কবিতা, বিবিধ প্ৰবন্ধ আৰু পঢ়াশলীয়া পুথি আদিৰ প্ৰকাশেৰে অৰুণোদই আছিল আধুনিক অসমীয়া-সাহিত্যৰ আৱাহনী তোৰণ স্বৰূপ। ‘অৰুণোদই’য়ে এফালে যেনেকৈ অসমীয়া ভাষা সাহিত্যিক প্ৰতিষ্ঠিত কৰাত তাৎপৰ্যপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল, আনফালে অসমৰ শিক্ষা-সংস্কৃতি প্ৰেমীলোকৰ মনত নতুন শিক্ষা-সংস্কৃতিৰ চেতনাও জগাই তুলিছিল। সামগ্ৰিকভাৱে ক’বলৈ গ’লে ‘অৰুণোদই’ৰ পাততে অসমীয়া ভাষা-সাহিত্য আৰু জাতীয় চেতনাৰো অৰুণ উদয় হয়। ‘অৰুণোদই’ৰ সম্পৰ্কত বাণীকান্ত শৰ্মাই মন্তব্য দিছে এনেদৰে— “সূৰ্য্যৰ পোহৰত জগত উদ্ভাসিত হৈ পৰাৰ দৰে ‘অৰুণোদই’ৰ আলোকত সমগ্ৰ অসমীয়া জাতিৰ সত্বাটো আলোকিত হৈ পৰিছিল।”^{১০}

১.৫ অৰুণোদইৰ দুটা ৰূপ :

‘অৰুণোদই’খন কাকত আৰু আলোচনী এই দুটা ৰূপত প্ৰকাশ হৈছিল। এই সম্পৰ্কে মতভেদ থাকিলেও ‘অৰুণোদই’ৰ পাতত পোৱা ইংগিতৰ সহায়ত এই সংবাদপত্ৰখনৰ দুটা ৰূপত প্ৰচলন হোৱাটো প্ৰতীয়মান হ’ব পাৰি। এই সন্দৰ্ভত ১৮৫৪ খ্ৰীষ্টাব্দৰ জানুৱাৰী মাহত ‘অৰুণোদই’ৰ প্ৰকাশিত চিঠিৰ কিয়দংশ উদ্ধৃত কৰা হ’ল—

“... ডাঙ্গৰ চাৰি পিঠিয়া অৰুণোদইৰ বাহিৰে দীঘে ১২ আঙ্গুল, পাখালি এ ৭ আঙ্গুল, চুটি ১৬ পিঠিৰে মেগজিন নামে এবিধ অৰুণোদই গিয়ান ভাণ্ডাৰ মাহে মাহে প্ৰকাশ হই। তাৰ দাম দিঘল বিধ অৰুণোদইৰে একে অৰ্থত ইয়াতকৈ তাত কথা অধিক আৰু মাহে মাহে গোটাই নি বচৰেকত কিতাপ বান্ধিবলৈ অতি সুন্দৰ। অৰুণোদই প্ৰকাশ কৰা চাহাবলৈ চিটি লিখলে সেই বিধকে মাহে মাহে পঠাব।”^{১১}

‘অৰুণোদই’ৰ প্ৰথম সম্পাদক সম্পৰ্কেও পণ্ডিতসকলৰ মাজত মতভেদ পৰিলক্ষিত হয়। কাৰণ অৰুণোদইৰ প্ৰথম সংখ্যাতো অলিভাৰ টি. কাটাৰৰ নাম সম্পাদক হিচাপে উল্লেখ নাই। মাথোন মুদ্ৰক আৰু প্ৰকাশক ৰূপে মিছনৰ মুদ্ৰণ আৰু প্ৰকাশন বিভাগৰ অধ্যক্ষ অ’ টি কাটাৰৰ নামটো নেজত দিয়া হৈছে। ‘অৰুণোদই’ৰ ১৮৪৬ চনৰ জানুৱাৰীৰ প্ৰথম সংখ্যাত ইয়াৰ উল্লেখ পাওঁ এনেদৰে—

“A monthly paper, devoted to Religion Science and General intelligence,

is printed and published at the Sibsagar Mission Press by O.T. Cutter.”^{১২}

মাথোন ১৮৫০ চনৰ পৰাহে সম্পাদক হিচাপে নাথান ব্ৰাউনৰ নাম উল্লেখ আছে আৰু প্ৰকাশক হিচাপেহে অলিভাৰ টি. কাটাৰৰ নাম উল্লেখ আছে।

“THE ORUNODOI A MONTLY PAPER, DEVOTED TO RELIGION/ SCIENCE AND GENERAL INTELLIGENCE/N. BROWN, EDITOR/ Printed and published at the Sibsagar Mission Press, by O.T. Cutter for the American Baptist Mission in Assam.”^{১৩}

‘অৰুণোদই’ৰ প্ৰথম সম্পাদক সম্পৰ্কেও আনুমানিক তথ্যৰ ভিত্তিত কৰি অহা সিদ্ধান্তই অনেক দিনলৈ চলি আহিছিল। তাৰ প্ৰধান কাৰণটোৱেই হ’ল কাকতখনৰ ১৮৫০ খ্ৰীষ্টাব্দলৈকে সম্পাদকৰ নাম দিয়া হোৱা নাছিল। ডিম্বেশ্বৰ নেওগ, বেণুধৰ শৰ্মা, মহেশ্বৰ নেওগ, সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা আদি প্ৰায় সকলোৱেই কাটাৰেই ১৮৫০ খ্ৰীষ্টাব্দলৈকে সম্পাদক আছিল বুলি কৈছে। কিন্তু কাটাৰে অসমীয়া ভাষাত লেখা-মেলা কৰাৰ কোনো উদাহৰণ নাই। তাৰ পৰিৱৰ্তে ব্ৰাউনে শদিয়াত থিতাপি লৈয়েই অসমীয়া ভাষা শিকাত সৰ্বাধিক গুৰুত্ব দি অহাৰ কথা পোৱা যায়। এই ব্ৰাউনেই হৈছে অসমীয়া ভাষাৰ দ্বিতীয়জন ব্যাকৰণ লিখোতা। এতেকে ‘অৰুণোদই’ৰ সম্পাদনাৰ দায়িত্ব যে ব্ৰাউনৰ আছিল সেই বিষয়ে সহজেই অনুমান কৰিব পাৰি।^{১৪}

আকৌ জৰ্জ জিলেম্পিয়ে ব্ৰাউনৰ জীৱনী *The whole world Kin : A Pioneer Experience Among Remote Tribes and other Labors of Nathan Brown* পুথিখনৰ ই. ডব্লিউ, ব্ৰাউনে লিখা কথাখিনিলৈ আঙুলিয়াই দিছে—

“In January 1846, Mr Brown Prepared the first number of Orundai... which he edited in the Assamese language during most of the remaining years at Sibsagar.”^{১৫}

ইয়াৰপৰাই অনুমান কৰিব পাৰি যে অৰুণোদইৰ প্ৰথম সম্পাদক আছিল ডক্টৰ নাথান ব্ৰাউন।

১.৬ অসমীয়া বাতৰি কাকত আৰু আলোচনীৰ ক্ৰমবিকাশ :

‘অৰুণোদই’ সংবাদপত্ৰই দেখুৱাই যোৱা পথেদি অগ্ৰসৰ হৈ ঊনবিংশ শতিকাত ভালেসংখ্যক

সংবাদপত্ৰ তথা আলোচনীয়ে বিকাশ লাভ কৰিছিল। ১৮৪৬ খ্ৰীষ্টাব্দত প্ৰকাশ হোৱা ‘অৰুনোদই’ আলোচনীয়ে অসমীয়া-সাহিত্যলৈ পাশ্চাত্য চিন্তাধাৰাক আমদানি কৰি অনাত প্ৰথম আৰু প্ৰধান ভূমিকা লৈছিল। অসমত ‘অৰুনোদই’ৰ প্ৰকাশ কেৱল অসমৰ সংবাদপত্ৰৰে নহয়, সমগ্ৰ অসমৰ সামাজিক, সাহিত্যিক আৰু সাংস্কৃতিক ইতিহাসৰে এক উল্লেখযোগ্য আৰু তাৎপৰ্যপূৰ্ণ সংঘটন। একেধাৰে আলোচনী আৰু বাতৰি কাকত দুয়োটাৰে উদ্দেশ্য সাধনৰ লগতে আধুনিক অসমীয়া ব্যাকৰণ, অভিধান, নাটক, কবিতা, বিবিধ প্ৰবন্ধ আৰু পঢ়াশলীয়া পুথি আদিৰ প্ৰকাশেৰে ‘অৰুনোদই’ আছিল আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ আৱাহনী তোৰণস্বৰূপ।^{১৬} ‘অৰুনোদই’ আলোচনীয়ে বাট মুকলি কৰি দিয়াৰ পিছত কেইবাখনো আলোচনী পৰৱৰ্তী সাহিত্যৰ বাবে আদৰ্শ হৈ পৰিছিল। অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যও প্ৰথম অসমীয়া আলোচনী ‘অৰুনোদই’ৰ পাততে গঢ় ল’বলৈ আৰম্ভ কৰে। তাৰ পিছতো ‘বাঁহী’, ‘জোনাকী’, ‘আৱাহন’, ‘জয়ন্তী’, ‘ৰামধেনু’ আদি আলোচনীয়ে অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত একো একোটা যুগৰ সৃষ্টি কৰি গৈছে। সেই বাবেই হয়তো অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী লেখকসকলে আলোচনীক ভিত্তি কৰিয়েই অসমীয়া সাহিত্যৰ ক্ৰমবিকাশৰ বিভিন্ন যুগ নিৰ্ধাৰণ কৰি গৈছে। প্ৰকৃত্যৰ্থত অসমীয়া সাহিত্যৰ ক্ৰমবিকাশৰ বুৰঞ্জী অসমীয়া আলোচনীৰে বুৰঞ্জী বুলিব পাৰি।^{১৭}

‘অৰুনোদয়’ কাকতৰ সুদূৰ প্ৰসাৰী প্ৰেৰণাই অসমীয়া ডেকাসকলক বিশেষভাৱে আলোড়িত কৰিছিল। তাৰ ফলস্বৰূপেই তেওঁলোকৰ সম্পাদনাত বিভিন্ন কাকত আলোচনীৰ জন্ম হয়। অসমীয়া পত্ৰ-পত্ৰিকাসমূহৰ ভিতৰত প্ৰথমতেই নাম ল’ব লাগিব ১৮৭১ খ্ৰীষ্টাব্দত মাজুলীৰ আউনীআটী সত্ৰৰ পৰা শ্ৰীশ্ৰীদত্তদেৱ গোস্বামী সত্ৰাধিকাৰে প্ৰকাশ কৰা ‘আসাম-বিলাসিনী’।^{১৮} এইখন কাকত ১৮৮৩ খ্ৰীষ্টাব্দলৈকে প্ৰকাশিত হৈছিল। ‘আসাম বিলাসিনী’ প্ৰকাশৰ বাবে সত্ৰাধিকাৰগৰাকীয়ে ১৮৭১ খ্ৰীষ্টাব্দত কলিকতাৰপৰা এটা ছপাশাল কিনি আনি ‘ধৰ্ম প্ৰকাশ যন্ত্ৰ’ নাম দি সত্ৰত বহুৱাই লৈছিল। ‘আসাম বিলাসিনী’ চলি থকাৰ সময়তে ধৰ্ম প্ৰকাশ যন্ত্ৰৰ পৰাই ১৮৭৬ খ্ৰীষ্টাব্দত ‘আসাম দীপক’ নামৰ এখন কাকত ওলায়। ইয়াৰ পিছত ১৮৮৮ খ্ৰীষ্টাব্দত শ্ৰীধৰ বৰুৱাৰ সম্পাদনাত ‘আসাম তৰা’ নামৰ আন এখন কাকত ওলায়।

‘আসাম বিলাসিনী’ৰ পৰা ‘আসাম তৰা’লৈকে এই সময়ছোৱাত সৰু-ডাঙৰ কেইবাখনো কাকত-আলোচনীৰ জন্ম হৈছিল। সেইকেইখন হ’ল ১৮৭৩ খ্ৰীষ্টাব্দত দৰঙৰ পৰা প্ৰকাশিত ‘আসাম দৰ্পণ’, ১৮৭৬ খ্ৰীষ্টাব্দত দিহিং সত্ৰৰ পৰা প্ৰকাশিত ‘চন্দ্ৰোদয়’ আৰু গুৱাহাটীৰ পৰা ১৮৭৬ খ্ৰীষ্টাব্দত প্ৰকাশিত ‘আসাম দীপিকা’। ইয়াৰ পিছত হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ সম্পাদনাত ইংৰাজী আৰু অসমীয়া দুয়োটা ভাষাত

প্রকাশিত ‘আসাম নিউচ’ (১৮৮২) বলিনাৰায়ণ বৰাৰ প্ৰযত্নত আৰু হৰনাৰায়ণ বৰাৰ সম্পাদনাত প্ৰকাশিত ‘মৌ’ (১৮৮৬), গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ সম্পাদনাত ‘আসাম বন্ধু’ (১৮৮৫) প্ৰকাশিত হয়। ‘অৰুণোদই’ৰ পৰা ‘জোনাকী’ৰ মাজৰ সময়ছোৱাত বিভিন্ন কাকত আলোচনীৰ জন্ম হৈছিল। তাৰ ভিতৰত পৰম্পৰাগত আদৰ্শ আৰু লক্ষ্য লৈ প্ৰকাশিত পত্ৰ-পত্ৰিকাসমূহৰ ভিতৰত ‘আসাম-বিলাসিনী’ আৰু আধুনিক দৃষ্টিভঙ্গীৰে প্ৰকাশিত পত্ৰ-পত্ৰিকাসমূহৰ ভিতৰত ‘আসাম নিউচ’, ‘আসাম-বন্ধু’ আৰু ‘মৌ’ এই তিনিখনেই প্ৰধান।^{১৯}

আলোচনী, বাতৰি কাকতৰ উপৰিও অসমীয়া সাহিত্যৰ আধুনিক যুগৰ ভেঁটি সুদৃঢ় কৰাত বিভিন্ন অনুষ্ঠানে বিশেষ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰে। অসমত তেনে অনুষ্ঠান প্ৰথম আৰম্ভ হয় ১৮৮৮ চনত। ১৮৮৮ চনৰ ২৫ আগষ্টত কলিকতাৰ ৩৭নং মিৰ্জাপুৰ ষ্ট্ৰীটৰ অসমীয়া ল’ৰাৰ মেছত ‘অসমীয়া ভাষা উন্নতি সাধিনী সভা’ গঠন কৰা হয়। এই সভাৰ মুখপত্ৰৰূপে ১৮৮৯ চনত ‘জোনাকী’ নামেৰে এখন আলোচনী মাহেকীয়াকৈ প্ৰকাশ কৰাৰ যো-জা চলায়। চন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালা এই আলোচনীখনৰ প্ৰথম সম্পাদক পৰিচালক আছিল। আগৰৱালাৰ লগত তেওঁৰ বন্ধু লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা, হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী, কনকলাল বৰুৱা আদিয়েও আলোচনীখনৰ সমৃদ্ধিৰ বাবে অসমীয়া-সাহিত্যলৈ পাশ্চাত্য সাহিত্যৰ প্ৰভাৱ তথা ৰোমাণ্টিক ভাৱধাৰা আমদানি কৰে। ‘জোনাকী’ কাকতেই প্ৰাচ্য-পাশ্চাত্য এই দুই ভাৱধাৰাৰ মাজত মিলনৰ সেতু নিৰ্মাণ কৰে।

‘জোনাকী’ৰ জন্মৰ পিছৰ বছৰতে প্ৰকাশ হয় ‘বিজুলী’ (১৮৯০) নামৰ আন এখন আলোচনী। এইখন কৃষ্ণপ্ৰসাদ দুৱৰাৰ সম্পাদনাত আৰু পদ্মনাথ গোহাঞি বৰুৱা আৰু বেণুধৰ শৰ্মাৰ উদ্যোগত প্ৰকাশ পায়।

‘বিজুলী’ৰ পিছত ১৮৯৪ চনত ‘আসাম’ নামে আন এখন সাপ্তাহিক বাতৰি কালিৰাম বৰুৱাৰ সম্পাদনাত গুৱাহাটীৰ পৰা প্ৰকাশ পায়।

১.৭ বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমার্দ্ধৰ আলোচনী :

বিংশ শতিকাৰ আৰম্ভণিতে ১৯০১ চনত মথুৰামোহন বৰুৱাৰ সম্পাদনাত সাপ্তাহিক ৰূপত ‘আসাম বন্তি’ প্ৰকাশ পাইছিল। ১৯০৭ চনত পদ্মনাথ গোহাঞিবৰুৱাৰ সম্পাদনাত তেজপুৰৰ পৰা ‘উষা’ আৰু ১৯০৯ চনত কলিকতাৰ লাল বজাৰ ষ্ট্ৰীটৰ ‘আসাম বেংগল ষ্টোৰৰ’ পৰা লক্ষ্মীনাথ

বেজবৰুৱাৰ সম্পাদনাত 'বাঁহী' প্ৰকাশ পাইছিল। 'বাঁহী' চলি থকাৰ সময়তে দুখন আলোচনীয়ে সম-সাময়িকভাৱে জনপ্ৰিয়তা অৰ্জন কৰিছিল আৰু উচ্চ সাহিত্যিক মান বক্ষা কৰি প্ৰকাশিত হৈছিল। এখন ডিব্ৰুগড়ৰপৰা দুৰ্গানাথ চাংকাকতি, ৰাধানাথ চাংকাকতি আৰু প্ৰসন্ন কুমাৰ বৰুৱা আদিৰ সম্পাদনাত 'আলোচনী' (১৯১০) আৰু আনখন গুৱাহাটীৰপৰা অম্বিকাগিৰী ৰায়চৌধুৰীৰ সম্পাদনাত 'চেতনা' (১৯১৯) প্ৰকাশ পায়। আকৌ তাৰানাথ চক্ৰৱৰ্তীৰ সম্পাদনাত 'আসাম বান্ধৱ' (১৯১০) ডিব্ৰুগড়ৰপৰা প্ৰকাশ হৈছিল।

ইয়াৰ পিছত ১৯২৯ চনত জমিদাৰ নগেন্দ্ৰনাৰায়ণ চৌধুৰীৰ পৃষ্ঠপোষকতাত আৰু দীননাথ শৰ্মাৰ সম্পাদনাত কলিকতাৰপৰা 'আৱাহন' প্ৰকাশ হয়। পৰমানন্দ মজুমদাৰে আৱাহন সম্পৰ্কত মন্তব্য দিছে এনেদৰে— “‘আৱাহন’ অসমৰ সম্বাদপত্ৰ আৰু আলোচনীৰ ইতিহাসৰ এটি আলোক স্তম্ভ।”^{২০}

'আৱাহন'ৰ সমসাময়িক আন কেইখনমান উল্লেখযোগ্য আলোচনী হ'ল 'অসম হিতৈষী' (১৯২৫), 'অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিকা' (১৯২৭), 'সুপ্ৰভাত' (১৯২৭), 'বাতৰি' (১৯২৯), 'তৰুণ অসম' (১৯২৯), 'অসম প্ৰদীপিকা' (১৯৩০), 'বৰদৈচিলা' (১৯৩১), ডিম্বেশ্বৰ নেওগৰ 'জনমভূমি' (১৯২২), ৰঘুনাথ চৌধুৰীৰ 'জয়ন্তী' (১৯৩৬), 'সুৰভি' (১৯৪০), 'পচোৱা' (১৯৪৮) আদি। এই আলোচনীসমূহে অসমীয়া সাহিত্যৰ নবন্যাসৰ পূৰ্ণবিকাশত বৰঙণি আগঢ়াইছে। এইধৰণৰ বিংশ শতাব্দীৰ পঞ্চম দশকলৈ আলোচনীকেন্দ্ৰী সাহিত্যৰ বিশেষ ভূমিকা দেখা যায়।

ইয়াৰ উপৰিও বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমার্দ্ধত বিভিন্ন ব্যক্তিৰ সম্পাদনাত শিশু বিষয়ক, নাৰী বিষয়ক, ধৰ্ম বিষয়ক, কৃষি আৰু পশুপালন বিষয়ক, মজদুৰ বিষয়ক আৰু বিভিন্ন শিক্ষানুষ্ঠানৰপৰা বিভিন্ন আলোচনী প্ৰকাশ হোৱা দেখা যায়। অসমীয়া শিশু আলোচনীৰ বুৰঞ্জী আৰম্ভ হয় ১৮৮৮ খৃষ্টাব্দৰ পৰা। সেই চনতে নগাঁৱৰ পৰা কৰুণাভিৰাম বৰুৱা সম্পাদিত 'লৰাবন্ধু' প্ৰকাশ হয়। ১৯১৬ চনত হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ সম্পাদনাত গুৱাহাটীৰ পৰা 'অকণ' প্ৰকাশ হয়। ইয়াৰ পিছত ৰঘুনাথ চৌধুৰীৰদ্বাৰা সম্পাদিত 'মইনা' (১৯২৩), মহাদেৱ শৰ্মা সম্পাদিত 'অৰুণ' (১৯২৬), হৰেন্দ্ৰ নাথ শৰ্মা সম্পাদিত 'পখিলা' (১৯৩৩), বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা সম্পাদিত 'অকণ' (১৯৩৫), দীননাথ শৰ্মা সম্পাদিত 'পাৰিজাত' (১৯৪০), বিৰিঞ্চি বৰুৱা সম্পাদিত 'ৰংঘৰ' (১৯৪৮) আদি আলোচনী দুই এবছৰ প্ৰকাশ হৈ বন্ধ হৈ পৰে।

সাহিত্যৰ একোটা নিৰ্দিষ্ট ধাৰাৰ বিষয়ত অসমীয়া ভাষাত আলোচনী খুৱেই কম। এই ক্ষেত্ৰত

মাত্ৰ ‘কবিতালতা’ (১৯৯১), ‘গল্প চিৰিজ’ (১৯৩০), আদি বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমাদ্ৰ্ৰৰ নিৰ্দিষ্ট ধাৰাৰ কেইখনমান আলোচনী।

অসমীয়া সাহিত্যত মহিলা লেখকৰ আলোচনীৰ ভিতৰত ১৯২৮ চনত কমলালয়া কাকতিৰ সম্পাদনাত প্ৰকাশ হোৱা ‘ঘৰ জেউতি’ উল্লেখনীয়।

ধৰ্মীয় আদৰ্শৰ আধাৰত অসমীয়া সাহিত্যত প্ৰকাশিত হোৱা আলোচনীসমূহৰ প্ৰভাৱো একেবাৰে নুই কৰিব নোৱাৰি। মুছলমান ধৰ্ম সম্প্ৰদায়ৰ ‘ইচলামিক আখবাৰ’ (১৯১৯), ‘প্ৰচাৰক’ (১৯২৮), ‘পয়গম’ (১৯৪৭) আৰু হিন্দু সমাজৰ ‘আৰ্য দৰ্পণ’ (১৯২৪) আদি আলোচনী ওলায়।

১৯১৬ চনত অসম ছাত্ৰ সন্মিলনৰ জন্ম হয়। অসমীয়া সাহিত্যৰ সেৱা এই সন্মিলনৰ প্ৰাৰম্ভিক লক্ষ্য আছিল। এই ছাত্ৰ সন্মিলনৰ মুখপত্ৰ ‘মিলন’ (১৯২৩), ‘জন্মভূমি’ (১৯২২)ৰ অৱদান অনস্বীকাৰ্য।

অসমীয়া আলোচনীৰ পৰ্যায় বিশ্লেষণ কৰিলে বিশেষকৈ কৃষি, পশুপালন আৰু মজদুৰ শীৰ্ষক আলোচনীৰ কথাও উল্লেখ কৰিব পাৰি। যোৰহাটৰ ন-কছাৰীৰপৰা প্ৰথমে ‘অসম কৃষক’ (১৯২১) আৰু পিছলৈ ‘খেতিয়ক’ (১৯২৫) আৰু কনক চন্দ্ৰ শৰ্মাৰ দ্বাৰা সম্পাদিত কৃষি আৰু পোহনীয়া জীৱ-জন্তুৰ প্ৰতিপালন বিষয়ক আলোচনী ‘পশুপালন’ (১৯২৫) প্ৰকাশিত হয়।

ইতিমধ্যে অসমত কলেজ আৰু শিক্ষানুষ্ঠান বৃদ্ধি পাইছে। ১৯১৮ চনতে যোৰহাট নৰ্মাল স্কুলৰ আলোচনী ‘প্ৰভাত’, যোৰহাট চৰকাৰী হাইস্কুলৰ মুখপত্ৰ ‘জেউতি’ (১৯২৬), কটন কলেজৰ আলোচনী ‘কটনিয়ান’ (১৯২৪) ওলায়। বৰ্তমানে স্কুল, কলেজ, বিশ্ববিদ্যালয় আদি বিভিন্ন পৰ্যায়ত আনকি আইন, চিকিৎসা, কাৰিকৰী বিজ্ঞান আদি অনুষ্ঠানৰ পৰা প্ৰকাশ পোৱা মুখপত্ৰ সমূহতো সাহিত্য সাধনাৰ অঙ্কুৰ হিচাপে আলোচনীৰ উদ্ভৱ হৈছে। এই আলোচনীসমূহ ছাত্ৰ সমাজৰ বহুমুখী প্ৰতিভাৰ অঙ্কুৰ স্বৰূপ। এনেদৰেই উনবিংশ শতিকাৰ মাজভাগত জন্ম হোৱা ‘অৰুনোদই’ক ভেঁটি কৰি বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমাদ্ৰ্ৰত বিভিন্ন আলোচনীৰ জন্ম হৈছিল।

১৮৪৬ চনত ‘অৰুনোদই’ৰ জৰিয়তে আৰম্ভ হোৱা অসমীয়া আলোচনীয়ে বৰ্তমানলৈ ডেৰশৰো অধিক বছৰৰ যাত্ৰাত সাহিত্যকেন্দ্ৰিক আলোচনীৰ উপৰি সমাজ, সংস্কৃতি, বিজ্ঞান, ধৰ্ম, চিত্ৰকলা, চলচিত্ৰ, বিনোদন, নাৰী আদি নানা বিষয়ৰ আলোচনীয়ে অসমীয়া সমাজ আৰু সংস্কৃতিক প্ৰভাবান্বিত কৰিছিল। তদুপৰি চহৰ আৰু গ্ৰাম্যাঞ্চলৰ পৰা কবিতা আৰু কথা বিষয়ক ক্ষুদ্ৰ পত্ৰিকা বা লিটল মেগাজিন (Little Magazine) প্ৰকাশ হৈ ওলাইছিল। ইবিলাকৰ প্ৰভাৱো সুদূৰপ্ৰসাৰী আছিল বুলিব পাৰি।

তদুপৰি অসমৰ বিভিন্ন প্ৰকাশক গোষ্ঠীৰ দ্বাৰা প্ৰকাশিত দৈনিক বা সাদিনীয়া বাতৰি কাকতসমূহেও বহাগ বিহু বা দুৰ্গাপূজাৰ সময়ছোৱাত একোখনকৈ আলোচনী প্ৰকাশ কৰি আহিছে। আকৌ দৈনিক কাকতসমূহৰ দেওবৰীয়া পৰিপূৰ্ণিকাসমূহো আলোচনীৰ আকাৰত প্ৰকাশ হোৱা দেখা যায়।

অসমীয়া আলোচনীৰ জন্ম হৈছিল ঊনবিংশ শতিকাৰ মাজভাগত। বিভিন্ন সংগ্ৰাম আৰু ঘাত-প্ৰতিঘাতৰ মাজেৰে অসমীয়া আলোচনীয়ে ডেৰশ বছৰীয়া পৰিক্ৰমা অতিক্ৰম কৰিছে আৰু এনেদৰে অসমীয়া আলোচনী সাহিত্যৰ ইতিহাসক পল্লবিত, সমৃদ্ধ আৰু ব্যাপ্ত কৰি তুলিছে।

এনেদৰে অসমীয়া সম্বাদ পত্ৰ আৰু আলোচনীৰ ইতিহাস সম্পৰ্কে এটি সামগ্ৰিক অৱলোকন কৰাৰ পিছত এতিয়া আমি প্ৰস্তাৱিত গৱেষণা-কৰ্মৰ বাবে নিৰ্বাচিত তিনিখন আলোচনী ক্ৰমে 'উষা', 'বাঁহী' আৰু 'আৱাহন'ৰ পৰিচয় দাঙি ধৰিম।

১.৭. ১ উষা :

পদ্মনাথ গোহাঞিবৰুৱাৰ সম্পাদনাত ১৯০৭ চনত প্ৰকাশিত 'উষা' আছিল অসমীয়া আলোচনী জগতৰ এখন আগশাৰীৰ আলোচনী। এইখন আছিল মূলত সমাজ, সাহিত্য, বিজ্ঞান, কৃষি, শিল্প, বাণিজ্য ইত্যাদি বিষয়ক। উষা প্ৰকাশ হৈছিল তেজপুৰৰ পৰা। তেজপুৰ আসাম চেণ্ট্ৰেল প্ৰেছত ভদৰাম দাসৰ দ্বাৰা আলোচনীখন মুদ্ৰিত হৈছিল।^{২১} ১৮২৮ শকৰ পৰা প্ৰথম পাঁচ বছৰ পদ্মনাথ গোহাঞিবৰুৱাই তেজপুৰৰ পৰা সম্পাদনা কৰি প্ৰকাশ কৰিছিল। ১৮৬২ শকত ছয়টা সংখ্যা কলিকতাৰ পৰা মাধৱচন্দ্ৰ বেজবৰুৱাই প্ৰকাশ আৰু সম্পাদনা কৰিছিল।^{২২} প্ৰথম বছৰৰ পৰাই 'উষা' নিয়মীয়াকৈ প্ৰকাশ নহৈছিল। প্ৰথম বছৰ ১০টা, দ্বিতীয় বছৰত ৮টা, তৃতীয় বছৰত ১২টা আৰু চতুৰ্থ বছৰত ৯টা সংখ্যা প্ৰকাশ পাইছিল। কেতিয়াবা দুই বা ততোধিক মাহৰ 'উষা' এটা সংখ্যাত প্ৰকাশ হৈছিল।^{২৩} প্ৰথম তিনিবছৰত জোনাকী যুগৰ পৈণত সাহিত্যিকসকলৰ সাহিত্য সম্ভাৰেৰে 'উষা' পৰিপূৰ্ণ হৈ পৰিছিল। 'উষা'ৰ আটাইতকৈ ডাঙৰ দান আছিল হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ সেই 'শৰাইঘাটৰ যুদ্ধ' বোলা প্ৰবন্ধটো। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ 'কৃপাবৰী প্ৰবন্ধ', 'এংলো ইণ্ডিয়ান', বয়কট, ভাৰত উদ্ধাৰ প্ৰভৃতিমূলক আলোচনাই 'উষা'ৰ জনপ্ৰিয়তা বৃদ্ধি কৰিছিল। কিছুমান কাৰণত অৱশ্যে আলোচনীখন নিয়মীয়া ৰূপত ওলাব পৰা নাছিল। পঞ্চম বছৰৰ কেইটামান সংখ্যা প্ৰকাশৰ পিছতে আলোচনীখন সম্পূৰ্ণৰূপে বন্ধ হৈ পৰে। 'উষা'ৰ লগত

হোৱা সাহিত্যিক তৰ্কযুদ্ধৰ বাবেই বেজবৰুৱাই ১৯০৯ চনত 'বাঁহী' আলোচনীখন উলিয়াইছিল। 'উষা' কাকতৰ প্ৰতিষ্ঠা গোহাঞিবৰুৱাৰ সাহিত্যিক জীৱনৰ একো একোটা বলিষ্ঠ পদক্ষেপ, ব্যক্তিগত শোকগাথা সম্বলিত কাহিনীৰ পৰা অসমৰ সৰু বৰ ধেমেলীয়া ঘটনালৈ তেওঁৰ নাট্য বস্তুৰ পৰিচৰ্চা আৰু স্কুলীয়া পাঠ্যপুথিৰপৰা তত্ত্বদৰ্শী কৃষ্ণ কথালৈ এই ৰূপৰেখাৰ মাজতেই গোহাঞিবৰুৱাৰ সাহিত্যিক জীৱন নিহিত হৈ আছে। এইখন আলোচনীত বিভিন্ন লেখকৰ সাহিত্যৰাজি প্ৰকাশিত হৈছিল আৰু বিভিন্ন বিষয়ক সামৰি লৈছিল। মুঠতে পদ্মনাথ গোহাঞিবৰুৱাৰ সম্পাদনাত প্ৰকাশিত 'উষা' আছিল অসমীয়া আলোচনী জগতৰ এক উল্লেখনীয় আলোচনী।

১.৭. ২ বাঁহী :

অসমীয়া আলোচনী জগতৰ আন এখন উল্লেখনীয় আলোচনী হ'ল 'বাঁহী'। 'উষা' কাকতগোষ্ঠীৰ লগত হোৱা মতবিৰোধৰ ফলস্বৰূপে ১৯০৯ চনত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাই 'বাঁহী' সম্পাদনা কৰি উলিয়াছিল। 'বাঁহী' আলোচনীখনৰ প্ৰকাশক, স্থান, ছপাখানা আৰু সময়ৰ উল্লেখ 'বাঁহী'ৰ পাতনিত এনেদৰে পোৱা যায় লক্ষ্মীনাথৰ হাওড়া ঘৰৰ ওচৰতে 'সলকিয়া প্ৰিন্টিং ৱাৰ্ক' নামৰ এটা ছপাখানা আছিল। এই ছপাখানাৰ পৰা ১৮৩১ শকৰ আঘোণ মাহত 'নহি জ্ঞানেন সদৃশং পবিত্ৰমিহ বিদ্যতে' গীতাৰ বাণী শিৰত লৈ লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ সম্পাদনাত ৩২ পিঠীয়া 'বাঁহী' মাহেকীয়া কাকতৰ প্ৰথম বছৰ, প্ৰথম সংখ্যা ওলায়। প্ৰকাশক আছিল হৰিনাথ বেজবৰুৱা, আসাম বেঙ্গল ষ্টোচ ২নং লাল বাজাৰ ষ্ট্ৰীট কলিকতা।^{২৪}

'বাঁহী' আলোচনী প্ৰকাশৰ আঁৰত এক বৌদ্ধিক বিতৰ্ক জড়িত হৈ আছে। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ 'উষা' আলোচনীত প্ৰকাশিত 'কৃপাবৰ বৰুৱাৰ প্ৰত্যাগমন' নামৰ এনানি প্ৰবন্ধক লৈ সম্পাদক পদ্মনাথ গোহাঞিবৰুৱাৰ লগত মনোমালিন্য ঘটিছিল, সেয়ে বেজবৰুৱাই নিজৰ সম্পাদনাত 'বাঁহী' উলিয়াবলৈ সিদ্ধান্ত লৈছিল। ১৯০৯ চনৰ পৰা ১৯২৯ চনলৈকে বেজবৰুৱাৰ সম্পাদনাত 'বাঁহী' আলোচনী নিয়মিতভাৱে প্ৰকাশ পাইছিল। ইয়াৰ পিছত অমিয় কুমাৰ দাস আৰু মাধৱ বেজবৰুৱাৰ সম্পাদনাত গুৱাহাটী আৰু কলিকতাৰ পৰা 'বাঁহী' কাকত ১৯৪৪ চনলৈকে ওলাই আছিল যদিও সেয়া নিয়মিত নাছিল।

অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যৰ বিকাশ আৰু সমৃদ্ধি সাধনৰ ক্ষেত্ৰত 'বাঁহী'ৰ ভূমিকা উল্লেখনীয়। 'বাঁহী'ত চিন্তাগধুৰ প্ৰবন্ধ, ব্যংগ ৰচনা, কবিতা, গল্প, উপন্যাস, গ্ৰন্থ সমালোচনা আদি বিভিন্ন দিশ প্ৰকাশ

পাইছিল। ‘বাঁহী’ৰ সম্পৰ্কত সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই মন্তব্য দিছে এনেদৰে— “বাঁহীৰ দৃষ্টিভংগী অধিক নিভীক আৰু স্বতন্ত্ৰীয়া আছিল।”^{২৫}

‘বাঁহী’ আলোচনীয়ে আধুনিক অসমীয়া ভাষা সাহিত্যলৈ যি জাগৰণ আনিছিল, সেই জাগৰণৰ মধ্যমণি আছিল লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা। বেজবৰুৱাৰ মৌলিক উদ্ভাৱনী শক্তি, সাহিত্য চিন্তা, ভাষিক আদৰ্শ আৰু স্বদেশ প্ৰীতি চেতনাই ‘বাঁহী’ৰ যোগেদি অসমীয়া সাহিত্যক আৰু এখোজ আগুৱাই নিলে। সাহিত্য সংস্কৃতি আৰু জাতীয় চেতনাই বেজবৰুৱাৰ ব্যক্তিসত্তাত যি প্ৰভাৱ পেলাইছিল তাৰ পৰিস্ফুৰণ ‘বাঁহী’ৰ প্ৰতিটো পৃষ্ঠাতে পোৱা যায়। ‘বাঁহী’ কাকতত বেজবৰুৱা, বাণীকান্ত কাকতি, কমলাকান্ত ভট্টাচাৰ্য, কনকলাল বৰুৱা, পদ্মনাথ গোহাঞিবৰুৱা, দেৱানন্দ ভৰালী, গুণাভিৰাম বৰুৱা, ৰঘুনাথ চৌধাৰী, চন্দ্ৰ কুমাৰ আগৰৱালা, যতীন্দ্ৰনাথ দুৱৰা, লক্ষ্মীধৰ শৰ্মা, শৰৎ চন্দ্ৰ গোস্বামী, মহীচন্দ্ৰ বৰা আদি লেখকৰ বিভিন্ন সাহিত্যৰাজি প্ৰকাশিত হৈছিল। অসমীয়া সাহিত্যৰ প্ৰতিটো দিশৰ সৃজন আৰু পূৰ্ণ মূল্যায়নৰ ক্ষেত্ৰত ‘বাঁহী’ আলোচনীৰ অৱদান অসমীয়া ভাষা সাহিত্যৰ ইতিহাসত চিৰ প্ৰবাহমান হৈ আছে। ‘বাঁহী’ৰ এনে অৱদানলৈ লক্ষ্য ৰাখিয়েই চন্দ্ৰপ্ৰসাদ শইকীয়াই মন্তব্য কৰিছে এনেদৰে— “‘বাঁহী’ অসমৰ কেৱল আলোচনীয়েই নহয়, ‘বাঁহী’ অসমৰ একালৰ সামাজিক আৰু সাংস্কৃতিক এক ইতিহাস।”^{২৬}

১.৭. ৩ আৱাহন :

‘আৱাহন’ আলোচনীখন ১৯২৯ খৃঃত নগেন্দ্ৰ নাৰায়ণ চৌধুৰীৰ পৃষ্ঠপোষকতাত আৰু দীননাথ শৰ্মাৰ সম্পাদনাত কলিকতাৰ পৰা প্ৰকাশিত হৈছিল। ইয়াৰ উল্লেখ ‘আৱাহন’ৰ পাতনিত পোৱা যায় এনেদৰে ১৯২৯ চনৰ অক্টোবৰত ‘আৱাহন’ আলোচনী প্ৰকাশিত হৈছিল কলিকতাৰ ৩নং গোবিন্দ বোস লেনৰ এটি ভাৰাঘৰৰ পৰা।^{২৭} এই কাকতখনে অসমীয়া সাহিত্য আৰু চিন্তাজগতত নতুন যুগৰ সূচনা কৰিছিল। ‘আৱাহন’ অসমৰ সম্বাদপত্ৰ আৰু আলোচনীৰ ইতিহাসৰ এটি আলোকসুস্তু স্বৰূপ আছিল। ‘অৰুনোদয়’ৰ পিছতে ‘মৌ’, ‘আসাম বন্ধু’, ‘জোনাকী’, ‘উষা’, ‘বাঁহী’ আদি আলোচনীৰ পিছতে আৱাহনে ভূমুকি মাৰি সমাজ, সাহিত্য, ইতিহাস, ৰাজনীতি সকলো বিষয়ৰে সমাবেশ ঘটাই অসমৰ জাতীয় জীৱনলৈ এটা নতুন আলোড়ন আনি দিছিল।^{২৮} ১৯২৯ চনৰ পৰা ১৯৪২ চনলৈ দ্বিতীয় মহাসমৰলৈকে ‘আৱাহন’ নিয়মীয়াকৈ প্ৰকাশ হৈ ওলোৱাৰ পিছত বন্ধ হয়। ইয়াৰ পিছত ১৯৫৩ চনৰপৰা ১৯৭৪চনলৈ চেগাচোৰাকৈ অশেষ কষ্ট কৰি দীননাথে আৱাহন প্ৰকাশ কৰি আছিল। তেওঁৰ

মৃত্যুৰ পিছত তেওঁৰ পুত্ৰ দিলীপ শৰ্মাই ১৯৮৫ ৰ পৰা ১৯৯১ চনলৈকে অনিয়মীয়াকৈ আৱাহন উলিয়াইছিল।^{২৯} সমসাময়িক দেশীয় তথা আন্তৰ্জাতিক ঘটনা, বিজ্ঞান জগত, মহিলা জগত, খেল-ধেমালিকে ধৰি প্ৰসিদ্ধ গীতিকাৰৰ গীতকে ধৰি নানান শিতান ‘আৱাহনে’ মুকলি কৰি দিছিল। মুঠতে সকলো ফালৰ পৰাই ‘আৱাহন’ আছিল আধুনিক চিন্তাৰ বাহন। ‘আৱাহন’ সম্পৰ্কে বহুকেইজন লেখকে সাৰুৱা মন্তব্য দিছে। সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই ‘আৱাহন’ সম্পৰ্কত মন্তব্য দিছে এনেদৰে—

“আকৰ্ষণীয় বহিৰাবৰণ, সুন্দৰ ছপা আৰু বংচঙীয়া চিত্ৰে এই কাকতখন দেখাত যেনেকৈ আকৰ্ষণীয় আছিল তেনেকৈ গল্প, ভ্ৰমণ বৃত্তান্ত, প্ৰবন্ধ, কবিতা আৰু ধাৰাবাহিকৰূপে প্ৰকাশ পোৱা উপন্যাসেৰে এই কাকত সুখপাঠ্য হৈছিল।”^{৩০}

এই কাকতখনে অসমীয়া সাহিত্য আৰু চিন্তা জগতত নতুন যুগৰ সূচনা কৰিছিল। সেয়েহে অসমীয়া সাহিত্যৰ পণ্ডিতসকলে এই আলোচনীখনৰ নামেৰে এটা যুগৰ নামকৰণ কৰিছিল ‘আৱাহন যুগ’ বুলি।

অসমীয়া গল্প সাহিত্যৰ সমৃদ্ধি আৰু বিকাশ সাধনত ‘আৱাহন’ কাকতৰ অৱদান অবিস্মৰণীয়। ‘জোনাকী’ত জন্ম লভা অসমীয়া গল্প সাহিত্যই ‘আৱাহন’ কাকতত এটা নতুন মাত্ৰা লাভ কৰিলে। বিষয়বস্তু, উপস্থাপন ৰীতি, বিন্যাস প্ৰণালী, চৰিত্ৰ চিত্ৰণ, ভাষা প্ৰয়োগ প্ৰভৃতিৰ ক্ষেত্ৰত আৱাহনৰ গল্পই নতুনত্ব লাভ কৰিলে। আৱাহনত গল্প ৰচনা কৰি সুপ্ৰতিষ্ঠিত হোৱা গল্পকাৰসকলৰ ভিতৰত নগেন্দ্ৰ নাৰায়ণ চৌধুৰী, হালিৰাম ডেকা, লক্ষ্মীধৰ শৰ্মা, মহীচন্দ্ৰ বৰা, বীণা বৰা, ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামী, ৰমা দাস, ৰাধিকা মোহন গোস্বামী, কৃষ্ণ ভূঞা, দীননাথ শৰ্মা আদিৰ নাম উল্লেখযোগ্য।

‘আৱাহন’ত গল্প সাহিত্যৰ উপৰিও নাট্যসাহিত্য, কাব্য সাহিত্য, প্ৰবন্ধ সাহিত্য বিশেষকৈ বৈজ্ঞানিক জগত আৰু বিশ্ব প্ৰবাহে ‘আৱাহন’ৰ পৃষ্ঠা উজ্জ্বলাই তুলিছে। মুঠতে ‘আৱাহন’ৰ জন্ম অসমৰ সমাজ আৰু সাহিত্যৰ এক অবিস্মৰণীয় ঘটনা যাৰ স্মৃতিয়ে সদায়ে অসমীয়াক গৌৰৱৰ অধিকাৰী কৰি তোলে। ‘আৱাহন’ অসমীয়া সাহিত্য বুৰঞ্জীৰ এক সোণালী অধ্যায়।

এনেদৰেই ঊনবিংশ শতিকাৰ মাজভাগত জন্ম লাভ কৰা অসমীয়া আলোচনী সাহিত্যই বিভিন্ন সংগ্ৰাম আৰু ঘাত-প্ৰতিঘাতৰ মাজেৰে ডেৰশ বছৰীয়া পৰিক্ৰমা-অতিক্ৰম কৰি আলোচনী সাহিত্যৰ ইতিহাসক সমৃদ্ধ কৰি তুলিছে।

প্রসংগ টীকা :

১. চন্দ্ৰপ্ৰসাদ শইকীয়া (সম্পা.) : অসমৰ বাতৰি কাকত আলোচনীৰ ডেবশ বছৰীয়া ইতিহাস, মহেশ্বৰ নেওগৰ প্ৰবন্ধ 'অৰুণোদই', ১৯৯৮, পৃ. ৭
২. অসিত কুমাৰ বন্দ্যোপাধ্যায় : বাংলা সাহিত্যৰ ইতিবৃত্ত, পঞ্চম খণ্ড, ১৯৮৫, পৃ. ২১২
৩. প্ৰবীৰ কুমাৰ লাহা : ভাৰতৰ সংবাদপত্ৰ ও গণ মাধ্যম ইতিহাসৰ কালপঞ্জী, ২০১২ পৃ. ২৩
৪. সুকুমাৰ সেন : বাঙ্গাল সাহিত্যৰ কথা, ১৯৬৩, পৃ. ১৮৮
৫. চন্দ্ৰপ্ৰসাদ শইকীয়া (সম্পা.) : গৰীয়সী, শান্তনু কৌশিক বৰুৱাৰ প্ৰবন্ধ 'ইতিহাসৰ জলঙাইদি 'অৰুণোদই' ফেছজালিৰ আৰম্ভণি কথা, ১৯৯৫, পৃ. ২৯
৬. প্ৰসন্ন কুমাৰ ফুকন : অসমৰ সন্থাদ-পত্ৰৰ সমীক্ষাত্মক অধ্যয়ন, ১৯৯৬, পৃ. ১
৭. চন্দ্ৰপ্ৰসাদ শইকীয়া (সম্পা.) : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ১৬০
৮. হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা : অসমীয়া সাহিত্যত দৃষ্টিপাত, ১৯৮৭, পৃ. ২১৪
৯. প্ৰসন্ন কুমাৰ ফুকন : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ১
১০. বাণীকান্ত শৰ্মা : অসমীয়া ভাষা সাহিত্যলৈ মিছনেৰীসকলৰ অৱদান, ১৯৮১, পৃ. ৬৮
১১. মহেশ্বৰ নেওগ (সংক. আৰু পুনঃ সম্পা.) : অৰুণোদই, জানুৱাৰী ১৮৫৪ সংখ্যা, পৃ. ১০৮৭
১২. *The Orunudo*, Jan 1846 Vol.I
১৩. N. Brown : *The Orunudo*, 1850, September
১৪. চন্দ্ৰপ্ৰসাদ শইকীয়া (সম্পা.) : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, নগেন শইকীয়াৰ প্ৰবন্ধ 'অৰুণোদইৰপৰা জোনাকীলৈ', ১৯৯৮, পৃ. ১১৩
১৫. চন্দ্ৰপ্ৰসাদ শইকীয়া (সম্পা.) : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, মহেশ্বৰ নেওগৰ প্ৰবন্ধ 'অৰুণোদই', ১৯৯৮, পৃ. ৬১
১৬. চন্দ্ৰপ্ৰসাদ শইকীয়া (সম্পা.) : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, শান্তনু কৌশিক বৰুৱাৰ প্ৰবন্ধ 'আসাম বিলাসিনী : ঐতিহাসিক পটভূমি আৰু পৰ্যালোচনা', ১৯৯৮, পৃ. ১৪২
১৭. হোমেন বৰগোহাঞি (সম্পা.) : অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী (ষষ্ঠ খণ্ড), মনোৰমা বৰুৱাৰ প্ৰবন্ধ 'আলোচনী আৰু সাময়িক পত্ৰিকা' ২০১২, পৃ. ৪০৪
১৮. তীৰ্থনাথ শৰ্মা : আউনিআটী সত্ৰৰ বুৰঞ্জী, ১৯৭৫, পৃ. ২৫১
১৯. চন্দ্ৰপ্ৰসাদ শইকীয়া (সম্পা.) : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ১১৭-১১৮
২০. পৰমানন্দ মজুমদাৰ (সম্পা.) : আৱাহন, (১ম খণ্ড), ২০১৫, পৃ. ১
২১. লক্ষ্মীনাথ তামুলী (সম্পা.) : উষা, দ্বিতীয় সংস্কৰণ, ২০০৮, পৃ. ০.১১
২২. উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. পাতনি
২৩. উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ০.০৫
২৪. যতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামী (সংক.) : বাঁহী, ২০০১ পৃ. ট
২৫. সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা : অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত, ১৯৮৬, পৃ. ৫০৫
২৬. যতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামী (সংক.) : সভাপতিৰ একাষাৰ, বাঁহী (প্ৰথম খণ্ড), ২০০১, পৃ. ক
২৭. পৰমানন্দ মজুমদাৰ (সংক. আৰু সম্পা.) : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ০.১১
২৮. উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ০.১৮
২৯. উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ০.১৮
৩০. সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ৩৪০

দ্বিতীয় অধ্যায়

২.০ বিংশ শতিকাৰ অসমৰ বৌদ্ধিক আৰু সামাজিক পটভূমি

সাহিত্য সৃষ্টিৰ অন্তৰালত সদায় একোটা পটভূমিয়ে ক্ৰিয়া কৰে। সকলো যুগৰ সাহিত্যৰ পটভূমি নিৰ্মাণ হয় সমকালীন সামাজিক দিশৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি। সেইবাবে সামগ্ৰিকভাৱে সামাজিক পটভূমি বুলি ক'লে ইয়াৰ অন্তৰ্ভুক্ত বিভাজন ৰূপে ৰাজনৈতিক, অৰ্থনৈতিক, সাংস্কৃতিক দিশবোৰৰ কথাকে ক'ব পাৰি।^১ ইয়াৰে সৈতে সমকালীন সাহিত্যিক পটভূমিও সমানে গুৰুত্বপূৰ্ণ। সাহিত্য হ'ল মানৱ জীৱনৰ বিচিত্ৰ অভিজ্ঞতাৰ সমল। যিয়ে পাঠকৰ হৃদয়ত আনন্দৰ সঞ্চাৰ কৰিব পাৰে।^২ কোনো লেখকৰ সৃষ্টিয়েই যুগৰ প্ৰভাৱ অথবা সমাজত বৰ্তি থকা ধ্যান ধাৰণাক আওকাণ কৰি আগবাঢ়ি যাব নোৱাৰে। লেখক একোজনৰ সাহিত্যিক সৃষ্টি আৰু প্ৰতিভাই তেওঁৰ লগতে তেওঁৰ যুগ, তেওঁৰ তথা তেওঁৰ সমাজ জীৱনৰ লগত থকা নিবিড় সম্পৰ্কৰ কথাও সূচায়। সেয়ে সাহিত্যৰ সতে সামাজিক পটভূমিৰ প্ৰতিটো কথাই সম্পৃক্ত হৈ থাকে। এই সন্দৰ্ভত W.H. Hudsonৰ উক্তি প্ৰণিধানযোগ্য—

“As we pass from individual books to their authors. So by an equally natural transition we pass from an individual author to the age in which he lived, and the nation to which he belonged. We can not go for in our study of literature before we realize that it involves the study of the history of literature. A great writer is not an isolated fact. He has its affiliations with the present and the past, through these affiliations he leads us inevitably to his contemporaries and predecesors.”^৩

সাহিত্যত সকলো বস্তুৰে সৌন্দৰ্যৰ মাজেদি মহিমামণ্ডিত হৈ উঠে। সাহিত্যৰ মাজেদি জাতি একোটাৰ যুগ সাপেক্ষ ধ্যান-ধাৰণাৰ সুপ্ৰকাশ ঘটে।^৪ যিকোনো সাহিত্যৰ পৰিৱৰ্তনৰ আধাৰ হ'ল সমকালৰ বৌদ্ধিক পটভূমি আৰু এই বৌদ্ধিক পটভূমিটো গঢ় লৈ উঠে ৰাজনৈতিক বাতাবৰণ, অৰ্থনৈতিক অৱস্থা, শৈক্ষিক বিৱৰ্তন আৰু এই তিনিওটাৰ মিশ্ৰিত প্ৰতিক্ৰিয়াৰ পৰিণতিত ৰূপান্তৰ হোৱা সমাজ-সাংস্কৃতিক মূল্যবোধৰ ভিত্তিত। এতেকে বিংশ শতিকাৰ বৌদ্ধিক আৰু সামাজিক পটভূমি বিচাৰ কৰিবলৈ হ'লে সমকালীন ৰাজনৈতিক বাতাবৰণ, অৰ্থনৈতিক অৱস্থা, শৈক্ষিক বিৱৰ্তন আৰু সমাজ সাংস্কৃতিক মূল্যবোধৰ স্বৰূপ-সম্পৰ্কে আলোচনা কৰিব লাগিব।

সময়ৰ মাপকাঠিৰে বিচাৰ কৰি, মানুহৰ যিকোনো ইতিহাসৰে, যুগ-বিভাগ কৰাটো সহজ নহয়, যদিও যুগ শব্দটোৱে সময়ত একোটা ভাগ অথবা পৰ্বকেই নিৰ্দেশ কৰে। কালৰ কোনো এটা ভাগ অথবা যুগ স্বয়ম্ভু নহয়। এনে সময়তে ই নিকট অতীত আৰু ভবিষ্যতলৈ প্ৰসাৰিত। ইতিহাসৰ সেই চিৰ প্ৰবাহমান গতিধাৰাত অৱগাহন-বিহনে, সময়ৰ মাপকাঠিৰে ভাগ কৰা কোনো এটা যুগৰ সাহিত্য সংস্কৃতি আৰু সামাজিক বৌদ্ধিক পটভূমিৰ বিচাৰ প্ৰমাদ দুষ্ট হৈ পৰিব। এই প্ৰসংগত হোমেন বৰগোহাঞিয়ে মন্তব্য দিছে এনেদৰে—

“সাহিত্যৰ ধাৰা সময়ৰ কোনো এটা বিশেষ বিন্দুত যান্ত্ৰিকভাৱে আৰম্ভ হৈ কোনো এটা বিন্দুত শেষ নহয়। সাহিত্যৰ এটা নতুন ধাৰা বা আন্দোলন আৰম্ভ হোৱাৰ পাছতো দেখা যায় পূৰ্ববৰ্তী ধাৰাটো বেছ কিছুদিনলৈকে নতুন ধাৰাটোৰ সমান্তৰালভাৱে চলি থাকে।”^{১৫}

নতুন ভাবাদৰ্শ অথবা জীৱন জিজ্ঞাসাৰ জন্ম হয় পুৰণিৰ বুকুতেই আৰু লাহে লাহে ই পুৰণিৰ লগত সম্পৰ্ক ছেদ কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰে। একোখন সমাজৰ আৰ্থ সামাজিক অৱস্থাৰ অনুকূলেই কিছুমান ধ্যান-ধাৰণাই সমাজত প্ৰসাৰতা লাভ কৰে। বৃটিছে অসম দখল কৰাৰ পিছতেই অসমৰ আৰ্থ-সামাজিক আৰু বৌদ্ধিক ইতিহাসে মোৰ সলায়। ইয়াৰ উল্লেখ বিংশ শতিকাৰ সমসাময়িক আলোচনী আৰু সংবাদপত্ৰসমূহে স্পষ্ট ৰূপত দাঙি ধৰিছে। সেই সময়ৰ অসমৰ সামাজিক, সাংস্কৃতিক, ৰাজনৈতিক, অৰ্থনৈতিক শৈক্ষিক তথা ভাষা সাহিত্য সম্পৰ্কে এই আলোচনী আৰু সংবাদপত্ৰসমূহৰপৰা ধাৰণা কৰিব পাৰি। গতিকে বিংশ শতিকাৰ বৌদ্ধিক আৰু সামাজিক পটভূমি বিচাৰ কৰিবলৈ হ’লে সমকালীন ৰাজনৈতিক বাতাবৰণ, অৰ্থনৈতিক অৱস্থা, শৈক্ষিক বিৱৰ্তন আৰু সমাজ-সাংস্কৃতিক মূল্যবোধৰ স্বৰূপ সম্পৰ্কে আলোচনা কৰিব লাগিব। এতিয়া এইকেইটা দিশৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি বিংশ শতিকাৰ পটভূমিৰ এটি চমু সমীক্ষা দাঙি ধৰা হ’ল।

২.১ ৰাজনৈতিক বাতাবৰণ :

কোনো এছোৱা সময়ৰ ৰাজনৈতিক বাতাবৰণ হঠাৎ গঢ় লৈ নুঠে। দৰাচলতে দীৰ্ঘদিনীয়া ৰাজনৈতিক চিন্তা আৰু চেতনাৰ ক্ৰিয়া প্ৰতিক্ৰিয়াৰ ফলস্বৰূপেহে এসময়ত ৰাজনৈতিক বাতাবৰণ এটা গঢ় লৈ উঠে। বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমার্দ্ধত ভাৰতৰ স্বাধীনতা আন্দোলনৰ অংশীদাৰ ৰূপে অসমে যি বলিষ্ঠ ভূমিকা ল’লে, তাৰ মাজেদিয়ে বিংশ শতিকাৰ অসমৰ ৰাজনৈতিক ধ্যান ধাৰণাৰ পৰিচয় পোৱা যায়।

কিন্তু বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমদৰ্ভৰ অসমৰ ৰাজনৈতিক ধ্যান ধাৰণা হঠাৎ গঢ় লৈ উঠা হ'লেও আচলতে সেইটো নহয়। প্ৰকৃততে অসমত সামন্ততান্ত্ৰিক যুগতে পশ্চিমীয়া ৰাজনৈতিক চিন্তাধাৰাৰ প্ৰতি অসমৰ বুদ্ধিজীৱিৰ মন আকৰ্ষিত হৈছিল। অষ্টাদশ শতিকাৰ শেষৰ পিনে (১৭৯২ খ্ৰীঃ) গৌৰীনাথ সিংহৰ ৰাজত্বকালত এই ভাবধাৰাৰ প্ৰথম সূত্ৰপাত হোৱা দেখা যায়। দৰাচলতে ১৮২৬ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ইয়াণ্ডাবু সন্ধিয়েই অসমৰ দীৰ্ঘকালীন সামন্তবাদী ৰাজনীতি আৰু আধুনিক গণতান্ত্ৰিক ৰাজনীতিৰো সন্ধিক্ষণ স্বৰূপ। আহোম ৰজাৰ আমন্ত্ৰণ ক্ৰমে ব্ৰিটিছে অসমত প্ৰবেশ কৰাটো আৰু মোৰামৰীয়াৰ হাতৰপৰা ৰাজ্য উদ্ধাৰ কৰি দিয়াত আহোমৰাজ কোম্পানীৰাজৰ প্ৰতি কৃতজ্ঞ থকাটো ইতিহাস সন্মত। ব্ৰিটিছে প্ৰথমে নামনিখণ্ড ব্ৰিটিছ সাম্ৰাজ্যৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰি, উজনি অসমৰ শাসনভাৰ ৫০,০০০.০০ টকা (ৰজা মোহৰ)ৰ লালবন্দীৰ বিনিময়ত পুৰন্দৰ সিংহক গতাই দিয়ে। কোম্পানীৰ লগত কৰা এঘাৰ দফীয়া সন্ধি যে উজনি খণ্ডকো কোম্পানীৰ শাসনৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰাৰ এক কৌশলহে সেইকথা পুৰন্দৰে বুজি পোৱাৰ আগতেই উজনি অসম ব্ৰিটিছৰ দখললৈ যায়। পুৰন্দৰ সিংহৰ ওপৰত সময়মতে কৰ পৰিশোধ কৰিব নোৱাৰাৰ অভিযোগ আনি ১৮৩৮ চনত তেওঁক ৰাজসিংহাসনৰপৰা অপসাৰণ কৰি উজনি নামনিকে ধৰি সমগ্ৰ অসম ব্ৰিটিছ সাম্ৰাজ্যৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰে।^১

ইয়াণ্ডাবু সন্ধিৰ পিছত ১৮২৮ খ্ৰীঃত গোমধৰ কোঁৱৰৰ নেতৃত্বত গঢ় লৈ উঠা ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানী বিৰোধী বিদ্ৰোহতে দৰাচলতে গণ চেতনাই পোন প্ৰথমে নতুন ৰূপত আত্মপ্ৰকাশ কৰিছিল। এই বিদ্ৰোহ সফল হ'ব নোৱাৰিলে যদিও গোমধৰ কোঁৱৰৰ নেতৃত্বধৰ্মী গণমুখী বিপ্লৱী চেতনাই সমকালীন তথা সামগ্ৰিকভাৱে ঊনবিংশ শতিকাৰ অসমৰ ৰাজনৈতিক চিন্তা আৰু চেতনাৰ বাট মুকলি কৰি দিছিল। ১৮৫৩ খ্ৰীঃৰ পৌৰসভা প্ৰবৰ্তনৰ যোগেদি যি গণতান্ত্ৰিক ৰাজনীতিৰ সূচনা হৈছিল, সেয়ে অসমৰ শিক্ষিত সমাজৰ মনত নতুন ভাবধাৰাৰ উদ্ৰেক কৰিছিল। ইয়াৰ ফলস্বৰূপেই অসমৰ প্ৰথম গ্ৰেজুৱেট জগন্নাথ বৰুৱাৰ নেতৃত্বত ১৮৮৪ খ্ৰীষ্টাব্দত যোৰহাট সাৰ্বজনিক সভা গঠন হয়।^২ এই অনুষ্ঠানে অসমৰ বুদ্ধিজীৱিৰ মন আকৰ্ষণ কৰিছিল। সেয়ে ১৯০৩ খ্ৰীঃত মাণিক চন্দ্ৰ বৰুৱা, ৰায়বাহাদুৰ ঘনশ্যাম বৰুৱা, জগন্নাথ বৰুৱা আদিৰ নেতৃত্বত অসম এছচিয়েচন নামৰ ঐতিহাসিক অনুষ্ঠান এটাৰ জন্ম দিয়ে।^৩

দৰাচলতে অসম এছচিয়েচনে সক্ৰিয় কৰি তোলা গণচেতনা প্ৰবল হৈ উঠিছিল আৰু তাৰ ফলস্বৰূপেই বিংশ শতিকাৰ প্ৰথম তিনিটা দশকৰ ভিতৰতে অসমত অন্যান্য জাতীয় অনুষ্ঠানৰ জন্ম হয়। ১৯১৫ চনত জন্ম হোৱা 'ডিব্ৰুগড় মহিলা সমিতি', ১৯১৭ চনত জন্ম হোৱা 'নগাওঁ মহিলা

সমিতি' আৰু চন্দ্ৰপ্ৰভা শইকীয়াৰ নেতৃত্বত ১৯২৬ চনত গঢ় লৈ উঠা 'সদৌ মহিলা সমিতি'ৰ জন্মৰ মূলতেও অসমৰ জনসাধাৰণৰ গণতান্ত্ৰিক মূল্যবোধে প্ৰধানভাৱে অনুপ্ৰেৰণা যোগাইছিল।^৯ মহিলা সংগঠনৰ উপৰিও ১৯১৬ চনত 'অসম ছাত্ৰ সন্মিলন', ১৯১৭ চনত 'অসম সাহিত্য সভা' আদিৰ দৰে জাতীয় অনুষ্ঠানৰ জন্মও তাৎপৰ্যপূৰ্ণ। প্ৰত্যেকভাৱে এই দুয়োটা অনুষ্ঠান অৰাজনৈতিক আছিল যদিও সমকালীন ৰাজনৈতিক চিন্তা আৰু চেতনাৰ পৰা অনুষ্ঠান দুটা মুক্ত হ'ব পৰা নাছিল।

বিংশ শতিকাৰ প্ৰথম তিনিটা দশকৰ ভিতৰত অসমত প্ৰবল আলোড়ন তোলা ৰাজনৈতিক মতাদৰ্শ হিচাপে গান্ধীৰ স্বৰাজ আন্দোলনৰ প্ৰভাৱেই আছিল আটাইতকৈ গভীৰ। ভাৰতৰ স্বাধীনতাৰ মাজেদিয়ে অসমক ব্ৰিটিছ আমোলৰপৰা মুক্ত কৰাৰ মানসেৰে অসমৰ জনসাধাৰণে গান্ধীৰ স্বৰাজ আন্দোলনত যোগ দিছিল। আনকি ১৯২১ চনৰ এপ্ৰিল মাহত অসম প্ৰাদেশিক কংগ্ৰেছ কমিটি গঠন হয় আৰু এই সংগঠনৰদ্বাৰাই অসমত গান্ধীৰ স্বৰাজ আন্দোলনে প্ৰবল ৰূপ ধাৰণ কৰে।^{১০} ১৯২১ চনত ৫ জুনত নবীন চন্দ্ৰ বৰদলৈৰ আমন্ত্ৰণক্ৰমে তেওঁৰ বাসভৱন শান্তিভৱনত আসাম বিলাসিনীৰ সম্পাদক কৃষ্ণকান্ত ভট্টাচাৰ্য্যৰ সভাপতিত্বত অনুষ্ঠিত এখন সভাত কংগ্ৰেছ গঠন কৰিছিল।^{১১} অসমত ১৯২১ খ্ৰীঃপৰা স্বাধীনতা আন্দোলন প্ৰবল হৈ পৰে আৰু এইখিনি সময়তে অসমত সাম্যবাদী ৰাজনৈতিক চিন্তাধাৰণাৰ সূত্ৰপাত হয়।

গান্ধীৰ নেতৃত্বত পৰিচালিত হোৱা ভাৰতৰ স্বাধীনতা আন্দোলন ক্ৰমশঃ অধিক গণমুখী হৈ উঠিল আৰু ১৯৪৭ চনত ভাৰতে স্বাধীনতা লাভ কৰাৰ লগে লগে অসমৰ ৰাজনৈতিক চৰিত্ৰটো গণচেতনাৰে সমৃদ্ধ হ'ল আৰু এইখিনি সময়ৰপৰা অসমৰ ৰাজনীতি ভাৰতীয় ৰাজনীতিৰ সৈতে চামিল হৈ পৰিল। ইয়াৰ লগতে ১৯৩৯ চনৰপৰা ১৯৪৫ চনলৈ সুদীৰ্ঘ সাতবছৰীয়া ক্ষয়ংকাৰী দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধই অসমকো পোনপটীয়াকৈ স্পৰ্শ কৰি গ'ল আৰু ইয়াৰ ফলত অসমৰ ৰাজনৈতিক চেতনা বিশ্ব ৰাজনৈতিক চেতনাৰ সৈতে চামিল হ'ল। আনহাতে দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধৰ সময়তে অসমত মাক্সীয় বস্তুবাদী দৰ্শনেও অসমৰ ৰাজনৈতিক চৰিত্ৰক বৰ্ণময় কৰি তুলিলে। এইবোৰ ৰাজনৈতিক পৰিঘটনাৰ লগতে সুভাষ চন্দ্ৰ বসুৰ নেতৃত্বাধীন ইণ্ডিয়ান নেচনেল আৰ্মীৰ প্ৰভাৱে অসমকো চুই গৈছিল।

অষ্টাদশ শতিকাৰ শেষ দশকৰপৰা বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমার্দ্ধৰ ৰাজনৈতিক অৱস্থাৰ অতি সংক্ষিপ্ত বিৱৰণৰপৰা এইটো স্পষ্ট হৈ পৰে যে এই সময়ছোৱাত অসমৰ ৰাজনীতিৰ চৰিত্ৰ পূৰ্বৰ সামন্ত্যুগীয় ৰাজনীতিৰ সৈতে সম্পূৰ্ণ পৃথক আছিল। সংক্ষেপে ক'বলৈ গ'লে অষ্টাদশ শতিকাৰ শেষ দশকৰপৰা

বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমার্দ্ধৰ এই সময়ছোৱা অসমৰ ৰাজনীতি সামন্তবাদী ৰাজনীতিৰ পৰা গণতান্ত্ৰিক ৰাজনীতিলৈ উত্তৰণৰ প্ৰক্ৰিয়া মাথোন।

২.২ অৰ্থনৈতিক পৃষ্ঠভূমি :

যিকোনো দেশৰ যিকোনো জাতিৰ ৰাজনৈতিক উত্থান-পতনৰ সৈতে অৰ্থনৈতিক উত্থান-পতন ওতঃপ্ৰোতভাৱে জড়িত হৈ থাকে। ১৮২৬ খ্ৰীঃৰ ইয়াণ্ডাবু সন্ধিৰপৰাই অসমৰ ৰাজনৈতিক দৃশ্যপটৰ লগতে অৰ্থনৈতিক দৃশ্যপটৰো ৰূপান্তৰ ঘটিল। ব্ৰিটিছে নিজা স্বার্থতে অসমৰ পুৰণি সমাজখনক নতুন ৰূপত জীয়াই ৰাখিছিল। ব্ৰিটিছে প্ৰথমেই পুৰণি পাইক আৰু খেল প্ৰথা উচ্ছেদ কৰি নতুন ভূমি আৰু ৰাজহ ব্যৱস্থা প্ৰবৰ্তন কৰে।^{১২} প্ৰথম অৱস্থাত অসমৰ পাইক প্ৰথাকে বাহাল ৰাখিছিল যদিও পিছলৈ ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীয়ে এই প্ৰথাৰ পৰিৱৰ্তন ঘটায়। যিসকল খেতিয়কে নগদ ধনেৰে খাজনা দিব পৰা নাছিল, তেওঁলোকে নগদ ধনৰ পৰিৱৰ্তে সোণ, হাতীৰ দাঁত, মুগা সূতা আৰু কপাহী কাপোৰ দিব লগা হৈছিল।^{১৩} মুঠতে ইয়াণ্ডাবু সন্ধিৰ পিছৰপৰাই অসমৰ কৃষকসকলৰ ওপৰত ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ যোগেদি ব্ৰিটিছৰ শোষণ আৰম্ভ হ'ল আৰু ইয়াৰ ফলত অসমৰ পৰম্পৰাগত কৃষি অৰ্থনীতিৰ দ্ৰুত অবক্ষয় হ'বলৈ ধৰে।

উনবিংশ শতিকাত অসমত চাহ খেতি আৰম্ভ হোৱাৰ লগে লগে অসমৰ গতি আৰু প্ৰকৃতি পুনৰ সলনি হ'বলৈ ধৰে। অসমত চাহ খেতিৰ কাৰণে ১৮৩৯ চনত 'অসম কোম্পানী' গঠন কৰাৰ পিছত ঔপনিবেশিক ভেঁটিও সুদৃঢ় হৈছিল।^{১৪} নকৈ গঢ়ি উঠা চাহ খেতিৰ বাবে শ্ৰমিক, ভাৰতৰ অন্যান্য ৰাজ্যৰপৰা লৈ অনা হ'ল। বাহিৰৰ পৰা অহা বনুৱাসকলৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় খাদ্য সামগ্ৰীৰ খাতিৰতে অসমৰ চাহ বাগিচাৰ সমীপত বজাৰ ব্যৱস্থাৰ প্ৰবৰ্তন হ'ল। তদুপৰি চাহ বাগিচাসমূহ গঢ় লৈ উঠাৰ লগে লগে অসমত ৰেলপথ নতুনকৈ প্ৰবৰ্তন হ'ল আৰু জলপথ, স্থলপথৰো পৰিৱৰ্তন হয়। জলপথৰ সুব্যৱস্থা কৰি ইংৰাজ ঔপনিবেশিক চৰকাৰে অসমৰ চাহ ৰপ্তানি কৰাৰ সুব্যৱস্থা কৰাৰ লগতে বনুৱা আমদানি কৰাৰ ক্ষেত্ৰতো সুবিধা কৰিছিল। উনবিংশ শতিকাৰ অসমৰ যাতায়ত ব্যৱস্থা শোচনীয় আৰু দুৰ্গম আছিল। জলপথেই আছিল সেইসময়ৰ প্ৰধান যাতায়ত ব্যৱস্থা। ওচৰৰ ঠাইলৈ খোজকাঢ়ি যোৱা আৰু দুৰৱৰ্তী স্থানলৈ যাবলৈ নাৱৰ আশ্ৰয় লোৱাৰ বাহিৰে সেই সময়ত জনসাধাৰণৰ আন কোনো উপায় নাছিল। ব্ৰহ্মপুত্ৰ নদীয়েই আছিল উজনি নামনিৰ যাতায়তৰ মূল মাধ্যম। বংগদেশৰ সৈতে অসমৰ যোগাযোগ

প্ৰায় সম্পূৰ্ণভাৱে নাৰেবেহে চলিছিল। ব্ৰহ্মপুত্ৰ আৰু গংগাৰ মাজত মুক্তভাৱে নাৰ চলাচল কৰা আৰু গোটেই বছৰ জুৰি প্ৰকাণ্ড প্ৰকাণ্ড নাৰৰ চলাচল অব্যাহত থকাৰ বিষয়ে জানিব পৰা গৈছে।^{১৫}

উনবিংশ শতিকাৰ শেষলৈকে জাহাজ আছিল অসমৰ ঘাই পৰিবহন ব্যৱস্থা। কলকাতা আৰু গুৱাহাটীৰ মাজত জাহাজ চলাচল আৰম্ভ হয় ১৮৪৭ খ্ৰীষ্টাব্দৰপৰা। আনহাতে গুৱাহাটী আৰু ডিব্ৰুগড়ৰ মাজত প্ৰথম জাহাজ চলাচল হৈছিল ১৮৫৬ খ্ৰীষ্টাব্দৰপৰা। ১৮৬১ খ্ৰীষ্টাব্দলৈকে অসমৰ বাহিৰৰ পৰা জাহাজ চলাচল নিয়মীয়া হোৱা নাছিল। ১৮৬১ খ্ৰীষ্টাব্দত ইণ্ডিয়ান জেনেৰেল ষ্টীম নেভিগেছন কোম্পানীয়ে জাহাজ চলাবলৈ লোৱাৰ পৰাহে নিয়মীয়াভাৱে জাহাজ চলিবলৈ আৰম্ভ কৰে।^{১৬}

উনবিংশ শতিকাৰ কালছোৱাত অসমৰ ভিতৰ বাহিৰ উভয়েৰে স্থলপথৰ অৱস্থা মুঠেই সন্তোষজনক নাছিল। বংগদেশৰ লগত স্থলপথ আছিল দুটা, এটা মুৰ্চিদাবাদৰ মালদহ দিনাজপুৰ-ৰংপুৰ-বগুৱা-গোৱালপাৰা হৈ। এইটো আছিল কলকাতা বন্দৰৰ পৰা অহা পথ। আনটো হ'ল ঢাকা-জামলপুৰ-শিঙিমাৰী গোৱালপাৰা হৈ। বাৰিষাৰ বতৰত উল্লিখিত দুয়োটা পথেই প্ৰায় দুৰ্গম আছিল।^{১৭}

১৮৬৮ খ্ৰীষ্টাব্দত অসমত গড়কাপ্তানী বিভাগ আৰম্ভ হয়।

ইংৰাজৰ আমোলত ১৮৮২ খ্ৰীষ্টাব্দত ৰেলগাড়ীৰ চলাচলে অসমৰ যাতায়ত ব্যৱস্থাৰ ক্ষেত্ৰত এক পৰিৱৰ্তন কঢ়িয়াই আনিলে। ১৮৮২ খ্ৰীষ্টাব্দত আসাম ৰেলয়েজ এণ্ড ট্ৰেডিং কোম্পানী লিমিটেড গঠন কৰি ডিব্ৰুগড়ত ৰেল আলি খোলাৰ কাম আৰম্ভ কৰিছিল আৰু সেই বছৰে ১মে তাৰিখৰ পৰা প্ৰথম ৰেল ইঞ্জিন চলিছিল। ডিব্ৰুগড়ৰ পৰা শদিয়া হৈ দিখৌৰ ঘাটলৈকে নিৰ্মাণ কৰা ৮০ মাইল দীঘল ৰেলপথচোৱাত চলাচল কৰা ৰেলখন ডিব্ৰু-শদিয়া ৰেল নামেৰে জনাজাত আছিল। জলপথ, স্থলপথ আৰু ৰেলপথৰ উন্নতি সাধনে অসমৰ অৰ্থনীতিৰ ওপৰত প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰে। ইয়াণ্ডাবু সন্ধিৰ পিছত অসমত গঢ় লৈ উঠা 'আসাম ৰেলৱে ট্ৰেডিং' কোম্পানীৰদ্বাৰা কাঠৰ ব্যৱসায় আৰু কয়লাৰ আৱিষ্কাৰে অসমৰ অৰ্থনীতিৰ আমূল পৰিৱৰ্তন আনে। আনকি পৰম্পৰাগতভাৱে যুগ যুগ ধৰি ধান খেতিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি অহা অসমৰ কৃষকসকলৰ অৰ্থনৈতিক পৰিৱৰ্তনৰ দিশত চাহ খেতি প্ৰবৰ্তন এক উল্লেখযোগ্য ঘটনা। মণিৰামে কোম্পানীৰ দেৱান হিচাপে ১৮৪৪ চনলৈকে কেইবাখনো বাগান পাতিছিল।^{১৮} তদুপৰি উনবিংশ শতিকাৰ উজনি অসমৰ জয়পুৰ আৰু ডিগবৈত খনিজ তেলৰ আৱিষ্কাৰেও অসমৰ অৰ্থনীতিৰ ৰূপ সলনি কৰে। মুঠতে উনবিংশ শতিকাৰ প্ৰথমার্ধতে অসমত উদ্যোগকেন্দ্ৰিক অৰ্থনীতি গজগজীয়া হৈ পৰে আৰু ইয়ে অসমত পুঁজিবাদী অৰ্থনীতিৰ শক্তিশালী বুনয়াদ ৰচনা কৰে।

উনবিংশ শতিকাৰ প্ৰথমার্ধত গঢ় লৈ উঠা পুঁজিবাদী অৰ্থনীতি বৃটিছৰ দ্বাৰা ক্ৰমশঃ শক্তিশালী হৈ আহিবলৈ ধৰে আৰু উনবিংশ শতিকাৰ শেষাৰ্ধ আৰু বিংশ শতিকাৰ প্ৰথম চাৰিটা দশকৰ ভিতৰত পুঁজিবাদী অৰ্থনীতিৰ শোষণপীড়াই জনতাক মুমূৰ্ষু অৱস্থাত উপনীত কৰাইছিলগৈ। মুঠতে বিংশ শতিকাৰ প্ৰথম দশককেইটাত ব্ৰিটিছৰ শোষণ প্ৰধান অৱস্থাৰ সময়তে ১৯৪৩ চনত উদ্দেশ্য প্ৰণোদিতভাৱে সৃষ্টি কৰা বংগদেশৰ দুৰ্ভিক্ষই অসমৰ অৰ্থনীতি তথা জাতীয় জীৱনতো অশুভ প্ৰভাৱ পেলায়।

ইয়াণ্ডাবু সন্ধিৰ পিছৰ পৰা বিংশ শতিকা জুৰি দীৰ্ঘকাল বিভিন্ন মাধ্যমেদি সহজে ধন ঘটিবলৈ অসমলৈ অহা ভাৰতীয় পুঁজিপতি, শ্ৰমিক আৰু শিক্ষিত চাকৰিজীৱি সকলোৰে অসম ভৰি পৰিল আৰু ইয়াৰ ফলত অসমৰ থলুৱাসকল প্ৰায় দিশহাৰা হৈ পৰাৰ দৰে হ'ল। এনে অৱস্থাত অসমৰ থলুৱাসকলৰ অৰ্থনৈতিক অৱস্থা অতি শোচনীয় হৈ পৰিল আৰু নিজৰ এনে অৱস্থা হোৱাত সহায় কৰিলে অসমৰ থলুৱা মানুহৰ কৰ্মবিমুখতা আৰু অসচতেনতাই। এনে অৱস্থাত ১৯১৮-১৯চনত কৃষ্ণ শৰ্মাৰ নেতৃত্বত পাৰ্চেজ এণ্ড ছেলছ ছচাইটি গঠন হয়।^{১৯} এনেবোৰ সংগঠনৰ উদ্দেশ্য যিদৰে সহজবোধ্য আছিল সেইদৰে বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমার্ধত যে পুঁজিপতিসকলৰ শোষণত অসমৰ উৎপাদনকাৰী কৃষকসকল নিৰ্মমভাৱে শোষিত হৈছিল সেইবোৰ কথাও সহজে অনুমান কৰিব পাৰি।

২.৩ ভাষিক আৰু শৈক্ষিক পৃষ্ঠভূমি :

অসমীয়া ভাষাৰ দীঘল ইতিহাসৰ পাতত উনবিংশ শতিকা এফালে দুৰ্যোগ আৰু আনফালে নতুন সুযোগ গ্ৰহণৰ দ্বণ্ড-মুখৰ শতিকা হিচাপে চিহ্নিত হৈ আহিছে। ১৮২৬ খ্ৰীঃত ইয়াণ্ডাবু সন্ধিৰ চুক্তি অনুসৰি সুদীৰ্ঘ ছশ বছৰীয়া স্বাধীনতা হেৰুওৱাৰ মাত্ৰ দহ বছৰ পিছতে ১৮৩৬ খ্ৰীষ্টাব্দত স্কুল-কাছাৰী আদিত অসমীয়া ভাষাৰ পৰিৱৰ্তে বঙলা ভাষাক ইংৰাজে প্ৰতিষ্ঠা কৰিলে। অৱশেষত ইংৰাজ চৰকাৰে নিজৰ ভুল বুজি পাই ১৮৭৩ চনত পঢ়াশালি আৰু আদালতত অসমীয়া ভাষাক পুনৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰে।^{২০}

সুদীৰ্ঘ প্ৰায় চাৰিটা দশকৰ অন্ধকাৰৰ লগতে উনবিংশ শতিকাৰ চতুৰ্থ দশকৰপৰা অসমৰ শিক্ষা জগতত নতুন পোহৰৰ বেঙণি পৰিবলৈহে আৰম্ভ কৰিছিল। ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ যোগেদি অসম ব্ৰিটিছৰ অধীনলৈ যোৱাৰ লগে লগে বৃটিছসকলৰ ৰাজ্য শাসনৰ সুবিধাৰ বাবে অসমত ইংৰাজী ভাষাৰ বিদ্যালয় প্ৰতিষ্ঠা কৰাত গুৰুত্ব দিয়া হৈছিল। ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীয়ে অসমৰ শাসন ব্যৱস্থাৰ সুবিধাৰ্থে

ইংৰাজী শিক্ষাৰ প্ৰচাৰৰ ক্ষেত্ৰত বিশেষভাৱে মনোনিবেশ কৰে। সেয়েহে ‘গৌহাটী ইংলিচ স্কুল’ নামকৰণেৰে ১৮৩৫ চনত ইংৰাজী মাধ্যমৰ বিদ্যালয়খন চৰকাৰে প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল। সেই একে বছৰতে চৰকাৰে এ. চিঙ্গাৰ নামেৰে ইংৰাজী হেডমাষ্ট্ৰক নিযুক্তি দি গুৱাহাটীত স্থাপন কৰিছিল এখন বাংলা স্কুল। আধুনিক শিক্ষাৰ প্ৰতি ধাউতি বাঢ়ি যোৱাত ১৮৪১ চনত শিৱসাগৰত দ্বিতীয়খন ইংৰাজী স্কুল স্থাপন কৰা হৈছিল। ১৮৬২ চনলৈ অসমত এই দুখনেই আছিল স্কুলীয়া শিক্ষাৰ শিক্ষানুষ্ঠান। তাৰ পিছত গুৱাহাটীৰ স্কুলৰ আৰ্হিত ডিব্ৰুগড় (১৮৪৬), তেজপুৰ আৰু নগাওঁ (১৮৬৫), গোৱালপাৰা আৰু শিলচৰ (১৮৬৮), মংগলদৈ আৰু বৰপেটাত একোখনকৈ ইংৰাজী স্কুল স্থাপন কৰা হৈছিল। আনকি গুৱাহাটীৰ আশে পাশে পাণ্ডু, নীলাচল, বেলতলা, উত্তৰ গুৱাহাটী আদি অঞ্চলতো স্থানীয় ৰাইজৰ উদ্যোগত ইংৰাজী স্কুল স্থাপিত হৈছিল। ইংৰাজী স্কুল স্থাপন আৰু ইংৰাজী শিক্ষিত লোকে চৰকাৰী চাকৰি পোৱাত অসমৰ শিক্ষাজগতত এক আলোড়ন সৃষ্টি হৈছিল। স্ত্ৰী শিক্ষাৰ সম্প্ৰসাৰণৰ বাবে অসমত স্ত্ৰী শিক্ষাৰ স্কুল প্ৰতিষ্ঠা কৰা হৈছিল। ১৮৭০ খ্ৰীষ্টাব্দত গঙ্গা গোবিন্দ ফুকনৰ নেতৃত্বত শিৱসাগৰত স্ত্ৰী শিক্ষাৰ স্কুল স্থাপন হয়।^{২১}

ইংৰাজসকলে অসমৰ বিভিন্ন অঞ্চলত ইংৰাজী মাধ্যমৰ বিদ্যালয় স্থাপন কৰি শৈক্ষিক জগতত আলোড়ন সৃষ্টি কৰাৰ সময়তে অসমলৈ খ্ৰীষ্টান ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিবলৈ অহা মিছনেৰীসকলে অসমৰ শৈক্ষিক জগতলৈ এক নতুন বাতাবৰণ লৈ আহে। তেওঁলোকে অসমত পদাৰ্পণ কৰাৰ সময়ত অসমত স্কুল-আদালতত বাংলা ভাষা প্ৰচলন আছিল। কিন্তু খ্ৰীষ্টান মিছনেৰীসকলে অনুভৱ কৰিলে যে মাতৃভাষাৰ মাধ্যমেদিহে ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰা সম্ভৱ। গতিকে তেওঁলোকে বাংলা ভাষাৰ ঠাইত অসমীয়া ভাষা প্ৰতিষ্ঠাৰ বাবে ইংৰাজৰ ওচৰত দাবী উত্থাপন কৰে। ফলস্বৰূপে ১৮৭৩ চনত অসমীয়া ভাষাই স্কুল আদালতত পুনৰ প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰে।

নাথান ব্ৰাউন আৰু অলিভাৰ টি. কট্টাৰৰ নেতৃত্বত আমেৰিকাৰ বেপটিষ্ট মিছনেৰীসকলে অসম আগমনৰ পিছত ১৮৩৬ চনত শদিয়াত এখন স্কুল স্থাপন কৰিছিল। ১৮৪৩ চনত ব্ৰহ্মনে নগাওঁত এখন পঢ়াশালী আৰু এখন অনাথ আশ্ৰমৰ স্থাপন কৰে।^{২২} ১৮৪৫ চনলৈকে আমেৰিকাৰ মিছনে শিৱসাগৰত ১৪খন, নগাঁৱত ৩খন, কামৰূপত ৫খন স্কুল স্থাপন কৰিছিল।^{২৩}

উনবিংশ শতিকাৰ শেষৰ পৰা কুৰি শতিকাৰ প্ৰথমার্ধৰ ভিতৰত অসমত বহুতো চৰকাৰী আৰু বেচৰকাৰী উচ্চ শিক্ষানুষ্ঠান গঢ় লৈ উঠে। ১৯০০ চনত বেৰী ছ্ৰাইট চাহাবৰ যত্নত ডিব্ৰুগড়ত শিক্ষা

জগতৰ পৰিসৰ বহলাই তোলাত প্ৰভুত অৰিহনা যোগায়।^{২৪} স্বাধীনতাৰ পৰৱৰ্তী কালত ডিব্ৰুগড় চিকিৎসা বিদ্যালয়খন চৰকাৰে অসম মেডিকেল কলেজ ৰূপে নামকৰণ কৰে। ১৯৩৯ চনত অল ইণ্ডিয়া মেডিকেল লাইচেনচিন্টেক এছ'চিয়েশন অসম শাখাই অসমত ডাক্তৰী শিক্ষাৰ সন্দৰ্ভত গঠন কৰা এটা কমিটিয়ে এই বেবি হোৱাইট মেডিকেল নামৰ স্কুলখনক এখন পূৰ্ণাংগ মেডিকেল কলেজ কৰিবলৈ পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছিল। অসমত কাৰিকৰী শিক্ষাৰ সম্প্ৰসাৰণৰ বাবে মাণিক চন্দ্ৰ বৰুৱাৰ লগতে জনদিয়েক চিন্তাশীল ব্যক্তিয়ে ইংৰাজ চৰকাৰৰ লগত আলোচনাত মিলিত হৈছিল। ফলস্বৰূপে ইংৰাজ চাহ খেতিয়ক উইলিয়ামছৰ নামানুসাৰে ১৮৯২ চনত যোৰহাট আৰু গোলাঘাটত একোখনকৈ কাৰিকৰী স্কুল খোলা হৈছিল।^{২৫} কাৰিকৰী শিক্ষাৰ প্ৰচাৰ আৰু প্ৰসাৰৰ বাবে প্ৰায় তাৰেই সমসাময়িক ভাৱে তেজপুৰ, নগাওঁ আৰু গুৱাহাটীতো কাৰিকৰী শিক্ষানুষ্ঠান গঢ় লৈ উঠিছিল।^{২৬}

উনবিংশ শতিকাত অসমত গঢ় লৈ উঠা শিক্ষানুষ্ঠানৰ ফলস্বৰূপেই এই শতিকাৰ ভিতৰতে অন্যান্য উচ্চ শিক্ষাৰ অনুষ্ঠান গঢ় লৈ উঠে। উল্লেখনীয় যে উনবিংশ শতিকাই উৰ্বৰ কৰি তোলা পটভূমিৰ বাবেই বিংশ শতিকাৰ দুৱাৰ ডলিতে অসমত অসম চিকিৎসা মহাবিদ্যালয়, কটন কলেজ, ল কলেজ আৰু দুখনকৈ কাৰিকৰী বিদ্যালয়ৰ জন্ম হয়। ১৯০১ চনৰ ২৭মে তাৰিখে অসমৰ শিক্ষা জগতত এক যুগান্তকাৰী ঘটনা ঘটে। সেইদিনাখন অসমত প্ৰথম কলেজীয়া শিক্ষাৰ উচ্চ শিক্ষানুষ্ঠান কটন কলেজৰ শুভাৰম্ভণ। এই কলেজখনে অসমত উচ্চ শিক্ষাৰ সম্প্ৰসাৰণৰ বাট দেখুৱালে আৰু ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ সৰ্বতো প্ৰকাৰ উৎকৰ্ষ সাধনৰ পথ মুকলি কৰি দিলে। কটন কলেজ স্থাপন হোৱাৰ লগে লগে শিক্ষিত শ্ৰেণীটোৰ যোগেদি পশ্চিমীয়া বৌদ্ধিকতাৰ সৈতে সম্পৰ্ক স্থাপন কৰাৰ এক বাতাবৰণ পাইছিল।^{২৭} উজনি অসমৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ কলেজীয়া শিক্ষাৰ সুবিধাৰ বাবে যোৰহাটত ১৯৩০ চনত জগন্নাথ বৰুৱা কলেজ স্থাপন হয়। ইয়াৰ পিছত ১৯৩৫ চনত শিলচৰত গুৰুচৰণ কলেজ, ১৯৩৯ চনত বৰপেটাত মাধৱ চৌধুৰী কলেজ, ১৯৪৫ চনত তেজপুৰত দৰং কলেজ, নগাওঁত নগাঁও কলেজ, ১৯৪৬ চনত ধুবুৰীত ভোলানাথ কলেজ স্থাপন হোৱাৰ লগে লগে অসমত কলেজীয়া শিক্ষাৰ পৰিসৰ বহল হৈ পৰে। ১৯৩৬ চনত গুৱাহাটীত সন্দিকৈ মহাবিদ্যালয় স্থাপন হোৱাৰ লগে লগে অসমত স্ত্ৰী শিক্ষাৰো সম্প্ৰসাৰণ ঘটে। অসমত মহাবিদ্যালয়সমূহ স্থাপন হোৱাৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত অসমৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে কলেজীয়া শিক্ষা অসমতে লাভ কৰিব পৰা হ'ল যদিও অসমত বিশ্ববিদ্যালয় নথকাৰ বাবে উচ্চ শিক্ষার্থে বাহিৰলৈ যাব লগা হৈছিল। ১৯৪৮ চনত গুৱাহাটীত গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয় প্ৰতিষ্ঠা কৰা হয়। গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়

স্থাপনে অসমত উচ্চ শিক্ষাৰ বাট মুকলি কৰি দিয়ে।

উনবিংশ শতিকাৰ চতুৰ্থ দশকৰ পৰা বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমার্দ্ধৰ ভিতৰত অসমত বহুতো উচ্চ শিক্ষানুষ্ঠান গঢ় লৈ উঠিল আৰু এই শিক্ষানুষ্ঠানসমূহে অসমৰ জনসাধাৰণক আধুনিক বহুমুখী শিক্ষাৰ প্ৰতি আকৃষ্ট কৰিবলৈ ধৰিলে। এই সকলোবোৰ শিক্ষানুষ্ঠানৰ ভিতৰত কটন কলেজৰ ভূমিকাই অধিক গভীৰ আৰু ব্যাপক। কটন কলেজ স্থাপিত হোৱাৰপৰা শিক্ষিত শ্ৰেণীটোৰ যোগেদি অসমৰ মানসিক দিগন্তই পশ্চিমীয়া বৌদ্ধিকতাৰ সৈতে সম্পৰ্ক স্থাপন কৰিবৰ সুযোগ পাইছিল। ইয়াৰ ফলত অসমৰ সামগ্ৰিক চিন্তাজগতৰেই পৰিৱৰ্তন হ'বলৈ ধৰিলে আৰু দৈনন্দিন জীৱনধাৰাৰ পৰা আৰম্ভ কৰি বৌদ্ধিক চিন্তা পৰ্যন্ত সকলোবোৰেই পাশ্চাত্যমুখী হ'বলৈ ধৰে।

বিংশ শতিকাৰ ভিতৰত অসমৰ নগৰ আৰু গাঁৱবোৰত শিক্ষানুষ্ঠান প্ৰতিষ্ঠা হ'ল আৰু শিক্ষিতৰ সংখ্যাও ইমানেই বৃদ্ধি পালে যে, এই শতিকাৰ অন্যান্য জ্বলন্ত সমস্যাৰ লগতে শিক্ষিত নিবনুৱাৰ সমস্যাটোও এটা জটিল সমস্যা হৈ দেখা দিলে।

উনবিংশ শতিকাৰ পৰা বিংশ শতিকাৰ মাজলৈ অসমত বিজ্ঞান, কলা, বাণিজ্য আৰু কাৰিকৰী শিক্ষাৰে শিক্ষিত মানুহৰ সংখ্যা বহুত বাঢ়িল। অসমত আধুনিক শিক্ষাৰ ফলস্বৰূপে ১৮৪৬ খ্ৰীঃৰ পৰা বিংশ শতিকাৰ মাজলৈ অসমত মাত্ৰাধিক আলোচনী প্ৰকাশ হৈছিল। ১৮৪৬ খ্ৰীঃ অক্টোবৰত, ইয়াৰ পিছত ১৯৭১ খ্ৰীঃত 'আসাম বিলাসিনী'(১৮৭২ খ্ৰীঃ)ত 'আসাম মিহিৰ' (১৮৭৪) খ্ৰীঃত 'আসাম দৰ্পণ' (১৮৭৬)খ্ৰীঃ, 'হিতসাধিনী', 'চন্দ্ৰোদয়' (১৮৭৬), 'আসাম দীপক', 'আসাম নিউজ' (১৮৮২), 'আসাম বন্ধু' (১৮৮৬), 'মৌ' (১৮৮৬), 'আসাম তৰা' (১৮৮৬), 'লৰা বন্ধু' (১৮৮৮), 'জোনাকী' (১৮৮৯), 'বিজুলী' (১৮৯০) আদি আলোচনী প্ৰকাশ হয়।

এইবিলাকৰ উপৰিও বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমার্দ্ধত প্ৰকাশ পালে 'বাঁহী' (১৯০৭), 'উষা' (১৯০৯), 'চেতনা' (১৯১৯-২৬), 'মিলন' (১৯২৩), 'আসাম হিতৈষী' (১৯২৫), 'আৱাহন' (১৯২৯), 'বৰদৈচিলা' (১৯৩১), 'ঘৰ জেউতি' (১৯২৮), 'জয়ন্তী' (১৯৩৮), 'সুৰভি' (১৯৪০), 'পছোৱা' (১৯৪৮) আদি আলোচনী।

ইয়াৰ উপৰিও বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমার্দ্ধত বিভিন্ন ব্যক্তিৰ সম্পাদনাত শিশু বিষয়ক, নাৰী বিষয়ক, ধৰ্ম বিষয়ক, কৃষি আৰু পশুপালন বিষয়ক, মজদুৰ বিষয়ক আৰু বিভিন্ন শিক্ষানুষ্ঠানৰ পৰা বিভিন্ন আলোচনী প্ৰকাশ হোৱা দেখা যায়। এনেধৰণৰ আলোচনী কেইখনমান হ'ল 'লৰাবন্ধু' (১৮৮৮), 'অকণ' (১৯১৬),

‘মইনা’ (১৯২৩), ‘অৰুণ’ (১৯২৬), ‘পখিলা’ (১৯৩৩), ‘পাৰিজাত’ (১৯৪০), ‘ৰংঘৰ’ (১৯৪৮) আদি উল্লেখনীয়।

উল্লিখিত আলোচনীসমূহৰ মাজতে সামগ্ৰিকভাৱে বিংশ শতিকাৰ অসমীয়া সাহিত্যৰ চৰ্চা আৰু চিন্তাৰ দিগন্ত সুদূৰ প্ৰসাৰিত কৰি তুলিলে।

২.৪ সমাজ-সাংস্কৃতিক মূল্যবোধৰ ৰূপান্তৰ :

যুগে যুগে জনসমাজক কিছুমান মূল্যবোধে পৰিচালিত কৰে আৰু এই মূল্যবোধবোৰেই যুগে যুগে ৰূপান্তৰ হৈয়ো আহে। ঊনবিংশ শতিকাৰ তৃতীয় দশকৰ পৰাই অসমীয়া জাতীয় জীৱনৰ সামগ্ৰিক মূল্যবোধৰ ৰূপান্তৰৰ সূচনা হয়। আমাৰ মূল্যবোধৰ ৰূপান্তৰ পশ্চিমীয়া মূল্যবোধৰ আৰ্হিতে হৈছিল যদিও ইয়াৰ প্ৰেৰণাৰ থলী আছিল চুবুৰীয়া বঙ্গদেশ। ঊনবিংশ শতিকাৰ প্ৰথম ভাগৰপৰা বঙ্গদেশত নানান প্ৰকাৰ সামাজিক বিপ্লৱৰ দ্বাৰা প্ৰাচীন মূল্যবোধৰ ওপৰত আঘাত হানি নতুন মূল্যবোধ প্ৰতিষ্ঠা কৰা হৈছিল। ১৮১৫ খ্ৰীঃত গঢ় লৈ উঠা বংগদেশৰ ৰাজা ৰামমোহন ৰায়ৰ আত্মীয় সভাই বংগদেশত নতুন মূল্যবোধৰ জন্ম দিছিল আৰু এইগৰাকীৰ সমাজ বিপ্লৱক শক্তিশালী কৰাত মুখ্য ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল ঈশ্বৰ চন্দ্ৰ বিদ্যাসাগৰ।^{২৮}

এই সভাৰ দ্বাৰা ইংৰাজী শিক্ষা গ্ৰহণত গুৰুত্ব আৰু তাৰ লগে লগে প্ৰাচীন কুসংস্কাৰৰ বিৰুদ্ধে বিপ্লৱ আৰম্ভ হৈছিল। এই দুগৰাকী সমাজ বিপ্লৱীৰ দ্বাৰা প্ৰবৰ্তিত ব্ৰাহ্ম সমাজৰ বিপ্লৱী আদৰ্শই অসমৰ কৃতবিদ্য পুৰুষ হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা আৰু গুণাভিৰাম বৰুৱাকো প্ৰভাবান্বিত কৰিছিল। গুণাভিৰাম বৰুৱাই সমাজ বিপ্লৱ কৰি পৰম্পৰাগত সামাজিক কুসংস্কাৰৰ বিৰুদ্ধে থিয় দিছিল আৰু তেওঁ পৰশুৰাম বৰুৱাৰ বিধবা পত্নী বিষুগ্ৰীয়া দেৱীক বিয়া কৰায়। সেইদৰে হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাই তেওঁৰ পত্নীৰ বিয়োগৰ পিছত পুনৰ বিবাহ নকৰালে বৰং তেওঁ যুক্তিহে দাঙি ধৰিলে— “মোৰ ভাৰ্য্যাৰ নহৈ মোৰ মৃত্যু হোৱা হ’লে তেওঁৰ কি অৱস্থা হ’লহেঁতেন ? তেওঁ মৰিছে, তথাপি মোৰ ইচ্ছা হ’লেও মই এটা কিয় ? তিনিটা বা অধিক বিয়া কৰাব পাৰো, কিন্তু বিধবা হোৱাৰ পাছত পুনৰ বিয়াৰ নাম লোৱা মাত্ৰেই তেওঁ জাতি গলহেঁতেন, সমাজে বৰ্জিলেহেঁতেন আৰু জীয়াস্ততে মৰা যেন হৈ থাকিলহেঁতেন। এই কেনে অসংগত কেনে অযুক্ত। এতেকে পুনৰাই বিয়া কৰা মোৰ উচিত নহয়”^{২৯} হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ এনে দৃষ্টিভংগীৰ মূলতে বংগদেশৰ বিদ্যাসাগৰৰ ব্ৰাহ্ম সমাজৰ আদৰ্শ আছিল। একেদৰে এই দুগৰাকী পুৰুষৰো বহু আগতে

যাদুৰাম ডেকাবৰুৱায়ো বিধবা বিবাহ কৰাই সমাজ সংস্কাৰত বিপ্লৱী ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল।

উনবিংশ শতিকাৰ সমাজ বিপ্লৱত বলিষ্ঠ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল কমলাকান্ত ভট্টাচাৰ্য্যই। এওঁ প্ৰচলিত সমাজ ব্যৱস্থাৰ বিৰুদ্ধে তীব্ৰ প্ৰতিবাদ জনাই ব্ৰাহ্মণ হৈয়ো হাল বাবলৈ গৈছিল আৰু বিভিন্ন পূজা-পাতল ব্যৱস্থাকে উপলুঙা কৰিছিল।

উনবিংশ শতিকাৰ প্ৰথমার্ধৰ সমাজ বিপ্লৱী কেইগৰাকীয়ে সূচনা কৰা বিপ্লৱৰ প্ৰভাৱত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱায়ো হোম পোৰাৰ বিপৰীতে ব্ৰাহ্ম সমাজৰ নীতি মতেহে তেওঁৰ বিবাহ সম্পন্ন কৰিছিল।

উনবিংশ শতিকাৰ সমাজ বিপ্লৱৰ ফলত পুৰাতন মূল্যবোধৰ অবক্ষয়ৰ সূচনা হ'ল। ক্ৰমশঃ গঢ় লৈ উঠা গণতান্ত্ৰিক মূল্যবোধ সম্পন্ন ৰাজনৈতিক চেতনা, পুঁজিবাদী অৰ্থনৈতিক অৱস্থা আৰু পশ্চিমীয়া আৰ্হিৰ আধুনিক শিক্ষাই অসমৰ জনগণৰ মনত নতুন মূল্যবোধৰ প্ৰতি আগ্ৰহ জন্মোৱাত সহায় কৰিলে। ফলস্বৰূপে পুৰণি ধৰণৰ গতানুগতিক জীৱন ধাৰাৰ ৰূপান্তৰ ঘটিবলৈ ধৰিলে আৰু নতুন জীৱন ধাৰাই সমাজক প্ৰভাবান্বিত কৰিবলৈ ল'লে। এফালে ইংৰাজসকলৰ জীৱনশৈলীৰ সৈতে পৰিচয় আৰু আনফালে শিক্ষিত চাকৰিয়াল সকলৰ আধুনিক জীৱন ধাৰা, এফালে আধুনিক শিক্ষাৰ দ্বাৰা আহৰণ কৰা বিবিধ জ্ঞান আৰু আনফালে অন্ধভাৱে পশ্চিমক অনুকৰণ কৰাৰ প্ৰবণতা। এই আটাইবোৰৰ সানমিহলি প্ৰভাৱত উনবিংশ শতিকাৰ শেষৰ পৰা বিংশ শতিকাৰ মাজভাগলৈকে দীঘলীয়া সময়ছোৱাত অসমৰ জনজীৱনত নতুন মূল্যবোধৰ একৰকম প্লাবন উঠিল।

এই সময়ছোৱাত যি ধৰণৰ নতুন মূল্যবোধ গঢ়লৈ উঠিছিল, সেই মূল্যবোধৰো ৰূপান্তৰ ঘটিছিল দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধৰ পিছৰপৰা। তদুপৰি ১৯৪৭ চনত ভাৰতে স্বাধীনতা লাভ কৰাৰ ফলত স্বদেশী শাসন প্ৰবৰ্তন হ'ল আৰু ইয়াৰ ফলত সমাজ সংস্কৃতিৰ ৰূপান্তৰ যিদৰে উৰ্ধগামী হ'ব লাগিছিল সেইদৰে নহ'ল। ইয়াৰ বিপৰীতে ভাৰতীয় ৰাজনীতিকসকলৰ অসাধুতা আৰু চৰিত্ৰহীনতাৰ ফলত সংস্কৃতি বিৰোধী তথা সমাজ ক্ষয়ংকাৰী মূল্যবোধ কিছুমানহে গঢ় লৈ উঠিল। ফলস্বৰূপে শিক্ষিত শ্ৰেণীটোৰ সৰহভাগেই সমাজদ্ৰোহী কাৰ্য কৰি চৰম ৰুচি বোধহীনতাৰ পৰিচয় দিবলৈ কুণ্ঠাবোধ নকৰা হ'ল। শিক্ষাৰ প্ৰতি আগ্ৰহ বাঢ়িল, কিন্তু শিক্ষাৰ লক্ষ্য তথা উদ্দেশ্য হৈ পৰিল ব্যক্তিকেন্দ্ৰী বিলাসী ভোগবাদ। শিক্ষিত শ্ৰেণীটোৰ সৰহভাগৰে মন আৰু মানসিকতাৰ এনে চৰিত্ৰ স্বৰাজ্যোত্তৰ কালছোৱালৈকে চলি থাকিল। বৰং বিংশ শতিকাৰ শেষৰফালে এই ক্ষয়ংকাৰী মনোবৃত্তি অধিক প্ৰবলভাৱে প্ৰবাহিত হ'বলৈ ধৰিলে।

২.৫ আলোচনীৰ ভূমিকা :

সময়ে সময়ে গঢ় লৈ উঠা আৰু ৰূপান্তৰিত হোৱা বৌদ্ধিকতাৰ সঠিক ছবিখন চিত্ৰিত হয় সমকালীন সাহিত্যত। ঊনবিংশ শতিকাৰ তৃতীয় দশকৰ পৰা বিংশ শতিকাৰ শেষ সীমালৈকে প্ৰায় দুই শতিকাৰ অসমৰ বৌদ্ধিক জগতখনৰ ৰূপান্তৰিত ৰূপটো অসমীয়া সাহিত্যত খুব সুন্দৰভাৱে চিত্ৰিত হৈ উঠিছে। বিশেষকৈ আলোচনীসমূহত ইয়াৰ প্ৰকাশ সুন্দৰকৈ হৈছে।

ঊনবিংশ শতিকাৰ চিন্তা বিপ্লৱ জনমুখী কৰি তোলাত আলোচনীসমূহৰ ভূমিকা গুৰুত্বপূৰ্ণ। ১৮৪৬ খ্ৰীঃ প্ৰকাশ পোৱা ‘অৰুনোদই’ আলোচনীয়েই অসমীয়া সাহিত্যলৈ পাশ্চাত্য চিন্তাধাৰাক আমদানি কৰি অনাত প্ৰথম আৰু প্ৰধান ভূমিকা ল’লে। ‘অৰুনোদই’ আলোচনীয়ে বাট মুকলি কৰাৰ পিছত ‘আসাম নিউচ’ (১৮৮২), ‘আসাম বন্ধু’ (১৮৮৫), আউনিআটি সত্ৰৰপৰা ‘আসাম বিলাসিনী’ (১৮৭১), তেজপুৰৰপৰা ‘আসাম দৰ্পণ’ (১৮৭৪), ‘আসাম দীপিকা’ (১৮৭৬), ‘মৌ’ (১৮৮৬), ‘আসাম তৰা’(১৮৮৮) প্ৰকাশ পায়।

অসমীয়া আলোচনীৰ ইতিহাসত ‘জোনাকী’ৰ (১৮৮৯) আবিৰ্ভাব এটি অবিস্মৰণীয় মুহূৰ্ত। অসমীয়া ভাষাত উন্নতি সাধিনী সভাৰ মুখপত্ৰৰূপে ১৮৮৯ চনত চন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালাৰ সম্পাদনাত কলিকতাৰপৰা এই কাকত ওলায়। ইয়াৰ পিছত ‘বিজুলী’ (১৮৯০) আৰু বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমার্দ্ধত তেজপুৰৰ পৰা ‘উষা’ (১৯০৭), কলিকতাৰপৰা ‘বাঁহী’ (১৯০৯) ডিব্ৰুগড়ৰপৰা ‘আলোচনী’ (১৯১০) গুৱাহাটীৰ পৰা ‘চেতনা’, ডিব্ৰুগড়ৰপৰা ‘আসাম বান্ধৱ’ কলিকতাৰপৰা ‘আৱাহন’ (১৯২৯) ওলায়। ‘আৱাহন’ৰ সমসাময়িক আলোচনী ‘অসম হিতৈষী’ (১৯২৫), ‘অসম প্ৰদীপিকা’ (১৯২০), ‘অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিকা’ (১৯২৬), ‘অৰ্ঘ্যা’ (১৯২২), ‘জনমভূমি’ (১৯২২), ‘সুৰভি’ (১৯৪০), ‘জয়ন্তী’ (১৯৩৬) আদিয়ে অসমীয়া সাহিত্যৰ নৱন্যাসৰ পূৰ্ণ দশকত বৰঙণি আগবঢ়াইছে। এই ধৰণৰ বিংশ শতাব্দীৰ পঞ্চম দশকলৈ আলোচনীকেন্দ্ৰী সাহিত্যৰ বিশেষ ভূমিকা দেখা যায়। ইয়াৰ উপৰিও বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমার্দ্ধত বিভিন্ন ব্যক্তিৰ সম্পাদনাত শিশু বিষয়ক, নাৰী বিষয়ক, ধৰ্ম বিষয়ক, কৃষি আৰু পশুপালন বিষয়ক, মজদুৰ বিষয়ক আৰু বিভিন্ন শিক্ষানুষ্ঠানৰপৰা বিভিন্ন আলোচনী প্ৰকাশ হোৱা দেখা যায়।

অসমীয়া আলোচনী আৰু সংবাদপত্ৰৰ উল্লিখিত ইতিহাসৰপৰা দেখা গ’ল যে ১৮৪৬ খ্ৰীঃৰ

পৰা ১৯৫০লৈ অসমত অভাৱনীয়ভাৱে আলোচনী আৰু সংবাদপত্ৰ প্ৰকাশ হৈছিল আৰু এই আলোচনীসমূহে আধুনিক চিন্তাধাৰা পশ্চিমৰপৰা কঢ়িয়াই আনি অসমীয়া সাহিত্যৰ মাজেদি প্ৰচাৰিত আৰু প্ৰসাৰিত কৰাত প্ৰভূত অৰিহণা যোগাইছিল।

অসমীয়া আলোচনীসমূহৰ প্ৰকাশৰ ঠাইবোৰো বিশেষভাৱে মন কৰিবলগীয়া। কিছুমান আলোচনী নগৰৰপৰা আৰু কিছুমান সত্ৰৰপৰা প্ৰকাশ হৈছিল।

‘অৰুনোদই’ আলোচনী প্ৰকাশৰপৰা ১৮৮৮ খ্ৰীষ্টাব্দলৈকে এই সময়ছোৱাত বিভিন্ন আলোচনীয়ে অসমীয়া সাহিত্যলৈ নবন্যাসৰ ঢল প্ৰবলভাৱে বোৱাই আনিব পৰা নাছিল যদিও এটা শক্তিশালী বুনীয়াদ ৰচনা কৰিছিল তাত সন্দেহ নাই। ১৮৮৮ খ্ৰীষ্টাব্দত কলিকতাত ‘অসমীয়া ভাষা উন্নতি সাধিনী সভা’ গঠন হয়। এই সভাৰ মুখপত্ৰৰূপে ১৮৮৯ ত ‘জোনাকী’ নামেৰে এখন মাহেকীয়া আলোচনী ওলায়। এই ‘জোনাকী’ জন্মৰ পৰাই দৰাচলতে অসমীয়া সাহিত্যত নবন্যাস আন্দোলন শক্তিশালী হৈ পৰে। ইয়াৰ পিছত ১৯৩৯ চনৰ দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধৰ বিধংসী ৰূপ ‘জয়ন্তী’ (১৯৩৮), ‘সুৰভি’ (১৯৪০) আদি আলোচনীত নবন্যাস ভাবধাৰাৰ ঠাইত নতুন ভাৱধাৰা সম্বলিত বাস্তৱবাদী ভাবধাৰা প্ৰকাশিত হৈছিল।

২.৬ বৌদ্ধিক বিৱৰ্তন সাহিত্যৰ ধাৰাত :

ৰাজনৈতিক বাতাবৰণ, অৰ্থনৈতিক অৱস্থা, শৈক্ষিক বিৱৰ্তন আৰু সমাজ-সাংস্কৃতিক মূল্যবোধৰ ৰূপান্তৰৰ স্বৰূপ সম্পৰ্কে যি সামান্য আভাস দিয়া হ’ল ইয়ে আচলতে বৌদ্ধিক বুনীয়াদ ৰচনাৰ আহিলা। এইবোৰ আহিলা উপাদানৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি সমকালৰ বৌদ্ধিক বুনীয়াদ গঢ় লৈ উঠে। সময়ে সময়ে গঢ় লৈ উঠা আৰু ৰূপান্তৰিত হোৱা বৌদ্ধিক মূল্যবোধৰ সঠিক ছবিখন চিত্ৰিত হয় সমকালীন সাহিত্যত। অসমৰ বৌদ্ধিক জগতখনৰ ৰূপান্তৰিত ৰূপটো অসমীয়া সাহিত্যত উপযুক্তভাৱে চিত্ৰিত হৈ আহিছে। এতিয়া সাহিত্যৰ মূল ধাৰাকেইটাত চকু ফুৰাওঁ। প্ৰথমে কবিতাৰ ধাৰাটোলৈ আহোঁ।

২.৬.১ কাব্য সাহিত্য :

জোনাকী যুগৰ কেইবছৰমান আগতে ৰমাকান্ত চৌধুৰী আৰু ভোলানাথ দাসে ইংৰাজ কবি মিল্টন আৰু বঙালী কবি মাইকেল মধুসূদন, গিৰিশচন্দ্ৰ ঘোষ আদিৰ অমিত্ৰাঙ্কৰ ছন্দৰ অনুকৰণ ক্ৰমে

‘অভিমন্যু বধ’ আৰু ‘সীতা হৰণ’ কাব্য লেখি আধুনিক কাব্য সাহিত্যৰ পাতনি মেলিছিল। কিন্তু ভাবৰ বৈচিত্ৰ্য, অনুভূতিৰ গাভীৰ্য আৰু প্ৰকাশৰীতিৰ মাধুৰ্যত চৰম উৎকৰ্ষ লাভ কৰিব পৰা নাছিল।

জোনাকীৰ পৃষ্ঠপোষকসকলে ‘জোনাকী’ কাকতৰ যোগেদি আৰু স্বতন্ত্ৰ পুথি ৰচনাৰ যোগেদি অসমীয়া সাহিত্যলৈ প্ৰবাহিত কৰি আনে ইংৰাজী ৰোমান্টিক ভাবাদৰ্শ। এই ৰোমান্টিক প্ৰভাৱ দুটা পথেদি অসমীয়া সাহিত্যত প্ৰৱেশ কৰিছিল। ১) বঙালী সাহিত্যৰ যোগেদি ২) ইংৰাজী সাহিত্যৰ যোগেদি।^{১০} চন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালা আৰু লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা অসমীয়া ৰোমান্টিক সাহিত্যৰ আদি ভাগৰ প্ৰধান হোতা। এই যুগৰ আনকেইজনমান কাব্যকাৰ হ’ল— হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী, পদ্মনাথ গোগোহাঞিবৰুৱা, আনন্দচন্দ্ৰ আগৰৱালা, মফিজুদ্দিন আহমেদ হাজৰিকা, চন্দ্ৰধৰ বৰুৱা, বঘুনাথ চৌধাৰী, দুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মা আদি।

বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমার্দ্ধত ‘উষা’, ‘বাঁহী’, ‘আৱাহন’, ‘আলোচনী’, ‘চেতনা’ আদি আলোচনীয়ে বহুতো নতুন কবিক পোহৰলৈ আনিছিল। এই কবিসকল হ’ল—নীলমণি ফুকন, যতীন্দ্ৰনাথ দুৱৰা, অম্বিকাগিৰী ৰায়চৌধুৰী, ইন্দ্ৰেশ্বৰ বৰঠাকুৰ, শৈলধৰ ৰাজখোৱা, দণ্ডিনাথ কলিতা, নলিনীবালা দেৱী, ধৰ্মেশ্বৰী দেৱী বৰুৱানী, ৰত্নকান্ত বৰকাকতি, পদ্মধৰ চলিহা, প্ৰসন্নলাল চৌধুৰী, দৈবচন্দ্ৰ তালুকদাৰ, ডিম্বেশ্বৰ নেওগ, পাৰ্বতী প্ৰসাদ বৰুৱা, বিনন্দ বৰুৱা, অতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকা, আনন্দচন্দ্ৰ বৰুৱা, জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালা, কমলেশ্বৰ চলিহা, বিষ্ণুপ্ৰসাদ ৰাভা, গণেশ গগৈ, দেৱকান্ত বৰুৱা।

১৮৯০ চনৰপৰা দ্বিতীয় মহাযুদ্ধৰ প্ৰাৰম্ভলৈকে এই পঞ্চাশ বছৰ কালেই নবন্যাসধৰ্মী কবিতাৰ ভৰপকৰ যুগ। দ্বিতীয় মহাযুদ্ধৰ সময়ৰপৰা অসমীয়া সাহিত্যত নতুন ভাবধাৰাৰ কবিতাৰ সৃষ্টি হৈছে। এনে কবিতাক প্ৰগতিবাদী বা সাম্প্ৰতিক কবিতা বুলি কোৱা হৈছে। এই শ্ৰেণীৰ কবিতাত কল্পনা প্ৰবণতাতকৈ বাস্তৱতাৰ প্ৰাধান্যহে লক্ষ্য কৰিবলগীয়া। এনে কবিতা শ্ৰেণী সংগ্ৰামবাদ, সমাজৰ বিভিন্ন স্তৰৰ মানুহৰ জীৱন, ডাষ্টবিন, কফি হাউচ, এপিয়লা চাহ, কাউৰী আদি যিকোনো বিষয়ে কবিতাৰ বিষয়বস্তু হ’ব পাৰে। ‘জয়ন্তী’ আলোচনীত ইয়াৰ প্ৰকাশ ঘটে। বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমার্দ্ধৰ শেষৰফালে এনে শ্ৰেণীৰ কবিৰ প্ৰাৰ্দ্ভাব দেখা যায়। কবিসকল হ’ল ভবানন্দ দত্ত, অমূল্য বৰুৱা, নৱকান্ত বৰুৱা, নীলমণি ফুকন, ভবেন বৰুৱা, অজিত বৰুৱা, হৰি বৰকাকতি, নিৰ্মলপ্ৰভা বৰদলৈ, বীৰেশ্বৰ বৰুৱা, হৰি বৰকাকতি, বীৰেশ্বৰ বৰুৱা, মহেন্দ্ৰ বৰা, হীৰেণ দত্ত, হোমেন বৰগোগোহাঞি, মহিম বৰা ইত্যাদি।

২.৬.২ নাট্য সাহিত্য :

নাট্য সাহিত্যলৈ চকু ফুৰালে দেখা যায় যে আধুনিক অসমীয়া নাট্য সাহিত্যত পাশ্চাত্য প্ৰভাৱ বিদ্যমান। আধুনিক যুগৰ প্ৰথম নাটক গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ ‘ৰাম নৱমী’ ১৮৫৭ চনত ৰচিত। এই যুগৰ নাটবোৰ ছেৰ্ভপীয়েৰৰ নাটকৰ আৰ্হিতে ৰচনা হৈছিল। অৱশ্যে বঙালী নাট্যকাৰ গিৰিশচন্দ্ৰ, দ্বিজেন্দ্ৰলালৰ প্ৰভাৱো অনস্বীকাৰ্য।^{৩১} হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাই ‘কানীয়া কীৰ্ত্তন’, ৰুদ্ৰৰাম বৰদলৈৰ ‘বঙাল-বঙালনী’, ৰমাকান্ত চৌধুৰীয়ে ‘সীতাহৰণ’ দেবনাথ বৰদলৈয়ে ‘বৈদেহী বিচ্ছেদ’ আদি নাটক লিখিছিল। ইয়াৰ কিছুমান নাট গুৱাহাটী আৰু নগাওঁত মঞ্চস্থ হৈছিল।

‘জোনাকী’ কাকতৰ যোগেদি বেজবৰুৱাই ‘লিতিকাই’ নামৰ ধেমেলীয়া নাটক এখন ৰচনা কৰিছিল। ইয়াৰ পিছত তেওঁ কেইবাখনো নাটক লিখিছিল। ৰোমান্টিক ভাবাদৰ্শত অনুপ্ৰাণিত হৈ গোহাঞিবৰুৱা, নকুল চন্দ্ৰ ভূঞা আদিয়ে বুৰঞ্জীমূলক নাটক লিখে।

আধুনিক অসমীয়া নাটৰ বুৰঞ্জী গঢ়োতাসকলৰ ভিতৰত উল্লেখনীয় নাট্যকাৰ আৰু নাটসমূহ হ’ল দুৰ্গাপ্ৰসাদ মজিন্দাৰ বৰুৱাৰ ‘মহৰী’, ‘নিগ্ৰো’, বেণুধৰ ৰাজখোৱাৰ ‘সেউতী কিৰণ’, পদ্মনাথ গোহাঞিবৰুৱাৰ ‘গাওঁবুঢ়া’, দেৱনাথ বৰদলৈৰ ‘বৈদেহী বিচ্ছেদ’, চন্দ্ৰধৰ বৰুৱাৰ ‘মেঘনাদ বধ’, দুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মাৰ ‘পাৰ্থ পৰাজয়’, নবীনচন্দ্ৰ বৰদলৈৰ ‘গৃহলক্ষ্মী’, অম্বিকাগিৰী ৰায়চৌধুৰীৰ ‘জয়দ্ৰথ বধ’, পদ্মধৰ চলিহাৰ ‘নিমন্ত্ৰণ’, মিত্ৰদেৱ মহন্ত অধিকাৰীৰ ‘কুকুৰীকণাৰ আঠমঙলা’, শৈলধৰ ৰাজখোৱাৰ ‘বিদ্যাৱতী’ উল্লেখনীয়।

বিংশ শতিকাৰ তৃতীয় দশকৰপৰা নাট আৰু মঞ্চজগতত নতুন স্ফুৰণ আহিল। আধুনিক অসমীয়াৰ নাট্য প্ৰতিভাৰ শ্ৰেষ্ঠ বিকাশ হয় জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাত। তেওঁৰ শ্ৰেষ্ঠ সৃষ্টি ‘শোণিত কুঁৱৰী’ (১৯২৫) আৰু ‘কাৰেঙৰ লিগিৰী’ (১৯৩০)। ৰাধাকান্ত সন্দিকৈৰ ‘মূলা গাভৰু’, অতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকাৰ ‘নৰকাসুৰ’, ‘কুৰুক্ষেত্ৰ’, আনন্দচন্দ্ৰ আগৰৱালাৰ ‘বিজয়া’, গণেশ গগৈৰ ‘শকুনিৰ প্ৰতিশোধ’ উল্লেখনীয়।

কবিতাত যেনেকৈ নতুন সন্ত্ৰেদ পাওঁ চল্লিশৰ দশকৰ শেষৰফালে গতানুগতিক কৌশল পৰিহাৰ কৰি জ্যোতিপ্ৰসাদে লভিতা নাটক লিখে। এই সময়ছোৱাৰ উল্লেখনীয় নাট্যকাৰকেইজনৰ নাট কেইখন হ’ল সাৰদা বৰদলৈৰ ‘মগৰীবৰ আজান’ (১৯৫০), প্ৰবীন ফুকনৰ ‘মণিৰাম দেৱান’ (১৯৪৮), ‘লাচিত বৰফুকন’ (১৯৪৮), নগাওঁ নাট্য সমিতিৰ ‘পিয়লী ফুকন’ ইত্যাদি।

২.৬.৩ উপন্যাস সাহিত্য :

উপন্যাস সাহিত্যও পাশ্চাত্য প্রত্যক্ষ অনুকৰণৰ ফল। অসমীয়া সাহিত্যত উপন্যাস ৰচাৰ বাট মিছনেৰী চাহাবেই দেখুৱায়। ১৮৭৭ চনত এ.কে. গানীয়ে ৰচা ‘কামিনীকান্ত’কে প্ৰথম উপন্যাস বুলিব পাৰি।^{৩২} ইয়াৰ পিছত ইংৰাজ ঔপন্যাসিক স্কট, বঙালী ঔপন্যাসিক বংকিমচন্দ্ৰক অনুকৰণ কৰি কেবাজনো লেখকে অসমীয়া উপন্যাস লেখিবলৈ লয়। পদ্মনাথ গোহাঞিবৰুৱাৰ ‘ভানুমতী’ (১৮৯১) আৰু ‘লাহৰী’ (১৮৯২), লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ ‘পদুম কুঁৱৰী’ (১৯০৫) ওলায়। এই তিনিখনৰপৰাই আধুনিক যুগৰ প্ৰকৃত উপন্যাসৰ ধাৰা আৰম্ভ হৈছে বুলিব পাৰি। অসমীয়া উপন্যাসে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰে ৰজনীকান্ত বৰদলৈৰ উপন্যাসসমূহৰ যোগেদি। এওঁ ‘মিৰি জীয়ৰী’ উপন্যাসখন ১৮৯৪ চনত লিখে। ইয়াৰ উপৰিও ‘মনোমতী’ (১৯০০), ‘ৰঙ্গিলী’ (১৯২৫), ‘নিৰ্মল ভকত’ (১৯২৬), ‘ৰহদৈ লিগিৰী’ (১৯৩০) আদি উপন্যাস ৰচনা কৰে। এই সময়ৰে আন ঔপন্যাসিক কেইজনমান হ’ল দণ্ডিনাথ কলিতা—এওঁৰ উপন্যাস—‘ফুল’ (১৯০৮), ‘সাধনা’ (১৯২৮), দৈৱচন্দ্ৰ তালুকদাৰৰ ‘বিদ্রোহী’ (১৯৩৯) উল্লেখনীয়।

দ্বিতীয় মহাযুদ্ধৰ পিছত অসমীয়া উপন্যাসৰ ধাৰায়ো মোৰ সলায়, চতুৰ্থ দশকৰ জড়তা আৰু অৱসাদৰপৰা মুক্ত হৈ নতুন পদক্ষেপৰে আগবাঢ়িবলৈ উপক্ৰম কৰিলে। এই সময়ছোৱাত দুই এখনহে উপন্যাস ৰচনা হৈছিল বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাৰ ‘জীৱনৰ বাটত’ (১৯৪৫), মহম্মদ পিয়াৰৰ ‘প্ৰীতি উপহাৰ’ (১৯৪৮) ইত্যাদি।

২.৬.৪ চুটিগল্প :

উপন্যাসৰ দৰে চুটি গল্পতো পাশ্চাত্য প্ৰভাৱ বিদ্যমান। অৰুনোদয় যুগত নৈতিক আখ্যান, সাধু আৰু উপকথা প্ৰকাশ হৈছিল। কিন্তু প্ৰকৃত চুটিগল্প জোনাকী যুগতহে আৰ্ৰিভাব হয়। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা অসমীয়া চুটিগল্পৰ জনক। তেওঁৰ ‘সাধুকথাৰ কুকি’ (১৯১০), ‘জোনবিৰি’ (১৯১৩), চুটিগল্পৰ সংকলন পুথি। বেজবৰুৱাৰ পিছতে উল্লেখনীয় চুটিগল্পকাৰ আৰু গল্পসংকলন কেইখন হ’ল—শৰৎ চন্দ্ৰ গোস্বামীৰ ‘গল্পাঞ্জলি’ (১৯১৪), লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ ‘মালা’ (১৯১৮) নকুলচন্দ্ৰ ভূঞাৰ ‘চোৰাংচোৱাৰ চৰা’ (১৯১৮)।

১৯২৯ চনৰপৰা ‘আৱাহন’ আলোচনী ওলাবলৈ ধৰাত গল্প সাহিত্যৰ অভিনৱ যুগ এটাৰ সৃষ্টি হ’ল। ‘জয়ন্তী’ আদি কাকতেও এই নতুন প্লাৱনৰ বিস্তাৰত সাহায্য কৰিলে। নগেন্দ্ৰ নাৰায়ণ চৌধুৰী,

লক্ষ্মীধৰ শৰ্মা, বৰ্মা দাস, বীণা বৰুৱা, ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামী, চৈয়দ আব্দুল মালিক আদিয়ে ১৯৪০ লৈকে নিজৰ পৰিসৰ দিগন্ত জোৰা কৰি লয়। মোপাচা, গৰ্কী আদিৰ গল্পৰ ঠাঁচ আৰু ফ্ৰয়দ, এডলাৰ আদিৰ যৌন মনস্তত্ত্বই এই যুগৰ চুটিগল্প লেখকসকলক বাৰুকৈয়ে অনুপ্রাণিত কৰিছিল।

যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ আগশাৰীলৈ অহা গল্পকাৰসকলৰ ভিতৰত হোমেন বৰগোহাঞি, বীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্য্য, যোগেশ দাস, মেদিনী চৌধুৰী, ভবেন্দ্ৰ নাথ শইকীয়া, লক্ষ্মীনন্দন বৰা, চন্দ্ৰপ্ৰসাদ শইকীয়া, মহিম বৰা, নিৰোদ চৌধুৰী আদিৰ নাম উল্লেখনীয়।

২.৬.৫ প্ৰবন্ধ, ব্যংগ ৰচনা, ভ্ৰমণ সাহিত্য :

প্ৰবন্ধ, ব্যংগ ৰচনা, ভ্ৰমণ সাহিত্য আদিৰ ক্ষেত্ৰতো পাশ্চাত্য প্ৰভাৱ পৰিলক্ষিত হয়। এই শ্ৰেণীৰ সাহিত্য হ'ল চিন্তাধৰ্মী আৰু বস্তুধৰ্মী। 'অৰুণোদই' কাকততে এইবিধ সাহিত্যই ভূমুকি মাৰে আৰু 'বাঁহী'ত বেজবৰুৱাই কৃপাবৰ বৰবৰুৱা নাম লৈ এই শ্ৰেণীৰ প্ৰবন্ধ আৰু ব্যংগ ৰচনা লিখে। গোহাঞি বৰুৱাই ধৰ্ম সন্মন্ধীয়, সত্যনাথ বৰাই সাহিত্য বিষয়ক আৰু উপদেশমূলক, সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা আৰু বেণুধৰ শৰ্মা আদিয়ে বুৰঞ্জী বিষয়ক, বাণীকান্ত কাকতিয়ে অসমীয়া ভাষাৰ উপৰিও ইংৰাজী, সংস্কৃত আৰু অসমীয়া সাহিত্য বিষয়ক আৰু উপদেশমূলক, হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী, কনকলাল বৰুৱা আদিয়ে প্ৰত্নতত্ত্ব বিষয়ক, ডিম্বেশ্বৰ নেওগে সাহিত্য বিষয়ক প্ৰবন্ধ আৰু গ্ৰন্থ লিখে।

বেজবৰুৱাৰ প্ৰবন্ধবোৰ বস ৰচনাৰ নিদৰ্শন বুলিব পাৰি। হলীৰাম ডেকাই এনে বস ৰচনা লিখে। যুদ্ধোত্তৰ যুগত ডাক্তৰ হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাই 'চপনীয়া', 'মোৰ ঘৰখন', 'নৱগ্ৰহ' আদিৰ মাজেৰে হাস্যৰসিকতা প্ৰকাশ কৰিছে।

অসমীয়া সাহিত্যত ভ্ৰমণ কাহিনীৰ এক বিশেষ স্থান আছে। অষ্টাদশ শতিকাৰ আদি ভাগত ৰচিত 'ত্ৰিপুৰা বুৰঞ্জী' ভ্ৰমণ বৃত্তান্ত হ'লেও প্ৰকৃত সোৱাদ তাত পোৱা নাযায়। ঊনবিংশ শতিকাৰ শেষৰফালে গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ ৰচিত 'সৌমাৰ ভ্ৰমণ', 'আসাম যাত্ৰা' আদি প্ৰবন্ধ পোৱা যায়।

প্ৰকৃততে বিংশ শতিকাৰ আৰম্ভণিৰ পৰাহে অসমীয়া ভ্ৰমণ সাহিত্যৰ স্পষ্ট ৰূপ এটা পোৱা যায়। জ্ঞানাদাভিৰাম বৰুৱাৰ 'বিলাতৰ চিঠি', 'বাঁহী'ত ওলাইছিল। বিকাশচন্দ্ৰ গোহাঁইৰ 'বিলাত ভ্ৰমণ' 'আৱাহন'ত ওলাইছিল। আনন্দচন্দ্ৰ আগৰৱালাৰ 'ব্ৰহ্মদেশ যাত্ৰা' আৰু লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ 'উত্তৰ-পশ্চিম' প্ৰাক্-স্বাধীনতা যুগৰ ভ্ৰমণ-বৃত্ত।

২.৬.৬ জীৱনী সাহিত্য :

অসমীয়া জীৱনী সাহিত্যৰ প্ৰথম নিদৰ্শন স্বৰূপে বৈষ্ণৱ সমাজত প্ৰচলিত চৰিতপুথি আৰু বংশাৱলীলৈ আঙুলিয়াব পাৰি যদিও প্ৰকৃত অসমীয়া জীৱনী-সাহিত্যৰ সৃষ্টি হয় ঊনবিংশ শতিকাৰ দ্বিতীয়াৰ্ধতহে। জীৱনী সাহিত্যক প্ৰধানকৈ দুই শ্ৰেণীত ভগাব পাৰি লেখকে নিজৰ বিষয়ে লেখা আত্মজীৱন চৰিত আৰু আনৰ বিষয়ে লেখা সাধাৰণ জীৱন চৰিত। অসমীয়া সাহিত্যত আত্মজীৱনী কেইখনমানহে ওলাইছে আৰু তাৰ বেছিভাগেই অসম্পূৰ্ণ।

অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰথম আত্মজীৱনী হ'ল হৰকান্ত শৰ্মা মজিন্দাৰ বৰুৱাৰ 'সদৰামীনৰ আত্মজীৱনী'।^{৩৩} ইয়াত ১৮১৫ পৰা ১৮৭২লৈ অসমত ঘটা মানৱ আক্ৰমণ আৰু বৃটিছ আমোলৰ ভালেমান সত্য কাহিনী বৰ্ণিত হৈছে। 'জোনাকী'ত প্ৰকাশিত হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ আত্মজীৱনীখনি অসম্পূৰ্ণ হ'লেও তাত ঊনবিংশ শতিকাৰ অসমীয়া সমাজৰ কেইবাটিও দিশ প্ৰকাশ হৈছে।

বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমার্দ্ধৰ ভিতৰত ৰচিত গ্ৰন্থ লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ 'মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ'ত (১৯৪৪) বেজবৰুৱাৰ আগ বয়সৰ অভিজ্ঞতা প্ৰকাশ হৈছে।

আত্মজীৱনীতকৈ তৃতীয় ব্যক্তিয়ে লেখা জীৱন বৃত্তৰ সংখ্যা অসমীয়া ভাষাত সৰহ। আধুনিক যুগৰ প্ৰথম জীৱনী গ্ৰন্থ হ'ল গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ 'আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ জীৱন চৰিত' (১৮৮০)।

প্ৰাক্‌স্বাধীনতা যুগত ওলোৱা জীৱনীৰ ভিতৰত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ 'শংকৰদেৱ' (১৮১২), সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ 'আনন্দৰাম বৰুৱাৰ জীৱনী' (১৯২০), সৰ্বেশ্বৰ কটকীৰ 'হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ জীৱন চৰিত' (১৯২৭), সত্যনাথ বৰাৰ 'জীৱন চৰিত' (১৯৩৮), কমলেশ্বৰ চলিহাৰ 'বিশ্ববাসিক বেজবৰুৱা' (১৯৩৯), অশ্বিনী চৌধুৰীৰ 'বিশ্বকবি ৰবীন্দ্ৰনাথ' (১৯৪৩) আদি প্ৰধান। বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমার্দ্ধৰ ভিতৰত ৰচিত মহেশ্বৰ নেওগৰ 'শ্ৰীশ্ৰীশংকৰদেৱ' (১৯৪৮) গ্ৰন্থত শংকৰদেৱৰ জীৱন চৰিত, সাহিত্য প্ৰতিভা আৰু বৈষ্ণৱ ধৰ্ম সম্পৰ্কে বিজ্ঞানসন্মতভাৱে আলোচনা কৰা দেখা গৈছে।

২.৬.৭ শিশু সাহিত্য :

আধুনিক যুগত 'অৰুনোদই'ৰ (১৮৪৬) সময়ৰপৰাই অসমীয়া শিশু সাহিত্যই বিভিন্ন দিশত বিকশিত হৈ উঠে। 'অৰুনোদই'ত ব্ৰাউন, ব্ৰনছন, কট্টৰ আদি মিছনাৰীসকলে শিশুৰ উপযোগীকৈ

বাইবেলৰ বিভিন্ন গল্পৰ উপৰিও দেশ-বিদেশৰ নীতিমূলক সাধুকথা প্ৰকাশ কৰিছিল। এইবোৰৰ ভিতৰত ‘শুৱনী সাজ’, ‘বাইবেলৰ সাধু’, ‘ঈগলৰ বাহ’, ‘আফ্ৰিকাৰ কোঁৱৰ’ আদি প্ৰধান। এই প্ৰসংগত আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ ‘অসমীয়া লৰাৰ মিত্ৰ’ৰ নাম উল্লেখনীয়।

জোনাকী যুগৰপৰা অসমীয়া লেখকসকলে শিশু সাহিত্য ৰচনাত মনোনিৱেশ কৰে। ইয়াৰ ভিতৰত প্ৰথমে নাম ল’ব পাৰি লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা। তেওঁ মুখে মুখে চলি অহা সাধুকথা ৰসাল ভাষাত লিখি ‘বুঢ়ী আইৰ সাধু’ (১৯১১) আৰু ‘ককাদেউতা আৰু নাতি ল’ৰা’ (১৯১২) নাম দি প্ৰকাশ কৰে। তেওঁৰ আন এখন শিশু পুথি ‘জুনুকা’ (১৯১৩)। ইয়াৰ উপৰিও পদ্মনাথ গোহাঞিবৰুৱা, লস্বোদৰ বৰা, ৰত্নেশ্বৰ মহন্ত, দুৰ্গা প্ৰসাদ মজিন্দাৰ বৰুৱা, বেণুধৰ ৰাজখোৱাই শিশু পাঠ্য আৰু শিশুৰ উপযোগী বিবিধ সাহিত্য ৰচনা কৰে।

বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমার্দ্ধত অসমীয়া সাধুকথাৰ উপৰিও দেশ-বিদেশৰ নানা সাধুকথা, আখ্যান, নীতিমূলক গল্প ৰচিত হৈছে। জ্ঞানানন্দ জগতীৰ ‘সাধুকথাৰ জোলোঙা’ (১৯০৯), শৰত চন্দ্ৰ গোস্বামীৰ ‘অসমীয়া সাধুকথা’ (১৯২৯), অৰ্জুন চন্দ্ৰ দাসৰ ‘অসমীয়া সাধু’ (১৯৪১), প্ৰসন্ন কুমাৰ ডেকাৰ ‘সাধুকথাৰ পুথি’ (১৯৪৯) উল্লেখনীয়।

মহাভাৰত, ৰামায়ণ, পুৰাণ, হিতোপদেশ, পঞ্চতন্ত্ৰ, কথা-সৰিৎসাগৰ আদি সংস্কৃত সাহিত্যৰ গল্প আৰু আখ্যানসমূহ শিশু-উপযোগী কৰি বহুতে অসমীয়া ৰূপ দিছে। তেনে পুথিকেইখন হ’ল মিত্ৰদেৱ মহন্তৰ ‘মৌ-মহাভাৰত’ (১৯২৫), হৰেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাৰ ‘সাবিত্ৰী’, ‘নলদময়ন্তী’ (১৯২৫), ধৰ্মেশ্বৰ কটকীৰ ‘অকণিৰ প্ৰহ্লাদ’ (১৯৩০) উল্লেখনীয়।

ইয়াৰ উপৰিও ইংৰাজী সাহিত্য বা আন বিদেশী ভাষাৰপৰা শিশু উপযোগী ভালেখিনি গ্ৰন্থ অসমীয়ালৈ অনুবাদ কৰা হৈছে। জ্ঞানাদাভিৰাম বৰুৱাৰ ‘দদাইৰ পঁজা’, ‘ভেনিচৰ সাউদ’ (১৯২৫), বসন্ত বৰুৱাৰ ‘ৰেগনাৰৰ সাধু’ (১৯১৯), ৰোশেশ্বৰ শৰ্মাৰ ‘ইছপৰ উপকথা’ (১৯২৪), অতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকাৰ ‘নীলা চৰাই’ (১৯৪৮) উল্লেখনীয়।

২.৬.৮ সাহিত্য সমালোচনা :

অসমীয়া প্ৰবন্ধ সাহিত্যৰ এটি বিশেষ অংগ হ’ল সাহিত্য সমালোচনা বিষয়ক গ্ৰন্থ। অৰুণোদয়

যুগৰ পৰা আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ সৃষ্টি হ'লেও প্ৰকৃততে জোনাকী যুগৰ পৰাহে প্ৰকৃত সমালোচনা সাহিত্যৰ সূচনা হয়। 'অৰুণোদই'ৰ পিছত লম্বোদৰ বৰা, সত্যনাথ বৰা, বেজবৰুৱা আদিয়ে সাহিত্য সমালোচনাত মনোনিবেশ কৰে। লম্বোদৰ বৰাৰ 'কালিদাস আৰু শকুন্তলা', 'অসমীয়া জীৱনত গানৰ আৱশ্যকতা' আদি প্ৰবন্ধ, সাহিত্য-সমালোচনাৰ পথ-প্ৰদৰ্শক বুলি ক'ব পাৰি। বেজবৰুৱাৰ 'কৃষ্ণকথা', 'তত্ত্বকথা' আদি গ্ৰন্থতো বৈষ্ণৱ ধৰ্ম সম্পৰ্কে সুচিন্তিত সমালোচনা প্ৰকাশ হৈছে।

স্বৰূপতে অসমীয়া সমালোচনা সাহিত্যই বিশিষ্ট ৰূপ লাভ কৰে বাণীকান্ত কাকতিৰ হাততহে। কাকতিৰ 'চেতনা', 'আৱাহন' আদি আলোচনীত প্ৰকাশিত ভালেমান প্ৰবন্ধ পিছত 'পুৰণি অসমীয়া সাহিত্য' (১৯৪০), 'সাহিত্য আৰু প্ৰেম'(১৯৪৮) আদি গ্ৰন্থত সন্নিবিষ্ট হৈছে।

বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমার্দ্ধত কেইবাগৰাকী লিখকে সাহিত্যৰ সমালোচনা বিষয়ক গ্ৰন্থ লিখে। হেম বৰুৱাৰ 'আধুনিক সাহিত্য' (১৯৫০), বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাৰ 'অসমীয়া কথা সাহিত্য' (১৯৫০), প্ৰফুল্লদত্ত গোস্বামীৰ 'অসমীয়া জন-সাহিত্য' (১৯৪৮), ডিম্বেশ্বৰ নেওগৰ 'অসমীয়া সাহিত্যৰ জিলিঙনি' (১৯৩৮), 'আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী' (১৯৩৬), 'অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত ভূমুকি' (১৯৪০) উল্লেখযোগ্য গ্ৰন্থ।

দ্বিতীয় মহাযুদ্ধৰ সময়লৈকে 'আৱাহন' যুগত কেইবাগৰাকী লিখকে সাহিত্যৰ সমালোচনা বিষয়ক গ্ৰন্থ লিখে। সত্যনাথ বৰাৰ 'সাহিত্য বিচাৰ', সোণাপতি দেৱশৰ্মাৰ 'সাহিত্যৰ সাজ' উল্লেখনীয় গ্ৰন্থ। বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাৰ 'কাব্য আৰু অভিব্যঞ্জনা', কলিকতাৰ এ.এছ. এল. ক্লাবৰ পৰা প্ৰকাশিত 'সাহিত্য আৰু সমালোচনা' আৰু 'চিন্তাকোষ' সাহিত্য সমীক্ষা বিষয়ক উল্লেখযোগ্য গ্ৰন্থ।

এই গ্ৰন্থসমূহৰ উপৰি আৱাহন যুগত বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা, ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামী, তীৰ্থনাথ শৰ্মা, উপেন্দ্ৰ চন্দ্ৰ লেখাৰু, ইন্দ্ৰেশ্বৰ বৰঠাকুৰ আদিয়ে বিবিধ সমালোচনামূলক প্ৰবন্ধ ৰচনা কৰে।

ইয়াৰপৰা দেখা যায় যে অসমৰ সামাজিক, সাংস্কৃতিক, ৰাজনৈতিক আৰু অৰ্থনৈতিক বাতাবৰণ মুঠেই সুস্থ নাছিল। এনে এক পৰিৱেশ যে সুস্থ বৌদ্ধিক চিন্তা-চৰ্চাৰ অনুকূল নহয়, তাক নক'লেও হয়। এনে পৰিস্থিতিটো এমুঠি চিন্তাশীল ব্যক্তিয়ে সোঁতৰ বিপৰীতে গৈ নানা বাধা-বিঘিনি নেওচি নিৰলসভাৰে সাহিত্য চৰ্চা কৰি গৈছিল।

ৰাজনৈতিক বাতাবৰণ, অৰ্থনৈতিক অৱস্থা, শৈক্ষিক বিৰতন আৰু সমাজ সাংস্কৃতিক মূল্যবোধৰ ৰূপান্তৰৰ স্বৰূপ সম্পৰ্কে ইয়াত যি সামান্য আভাস দিয়া হ'ল ইয়ে আচলতে বৌদ্ধিক বুনীয়াত ৰচনাৰ

আহিলা। এইবোৰ আহিলা উপাদানৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি সমকালৰ বৌদ্ধিক বুনীয়াদটো গঢ় লৈ উঠে। সময়ে সময়ে গঢ় লৈ উঠা আৰু ৰূপান্তৰিত হোৱা বৌদ্ধিকতাৰ সঠিক ছবিখন চিত্ৰিত হয় সমকালীন সাহিত্যত। বিংশ শতিকাৰ অসমৰ বৌদ্ধিক আৰু সামাজিক জগতখনৰ ৰূপান্তৰিত ৰূপটো অসমীয়া সাহিত্যৰ বিভিন্ন শাখাত সুন্দৰভাৱে প্ৰতিফলিত হৈ উঠিছে।

প্ৰসংগ টীকা :

১. প্ৰহ্লাদ কুমাৰ বৰুৱা : অসমীয়া চুটিগল্পৰ অধ্যয়ন, ২০১৫, পৃ. ১৭৫
২. ৰামমল ঠাকুৰীয়া : সাহিত্য বিচাৰ, ১৯৯১, পৃ. ৩
৩. W.H. Hudson : *An Introduction to the Study of Literature*, p.31
৪. লোপা বৰুৱা : আধুনিক অসমীয়া কবিতাত প্ৰতীক আৰু চিত্ৰকল্প, ২০০৪, পৃ. ৩৭
৫. হোমেন বৰগোহাঞি (সম্পা.) : অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী, (ষষ্ঠ খণ্ড), ২০১৫, পৃ. ১৭
৬. ৰঞ্জিৎ কুমাৰ দেৱগোস্বামী : অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী (পঞ্চম খণ্ড), ২০১৫, পৃ. ৪
৭. প্ৰহ্লাদ কুমাৰ বৰুৱা : আধুনিক অসমীয়া কবিতাৰ গতি-বৈচিত্ৰ্য, ২০০০, পৃ. ২
৮. উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ২
৯. উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ১৯
১০. উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ২০
১১. ৰঞ্জিৎ কুমাৰ দেৱগোস্বামী : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ৫০
১২. প্ৰফুল্ল মহন্ত : অসমীয়া জাতীয়তাবাদৰ উৎস প্ৰসংগ, ২০১৫, পৃ. ১০-১১
১৩. প্ৰহ্লাদ কুমাৰ বৰুৱা : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ১৯
১৪. প্ৰফুল্ল মহন্ত : অসমীয়া মধ্যবিভ শ্ৰেণীৰ ইতিহাস, ২০১০ পৃ. ১৪৮
১৫. Robinson William : *A Descriptive Account of Assam*, 1841, p.245
১৬. নন্দ তালুকদাৰ : সম্বাদ পত্ৰৰ ৰ'দ কাঁচলিত অসমীয়া সাহিত্য, ১৯৭৫, পৃ. ১৯৪
১৭. Robinson William : *op-cit*, p.245
১৮. প্ৰফুল্ল মহন্ত : অসমীয়া মধ্যবিভ শ্ৰেণীৰ ইতিহাস, ২০১০ পৃ. ১৪৮
১৯. প্ৰহ্লাদ কুমাৰ বৰুৱা : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ৫-৬
২০. সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা : অসমীয়া-সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত, ১৯৮৬, পৃ. ২৮১-২৮৩
২১. বীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্য্য : ডেৰশ বছৰ অসমীয়া সংস্কৃতিৰ এভূমুকি, ২০০৫, পৃ. ৩০
২২. প্ৰহ্লাদ কুমাৰ বৰুৱা : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ২৫
২৩. H.K. Barpujari : *Political History of Assam*, Vol.- , p.107
২৪. প্ৰহ্লাদ কুমাৰ বৰুৱা : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ২৫
২৫. ৰমেশ চন্দ্ৰ কলিতা : ঔপনিবেশক আমোলত অসম, ২০০৮, পৃ. ৩১২
২৬. উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. পৃ. ৩১৩
২৭. প্ৰহ্লাদ কুমাৰ বৰুৱা : চিন্তাৰ আভাস, ১৯৯২, পৃ. ২৬

২৮. প্ৰহ্লাদ কুমাৰ বৰুৱা : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ৮
২৯. মহেশ্বৰ নেওগ (সম্পা.) : স্নাতকৰ কথাবন্ধ, ২০০৭, পৃ. ৯২
৩০. সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ৩১৯
৩১. হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা : অসমীয়া সাহিত্যত দৃষ্টিপাত, পৃ. ২২৬
৩২. উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ২২৭
৩৩. উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ৩৪০

তৃতীয় অধ্যায়

৩.০ উষা আলোচনীৰ ভাষা

অসমীয়া আলোচনী জগতৰ এখন আগশাৰীৰ আলোচনী আছিল ‘উষা’। এইখন ১৯০৭ চনত পদ্মনাথ গোহাঞিবৰুৱাৰ সম্পাদনাত তেজপুৰৰ পৰা প্ৰকাশিত হৈছিল। ‘উষা’ কাকতৰ প্ৰতিষ্ঠা গোহাঞিবৰুৱাৰ সাহিত্যিক জীৱনৰ এক বলিষ্ঠ পদক্ষেপ বুলি ক’ব পাৰি। ‘উষা’ আলোচনীখন গোহাঞিবৰুৱাৰ সম্পাদনাত পঞ্চম বছৰলৈ ওলাই বন্ধ হয়। ইয়াৰ পিছত এইখন মাধৱচন্দ্ৰ বেজবৰুৱাই কলিকতাৰপৰা সম্পাদনা কৰি উলিয়াইছিল।

‘উষা’ আলোচনীখনৰ ধ্বনিতত্ত্ব, ৰূপতত্ত্ব, শব্দতত্ত্ব, বাক্যতত্ত্ব, ছন্দ-অলংকাৰ আদি তলত আলোচনা কৰা হ’ল।

৩.১ ধ্বনিতত্ত্ব :

ভাষাৰ মূল হৈছে ধ্বনি। অৰ্থাৎ ধ্বনিয়েই হ’ল ভাষাৰ প্ৰাথমিক উপাদান। ধ্বনি সম্পৰ্কীয় সমুদায় শৃঙ্খলাবদ্ধ অধ্যয়নেই হ’ল ধ্বনিতত্ত্ব। ধ্বনিতত্ত্বৰ তাত্ত্বিক দিশৰ কথাবোৰ এৰি ‘উষা’ আলোচনীৰ ৰচনাৰাজিৰ মাজত প্ৰকাশিত মূল ধ্বনিতাত্ত্বিক বৈশিষ্ট্যসমূহ চিহ্নিত কৰাই হৈছে আমাৰ মুখ্য উদ্দেশ্য। এনে উদ্দেশ্যকে আগত ৰাখি ‘উষা’ৰ মূল ধ্বনিতাত্ত্বিক বৈশিষ্ট্যসমূহ চিহ্নিত কৰা হ’ল।

‘উষা’ত বিভিন্ন লেখকৰ সাহিত্যৰাজি প্ৰকাশিত হৈছিল। তেওঁলোকৰ ৰচনাৰ ভাষা মুখ্যতঃ মান্য অসমীয়া ভাষা। মান্য অসমীয়া ভাষাৰ আটাইবোৰ স্বৰধ্বনি আৰু ব্যঞ্জনধ্বনিৰ ব্যৱহাৰ ‘উষা’ত পৰিলক্ষিত হৈছে।

৩.১.১ স্বৰধ্বনিঃ

মান্য অসমীয়াত বিশিষ্ট স্বৰধ্বনিৰ সংখ্যা আঠটা। সেই বিশিষ্ট স্বৰধ্বনি আঠটা হ’ল— /ই/, /এ/, /এ/, /আ/, /অ/, /অ’/, /ও/ আৰু /উ/।^১ এই আঠটা বিশিষ্ট স্বৰধ্বনিৰে ব্যৱহাৰ ‘উষা’ আলোচনীত দেখা যায়। বিশিষ্ট স্বৰধ্বনিবোৰৰ উপৰিও ‘উষা’ আলোচনীখনত দ্বিস্বৰ, ত্ৰিস্বৰ, চতুঃস্বৰ আদিৰ সুন্দৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে।

৩.১.২ দ্বিস্বৰ :

এটা অক্ষৰত দুটা স্বৰধ্বনি একেটা হৃদস্পন্দনতে উচ্চাৰিত হ'লে দুয়োটা স্বৰ মিলি এটা ধ্বনিৰ সৃষ্টি কৰা যেন ধাৰণা হয়। কিন্তু প্ৰকৃততে দুয়োটা ধ্বনিৰ পৰা এটা ধ্বনি নোলায়, এনে স্বৰধ্বনিৰ দুটাৰ এটা অন্তঃস্থ ধ্বনিত পৰিণত হয়। অন্তঃস্থ ধ্বনিৰ মুখৰতা বা নাদ স্বৰধ্বনিতকৈ কম। গতিকে দুয়োটা স্বৰধ্বনি মিলি (অৰ্থাৎ এটা স্বৰ আৰু আনটো অন্তঃস্থ ধ্বনি লগ হৈ) এটা মাথোন অক্ষৰাধৰৰ সৃষ্টি কৰে। এনে স্বৰ আৰু অন্তঃস্থ ধ্বনিৰ সংযুক্ত ৰূপকে দ্বিস্বৰ (Diphthong) বুলি কোৱা হয়।^২

‘উষা’ আলোচনীত ব্যৱহৃত দ্বিস্বৰ কেইটামান হ’ল—

/ইএ’/ ম উ থ ই এ’, মুঠিয়ে (পৃ.১৭)

/ইএ/ ভ অ ন ই এ’ ক, ভনীয়েক (পৃ.৫)

/ইআ/ ব ই আ, বিয়া (পৃ.২৭)

/ইঅ/ ক ই অ, কিয় (পৃ.২৬)

/ইঅ’/ ক উ ল ই অ’ ন ই, কুলিয়নী (পৃ.২৯৫)

/ইও/ ন ই ওঁ, নিওঁ (পৃ.৫৮)

/ইউ/ ঘ ই উ, ঘিউ (পৃ.৪২)

/এই/ য এ’ ই, যেই (পৃ.৩৬)

/এও/ ত এ ওঁ, তেওঁ (পৃ.৩৯৫)

/আই/ খ আ ই, খাই (পৃ.৪৪১)

/আএ’/ ন এ য আ অ’, নেযায় (পৃ.১৬৭)

/আএ/ ভ অ এ ক, ভায়েক (পৃ.৪)

/আও/ ন আ ওঁ, নাওঁ (পৃ.৪৫৯)

/আউ/ ড আ উ ক, ডাউক (পৃ. ৫১)

/অই/ গ অ ই ছ অ, গইছ (পৃ.১২)

/অও/ ক অ ওঁ, কওঁ (পৃ.৩৯৫)

/অই’/ ক অ’ ব অ’ ল অই, কবলৈ (পৃ.৭৩)

/ওআ/ ব ও আ ৰ ই, বোৱাৰী (পৃ.৮)

/উই/ দ উ ই, দুই (পৃ.৩৮)

৩.১.৩ ত্ৰিস্বৰ :

দ্বিস্বৰৰ দৰেই কেতিয়াবা একোটা অক্ষৰত আৰু একোটা হ্ৰস্পন্দনতে তিনিটা স্বৰধ্বনিৰ উচ্চাৰণ হৈ এটা মাথোন অক্ষৰাধৰ হ'ব পাৰে। এনে তিনিটা ধ্বনিৰ সংযুক্ত ৰূপকে ত্ৰিস্বৰ (Triphthong) কোৱা হয়।^১ 'উষা'ত যথেষ্ট ত্ৰিস্বৰ ধ্বনিৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়—

/উউআ/ ন চ উ উ আ, নচুউৱা (পৃ.১৩)
 /ইউআ/ উ ন উ ক ই উ আ, উনুকিউৱা (পৃ.৬১)
 /উআই/ হ অ ৰ উ আ ই, হৰুৱায় (পৃ.৪২)
 /ইআই/ থ উ প উ ৰ ই আ ই, থুপুৰিয়াই (পৃ.৪১৫)।

৩.১.৪ চতুঃস্বৰ :

মান্য অসমীয়া ভাষাত একেলগে চাৰিটা স্বৰৰ প্ৰয়োগ নহয়। কিন্তু 'উষা' আলোচনীত চাৰিটা স্বৰৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়।

/আইএই/ অ ট আ ই এ ই, আটাইয়েই (পৃ.৩৫২)
 /অউআই/ ধ অ' উ আ ই, টৌৱাই (পৃ.১০৫৫)

(ক) আলোচনীখনত স্বৰধ্বনি প্ৰয়োগৰ ক্ষেত্ৰত আৰু কেইটামান বৈশিষ্ট্য দেখা যায়। আলোচনীখনত প্ৰাপ্ত বিভিন্ন লেখকৰ ৰচনাত এটা স্বৰধ্বনিৰ ঠাইত আন এটা স্বৰধ্বনিৰ প্ৰয়োগ বহুলভাৱে দেখা যায়—

আ > এ আধা > এধা (পৃ.১৪)
 আ > অ আহোম > অহম (পৃ.২৫৮)
 ই > এ যিয়ে > যেয়ে (পৃ.১৭)
 উ > ও মুঠৰ > মোটৰ (পৃ.৬)
 উ > ই পুতেক > পিতেক (পৃ.৭)
 এ > ই বেলেগ > বিলগ (পৃ.৪)
 এ > অ এতিয়া > অথোন (পৃ.৫)

এ > আ মেট্ৰিক > মাট্ৰিক (পৃ.৯৭৫)

ও > অ ওচৰপ > অচৰপ (পৃ.৫৯)

ও > উ বোপা > বুপা (পৃ.৩৯৪)।

(খ) আনহাতে মান্য অসমীয়া দ্বিস্বৰবোৰো ‘উষা’ আলোচনীখনত অন্য দ্বিস্বৰত পৰিণত হোৱা দেখিবলৈ পোৱা গৈছে—

ঐ > অই থৈ > থই (পৃ.৯৭৬)

বৈ > বই (পৃ.৯৮১)

৩.১.৫ ব্যঞ্জনধ্বনি :

অসমীয়া ভাষাত একুৰি তিনিটা ব্যঞ্জন পোৱা যায়।^৪ মান্য অসমীয়াত বিশিষ্ট ব্যঞ্জনধ্বনিৰ সংখ্যা ২৩টা, এই তেইশটা ব্যঞ্জনধ্বনি হ’ল—প, ফ, ব, ভ, ত, থ, দ, ধ, ক, খ, গ, ঘ, চ, জ, স, হ, ম, ন, ঙ, ৰ, ল, ৱ, য়। ‘উষা’ আলোচনীত এই ২৩টা ব্যঞ্জনধ্বনিৰ প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হয়।

(ক) ইয়াৰ উপৰিও ‘উষা’ত এটা ব্যঞ্জনৰ ঠাইত আন এটা ব্যঞ্জনৰ প্ৰয়োগ হোৱা দেখা যায়—

খ > ক খাই > কাই (পৃ.৪১৬)

চ > ছ চটিজোতা > ছটিজোতা (পৃ.১২৯)

ঞ > য় চিঞৰি > চিয়ৰি (পৃ.১০৯)

ত > ট শোতা বাঢ়নী > শোটা বাঢ়নী (পৃ. ১১৯)

থ > ঠ কলথোকা > কলঠোকা (পৃ.১০৮)

দ > ড দোকমোকালি > ডোকমোকালি (পৃ.৩৪)

ন > ল নম্বৰ > লম্বৰ (পৃ.১৭)

ট > ত দক্ষিণপাট > দক্ষিণপাত (পৃ.৯)

ঢ > ধ ঢুকাল > ধুকাল (পৃ.৪১০)

ফ > প ফাল > পাল (পৃ.১০৭)

ব > প মানবী > মানপী (পৃ.২৪৯)

ভ > ব ভেশছন > বেশছন (পৃ.২৫০)

ম > ং বন্দেমাতৰম > বন্দেমাতৰং (পৃ.২৪৯)

শ > য বৰশি > বৰষি (পৃ.১৭)

শ > চ শিখ > চীখ (পৃ.২৭১)

য > হ শেষত > শেহত (পৃ.১০৬)

স > হ সেই > হেই (পৃ.১৬)

স > চ সৰগ > চৰগ (পৃ.১৬)

স > শ সন্ত > শন্ত (পৃ.১৯)

স > খ সোচৰা > খোচৰা (পৃ.২৫)।

(খ) ইয়াৰ উপৰিও 'উষা'ত বেছিভাগ ক্ষেত্ৰতে একক ব্যঞ্জন 'ঙ' সংযুক্ত ব্যঞ্জন ঙ্গ (ঙ > ঙ্গ) পৰিণত হৈছে।

আঙুলিয়াই > আঙ্গুলিয়াই (পৃ.৩)

ডাঙৰীয়া > ডাঙ্গৰীয়া (পৃ.৪)।

(গ) সংযুক্ত ব্যঞ্জন সবলীকৰণে পৰিলক্ষিত হৈছে—

প্ৰক্ৰিয়া > প্ৰকুয়া (পৃ.১২)

শুদ্ধ > শুধ (পৃ.৪০)।

(ঘ) কেতিয়াবা কিছুমান যুক্তাক্ষৰ ব্যৱহাৰ নকৰি একক হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিছে—

ধঃ > ন্চ ফ্ৰাঙ্গ > ফ্ৰানচ (পৃ.৩৮)

গ্ন > গন নিমগ্ন > নিমগন (পৃ.৪৫৮)।

৩.১.৬ ধ্বনি পৰিৱৰ্তনৰ ধাৰা :

মান্য অসমীয়া ভাষাৰ বিপৰীতে 'উষা'ত ধ্বনি বৈচিত্ৰ্য মন কৰিবলগীয়া। তলত ধ্বনি পৰিৱৰ্তনৰ বিভিন্ন দিশৰ উল্লেখ কৰি বৈচিত্ৰ্যসমূহ চিহ্নিত কৰা হ'ল।

৩.১.৬.১ উচ্চারণমূলক পৰিৱৰ্তন :

(ক) সমীভবন : কোনো এটা শব্দত দুটা সুকীয়া ধ্বনি ওচৰা-উচৰিকৈ থাকিলে, ধ্বনি দুটাৰ এটাই আনটোৰ ওপৰত প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰে, ফলত ধ্বনি দুটাই সমৰূপতা লাভ কৰে। দুটা সুকীয়া ধ্বনিৰে এনেদৰে লোৱা সমৰূপতা অৰ্থাৎ ধ্বনি পৰিৱৰ্তনৰ এনে ৰীতিক সমীভবন বোলে।^৬ “উষা”ত সমীভবনৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়—

উৎ + নতি = উন্নতি (পৃ.৩)

উৎ + লেখ = উল্লেখ (পৃ.২৮০)।

(খ) স্বৰ সংগতি : স্বৰসংগতি স্বৰবিকাৰৰে এক প্ৰকাৰ। শব্দৰ এটা অক্ষৰত থকা স্বৰধ্বনিৰ প্ৰভাৱত আন এটা অক্ষৰৰ স্বৰধ্বনিৰ গুণগত পৰিৱৰ্তনক স্বৰ সংগতি বোলা হয়।^৭ “উষা”ত স্বৰ সংগতিৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়—

চোৰ + অনী > চুৰনী (পৃ.১৬২)

(গ) ঘোষীভবন : মূল শব্দত থকা অঘোষ ধ্বনি কেতিয়াবা ঘোষ ধ্বনিলৈ পৰিৱৰ্তন হোৱা দেখা যায়, ধ্বনিৰ এনে পৰিৱৰ্তনৰ প্ৰণালীক ঘোষীভবন বোলা হয়।^৮ “উষা”ত ঘোষীভবন পৰিলক্ষিত হয়—

বৈশাখ > বহাগ (খ > গ) পৃ. ৫২

(ঘ) অঘোষীভবন : মূল শব্দত থকা ঘোষ ধ্বনি একোটা অঘোষ ধ্বনিলৈ পৰিৱৰ্তন হৈ শব্দৰূপৰ পৰিৱৰ্তন ঘটায়, এনে ধ্বনি পৰিৱৰ্তনৰ প্ৰণালীক অঘোষীভবন বোলা হয়।^৯ “উষা”ত পৰিলক্ষিত অঘোষীভবন হ’ল—

সোচৰা > খোচৰা (পৃ.২৫)

মানবী > মানপী (পৃ.২৪৯)

(ঙ) মূৰ্ধন্যীভবন : মূলৰ অমূৰ্ধন্য ধ্বনি পিছত মূৰ্ধন্য ধ্বনিত পৰিণত হোৱা অৱস্থাৰ নাম মূৰ্ধন্যীভবন।^{১০}
‘উষা’ত পৰিলক্ষিত মূৰ্ধন্যীভবন হ’ল—

মুক্তিকা > মাটি (পৃ.৪৬)

(চ) মহাপ্রাণীভবন বা মহাপ্রাণীকৰণ : মূল শব্দৰ কোনো অল্পপ্রাণ ধ্বনি মহাপ্রাণ ধ্বনিলৈ পৰিৱৰ্তন হোৱা দেখা যায়, এনে ধ্বনি পৰিৱৰ্তনৰ প্ৰণালীকে মহাপ্রাণীকৰণ বোলা হয়।^{১০} ‘উষা’ত মহাপ্রাণীকৰণ পৰিলক্ষিত হয়—

গিয়াচুদিন > ঘিয়াচুউদিন (পৃ.২৬৭)

খাই > কাই (পৃ.৪১৬)

৩.১.৬.২ লোপমূলক পৰিৱৰ্তন :

শ্বাসাঘাত বা বলাঘাতৰ কাৰণে শব্দৰ কিছুমান ধ্বনি দুৰ্বলভাৱে উচ্চাৰিত হয় আৰু পাছলৈ এই ধ্বনিবোৰৰ উচ্চাৰণ বিলুপ্তি ঘটে, তেনে হোৱাৰ ফলত শব্দৰ আকাৰ সংকুচিত হয় আৰু ৰূপৰ পৰিৱৰ্তন ঘটে। এনেদৰে হোৱা ধ্বনিৰ বিলুপ্তিক লোপ বোলা হয়।^{১১}

(ক) মধ্য স্বৰ লোপ : ‘উষা’ত মধ্য স্বৰ লোপৰ প্ৰয়োগ হোৱা দেখা যায়—

মোকৰ্দমা > মকৰ্দমা (পৃ.৩২১)

কথাকেইষাৰ > কথাকেষাৰ (পৃ.৩২১)

(খ) অন্ত্যস্বৰ লোপ : ‘উষা’ত অন্ত্য স্বৰ লোপৰ প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হয়—

যোল্ল > যোল (পৃ.১২)

আৰন্ত্ৰণি > আৰন্ত্ৰণ (পৃ.৩২১)

ব্যঞ্জন লোপ : স্বৰলোপৰ দৰে ব্যঞ্জন লোপকো স্থান অনুসৰি আদি ব্যঞ্জন লোপ, মধ্য ব্যঞ্জন লোপ আৰু অন্ত্য ব্যঞ্জন লোপ এই তিনিটা ভাগত ভগাব পাৰি।

(গ) আদি ব্যঞ্জন লোপ : ‘উষা’ত আদি ব্যঞ্জন লোপৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়—

ককাই > কাই (পৃ.১৮)

স্থান > থান (পৃ.৫৯)

(ঘ) মধ্য ব্যঞ্জন লোপ : মধ্য ব্যঞ্জন লোপৰ ব্যৱহাৰ 'উষা'ত দেখা যায়—

গ্লানি > গানি (পৃ.৪১)

(ঙ) অন্ত্য ব্যঞ্জন লোপ : অন্ত্য ব্যঞ্জন লোপৰ প্ৰয়োগ 'উষা'ত পৰিলক্ষিত হয়—

সাহসী > সাহী (পৃ.৪৬)

(চ) সমাক্ষৰ লোপ : কোনো শব্দত ওচৰা-ওচৰিকৈ থকা দুটা সমউৰ্ধ অক্ষৰৰ বাবে ধ্বনিৰ কোনো এটা লোপ হোৱাকে সমাক্ষৰ লোপ বোলে।^{১২} 'উষা' আলোচনীত সমাক্ষৰ লোপৰ প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হয়—

সাহসী > সাহী (পৃ.৪৬)

অৱস্থা + অন্তৰ > অৱস্থাৰ (পৃ.৬২)

৩.১.৬.৩ আগমমূলক পৰিৱৰ্তন :

কোনো শব্দৰ উচ্চাৰণ সহজ কৰিবলৈ যাওঁতে ধ্বনিৰ আগমন ঘটে। শব্দত আদি, মধ্য আৰু অন্ত্য তিনিও ঠাইতে স্বৰ আৰু ব্যঞ্জন দুয়ো শ্ৰেণীৰ ধ্বনিৰ আগমন ঘটিব পাৰে।^{১৩}

(ক) মধ্য স্বৰাগম বা স্বৰভক্তি বা বিপ্ৰকৰ্ষ :

উচ্চাৰণ সহজ কৰিবলৈ অথবা কোনো অনভ্যন্ত ধ্বনিৰ উচ্চাৰণ সৰল কৰিবলৈ যাওঁতে শব্দৰ মধ্যস্থিত যুক্ত ব্যঞ্জনৰ মাজলৈ এটা স্বৰধ্বনিৰ আগমন ঘটে। ইয়াকে মধ্য স্বৰাগম বা স্বৰভক্তি বোলে। ইয়াৰ এটা নাম বিপ্ৰকৰ্ষ।^{১৪} 'উষা'ত ইয়াৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়।

'অ'ৰ আগম : ধৰ্ম > ধৰম (পৃ.১৬)

অগ্নি > অগনি (পৃ.১৬)

'ই'ৰ আগম : যুগ > যুইগ (পৃ.১৬)

সত্য > সহিত (পৃ.১৬)

‘ও’ৰ আগম : আঁচ > আঁওচ (পৃ.১৮)

(খ) ব্যঞ্জনগম : ‘উষা’ত ব্যঞ্জনগমৰ প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হয়।

মধ্য ব্যঞ্জনগম : বানৰ > বান্দৰ (পৃ.৭৭)

অন্ত্য ব্যঞ্জনগম : ভল্লু > ভালু > ভালুক (পৃ.৭৭)

(গ) অপিনিহিতি : কোনো শব্দৰ পৰৱৰ্তী অক্ষৰৰ ব্যঞ্জনধ্বনিৰ পিছত থকা ই বা উ স্বৰধ্বনিত সেই ব্যঞ্জনধ্বনিৰ আগলৈ আহি উচ্চাৰিত হোৱা প্ৰথাকে অপিনিহিতি কোৱা হয়।^{১৫} ‘উষা’ত ইয়াৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়—

যুগ > যুইগ (পৃ.১৭)

(ঘ) নাসিকীভৱন : কোনো শব্দৰ অনুনাসিক বা নাসিক্য ধ্বনি লুপ্ত হোৱাৰ ফলত যদি পূৰ্ববৰ্তী স্বৰধ্বনি অনুনাসিক হয়, তেতিয়া তাক নাসিকীভৱন বোলা হয়।^{১৬} ‘উষা’ত নাসিকীভৱনৰ প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হয়—

দন্ত > দাঁত (পৃ.৪২)

সিঞ্চ > সিঁচা (পৃ.৪৮)।

৩.১.৬.৪ বিপৰ্যাসমূলক পৰিৱৰ্তন :

(ক) ধ্বনি বিপৰ্যয় বা বৰ্ণ বিপৰ্যয় : কেতিয়াবা কোনো ভাষাৰ কিছুমান শব্দৰ বিভিন্ন স্থানত দুটা ধ্বনিৰ পাৰস্পৰিক স্থানৰ পৰিৱৰ্তন হোৱা দেখা যায়, বিশেষকৈ মূল শব্দটো অনুকৰণ কৰাৰ অপূৰ্ণতা বা খৰকৈ উচ্চাৰণ কৰাৰ বাবে ধ্বনিৰ বিপৰ্যয় ঘটে। এনে ধ্বনিৰ পৰিৱৰ্তনৰ বীতিক ধ্বনি বিপৰ্যয় বা বৰ্ণ বিপৰ্যয় বোলা হয়।^{১৭} ‘উষা’ত ইয়াৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়—

ফাল > পাল (পৃ.১০৭)

খাই > কাই (পৃ.৪১৬)।

(খ) বিষমীভৱন : কেতিয়াবা কোনো এটা শব্দত ওচৰা ওচৰিকৈ থকা দুটা সমধ্বনিৰ উচ্চাৰণৰ অসুবিধা

আঁতৰ কৰিবলৈ এটা ধ্বনিৰ পৰিৱৰ্তন ঘটোৱা হয়। এনে ধ্বনি পৰিৱৰ্তনৰ ৰীতিকে বিষমীভবন বোলা হয়।^{১৮} ‘উষা’ত বিষমীভবনৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়—

শেষত > শেহত (পৃ.১০৬)

(গ) মিশ্ৰণ : এটা শব্দৰ এটা অংশ আৰু আন এটা শব্দৰ আন এটা অংশ লগ লাগি এটা সম্পূৰ্ণ নতুন শব্দত পৰিণত হোৱা প্ৰথাৰ নাম মিশ্ৰণ।^{১৯} ‘উষাত মিশ্ৰণৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়—

ফেৰী + ৱালা > ফেৰীৱালা (পৃ.৪২)

হিন্দু + স্থানী > হিন্দুস্থানী (পৃ.৫০)।

৩.১.৭ সন্ধি :

‘উষা’ আলোচনীৰ পাতত সন্ধিৰ ব্যাপক প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হয়। সন্ধি শব্দৰ অৰ্থ যোৰা। সাধাৰণতে সন্ধি বুলি ক’লে দুটা শব্দৰ প্ৰথমটোৰ শেষ ধ্বনি আৰু দ্বিতীয়টোৰ আদি ধ্বনিৰ মিলনকেই বুজোৱা হয় যদিও ভাষাবিজ্ঞানত এই সন্ধিৰ অৰ্থ আৰু প্ৰয়োগ অতি ব্যাপক। কথা কওঁতে ধ্বনি তথা বৰ্ণৰপৰা বৰ্ণলৈ, পদৰপৰা পদলৈ আৰু বাক্যৰ পৰা বাক্যলৈ যি সংক্ৰমণ হয় তাকে সন্ধি বোলে।^{২০}

সন্ধিক দুটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি স্বৰসন্ধি আৰু ব্যঞ্জনসন্ধি। ‘উষা’ আলোচনীত লেখকসকলে তেওঁলোকৰ ৰচনাত যথেষ্ট সংখ্যক সন্ধিযুক্ত শব্দৰ প্ৰয়োগ কৰিছে। সম্ভৱস্থলত তেওঁলোকে শব্দৰ সন্ধি ঘটাই প্ৰয়োগ কৰা দেখা যায়।

(ক) স্বৰসন্ধি :

প্ৰবন্ধাদি (পৃ.৪) = প্ৰবন্ধ + আদি

অৱস্থান্তৰ (পৃ.৬২) = অৱস্থা + অন্তৰ

নীলাচল (পৃ.২১৯) = নীল + অচল।

খ) ব্যঞ্জন সন্ধি :

‘উষা’ত ব্যঞ্জন সন্ধিৰ ব্যাপক প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হৈছে। আলোচনীখনত লেখকসকলে যতেই

সম্ভৱ তাতেই ব্যঞ্জন সন্ধি ঘটাইছে।

উন্নতি (পৃ.৩) = উৎ + নতি

উল্লেখ (পৃ. ২৮০) = উৎ + লেখ

উন্নত (পৃ.৩৪৬) = উৎ + নত

মুঠতে ‘উষা’ আলোচনীৰ ৰচনাত শব্দ প্ৰয়োগৰ ক্ষেত্ৰত লেখকসকলে সন্ধিৰ ওপৰত গুৰুত্ব প্ৰদান কৰিছে। এই ক্ষেত্ৰত তেওঁলোকৰ ৰচনাত সংস্কৃত ভাষাৰ প্ৰভাৱ পৰিছে বুলি ভাবিব পাৰি। ‘উষা’ত ধ্বনিতত্ত্বৰ বিশ্লেষণত কেইটামান দিশ স্পষ্টৰূপত পৰিলক্ষিত হয় সেয়া হ’ল ধ্বনিতত্ত্বৰ ক্ষেত্ৰত দ্বিস্বৰ, ত্ৰিস্বৰ আৰু চতুঃস্বৰৰ প্ৰয়োগ হৈছে।

এটা স্বৰধ্বনিৰ ঠাইত আন এটা স্বৰধ্বনিৰ প্ৰয়োগ হৈছে

আধা > এধা (পৃ.১৪),

মুঠৰ > মোটৰ (পৃ.৬)

এটা ব্যঞ্জনৰ ঠাইত আন এটা ব্যঞ্জনৰ প্ৰয়োগ হৈছে,

খাই > কাই (পৃ.৪১৬)

ফাল > পাল (পৃ.১০৭)

এনে পৰিৱৰ্তন উচ্চাৰণ ক্ষিপ্ৰতাৰ বাবে, অনুকৰণৰ অপূৰ্ণতাৰ বাবেই হৈছে। দেখাত ই অৰ্থৰ পৰিৱৰ্তন ঘটাইছে।

সংযুক্ত ব্যঞ্জন সৰলীকৰণ হৈছে—

শুদ্ধ > শুধ (পৃ.৪০)।

যুক্তাক্ষৰো একক হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিছে —

ফ্ৰান্স > ফ্ৰানচ (পৃ.৩৮)

এই পৰিৱৰ্তন উচ্চাৰণ উজু কৰাৰ প্ৰবণতাৰ বাবেই হৈছে। পূৰ্ববৰ্তী কাকত আলোচনীৰ প্ৰভাৱৰ বাবেও এনে হ’ব পাৰে।

আমাৰ অধ্যয়নত দেখা গৈছে যে ‘উষা’ত ধ্বনি পৰিৱৰ্তনৰ ক্ষেত্ৰত কেইটামান বিশেষ দিশ চকুত পৰে। ধ্বনি পৰিৱৰ্তনসমূহ উচ্চাৰণ প্ৰযত্ন লাঘব কৰাৰ বাবে, অনুকৰণৰ অপূৰ্ণতা, ক্ষীপ্ৰতা, প্ৰভাৱ বিস্তাৰ, সৰ্বসাধাৰণে সহজে বুজি পোৱাৰ বাবে, শিশু-কিশোৰ, বৃদ্ধ-ডেকা সকলোজনে পঢ়াত আগ্ৰহ

বৃদ্ধিৰ বাবে অথবা পূৰ্ববৰ্তী আৰু সমান্তৰাল অন্য কাকত-আলোচনীসমূহৰ প্ৰভাবকল্পেও এই প্ৰবণতা অধিক হ'ব পাৰে যেন আমাৰ মনে ধৰে। সমীভবন সন্ধিৰ বাবেই, এটাই আনটোৰ ওপৰত প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰাৰ বাবেই হৈছে। স্বৰসংগতি এটা স্বৰধ্বনিৰ প্ৰভাৱত, আন এটাৰ পৰিৱৰ্তন হৈছে।

অনুকৰণৰ অপূৰ্ণতা আৰু উচ্চাৰণৰ ক্ষিপ্ৰতাৰ বাবেই ঘোষীভবন বৈশাখ>বহাগ (পৃ.৫২), অঘোষীভবন মানবী>মানপী (পৃ.২৪৯) হৈছে।

মহাপ্ৰাণীভবন খাই>কাই (পৃ.৪১৬) হৈছে।

উচ্চাৰণ উজু কৰাৰ প্ৰবণতা আৰু চুটি কৰাৰ বাবেই স্বৰলোপ কথাকেইযাৰ> কথাকেশাৰ, ব্যঞ্জন লোপ—স্থান>থান হৈছে স্বৰৰ ক্ষেত্ৰত মধ্য, অন্ত্য স্বৰলোপৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। ব্যঞ্জনৰ ক্ষেত্ৰত আদ্য, মধ্য, অন্ত্য, ব্যঞ্জন লোপ দেখা যায়।

সমাক্ষৰ লোপ চুটি কৰাৰ প্ৰবণতাৰ বাবেই হৈছে সাহসী >সাহী (পৃ.৪৬) হৈছে।

আগম উচ্চাৰণৰ প্ৰয়ত্ন লাঘবৰ বাবেই অগ্নি >অগনি (১৬) হৈছে।

বিপৰ্য্যমূলক পৰিৱৰ্তন ফাল >পাল (পৃ.১০৭) হৈছে। ই অনুকৰণৰ অপূৰ্ণতাৰ বাবে হৈছে। ফলত অৰ্থৰ পৰিৱৰ্তন ঘটা যেন লাগে।

বিষমীভবন সমধ্বনিৰ উচ্চাৰণ লাঘব কৰিবলৈ শেষত >শেহত হৈছে।

মিশ্ৰণ বিদেশী ভাষাৰ প্ৰভাৱৰ ফলত ফেৰী + ৰালা> ফেৰীৰালা (পৃ.৪২) হৈছে।

সন্ধিৰ ক্ষেত্ৰত স্বৰসন্ধি আৰু ব্যঞ্জনসন্ধি দুইটাৰে প্ৰয়োগ হৈছে।

মুঠতে 'উষা'ত ধ্বনিতত্ত্বৰ ক্ষেত্ৰত স্বকীয় বৈশিষ্ট্য পৰিলক্ষিত হোৱা দেখা যায়।

৩.২ ৰূপতত্ত্ব :

ৰূপতত্ত্বৰ মৌলিক একক হ'ল ৰূপ। বৰ্ণ বা বৰ্ণ সমষ্টিৰ দ্বাৰা নিৰ্মিত ভাষাৰ অৰ্থবহ ক্ষুদ্ৰতম গোটকে ৰূপ (Morph) বা প্ৰাকৃতি (Morpheme) বোলা হয়। ভাষাবিজ্ঞানত প্ৰাকৃতিক বৰ্ণৰে নিৰ্মিত অবিভাজ্য অৰ্থাৎ ক্ষুদ্ৰতম অৰ্থযুক্ত ৰূপ বোলা হয়।^{২১} ৰূপতত্ত্ব হ'ল ভাষাত ব্যৱহৃত ৰূপ বা ৰূপাংশৰ বিশ্লেষণ অৰ্থাৎ শব্দ গঠন আৰু পদৰ পৰ্যালোচনা।^{২২} ভাষাবিদ ব্লুমফিল্ডৰ মতে বন্ধৰূপ সম্বলিত ভাষাৰ অংগবোৰৰ আলোচনাই ৰূপতত্ত্ব'। *Morphology is the study of the constructions in which bound forms appear among the constituents*।^{২৩} ৰূপতত্ত্ব বিশেষজ্ঞ E.A. Nida ৰ মতে ভাষাত ৰূপগ্ৰাম বা প্ৰকৃতি আৰু শব্দ বা শব্দাংশ গঠনত সেইবোৰৰ প্ৰয়োগ সম্বন্ধে অধ্যয়নেই হ'ল ৰূপতত্ত্ব।

Morphology is the study of morphemes and their arrangements in forming words or part of words.^{২৪}

গতিকে দেখা যায় এক বা ততোধিক বর্ণৰে নিৰ্মিত অৰ্থবহ ক্ষুদ্ৰতম এককটোৱেই হৈছে ৰূপ। ৰূপক প্ৰধানত দুটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি। যথা-মুক্ত ৰূপ (Free Form) আৰু বদ্ধ বা যুক্ত ৰূপ (Bound Form)। স্বাধীনভাৱে অৰ্থ প্ৰকাশ কৰিব পৰা ৰূপক মুক্তৰূপ আৰু আন স্বাধীন ৰূপৰ আশ্ৰয় লৈ অৰ্থ প্ৰকাশ কৰা ৰূপক যুক্তৰূপ (Bound Form) বোলা হয়।^{২৫}

যুক্ত বা বদ্ধৰূপ বা প্ৰাকৃতিকবোৰক সৰ্গ (Affix) বুলি কোৱা হয়।^{২৬} সৰ্গবোৰক অৱস্থানগত আৰু গুণগত এই দুই ধৰণে ভাগ কৰিব পাৰি। অৱস্থান অনুসৰি উপসৰ্গ (Prefix), মধ্যসৰ্গ (Infix) আৰু অনুসৰ্গ (Suffix) এই তিনিটা ভাগত ভগাব পাৰি আৰু গুণ অনুসৰি শব্দ সাধনৰ সৰ্গ বা প্ৰত্যয় (Derivative) আৰু ৰূপাত্মক সৰ্গ বা বিভক্তি (Inflective) এই দুটা ভাগত ভগাব পাৰি।^{২৭}

মুক্তৰূপ আৰু বদ্ধৰূপৰ সংযোগত গঠিত ৰূপবোৰ যেতিয়া বাক্যত স্বাভাৱিকভাৱে বিৰাম ঘটায়, তেতিয়া তাকে শব্দ বুলি কোৱা হয়। এক বা ততোধিক শব্দ লগ হৈ এটা সম্পূৰ্ণ মনোভাৱ প্ৰকাশ কৰিলে এটা বাক্য হয়। বাক্যত ব্যৱহৃত শব্দবোৰ ক্ৰম অনুসৰি কেইটামান শ্ৰেণীত ভাগ কৰা হয়। এই শব্দবোৰৰ ক্ৰম সেইবোৰৰ পিছত যোগ হোৱা প্ৰত্যয়, বিভক্তি আদিৰ গঠন প্ৰণালী অৰ্থাৎ ভাষাত প্ৰয়োগ হোৱা ধ্বনি সমষ্টি বা অৰ্থযুক্ত শব্দৰ সাধন (derivation) আৰু ৰূপৰ (inflection) আলোচনাক ৰূপতত্ত্ব (Morphology) বোলে।^{২৮}

‘উষা’ আলোচনীৰ বেছিভাগ ৰচনাৰ ভাষা মান্য অসমীয়া। যদিও পুৰণি অসমীয়া ভাষা, বিভিন্ন উপভাষা, নৃগোষ্ঠীয় ভাষা, ইংৰাজী ভাষা, সংস্কৃত ভাষা, বাংলা ভাষা, হিন্দী ভাষা আদিৰ প্ৰয়োগো দেখা যায়। সেয়ে আলোচনীখনৰ ৰচনাৰ ভাষা বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ আৰু ৰূপতাত্ত্বিক গঠনো বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ।

৩.২.১ পদ প্ৰকৰণ :

বাক্যত ব্যৱহৃত প্ৰত্যেকটো গুটীয়া খণ্ডই পদ। পদেই বাক্যৰ গাঁথনিৰ একক গোট বিশেষ।^{২৯} বাক্যত ব্যৱহৃত হোৱা পদবোৰৰ একোটা বিশেষ ক্ৰম থাকে। কিছুমান পদৰ পিছত কিছুমান প্ৰত্যয় যোগ হয়। সেয়েহে পদবোৰৰ ক্ৰম ও তাৰ পিছত সংযোজিত প্ৰত্যয়বোৰলৈ লক্ষ্য ৰাখি পদবোৰৰ শ্ৰেণী বিভাজন কৰা হয়।

গঠনৰ দৃষ্টিকোণৰপৰা পদক প্ৰধানকৈ দুটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি—

১) অব্যয় পদ (indeclinables) আৰু

২) সব্যয় পদ (inflected words)

অব্যয় পদত কোনো বিভক্তিৰ সংযোগ নঘটে আৰু সেই কাৰণে অব্যয়ৰ কোনো ৰূপতাত্ত্বিক বিভাগ হ'ব নোৱাৰে। কিন্তু দুটা বা ততোধিক অব্যয়ৰ সংযোগ হ'ব পাৰে।^{৩০} এই দৃষ্টিকোণৰ পৰা অব্যয়বোৰক মৌলিক অব্যয় আৰু যৌগিক অব্যয় এই দুটা ভাগত ভগাব পাৰি।

স্বয়ং সিদ্ধ, নিজ নিজ একাকী ৰূপত প্ৰয়োগ হোৱা অব্যয়বোৰ হ'ল মৌলিক অব্যয় আৰু একাধিক অব্যয়ৰ সংযোগত যৌগিক অব্যয় গঠন হয়।

‘উষা’ত এই দুয়োবিধ অব্যয়ৰ সুপ্ৰয়োগ ঘটিছে। তেনে কিছুমান মৌলিক আৰু যৌগিক অব্যয় হ'ল--

(ক) মৌলিক অব্যয় :

আৰু : আমি তেতিয়াই এইবোৰ কথা ভাল বুলি কৈছিলো, আৰু এতিয়াও কওঁ।

(অসমীয়া বোৱাৰী, উষা, পৃ.৫)

বা : কৃষিৰ যন্ত্ৰৰ বা সঁচৰ উন্নত পৰিৱৰ্ত্তনতো ধানৰ খেতি লাভজনক হোৱাৰ আশা কৰিব নোৱাৰি।

(খেতি, উষা, পৃ.২৪)

(খ) যৌগিক অব্যয় :

হবলা : ইয়াত বোধকৰো ২/৩ পইচা বেচ লয় হবলা

(জাপানী যাত্ৰীৰ পত্ৰ, উষা, পৃ.৭৪)

বিভক্তিযুক্ত শব্দবোৰক সব্যয় পদ বোলে। সব্যয় পদবোৰ বিভিন্ন বাক্যত বিভিন্ন ৰূপত ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰি। বিভক্তি সংযোগৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি সব্যয় পদক দুটা বহল ভাগত ভগোৱা হৈছে--

ক) নামপদ (Nominals)

খ) ক্ৰিয়াপদ (Verbs)।

৩.২.২ নামপদৰ প্ৰকাৰ :

নামপদক দুই ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি। বিভক্তি গ্ৰহণৰ ভিত্তিত

- ১) সম্বন্ধবাচক নামপদ (Nouns of relationship) আৰু
- ২) সাধাৰণ নামপদ (Nominals in general)

সম্বন্ধসূত্ৰে সৃষ্ট নামপদকে সম্বন্ধবাচক নামপদ বোলা হয়। সাধাৰণ নামপদবোৰক আকৌ

- ক) সংজ্ঞাবাচক বিশেষ্য পদ আৰু
- খ) সৰ্বনাম পদ এই দুটা ভাগত ভগোৱা হৈছে।

আকৌ উপৰুক্ত ধৰণে বিভাজন নকৰি নামপদক আলোচনাৰ সুবিধাৰ্থে আন তিনিটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি—

- ক) বিশেষ্য
- খ) সৰ্বনাম
- গ) বিশেষণ

ইয়াৰ ভিতৰত বিশেষ্য আৰু সৰ্বনাম প্ৰায় একে ধৰণৰ, এই দুই প্ৰকাৰ পদক একপ্ৰকাৰ পদ বুলিও ক'ব পাৰি। কাৰণ নামমাত্ৰেই বিশেষ্য আৰু সকলো নামৰ হৈ যি পদৰ ব্যৱহাৰ হয় সেইবোৰেই সৰ্বনাম পদ। বিশেষণবোৰত নাম বিভক্তি যোগ হৈ নামপদ হিচাপে ব্যৱহাৰ হ'ব পাৰে। তদুপৰি এইবোৰে বাক্য গঠনত নামপদৰ দোষ-গুণ প্ৰকাশ কৰি অৰ্থ জ্ঞাপন কৰে কাৰণে বিশেষণবোৰো পদ আৰু নামপদৰ ভিতৰৰা বুলি গণ্য কৰিব পাৰি।

৩.২.৩ বিশেষ্য(Nouns) :

বিশেষ্য পদক পাঁচটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি—

- ক) সংজ্ঞাবাচক বিশেষ্য
- খ) বস্তুবাচক বিশেষ্য
- গ) গুণবাচক বিশেষ্য
- ঘ) সম্বন্ধবাচক বিশেষ্য

ঙ) ক্ৰিয়াবাচক বিশেষ্য।

‘উষা’ৰ ৰচনাৰাজিত বিশেষ্য পদৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। আলোচনীখনত ব্যৱহৃত কিছুমান বিশেষ্য হ’ল--

ক) সংজ্ঞাবাচক বিশেষ্য :

আকাশ : কিন্তু, আসাম-আকাশত “অৰুণোদয়” হোৱাৰ বহু কালৰ পাছত আজি উষাৰ অভাব
কিয়? (সম্পাদকৰ শৰাই, উষা, পৃ.৩)

গোলাপ : গোলাপ ফুলৰ পাহিত ওলমি থকা নিয়ৰৰ টোপাল যেনে দেখিবলৈ সুন্দৰ,
মৰমিয়াল মানুহৰ চকুৰ পানী তাতকৈ সুন্দৰ।
(ছাতৰলৈ এপিঠি, উষা, পৃ.৫১)

খ) বস্তুবাচক বিশেষ্য :

ভঁড়াল : “আসামত আকালো নাই, ভঁড়ালো নাই।”
(খেতি, উষা, পৃ.২২)

মাহ : কলামাহৰ খেতিৰ উপন বেচি পোৱা যায়।
(খেলি, উষা, পৃ.৭০)

গ) গুণবাচক বিশেষ্য :

বশীকৰণ : এই বশীকৰণ ক্ৰিয়া আবিষ্কাৰ কৰি মেচমৰ চাহাবে ইয়াৰ বিষয়ে ফ্ৰানচ,
জৰ্মানি, চুইজাৰলেণ্ড ইত্যাদি দেশে-দেশে-দেশে পৰ্য্যটন কৰি বক্তৃতা দি
ফুৰিবলৈ আৰু মানুহক চমৎকৃত কৰি অনেক ৰোগীৰ বেমাৰৰ পৰা আৰোগ্য কৰিবলৈ
ধৰিলে। (বশীকৰণ আৰু সন্মোহন, উষা, পৃ.৩৮)

পবিত্ৰতা : পবিত্ৰতাই কাব্যৰ অমৃত (সমালোচনা, উষা, পৃ.১০২২)

ঘ) সম্বন্ধবাচক বিশেষ্য :

আই : আই, তোমালোকৰ এইটো বৰ বেয়া দস্তৰ। (অসমীয়া বোৱাৰী, উষা, পৃ.৫)

ঘৈণীয়েক : ভূধৰৰ ঘৈণীয়েকৰো যে আহিবৰ বৰ মন আছিল এন নহয়।

(বাপিৰাম, উষা, পৃ.১৫)

ঙ) ক্ৰিয়াবাচক বিশেষ্য :

উছন : বান্দৰৰ দৰে ফল-মূল খাই জীৱন ধাৰণ কৰিব, শিলে-বৰষুণে মানুহ মৰি ভেঁটি

উছন যাব। (চাৰি যুগ, উষা, পৃ.৪৬)

ৰোৱন : আহিনৰ আদিতো ঠায়ে ঠায়ে ৰোৱন থাকে। (খেতি, উষা, পৃ.৪৯)

৩.২.৪ সৰ্বনাম :

সৰ্বনাম পদক চাৰিটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি— (ক) ব্যক্তিবাচক সৰ্বনাম (খ) স্থানবাচক সৰ্বনাম
(গ) কালবাচক সৰ্বনাম (ঘ) বিশেষণ সৰ্বনাম বা সৰ্বনামীয় বিশেষণ।

‘উষা’ আলোচনীৰ ৰচনাৰাজিত প্ৰাপ্ত কিছুমান সৰ্বনাম হ’ল—

(ক) ব্যক্তিবাচক সৰ্বনাম :

তেওঁ : এইবোৰ কথা গমিগপি পদ্মকান্তই এদিন তেওঁৰ ঘৈণীয়েকৰ সৈতে পৰামৰ্শ কৰিলে।

(অসমীয়া বোৱাৰী, উষা, পৃ.৫)

আমি : আমি বামুন মানুহ, হিন্দু মানুহ হজুৰ, আমি এনে কাম কৰিলে তল যাম হজুৰ।

(বাপিৰাম, উষা, পৃ.১৫)

(খ) স্থানবাচক সৰ্বনাম :

ইয়াত : ‘পদুম নাহিবি অথোন ইয়াত মানুহ আছে।’

(অসমীয়া বোৱাৰী, উষা, পৃ.৫)

তাত : সেই কামত দায়-জগৰ হাঁহিয়াত বুলি এটা পদাৰ্থ আমাৰ তাত নাই।

(কৃপাবৰ বৰুৱাৰ ওভতনি, উষা, পৃ.৪১)

(গ) কালবাচক সৰ্বনাম :

এতিয়া : এতিয়া কত তই ?

(বশীকৰণ আৰু সন্মোহন, উষা, পৃ.১২)

তেনেকৈ : আন কি, মুঠতে বৰবৰুৱা কাপ্তান চাহাবে তেওঁলোকৰ বৰতোপৰ মুখলৈ হাঁহি
যাবলৈ কলে, ততালিকে তেনেকৈ যাব লাগিব।

(কৃপাবৰ বৰবৰুৱাৰ প্ৰত্যাগমন, উষা, পৃ.৯০)

(ঘ) বিশেষণ সৰ্বনাম :

এই : এই মহাশোকৰ অগণিত পুৰি-ডেই খাটনিয়াৰ আৰু ইহ সংসাৰত অধিক
দিন টিকিব নোৱাৰিলে। (বাপিৰাম, উষা, পৃ.১৪)

সেই : সেই হুৰিয়াৰ দ্বাৰা মানুহৰ চিন ধৰা অতি উজু বা নিৰাপদ নহয়।

(আঙ্গুলি-কটপা, উষা, পৃ.১৮)

‘উষা’ আলোচনীত ব্যক্তিবাচক সৰ্বনাম ‘আমিৰ’ ঠাইত ‘আমালোক’ আৰু ‘আপুনি’ৰ ঠাইত

আপোনাসকলৰ ব্যৱহাৰ হোৱা দেখা যায়।

আমালোক : আমালোকৰ দেশত অশিক্ষিত মানুহৰ ভিতৰতো এনে ধনী মানুহ আছে,
তেওঁলোকে ২/৩ জন লৰাক সহজেই উচ্চ শিক্ষা দিব পাৰে।

(আমাৰ ভবিষ্যত, উষা, পৃ.৩৫৩)

আপোনাসকল : তেওঁ কিছুপৰ হাত চাই কলে,

“আপোনাসকল বিহুল নহব; মই হাত চাই পাইছোঁ, নাড়ী ঠিক আছে।

(বৰ-সবাহৰ হেচায়ো অলপ পালে, উষা, পৃ.৩০৪)

৩.২.৫ বিশেষণ :

বিশেষণ পদক মুখ্যত চাৰিটা ভাগত ভগাব পাৰি—

ক) বিশেষ্যৰ বিশেষণ

- খ) বিশেষণৰ বিশেষণ বা বিশেষণীয় বিশেষণ
 গ) সৰ্বনামৰ বিশেষণ
 ঘ) ক্ৰিয়া বিশেষণ।

‘উষা’ আলোচনীৰ ৰচনাৰাজিত প্ৰয়োগ হোৱা বিশেষণবোৰ হ’ল—

(ক) বিশেষ্যৰ বিশেষণ :

সাতকুৰা : তাৰ গোটেইটো গাত সাতকুৰা অগনি লাগিল।

(বাপিৰাম, উষা, পৃ.১৬)

জোনাক : পাঠকসকলৰো মনত আছে, ইতিপূৰ্বেই কেশৱে কৈছে যে,
 কেতেকীক লগত লৈ জোনাক ৰাতিত কেইবাবাৰো এই হাবিত ফুৰিবলৈ আহিছিল;
 হয়তো পৰীৰ ৰজা আবৰণে সেই সময়ত কেতেকী আৰু গোপালৰ মাজত
 ভালপোৱাৰ কথা-বাৰ্তা শুনি থাকিবও পাৰে। (মাজনিশাৰ সপোন, উষা, পৃ.৪৪৯)

(খ) বিশেষণৰ বিশেষণ বা বিশেষণীয় বিশেষণ :

তুলাপতীয়া : পুথিখনি আকাৰত নিচেই সৰু তুলাপতীয়া পাত দহোটামান মাথোন।

(অসমীয়া সাহিত্য, উষা, পৃ.৫৩)

মৰমিয়াল : অৰ্থাৎ, যাৰ ঘৰত মৰমিয়াল মাতৃ নাই, মিঠামুখীয়া ভাৰ্য্যা নাই, তেওঁৰ পক্ষে
 হাবিলৈ যোৱাই উচিত, কাৰণ তেওঁৰ পক্ষে হাবিও যেনে, ঘৰো তেনে।

(ঘৰুৱা জীৱনত ঘৈণীৰ কৰ্তব্য, উষা, পৃ.১৯৮)

(গ) সৰ্বনামৰ বিশেষণ :

লাজ : তোৰ লাজ নালাগে (বাপিৰাম, উষা, পৃ.১৬)

ভাল : সি ভাল লগুৱা (পাৰ্লেমেণ্ট, উষা, পৃ.৩৪৩)

(ঘ) ক্ৰিয়া বিশেষণ :

লাহে লাহে : লাহে লাহে অসমীয়াবোৰ অকৰ্মন্য হৈ আহিছে।

(অসমীয়াৰ ভৱিষ্যৎ, উষা, পৃ.১৮৮)

সোনকালে : শিয়াল-গোসাঁয়ে যতেকে সোনকালে কৰিবলৈ কয়, মাউতে তেতেকে পলম
কৰিবলৈ ধৰিলে। (অসমীয়া সাহিত্য, উষা, পৃ.২১৫)

৩.২.৬ ক্ৰিয়া পদ :

ক্ৰিয়াপদক কৰ্ম অনুসৰি সকৰ্মক আৰু অকৰ্মক ক্ৰিয়া এই দুই ধৰণে ভাগ কৰিব পাৰি। আকৌ
কাৰ্য সম্পাদনা হোৱা নোহোৱাৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি সমাপিকা আৰু অসমাপিকা ক্ৰিয়া এই দুই ভাগত
ভগাব পাৰি।

‘উষা’ ত ব্যৱহৃত কিছুমান সমাপিকা ক্ৰিয়াপদ হ’ল—

যায় : পদ বিলাকৰ ভিতৰত অনেক ঠাইত ছন্দৰ মিল নাই আৰু কোনো কোনো ঠাইত
ভাব আৰু ভাষাৰ ভিতৰতো অমিল দেখা যায়।

(অসমীয়া সাহিত্য, উষা, পৃ.৮)

আছে : আমাৰ এই ভাৰতবৰ্ষত অতিজৰেপৰা তন্ত্ৰবিলাকত বশীকৰণ, সন্মোহন, মাৰণ,
উচাটন ইত্যাদি কেতবিলাক প্ৰকৃয়াৰ কথা লিখা আছে।

(বশীকৰণ আৰু সন্মোহন, উষা, পৃ.১২)

সেইদৰে অসমাপিকা ক্ৰিয়াৰ বহুল প্ৰয়োগ মন কৰিবলগীয়া। আনকি একেটা বাক্যতে একাধিক
অসমাপিকা ক্ৰিয়াৰ ব্যৱহাৰ ‘উষা’ আলোচনীত পৰিলক্ষিত।

“ডাঙ্গৰ মানুহে যেনেকৈ চলায়, ইতৰ মানুহ তেনেকৈয়ে চলে আৰু চলা উচিত”

(অসমীয়া বোৱাৰী, উষা, পৃ.৫)

“জাহাজৰ ওপৰলৈ গৈয়েই মাল-পত্ৰবোৰ এবাৰ চকু ফুৰাই চাই, কুঠৰীটো এবাৰ
ভুমুকি মাৰি লৈ, ডেকৰ ওপৰত ইফাল-সিফাল কৰি সেই বিদায় লোৱা-লুই,
বন্ধু-বান্ধৱ, ইষ্ট-মিত্ৰৰ লগত শেষ সাক্ষাৎ শেষৰ দুই-চাৰি আষাৰ কথা কোৱা-কুই
আদিৰ দৃশ্য নিৰীক্ষণ কৰি, কেনেকৈ সেই সময় ফেৰি উৰি যায় তালৈ অপেক্ষা
কৰি থকাৰ বাহিৰে মোৰ আন উপায় নাছিল।”

(জাপান যাত্রীৰ পত্ৰ, উষা, পৃ.৩৩)

৩.২.৭ বিভক্তি :

যিবোৰ সৰ্গই পদৰ ৰূপৰ পৰিৱৰ্তন সাধন কৰে তেনেবোৰ সৰ্গকে বিভক্তি বোলে। অসমীয়া ভাষাত তলত উল্লেখ কৰা সৰ্গ কেইবিধকহে বিভক্তিৰ শ্ৰেণীভুক্ত কৰিব পাৰি—

- ১) শব্দৰূপৰ কাৰকবাচক বিভক্তি
- ২) পুৰুষবাচক বিভক্তি : দুভাগ—
 - ক) সম্বন্ধবাচক বিশেষ্যত লগা পুৰুষবাচক বিভক্তি
 - খ) ধাতুৰ ৰূপত লগা পুৰুষবাচক বিভক্তি
- ৩) অসমাপিকা ক্ৰিয়া সাধনৰ বিভক্তি (এটা)
- ৪) কেবল জতুৱা প্ৰয়োগত মাথোন বৰ্তমানৰ ভাষাটোত পোৱা কৰ্মবাচ্যৰ বিভক্তি (এটা)।^{১১}

‘উষা’ৰ ভাষা মূলত অসমীয়া। সেয়েহে আলোচনীখনত এইসমূহ বিভক্তি পৰিলক্ষিত হয় যদিও দুই এটা ব্যতিক্ৰম পৰিলক্ষিত হয়। কাৰকৰ লগত (দ্র. ৩.২.১৫) বিভক্তিৰ বহল আলোচনা কৰা হৈছে। আলোচনীখনত কেতিয়াবা কিছুমান ৰূপত অপ্ৰয়োজনতো বিভক্তি সংযোগ কৰা দেখা যায়—

“এই নামেৰে সৰু পুথি এখনি আমাৰ হাতত পৰিছে।”

(অসমীয়া সাহিত্য, উষা, পৃ.৮)

ইয়াত কৰ্তা কাৰকত শূন্য বিভক্তিৰ প্ৰয়োজনীয়তা সত্ত্বেও ‘এ’ বিভক্তি সংযোগ কৰা দেখা গৈছে।

৩.২.৮ প্ৰত্যয় :

যিবোৰ সৰ্গক প্ৰকৃতিৰ লগত সংযোগ কৰি বিভিন্ন অৰ্থবাচক নতুন নতুন শব্দৰ সাধন কৰিব পাৰি সেইবোৰ সৰ্গকে শব্দ সাধনৰ সৰ্গ বা প্ৰত্যয় বোলে।^{১২} সংস্কৃত ব্যাকৰণৰ অনুকৰণতে অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণতো প্ৰত্যয়বোৰক কৃৎ প্ৰত্যয় আৰু তদ্ধিত প্ৰত্যয় এই দুটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি। এইবোৰক একেলগে গঠনমূলক প্ৰত্যয় বুলি অভিহিত কৰিব পাৰি।

‘উষা’ ত ব্যৱহৃত কৃৎ প্ৰত্যয় কেইটামান হ’ল—

অনী-- ৰো-অনী, ৰোৰণী (পৃ.৪৯)

চোৰ-অনী, চুৰণী (পৃ.১৬২)

অনি-- ৰান্ধ-অনি, ৰান্ধনি (পৃ.৪৩)

‘উষা’ আলোচনীত তদ্ধিত প্ৰত্যয়ৰো ব্যৱহাৰ পৰিলক্ষিত হয়।

ঈয়া-- দুপৰ-ঈয়া, দুপৰীয়া (পৃ.৩)

অসম-ঈয়া, অসমীয়া (পৃ.৪)

অক-- খেতি-অক, খেতিয়ক (পৃ.২৩)

ৰালা-- ফেৰি-ৰালা, ফেৰিৰালা (পৃ.৪২)

‘উষা’ আলোচনীত কিছুমান ইংৰাজী শব্দৰ লগত অসমীয়া প্ৰত্যয় সংযোগ কৰি তেনে শব্দবোৰ

অসমীয়াকৰণ কৰা হৈছে--

প্ৰফেচাৰণী= প্ৰফেচাৰ+ অনী (পৃ.৭)

চাহাবী = চাহাব + ঈ (পৃ.৩২)

ডাক্তৰী = ডাক্তৰ + ঈ (পৃ.৫২৪)

৩.২.৯ অনিৰ্দিষ্টতাৰাচক প্ৰত্যয় বা অনিৰ্দিষ্ট নিৰ্দেশনাত্মক প্ৰত্যয় :

যিবোৰ প্ৰত্যয়ে কোনো বস্তুৰ আকৃতি বা পৰিমাণ নিৰ্দিষ্ট কৰি দেখুৱাই নিদি কেৱল আকৃতি বা পৰিমাণ সম্পৰ্কেহে নিৰ্দেশ কৰে সেইবোৰ প্ৰত্যয়কে অনিৰ্দিষ্ট নিৰ্দেশাত্মক প্ৰত্যয় বুলি কোৱা হয়। ‘উষা’ত এই শ্ৰেণীৰ প্ৰত্যয়ৰ সুন্দৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে।

মান : চাহাবজনে আমাৰ আগতে ষোলটামান বাগিচাৰ কুলি আদি সিহঁতক শাৰী কৰি থিয় কৰাই লৈ প্ৰত্যককে তেওঁৰ চকুৱে চকুৱে চাবলৈ দি ক’লে।

(বশীকৰণ আৰু সন্মোহন, উষা, পৃ.১২)

চেৰেক : দিনচেৰেক নেৰানেপেৰা স্ৰেষ্ঠাৰ পিছত সেই সুযোগ লাভ হ’ল।

(প্ৰণয়ৰ পৰিণাম, উষা, পৃ.৯৫৮)

দিয়েক : আৰু, সিহঁতে বেয়া বুলিলেও ভালকৈ কথাটো ডাঙ্গৰ মানুহ জনদিয়েকে বুজাই দিলে বেগতে বুজি পাব।

(অসমীয়া বোৱাৰী, উষা, পৃ.৭)

এক : মই বছৰেকত দুবাৰ মোট সলাওঁ।

(সুখ নে দুখ, উষা, পৃ.৬২)

আকৌ সংখ্যাবাচক শব্দৰ ক্ষেত্ৰত একেলগে দুটা সংখ্যাবাচক শব্দ প্ৰয়োগ কৰিও অনিৰ্দিষ্টতা সূচোৱা দেখা গৈছে— উষা আলোচনীত।

দুই এক : আমাৰ তৰপৰ ভিতৰত বেয়া বোলোতা ওলালে, কৰবাত দুই একহে ওলায় যদি

(অসমীয়া বোৱাৰী, উষা, পৃ.৫)

৩.২.১০ নিৰ্দিষ্টতাচক প্ৰত্যয় :

কোনো বস্তুক নিৰ্দিষ্টকৈ বুজাবলৈ কিছুমান প্ৰত্যয় ব্যৱহাৰ কৰা হয়, এইবোৰ নিৰ্দিষ্টতাচক প্ৰত্যয়। এই প্ৰত্যয়বোৰ বিশেষ্য, বিশেষণ আৰু সংখ্যাবাচক শব্দৰ উপৰি প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় পুৰুষৰ বাহিৰে আন কিছুমান সৰ্বনামৰ পাছত যোগ হয়। এই প্ৰত্যয়বোৰ ৰূপসাপেক্ষ।^{৩০} এই প্ৰত্যয়বোৰ মূলত তদ্ধিৎ প্ৰত্যয়।

‘উষা’ আলোচনীৰ ৰচনাৰাজিত প্ৰাপ্ত কিছুমান নিৰ্দিষ্টতাচক প্ৰত্যয় হ’ল—

কুৰা : তাৰ গোটেই গাত সাতকুৰা অগনি লাগিল।

(বাপিৰাম, উষা, পৃ.১৬)

কণ/কণিঃ চাব আমাৰ গাত যেন কোনো দোষৰ ছিটিকণি নপৰেহি।

(অসমীয়া বোৱাৰী, উষা, পৃ.৫)

খন/খনিঃ এই পুথিখনি আমি এজন দিহিং সত্ৰৰ খাটনিয়াৰৰ হাতৰপৰা পাইছিলোঁ।

(অসমীয়া সাহিত্য, উষা, পৃ.১১)

খিনিঃ এইখিনিতে ইয়াকো কব লাগে যে, আলোচনী কেৱল আলোচনাৰ নিমিত্তে, ই সাধাৰণ মনোবাদৰ স্থল নহয়।

(সম্পাদকৰ শৰাই, উষা, পৃ.৩)

গালঃ তুমি ঘৰলৈ গৈ খেতি-বাতি কৰাই আৰু আন একো নোৱাৰি যদি কৰম কৰাই

ভাত এগাল মোকোলাই খাব পাৰিব।

(বাপিৰাম, উষা, পৃ.১৭)

- ঘৰ : এঘৰলৈ তাইক উলিয়াই দিবলৈ অমৰাৰ মন নাই।
(ছাতৰলৈ এপিঠি, উষা, পৃ.২৭)
- জন : ইয়াত কিবা ভুল থাকিলে বিজ্ঞানে তাক আঙুলিয়াই দেখুৱালে আমি কৃতজ্ঞ।
(অসমীয়া সাহিত্য, উষা, পৃ.৯)
- ডোখৰ : আইটাই তহঁতে যে মাটিতে চুচৰি ফুৰিছ ঢাৰি-কঠ এডোখৰ পাৰি বহিব
নোৱাৰাহঁক নে ? (অসমীয়া বোৱাৰী, উষা, পৃ.৫)
- টো/টি : ছোৱালীটি ভাল দেখি তাইক বিয়া কৰাবলৈ তাৰো মন গ'ল।
(ছাতৰলৈ এপিঠি, উষা, পৃ.২৭)

৩.২.১১ স্বাৰ্থিক প্ৰত্যয় :

অব্যয় পদৰ বাহিৰে বিভিন্ন পদৰ পাছত কিছুমান চিন বা শব্দাংশ বহি পদটোৰ অৰ্থকে বুজায়। কেতিয়াবা সামান্য জোৰ, অনুৰোধ, আকাঙ্ক্ষা, আদেশ, ক্ষুদ্ৰাৰ্থ আদিও বুজোৱা হয়। এনেবোৰ শব্দ, শব্দাংশ বা চিনবোৰকেই স্বাৰ্থিক প্ৰত্যয় কোৱা হয়।^{৩৪}

‘উষা’ ত প্ৰাপ্ত স্বাৰ্থিক প্ৰত্যয়বোৰ হ'ল—

- চোন : হৈছে। আৰু এবাৰ গা চোন।
(প্ৰতিমা বিসৰ্জন, উষা, পৃ.১০৬৭)
- হিঃ লক্ষহীৰাৰ বাপেকে তেতিয়াই সন্ন্যাসী বেশে বজাক ৰাজ আভৰণ পিঙ্কালেহি
(লক্ষহীৰা, উষা, পৃ.৪০৪)
- গৈঃ যাওঁতে যাওঁতে তেওঁ বাটত এখন হাবি পালেগৈ
(লক্ষহীৰা, উষা, পৃ.৪০৩)
- দেইঃ কাইলৈ নতুনকৈ সাজি দিম দেই।
(অসময়ৰ অভিমান, উষা, পৃ.৯৭৬)
- দেখোনঃ চহৰত খুজিলেই দেখোন আপোনালোকে দুটি প্ৰাণীৰ জোখাৰে যথেষ্ট পাব।
(চেনেহী, উষা, পৃ.১০৪১)
- বুলিঃ ‘সৰ্বজানে’ সৰ্বসাধাৰণৰ ওচৰত আদৰ পাব বুলি আমি আশাকৰো।

(সমালোচনা, উষা, পৃ.৭৪)

- পাই : তোকো সিহঁতে ভাল পাইছে পাই।
(অসময়ৰ অভিমান, উষা, পৃ.৯৭৭)
- চাগৈ : ভাবিছ চাগৈ মোৰ বিয়া মই কব নোৱাৰো নে ?
(অসময়ৰ অভিমান, উষা, পৃ.৯৭৮)
- হবলা : ইয়াত বোধকৰো ২/৩পইচা বেচ লয় হবলা
(জাপানী যাত্ৰীৰ পত্ৰ, উষা, পৃ.৭৪)
- জানো : এইটো জানো হাকিমৰ এজলাছ
(তেলজুলাপ, উষা, পৃ.১০৪৯)
- নো : এতেকে চহা মানুহবিলাকেনো আৰু কি কৰিব ?
(মানুহৰ কৰ্তব্য, উষা, পৃ.৪০৬)
- নেকি : অসমীয়াৰ কাকতৰ সম্পাদকে তহঁতক তেওঁৰ কাকতত নেলেখিবলৈ মূৰে
শপতাইছে নেকি ?
(কৃপাবৰ বৰুৱাৰ প্ৰত্যাগমন, উষা, পৃ.৩৯৫)
- নে : বিজ্ঞানে ভাঙ্গি বুজাব নে ?
(চাৰিয়ুগ, উষা, পৃ.৪৬)
- হেঁতেন : অবশ্যে ইয়াত যদি মানুহৰ সহানুভূতি একতা থাকিলহেঁতেন তেনেহলে এনে
কথা কেতিয়াও ঘটি উঠিব নোৱাৰিলেহেঁতেন।
(মানুহৰ কৰ্তব্য, উষা, পৃ.৪০৭)

৩.২.১২ সৰ্গ বা প্ৰত্যয়ৰ শ্ৰেণীবিভাজন :

বাক্যত প্ৰয়োগৰ স্থান আৰু গুণ বা কাৰ্য্যৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি অসমীয়া ভাষাৰ সৰ্গবোৰক
প্ৰধানতঃ দুটা ভাগত ভগাব পাৰি—

- ১) অবস্থানগত সৰ্গ বা প্ৰত্যয়
- ২) গুণগত বা কাৰ্য্যগত সৰ্গ

অবস্থানগত সৰ্গৰ দুটা ভাগ—

- ক) উপসৰ্গ বা পূৰ্বসৰ্গ
খ) পৰসৰ্গ বা অনুসৰ্গ বা পৰ প্ৰত্যয়।

ক) উপসৰ্গ বা পূৰ্বসৰ্গ :

‘উষা’ আলোচনীত উপসৰ্গৰ যথেষ্ট প্ৰয়োগ দেখা যায়—

- অ : অভাৱ (পৃ.৩), অভ্যাস (পৃ.৩৩৫)
আও : আওকাণ (পৃ.৩০০), আওপকীয়া (পৃ.৩০০)
উ : উপলুঙা (পৃ.৩০১), উলটি (পৃ.৩৪০)

খ) পৰসৰ্গ বা অনুসৰ্গ বা পৰ প্ৰত্যয় :

‘উষা’ আলোচনীত সৰ্গৰ যথেষ্ট প্ৰয়োগ দেখা যায়। পৰসৰ্গ বা অনুসৰ্গবোৰ মূল শব্দ বা ধাতুত পিছত বহে—

- ঈয়া : দুপৰীয়া (পৃ.৩)
অনি : ৰান্ধনি (পৃ.৪৩)
অনী : ৰোৱণী (পৃ.৪৯)।

৩.২.১৩ বচন :

যিয়ে সংখ্যাৰ ধাৰণা দিয়ে সেয়ে বচন। অসমীয়া ভাষাত দুটা বচন পোৱা যায়। এই বচন দুটা হ’ল (ক) একবচন আৰু (খ) বহুবচন। সাধাৰণতে বিশেষ্য আৰু সৰ্বনাম পদতেই বচন পোৱা গ’লেও কেতিয়াবা বিশেষণ পদতো বচন পোৱা যায়। সৰ্বনাম পদবোৰ একবচন আৰু বহুবচন এই দুয়োটা ৰূপতেই পোৱা যায়। সেইদৰে ক্ৰিয়াপদতো বচন পোৱা যায়। বচনবাচক একো ৰূপ নলগা বিশেষ্যবোৰক সদায় বচন নিৰপেক্ষ ৰূপ বুলি কোৱা হয়। বচন নিৰপেক্ষ ৰূপৰ লগত একবচন বাচক প্ৰাকৃতি লগ লগালে বহুবচন পোৱা যায়।

অৰ্থাৎ বচন নিৰপেক্ষ ৰূপ + একবচনৰ প্ৰাকৃতি = একবচন

বচন নিৰপেক্ষ ৰূপ + বহুবচনৰ প্ৰাকৃতি = বহুবচন।

অসমীয়া ভাষাত সংস্কৃত বা ইংৰাজী ভাষাৰ লগত নিমিলা গাঁথনিক ৰূপ বিলাকৰে এটা হৈছে— একবচনবাচক প্ৰাকৃতি সংযোগ অৰ্থাৎ একত্ব বুজাবলৈকে আমি কিছুমান প্ৰত্যয় যোগ দিওঁ। বিভিন্ন প্ৰকৃতিৰ বস্তু বুজাবলৈ একবচনবাচক ভিন ভিন প্ৰত্যয়ৰ সংযোগ কৰা হয়। যেনে— টো, খন, ডাল, জন, জনা, জনী, গৰাকী, পাট, ছটা, কোছা ইত্যাদি।^{৩৫}

ক) একবচন :

‘উষা’ ত একবচন বুজাবলৈ বিভিন্ন ধৰণৰ একবচনবাচক প্ৰাকৃতিৰ সংযোগ ঘটা দেখা যায়। তেনে কিছুমান একবচনবাচক প্ৰাকৃতি হ’ল—টা, টি, টো, খন, খিলা, জন, জোপা ইত্যাদি।
টা : এটা—চাকৰ এটাক সুধিবলৈ কবা এটা, সি সুধিব এটা।
(অসমীয়া বোৱাৰী, উষা, পৃ.৭)

টি : ছোৱালীটি : ছোৱালীটি ভাল দেখি তাইক বিয়া কৰাবলৈ মন গ’ল।
(ছাতৰলৈ এপিঠি, উষা, পৃ.২৭)

টো : কাৰণটো : কাৰণটো মই একো নেদেখো।
(অসমীয়া বোৱাৰী, উষা, পৃ.৬)

খন/খনি : পুথিখনি—এই পুথিখনি আমি এজন দিহিং সত্ৰৰ খাটনিয়াৰৰ হাতৰ পৰা পাইছিলো।
(অসমীয়া সাহিত্য, উষা, পৃ.১১)

নিৰ্দিষ্টতাবাচক প্ৰত্যয়বোৰে একত্বও বা একবচনৰ অৰ্থও প্ৰকাশ কৰে। পূৰ্ববৰ্তী প্ৰসংগত এই বিষয়ে আলোচনা আগবঢ়োৱা হৈছে।

খ) বহুবচন :

একবচনৰ দৰে বহুবচনৰ অৰ্থ প্ৰকাশ কৰিবলৈ বহুবচনবাচক প্ৰাকৃতি সংযোগ কৰা হয়। ‘উষা’ আলোচনীৰ ৰচনাৰাজিত প্ৰয়োগ হোৱা বহুবচনবাচক প্ৰাকৃতি এনেধৰণৰ—
বোৰ : এইবোৰ এতিয়া লাহে লাহে চলন্তি হৈছে নহয়।

(অসমীয়া বোৱাৰী, উষা, পৃ.৭)

বিলাক : সেই সময়ত আমাৰ আসামত এইবিলাক কথাত অনেক মানুহকে বিশ্বাস আছিল।

(বশীকৰণ আৰু সন্মোহন, উষা, পৃ.১২)

হঁত : পিচে আই আৰু দেউতাহঁতে যদি কামত বিধিপথালি দিয়ে।

(অসমীয়া বোৱাৰী, উষা, পৃ.৪)

লোক : তেতিয়ালৈকে জানিবা তেওঁলোক কোনো বিলগ হোৱা নাই

(অসমীয়া বোৱাৰী, উষা, পৃ.৪)

সকল : পাঠকসকলৰো মনত আছে, ইতিপূৰ্বেই কেশবে কৈছে যে, কেতেকীক লগত লৈ
জোনাক ৰাতিত কেইবাবাৰো এই হাবিত ফুৰিব আহিছিল।

(মাজনিশাৰ সপোন, উষা, পৃ.৪৫১)

বৃন্দ : ইয়াৰ পাছতে দৰ্শকবৃন্দৰ ভিতৰৰ পৰা দুই-চাৰিজন সাধাৰণ মানুহক মাতি আনিব।

(মনোবিজ্ঞান, উষা, পৃ.৩২৫)

বৰ্গ : কেনেকৈ কৌতুক দেখুৱাব পাৰি এই বিষয়ে উক্ত ডাক্তৰ কোটচ চাহাবে যি দৰে
কৈছে তাৰ আভাস অনুবাদৰ দ্বাৰাই আমি পাঠকবৰ্গক দিওঁ।

(মনোবিজ্ঞান, উষা, পৃ.৩২৪)

সোপা : কেতিয়াবা বা জাঁজ একোসোপা পোৱা বা দেখা গৈছিল মাথোন।

(জাপান যাত্ৰীৰ পত্ৰ, উষা, পৃ.৭২)

ইয়াৰ উপৰিও বিশেষ্য, বিশেষণ, সৰ্বনাম আৰু ক্ৰিয়া বিশেষণ পদ-পুনৰুক্তি বা দ্বিৰুক্তি কৰি
বহুবচনৰ অৰ্থ প্ৰকাশ কৰিব পাৰি। ‘উষা’ আলোচনীখনতো ইয়াৰ প্ৰয়োগ হোৱা দেখা যায়।

বিশেষ্য : বিশেষ্য পদৰ পুনৰুক্তি হলে শব্দটো ‘এ’ বিভক্তি যুক্ত হৈ পৰে। যেনে—

ঘৰে ঘৰে : একমাত্ৰ দয়ালু ৰজাই নো কৃষিৰ নিচিনা এটা মহৎ বিষয়ে কিমান ঘৰে ঘৰে কাম
কৰিব। (দেহাই বেহা, উষা, পৃ.৫১২)

বিশেষণ :

একো একো : এই বিষয়ববিলাক একো একোখন সভাই আৰু একো-একোজন দেশৰ হিত
সাধনকে জন্মৰ প্ৰধান কৰ্ম বুলি ভবা।

(দেহাই বেহা, উষা, পৃ.৫১৩)

এনেদৰে 'উষা' আলোচনীখনত বহুবচন প্ৰাকৃতিৰ ব্যৱহাৰ হোৱা পৰিলক্ষিত হয়।

৩.২.১৪ লিংগ :

পুৰুষ স্ত্ৰী অথবা মতা-মাইকীৰ ধাৰণা সৃষ্টি কৰা ৰূপক লিংগ বুলি কোৱা হয়। অসমীয়া ভাষাৰ লিংগ স্বাভাৱিক আৰু অৰ্থগত। অসমীয়া ভাষাত প্ৰাণীবাচক শব্দৰহে লিংগভেদ পোৱা যায়। সেয়েহে অসমীয়া ভাষাত প্ৰধানকৈ দুটা লিংগ পুংলিংগ আৰু স্ত্ৰীলিংগহে পোৱা যায়। লিংগভেদ বুজাবলৈ অসমীয়াত তিনিটা উপায় অবলম্বন কৰা হয়।^{৩৬} সেইকেইটা হ'ল—

- ১) কিছুমান পুৰুষ আৰু স্ত্ৰী বুজোৱা শব্দ বা কেইটামান নিৰ্দিষ্টতাচক প্ৰত্যয় ব্যৱহাৰ কৰি
- ২) ভিন ভিন শব্দ ব্যৱহাৰ কৰি
- ৩) কিছুমান প্ৰত্যয় যোগ দি। এই প্ৰত্যয়বোৰক স্ত্ৰী প্ৰত্যয় বোলে।

'উষা' ত এই তিনিটা উপায়েই অবলম্বন কৰি লিংগভেদ দেখুওৱা হৈছে। উদাহৰণস্বৰূপে—

- ক) মূল শব্দৰ আগত মতা আৰু মাইকী শব্দ যোগ কৰি নাইবা মূল শব্দৰ পাছত নিৰ্দিষ্টতাচক
টো, জন আৰু জনী প্ৰত্যয় যোগ কৰি লিংগ সূচোৱা হয়।

পুং:

মতা মানুহ (পৃ.৬৭৮)

মানুহজন (পৃ.৮৩)

স্ত্ৰী:

মাইকী মানুহ (পৃ.৬৭৮)

ছোৱালীজনী (পৃ.২৭)

- খ) পুংলিংগ আৰু স্ত্ৰীলিংগৰ বাবে সুকীয়া সুকীয়া শব্দ প্ৰয়োগ কৰিও লিংগভেদ কৰা পৰিলক্ষিত
হয়।

পুং:

ল'ৰা (পৃ.১৫৭)

স্ত্ৰী:

ছোৱালী (পৃ.১৫৭)

স্বামী (পৃ.৭৯)	ভার্য্যা (পৃ.৭৯)
পতি (পৃ.৭৯)	পত্নী (পৃ.৭৯)
পুত্র (পৃ.৭৭)	কন্যা (পৃ.৭৭)

গ) অসমীয়া স্ত্রী প্ৰত্যয় চাৰিটা ঙ্গ, অনী, নী আৰু বী। এই চাৰিওটা প্ৰত্যয়েৰে প্ৰয়োগ 'উষা' আলোচনীত দেখা যায়।

পুং	স্ত্ৰীঃ
-----	---------

ঙ :

শশুৰ (পৃ.৮০)	শাশুৰী (পৃ.৮০)
বুঢ়া (পৃ.৬৮২)	বুঢ়ী (পৃ.৬৮২)
হৰিণ (পৃ.১০২০)	হৰিণী (পৃ.১০২০)

অনী : সাধাৰণতে ব্যঞ্জনান্ত শব্দৰ পাছত এই প্ৰত্যয় ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

কমাৰ	কমাৰনী (পৃ.১১৯)
নাপিত	নাপিতনী (পৃ.১১৯)
ফুকন	ফুকননী (পৃ.৫২৭)

নীঃ 'অ' কাৰন্ত আৰু 'আ' কাৰন্ত শব্দৰ পাছত সাধাৰণতে 'নী' প্ৰত্যয় ব্যৱহাৰ কৰা হয়। কেতিয়াবা 'নী'ৰ পৰিৱৰ্তে 'ইনী' আৰু 'উনী'ৰ ব্যৱহাৰ পৰিলক্ষিত হয়।

নীঃ	পুং	স্ত্ৰীঃ
	বৰবৰুৱা (পৃ.২৪৭)	বৰবৰুৱানী (পৃ.১১৮)
	বৰুৱা (পৃ.১১৮)	বৰুৱানী (পৃ.১১৮)

উনী :

পুং	স্ত্ৰীঃ
দোম (পৃ.৭০০)	দুমুনী (পৃ.৭০০)
চোৰ	চুৰনী (পৃ.১৬২)

ইনী :

পুং	স্ত্ৰীঃ
-----	---------

হতভগা হতভাগিনী (পৃ.৪৪৮)

অনুৰাগ অনুৰাগিনী (পৃ.৪৪৯)

ৰী :

পুং

স্ত্ৰীঃ

ডেকা (পৃ.১২৮)

ডেকেৰী

অসমীয়া স্ত্ৰী প্ৰত্যয়ৰ এই ভিন্ন ৰূপবোৰ দেখা যায়। ভাষাবিজ্ঞানৰ নিয়ম অনুসৰি এই আটাইবোৰ স্ত্ৰীঃ প্ৰত্যয়েই একেটা প্ৰাকৃতিৰে ভিন ভিন উপাকৃতি মাথোন।

‘উষা’ আলোচনীত লিংগভেদৰ ক্ষেত্ৰত এক বিশেষ বৈশিষ্ট্য পৰিলক্ষিত হয়। আলোচনীখনৰ ৰচনাৰাজিত স্ত্ৰীলিংগ সাধনৰ ক্ষেত্ৰত আন এটি প্ৰত্যয় ‘আ’ ব্যৱহাৰ হোৱা দেখা যায়।

লিংগ নিৰপেক্ষ ৰূপ

স্ত্ৰীলিংগ

নিৰাশ্ৰয়

নিৰাশ্ৰয়া (পৃ.৪৬৪)

বিশেষ্য, বিশেষণ সকলোতে এই প্ৰত্যয়ৰ সংযোগ হৈ স্ত্ৰীলিংগ সাধন কৰা দেখা গৈছে।

গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ মতে অসমীয়া ভাষাৰ পুংলিংগবাচক প্ৰত্যয় এটা আছে। সেই প্ৰত্যয়টো হ’ল ‘আ’।^{৩৭} ‘উষা’ আলোচনীৰ ৰচনাৰাজিত এই আ প্ৰত্যয়ৰ দ্বাৰা পুংলিংগবাচক শব্দ সাধন কৰা হৈছে।

কানীয়া (পৃ.৪৪৫)

মাউৰা (পৃ.৪৫০)

‘উষা’ত এটি পুংলিংগবাচক প্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ কৰা পৰিলক্ষিত হয়। সেইটো হ’ল ‘আই’। বিশেষকৈ নাম বুজোৱা বিশেষ্য শব্দ সৃষ্টি কৰিবলৈ এই প্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ কৰিছে।

সিধ + আই = সিধাই (পৃ.১৩)

ভিচ + আই = ভিচাই (পৃ.২৭)

‘উষা’ আলোচনীৰ ৰচনাৰাজিত লিংগৰ ক্ষেত্ৰত বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য বৈশিষ্ট্যটো হ’ল ব্যাকৰণগত লিংগ। অসমীয়া ভাষাত লিংগ আংশিকভাৱে ব্যাকৰণগত। কিন্তু ‘উষা’ আলোচনীৰ ৰচনাৰাজিত লিংগক ব্যাকৰণগত বিষয়ৰ মৰ্যাদা প্ৰদান কৰা হৈছে।

৩.২.১৫ কাৰক :

অসমীয়া ভাষাত দুটা উপায় অৱলম্বন কৰি কাৰকৰ সম্পৰ্ক সূচোৱা হয়। সেই উপায় দুটা হ'ল শব্দ বিভক্তি যোগ কৰি আৰু শব্দ বিভক্তিৰ পাছত পৰসৰ্গ যোগ কৰি। 'উষা'ত এই দুয়োটা উপায়েই অৱলম্বন কৰি কাৰকৰ অৰ্থ প্ৰকাশ কৰা দেখা যায়।

কৰ্তা কাৰক : কৰ্তা কাৰকত প্ৰথমা বিভক্তি এ,ই অথবা শূন্য বিভক্তি যোগ হয়।

প্ৰথমা ০ : “পদ্মকান্ত এজন কলিকতীয়া ডেকা।”

(অসমীয়া বোৱাৰী, উষা, পৃ.৪)

এ : “চাহাবজনে আমাৰ আগতে ষোলটা মান বাগিচাৰ কুলি আনি সিহঁতক শাৰী কৰি থিয় কৰাই লৈ প্ৰত্যককে তেওঁৰ চকুৱে চকুৱে চাবলৈ দি কলে।”

(বশীকৰণ আৰু সন্মোহন, উষা, পৃ.১২)

কিন্তু 'উষা আলোচনীত কেতিয়াবা কৰ্তা কাৰকৰ শূন্য বিভক্তিৰ প্ৰয়োজনীতা সত্ত্বেও 'এ' বিভক্তি সংযোগ কৰা দেখা যায়।

'এ' বিভক্তি সংযোগ—“ব্ৰহ্মদেশৰ মানুহকে আমি মান বুলি ভাবো।”

(মান, উষা, পৃ.২৯)

কৰ্ম কাৰক : কৰ্ম কাৰকত দ্বিতীয়া বিভক্তি 'ক' বা 'অক' যোগ হয়।

'ক' চাহাবে আকৌ সিহঁতক আদেশ দিয়াত হে সিহঁতৰ হাতবিলাক মুকলি হ'ল। (বশীকৰণ আৰু সন্মোহন, উষা, পৃ.১২)

কৰণ কাৰক : কৰণ কাৰকত তৃতীয়া বিভক্তি 'ৰে', 'দি', 'দ্বাৰা' প্ৰয়োগ হয়।

'ৰে'— “আমাৰ দেশত খেতিৰ কামত কলেৰে মাটি চাহ কৰিব পৰা কথা নোসোমাব।”

নিমিত্ত কাৰক : নিমিত্ত কাৰকত ৪ৰ্থী বিভক্তি 'লৈ' যোগ হয়।

'লৈ'— “আনৰ মুখলৈ নেচাই আত্ম সহায়লৈ চকু ৰাখিলে নিজৰ আৰু দেশৰো মহৎ উপকাৰ হয়।” (খেতি, উষা, পৃ.২৩)

অপাদান কাৰক : ৬ষ্ঠীৰ 'ৰ' পিছত 'পৰা' পৰসৰ্গ যোগ কৰি অপাদান কাৰকৰ অৰ্থ প্ৰকাশ কৰা হয়।

‘পৰা’- “সংস্কৃতৰ পৰা যদি অছেদ-অভেদৰূপে শব্দ আনি বঙ্গলা ভাষা পৈণত আৰু চহকী বোলাব পাৰে, আন আন ভাষায়ো নো সেই উপায়েৰে চহকী বোলাব নোৱাৰিব কিয়?”

(অসমীয়া ভাষা, উষা, পৃ.২৬)

কিন্তু লক্ষণীয় যে ‘উষা’ত অপাদান কাৰকৰ অৰ্থ প্ৰকাশ কৰিবলৈ ‘হন্তে’ৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়।

হন্তে-- “সন্তানৰ হন্তে মাকে প্ৰাণ দিয়া এইটো জ্বলন্ত সত্য উদাহৰণ”।

(ছাত্ৰলৈ এপিঠি, উষা, পৃ.২৭)

অধিকৰণ কাৰক : অধিকৰণ কাৰকত ৭মী বিভক্তি ‘ত’ যোগ হয়।

‘ত’-- “আমাৰ আখৰ জোটনিত যে এয়ে গোল ৰৈছে এনে নহয়।”

(অসমীয়া ভাষা, উষা, পৃ.২৫)

এনেদৰে বিশ্লেষণ কৰিলে দেখা যায় যে ‘উষা’ আলোচনীখনত লেখকসকলে তেওঁলোকৰ ৰচনাৰাজিত পদ, বিভক্তি, প্ৰত্যয়, বচন, লিংগ, কাৰক আদিৰ সু-প্ৰয়োগ ঘটাইছে। ইয়াৰ উপৰিও আলোচনীখনত ৰূপতত্ত্বৰ বিশ্লেষণত কেইটামান দিশ স্পষ্টৰূপত পৰিলক্ষিত হয় সেয়া হ’ল--

‘উষা’ত ‘ৰূপতত্ত্ব’ত পদৰ ক্ষেত্ৰত সব্যয় পদ, অব্যয় পদ, নাম পদ, ক্ৰিয়া পদ লগতে বিশেষ্য, বিশেষণ আৰু সৰ্বনাম পদৰ সুপ্ৰয়োগ ঘটিছে।

বিশেষকৈ সৰ্বনাম পদৰ ক্ষেত্ৰত ব্যক্তিবাচক সৰ্বনাম ‘আমিৰ’ ঠাইত ‘আমালোক’, ‘আপুনি’ৰ ঠাইত ‘আপোনাসকল’ ব্যৱহাৰ হৈছে।

অসমাপিকা ক্ৰিয়াৰ বহল প্ৰয়োগ হৈছে। বিশেষকৈ একেটা বাক্যতে একাধিক অসমাপিকা ক্ৰিয়াৰ প্ৰয়োগ হৈছে।

বিভক্তিৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। কিন্তু কেতিয়াবা অপ্ৰয়োজনতো শূন্য বিভক্তিৰ ঠাইত প্ৰথমা বিভক্তিৰ প্ৰয়োগ হৈছে।

প্ৰত্যয়ৰ ক্ষেত্ৰত--কৃৎ প্ৰত্যয়, তদ্ধিত প্ৰত্যয়, নিৰ্দিষ্টতাবাচক প্ৰত্যয়, অনিৰ্দিষ্টতাবাচক প্ৰত্যয় আৰু স্বাৰ্থিক প্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ হৈছে। কিন্তু কেতিয়াবা সংখ্যাবাচক শব্দ প্ৰয়োগ কৰিও অনিৰ্দিষ্টতা বুজোৱা হৈছে। প্ৰত্যয়ৰ ক্ষেত্ৰ, ‘উষা’ আলোচনীখনত কিছুমান ইংৰাজী শব্দৰ লগত অসমীয়া প্ৰত্যয় সংযোগ কৰি তেনে শব্দবোৰ অসমীয়াকৰণ কৰা হৈছে।

সৰ্গৰ ক্ষেত্ৰত উপসৰ্গ আৰু অনুসৰ্গৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে।

বচনৰ ক্ষেত্ৰত একবচন আৰু বহুবচনৰ প্ৰয়োগ হৈছে। আকৌ বিশেষ্য আৰু বিশেষণ শব্দবোৰ পুনৰ্ৰক্তি বা দ্বিৰ্ৰক্তি কৰি বহুবচন সূচোৱা হৈছে।

লিংগৰ ক্ষেত্ৰত পুংলিংগ আৰু স্ত্ৰীলিংগৰ প্ৰয়োগ হৈছে। আলোচনীখনত ‘আ’ প্ৰত্যয় যোগ কৰি স্ত্ৰীলিংগ সাধন কৰা হৈছে। আকৌ নাম বুজোৱা বিশেষ্য শব্দ সৃষ্টি কৰিবলৈ ‘আই’ পুংলিংগবাচক প্ৰত্যয় যোগ কৰিছে।

কাৰকৰ ক্ষেত্ৰত কৰ্তা, কৰ্ম, কৰণ, নিমিত্ত, অধিকৰণ, অপাদান কাৰকৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে। আকৌ অপাদান কাৰকৰ অৰ্থ প্ৰকাশ কৰিবলৈ কেতিয়াবা পুৰণি অসমীয়া ‘হন্তে’ৰ প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হৈছে।

মুঠতে ‘উষা’ আলোচনীৰ ৰচনাত লেখকসকলৰ ৰূপতত্ত্বৰ ক্ষেত্ৰত স্বকীয় বৈশিষ্ট্য পৰিলক্ষিত হোৱা দেখা যায়।

৩.৩ শব্দতত্ত্ব :

এটা বা অধিক বৰ্ণৰে নিৰ্মিত স্বতন্ত্ৰভাৱে অৰ্থ প্ৰকাশ কৰিব পৰা ভাষাৰ নূন্যতম গোটকে শব্দ বোলে। The Chambers Dictionary ত শব্দৰ সংজ্ঞা দিছে এইদৰে— *The Smallest Unit of language that can be used independently.*^{৩৮} অৰ্থাৎ স্বতন্ত্ৰভাৱে ব্যৱহাৰ কৰিব পৰা ভাষাৰ ক্ষুদ্ৰতম গোটটো হৈছে শব্দ। ভাষাবিজ্ঞান অনুসৰি এক বা ততোধিক বৰ্ণ বা বৰ্ণ সমষ্টিৰ দ্বাৰা গঠিত ভাষাৰ ক্ষুদ্ৰতম অৰ্থবহু স্বতন্ত্ৰ গোটকে শব্দ বোলে।

ভাষা এটাৰ প্ৰকাশিকা শক্তি প্ৰধানকৈ নিৰ্ভৰ কৰে তাৰ শব্দভাণ্ডাৰৰ ওপৰত। যদি ভাষা এটাৰ গঠন পদ্ধতিক ভাষাটোৰ শুকান হাড়-ছাল বুলি ধৰি লোৱা হয়, তেন্তে শব্দভাণ্ডাৰক তাৰ তেজ মণ্ডহ বুলি গণ্য কৰিব পাৰি। শব্দভাণ্ডাৰত যি ভাষা চহকী সেই ভাষাকহে প্ৰকৃতাৰ্থত চহকী আখ্যা দিব পাৰি। ‘উষা’ আলোচনীৰ ৰচনাৰাজিৰ শব্দভাণ্ডাৰৰ প্ৰতি লক্ষ্য কৰিলে দেখা যায় যে ‘উষা’ আলোচনীৰ শব্দভাণ্ডাৰ যথেষ্ট চহকী।

কালিৰাম মেধিয়ে অসমীয়া ভাষাৰ শব্দভাণ্ডাৰক তৎসম, তদ্ভৱ, অৰ্দ্ধতৎসম আৰু দেশজ এই চাৰিটা ভাগত বিভক্ত কৰিছে।^{৩৯} বাণীকান্ত কাকতিয়ে অসমীয়া ভাষাৰ শব্দ সম্ভাৰক ছটা ভাগত ভাগ কৰিছে।^{৪০} সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই অসমীয়া ভাষাৰ শব্দৰাজিক তৎসম, তদ্ভৱ, অৰ্দ্ধ-তৎসম, দেশী আৰু

বিদেশী এই পাচোটা ভাগত বিভক্ত কৰিছে।^{৪১} অসমীয়া ভাষাৰ শব্দাৱলীক ৰমেশ পাঠকে তলত দিয়া ধৰণে বিভাজন কৰিছে।^{৪২}

১) সংস্কৃত/আৰ্যমূলীয় শব্দ :

- ক) তৎসম
- খ) অর্ধ-তৎসম
- গ) তদ্ভৱ।

২) অনা-আৰ্যমূলীয় শব্দ :

- ক) অষ্ট্ৰিক
- খ) তিব্বতবৰ্মী
- গ) টাই-আহোম
- ঘ) দ্ৰাবিড়ী।

৩) ধাৰ কৰা শব্দ :

- ক) ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ শব্দ
- খ) ভাৰতৰ বাহিৰৰ অৰ্থাৎ বিদেশী শব্দ
- গ) অনুবাদ
- ১) অনুদিত
- ২) পাৰিভাষিক।

৪) অশ্ৰেণীভুক্ত :

- ক) মিশ্ৰিত
- খ) ধ্বন্যাত্মক
- গ) যুৰীয়া।

‘উষা’ ত এই আটাইবোৰ শব্দৰেই প্ৰয়োগ ঘটিছে। ইয়াৰ উপৰিও বিভিন্ন উপভাষাৰ শব্দৰো প্ৰয়োগ ঘটিছে।

৩.৩.১ সংস্কৃত বা আৰ্যমূলীয় :

‘উষা’ ত যথেষ্ট সংখ্যক সংস্কৃত বা আৰ্যমূলীয় শব্দৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে—

ক) তৎসম শব্দ :

উদাহৰণ— কৰ্ম (পৃ.১), নৰ (পৃ.২), ধৰ্ম (পৃ.৩), নাঙ্গল (পৃ.১৮), মুক্তি (পৃ.২২), শক্তি
(পৃ.২৩)

খ) অর্ধতৎসম শব্দ :

অগনি (পৃ.১৬), যুইগ (পৃ.১৭), কৰম (পৃ.১৭), ছাতৰ (পৃ.২৪), শয়ন (পৃ.১৪৬), ভোজন
(পৃ.১৪৬)।

গ) তদ্ভব শব্দ :

মূৰ (পৃ.৪), ভনী (পৃ.৫), হাত (পৃ.৭), সাপ (পৃ.১২), ৰাতি (পৃ.১৫), দাঁত(পৃ.১৮)

৩.৩.২ অনা-আৰ্যমূলীয় শব্দ :

‘উষা’ আলোচনীৰ ৰচনাৰাজিত যথেষ্ট সংখ্যক অনা-আৰ্যমূলীয় শব্দৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে—

ক) অষ্টিক :

খং (পৃ.৪২), দৈয়াং (পৃ.২৫৯), জহা(পৃ.৪৮৩), কাবৌ (পৃ.৫০৭)।

খ) তিব্বতবৰ্মী :

গবা মাৰ (পৃ.৪১৪), জোঙ (পৃ.৪৫৭)।

গ) টাই আহোম ভাষাৰ শব্দ :

সিংহাসন (পৃ.৬৫১), বৰফুকন (পৃ.৬৫২), স্বৰ্গদেৱ (পৃ.৬৫৩), চমুৱা (পৃ.৮২৯), বৰুৱা
(পৃ.৮৯২), ফুকন (পৃ.৮৯২)।

৩.৩.৩ খাৰ কৰা শব্দ :

ক) ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ শব্দ।

‘উষা’ত যথেষ্ট সংখ্যক ভাৰতীয় আৰ্যভাষাৰ শব্দৰ প্ৰয়োগ হৈছে। এনে শব্দবোৰ ঘাইকৈ হিন্দী ভাষা, বাংলা ভাষা আদিৰপৰা আহিছে।

হিন্দী ভাষাৰ শব্দ :

উদাহৰণ : চাদি (পৃ.১৫), হামাৰা (পৃ.১৫), ইন্টাহান (পৃ.৪৩), কচুৰ (পৃ.৩২২), যেইচা (পৃ.৩৪২.), উনকো(পৃ.৩৪৭)।

বাংলা ভাষাৰ শব্দ :

উদাহৰণ : বাজ (পৃ.৬), আমালোক (পৃ.২৫), মনুষ্য (পৃ.৪২), বাগানবাড়ী (পৃ.৫২৮), সঙ্গে (পৃ.৫৩১), তোমাদেৰ (পৃ.৫৩১)।

খ) ভাৰতৰ বাহিৰৰ অৰ্থাৎ বিদেশী শব্দ :

ইংৰাজী ভাষাৰ শব্দ :

‘উষা’ত যথেষ্ট সংখ্যক ইংৰাজী শব্দৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে। আকৌ কেতিয়াবা ইংৰাজী অসমীয়া দুয়োটা হৰফত ব্যৱহাৰ কৰিছে।

ইংৰাজী হৰফত লিখা শব্দ :

উদাহৰণ : Mr Bonson (পৃ.৭০), Stove (পৃ.৭৫), His Majesty (পৃ.১৫২), Happiness (পৃ.১৫৭), Pleasure (পৃ.১৫৭)।

অসমীয়া হৰফত লিখা শব্দ :

উদাহৰণ : টেলিগ্ৰাফ (পৃ.৩৭), ক্লৰফৰ’ম (পৃ.৩৯), স্কুল (পৃ.১৩৮), কেপ্তেইন জেইমচ (পৃ.১৪৩), ইনষ্ট্ৰকচন লেটাৰ (পৃ.২৪৯), ফৰেষ্ট বেঞ্জ (পৃ.২৪৯)।

অসমীয়া ইংৰাজী দুয়োটা ৰূপ :

‘উষা’ত কেতিয়াবা অসমীয়া ইংৰাজী দুয়োটা শব্দৰূপকে ব্যৱহাৰ কৰিছে। শব্দটো প্ৰথমে অসমীয়া হৰফত লিখি পুনৰ বন্ধনীৰ ভিতৰত শব্দটো ইংৰাজী হৰফত লিখা দেখা যায়। এনে কিছুমান শব্দ হ’ল—

বীম (Beam), পৃ.৩১৯

ময় (May), পৃ. ৮০৫

তয় (tay), পৃ.৮০৫

বাচ (Bus), পৃ. ৯৭৫

ট্রাম (Tram), পৃ. ৯৭৫

আকৌ কেতিয়াবা ইংৰাজী ৰূপটো লিখি লগে লগে অসমীয়া অৰ্থ ব্যৱহাৰ কৰিছে—

Domestic School (গৃহিণী স্কুল), পৃ.৯৭৫

Bride's School (কইনাৰ স্কুল), পৃ. ৯৭৫

সেইদৰে কেতিয়াবা অসমীয়া শব্দটো লিখি তাৰ পিছতে বন্ধনীৰ ভিতৰত ইংৰাজী শব্দৰ প্ৰয়োগ কৰাও পৰিলক্ষিত হৈছে। উদাহৰণ—আকৰ্ষণ কৰে (attract) পৃ.২৯৭, ঘূৰণীয়া (Rolled) পৃ.২০, ইচ্ছাবল (Freedom of will) পৃ.২১, মনঃশক্তি (Will force) পৃ.৩৭, মধ্যযুগ (Middle age) পৃ.১৫১, ইতিহাসৰ প্ৰাচীন (Ancient ages) পৃ.১৫২।

আৰবী-পাৰ্চী ভাষাৰ শব্দ :

আৰবী শব্দ :

হাকিম (পৃ.৩২০), জৰিমনা (পৃ.৩২১), মকদ্দমা (পৃ.৩২১), উকীল (পৃ.৩২২)।

পাৰ্চী শব্দ :

ৰায়ত (পৃ.৭১), বন্দী (পৃ.১৬৫), ফৌজ (পৃ.১৬৬)।

গ) অনুবাদ :

‘উষা’ত অনুদিত শব্দৰাজি প্ৰধানকৈ ইংৰাজী ভাষাৰ পৰাই গ্ৰহণ কৰিছে—

বৰণ (Colour), পৃ.১৬৯

মিল বা সামঞ্জস্য (harmony) পৃ.১৬৯

ভুবনবিখ্যাত যোদ্ধা (World renowned heroes), পৃ.১৭৯

আকৌ কেতিয়াবা লেখকসকলে ইংৰাজী শব্দটো ব্যৱহাৰ কৰি তাৰ পিছত অৰ্থাৎ লিখি তাৰ

পোনপটীয়া প্ৰতিশব্দ বা ব্যাখ্যা দাঙি ধৰিছে।

Cleanliness is next of Godliness (চাফচিকুণকৈ থাকিলে ঈশ্বৰৰ ওচৰত থকাৰ নিচিনা)

পৃ.৯৭৫।

কেতিয়াবা আকৌ ইংৰাজী শব্দৰ লগে লগে অসমীয়া অনুদিত ৰূপটোও দাঙি ধৰিছে।

Gravitation মাধ্যাকৰ্ষণ শক্তি (পৃ.২৯৮)

৩.৩.৪ অশ্ৰেণীভুক্ত শব্দ :

‘উষা’ আলোচনীখনত অশ্ৰেণীভুক্ত শব্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়।

ক) মিশ্ৰিত শব্দ :

উদাহৰণ : ফেৰীৱালা (পৃ.৪২), দোচলীয়া (পৃ.৪৭), হিন্দুস্থানী (পৃ.৫০)

খ) ধ্বন্যাত্মক শব্দ :

উদাহৰণ : ৰৰৈয়া (পৃ.৫৯), ধপধপনি (পৃ.৮১), টিক টিক (পৃ.১০৬), ঝুপ ঝুপ (পৃ.৫০০)।

গ) যুৰীয়া শব্দ :

যুৰীয়া শব্দৰ বিভিন্ন প্ৰকাৰ আছে। ‘উষা’ত এই বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ যুৰীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হয়।

সমার্থক যুৰীয়া শব্দ -- মিতিৰ-কুটুম্ব (পৃ.৭৭)

বিপৰীতার্থক যুৰীয়া শব্দ-- আশা-নিৰাশা (পৃ.১৪)

সুখ-দুখ (পৃ.৭৮)

ওলোটা বা বৈপৰীত্যসূচক যুৰীয়া শব্দ-- দৰা-কন্যা (পৃ.৭৭)

পুত্ৰ-কন্যা (পৃ.৭৭)

সমতুল্য বা সাদৃশ্যার্থক যুৰীয়া শব্দ-- মৰম-চেনেহ (পৃ.২৬৬)

দোকান-পোহাৰ (পৃ.৩০১)

অন্যান্য মূল উলিয়াব নোৱাৰা বা অৰ্থহীন যেন লগা শব্দৰ সৈতে সংযুক্ত হোৱা যুৰীয়া

শব্দ-- কোৱা-মেলা (পৃ.৮)

খেতি-বাতি (পৃ.৩০১)

৩.৪ উপভাষাৰ শব্দ :

‘উষা’ আলোচনীৰ পাতত বিভিন্ন উপভাষাৰ শব্দৰ প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হয়।

কামৰূপী উপভাষাৰ শব্দ :

গেল (পৃ.১২), পেৰা (পৃ.১৭১), তুলি (পৃ.১৭১), বাপা (পৃ.৪২১), খেৰো-গেৰো(পৃ.১০০৬)।

দৰঙী উপভাষাৰ শব্দ :

নৰোঁ (পৃ.৪১), ন’ৰছি (পৃ.৪১), হাঁইহবো (পৃ.৪২), নাউমান (পৃ.৪২), পিতেই (পৃ.৪৪),
তোহনা (পৃ.৪৪)।

গোৱালপৰীয়া উপভাষাৰ শব্দ :

বাড়ী (পৃ.৫২৮), হইতে (পৃ.৮৭৮), যাইবে (পৃ.৮৭৮), ছিল (পৃ.৮৭৮)।

৩.৫ নতুন শব্দ :

এনেধৰণৰ শব্দবোৰৰ উপৰিও ‘উষা’ আলোচনীত লেখকসকলৰ ৰচনাৰাজিত সৃজনীশক্তিৰ
দ্বাৰা কিছুমান নতুন শব্দ সৃষ্টি কৰি তেওঁলোকৰ ৰচনাত প্ৰয়োগ কৰিছে।

অনুকৰণমূলক শব্দ :

‘উষা’ আলোচনীৰ লেখকসকলে প্ৰচলিত শব্দৰ আৰ্হিত বহুতো নতুন শব্দ সৃষ্টি কৰিছে। এই
শব্দবোৰক অনুকৰণমূলক শব্দ আখ্যা দিব পাৰি। লেখকসকলে তেওঁলোকৰ ৰচনাত ইংৰাজী শব্দৰ
অনুকৰণত অসমীয়া শব্দ গঢ়ি তুলিছে। উদাহৰণ —

Domestic School (গৃহিনী স্কুল পৃ.৯৭৫)

Bride's School (কইনাৰ স্কুল, পৃ.৯৭৫)।

হিন্দী শব্দৰ অনুকৰণত—

ফেৰীৱালা (পৃ.৪২)

হিন্দুস্থানী (পৃ.৫০)

আকৌ লিংগ পৰিৱৰ্তনৰ আৰ্হিৰেও কিছুমান নতুন শব্দ নিৰ্মাণ কৰিছে—

অসমীয়ানী (পৃ.৬০২)

ভদ্রলোকনী (পৃ.৬০২)

চোৱাৰিণী (পৃ.১০২০)।

কিছুমান বিশেষ শব্দ, শব্দগুচ্ছৰ প্ৰয়োগ ‘উষা’ত পৰিলক্ষিত হৈছে। তেনে কিছুমান শব্দ, শব্দগুচ্ছ হ’ল— ঠহৰ-ঠহৰকৈ (পৃ.১৭), কটনা-বচনা (পৃ.২৭), তুলং-ভুটুং (পৃ.২২), দকচি (পৃ.২৯৫), সাউৎকৰে (পৃ.৪৫৮), বিবিয়াবলৈ (পৃ.৪৫৯)।

পুৰণি অসমীয়া শব্দ :

‘উষা’ত যথেষ্ট সংখ্যক পুৰণি অসমীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে— অথোন (পৃ.৫), যক (পৃ.৫), বাজ (পৃ.৬), হস্তে (পৃ.২৭)।

ইয়াৰ বাহিৰেও ‘উষা’ আলোচনীৰ ৰচনাৰাজিত এনে কিছুমান শব্দ ব্যৱহাৰ কৰিছিল যিবোৰ তেওঁলোকৰ ৰচনাৰাজিক আনি দিছিল মাটিৰ গোন্ধ। তেনে কিছুমান শব্দ হ’ল—

গিলিপ (পৃ.৩৪)

বকৰাণি (পৃ. ৬৬৫)

গৰা (পৃ.৯৭৫)

কাপ-মহী (পৃ.৮৪৩)

চেচুক (পৃ.৯৮৮)।

তিনিটা শব্দৰ সংযুতি :

‘উষা’ আলোচনীৰ লেখকসকলে তেওঁলোকৰ ৰচনাত যুৰীয়া শব্দ প্ৰয়োগ কৰাৰ দৰে তিনিটা শব্দৰ সংযুতিৰ প্ৰয়োগ কৰিছে—

শোক-তাপ-ক্ষোভ (পৃ.৯৩)

দেহ-মন-কায় (পৃ.৭৯৮)

সৃষ্টি-স্থিতি-লয় (পৃ.৮৫৫)

ভাই-বন্ধু-পৰিয়াল (পৃ.৯২৮)

এক-দুই-তিনি (পৃ.১০১৮)।

‘উষা’ আলোচনীত লেখকসকলে যতেই সম্ভব তাত জতুৱা খণ্ড বাক্যৰ সুপ্ৰয়োগ কৰি প্ৰকাশভংগীক সৰল কৰি তোলাত সহায় কৰিছে। ‘উষা’ আলোচনীত প্ৰয়োগ হোৱা জতুৱা খণ্ডবাক্য কিছুমান হ’ল কান সমনীয়া (পৃ.৫), চকুৰ কুটা (পৃ.৮), অলপধতুৱা (পৃ.২৮), চাপ-মৰা (পৃ.১৭৩), লাগ-বান্ধ(পৃ.১৭৩.)

‘উষা’ত শব্দতত্ত্বৰ বিশ্লেষণত কেইটামান দিশ স্পষ্টৰূপত পৰিলক্ষিত হয়। সেয়া হ’ল আলোচনীখনত সংস্কৃত বা আৰ্যমূলীয় শব্দৰ অন্তৰ্গত তৎসম, অৰ্দ্ধতৎসম, তদ্ভৱ শব্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। কাৰণ অসমীয়া ভাষাটো আৰ্যমূলীয়, সেয়ে আৰ্যমূলৰ বিভিন্ন শব্দ তৎসম, অৰ্দ্ধতৎসম, তদ্ভৱ শব্দৰ প্ৰয়োগ ‘উষা’ত দেখা যায়।

অনা-আৰ্যমূলীয় শব্দৰ ভিতৰত অষ্ট্ৰিক, তিব্বতবৰ্মী আৰু টাই-আহোম ভাষাৰ শব্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। ইয়াৰ কাৰণ হ’ল অসমত বিভিন্ন ভাষা ভাষী লোকে বসবাস কৰিছিল। সেয়ে তেওঁলোকৰ ভাষাৰ বিভিন্ন শব্দ অসমীয়া ভাষাত সোমাইছিল সেয়ে উষাত এনেধৰণৰ শব্দৰ প্ৰয়োগ হৈছে।

ধাৰ কৰা শব্দৰ ক্ষেত্ৰত ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ হিন্দী, বাংলা ভাষাৰ শব্দৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে। ভাৰতৰ বাহিৰৰ বিদেশী শব্দৰ ভিতৰত ইংৰাজী, আৰবী আৰু পাৰ্চী ভাষাৰ শব্দৰ প্ৰয়োগ হৈছে। ইয়াৰ কাৰণ হ’ল মানুহৰ উচ্চাত্মিক মনোভাৱ আৰু সমিলমিলৰ বাবেই এই ভাষাৰ শব্দবোৰ ‘উষা’ত প্ৰয়োগ হৈছে।

মিশ্ৰিত শব্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। ইয়াৰ ফলত নতুন শব্দ সৃষ্টি হৈছে।

ধ্বন্যাত্মক শব্দৰ প্ৰয়োগ হৈছে। ইয়ে শব্দত জোৰে বুজাইছে। বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ সমাৰ্থক, বিপৰীতাৰ্থক, ওলোটা, সমতুল্য আৰু অৰ্থহীন যেন লগা যুৰীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগ কৰিছে। যুৰীয়া শব্দ সৃষ্টিৰ কৰাৰ কাৰণ হ’ল সংযোজক বা বিয়োজক ভাব প্ৰকাশ, সম্পূৰ্ণতা প্ৰকাশ ডাঠি কোৱা অৰ্থত, অনিশ্চয়তা ভাব বুজাবলৈ।

আলোচনীখনত বিভিন্ন উপভাষাৰ শব্দ বিশেষকৈ কামৰূপী, দৰঙী আৰু গোৱালপৰীয়া উপভাষাৰ শব্দৰ প্ৰয়োগ হৈছে। ইয়াৰ কাৰণ হ’ল আলোচনীখনত বিভিন্ন অঞ্চলৰ ব্যক্তিয়ে তেওঁলোকৰ

লেখাসমূহ প্ৰকাশ কৰিছিল। সেয়ে বিভিন্ন উপভাষাৰ শব্দৰ প্ৰয়োগ হৈছে।

হিন্দী আৰু ইংৰাজী শব্দৰ অনুকৰণত তেওঁলোকে নতুন শব্দৰ সৃষ্টি কৰিছে। এয়া তেওঁলোকৰ সৃজনীশক্তি বুলি ক'ব পাৰি।

ইয়াৰ লগতে তেওঁলোকে পুৰণি অসমীয়া শব্দ তিনিটা শব্দৰ সংযুতি, জতুৰা খণ্ডবাক্যৰ প্ৰয়োগ কৰিছে। যিয়ে আলোচনীখনৰ ভাষাক সুসমৃদ্ধ কৰি তুলিছে।

মুঠতে 'উষা' আলোচনীখনত শব্দসম্ভাৰৰ ক্ষেত্ৰত এক সুকীয়া ৰূপ পৰিলক্ষিত হয়।

৩.৬ বাক্যতত্ত্ব :

বাক্যই হ'ল ভাষাৰ আধাৰ। এটা বিশেষ ক্ৰমত আবদ্ধ ইটোৰ সিটোৰ লগত সম্বন্ধ থকা আৰু একোটা মনোভাৱ পূৰ্ণকৈ প্ৰকাশ কৰিবপৰা শব্দৰ সমষ্টিয়ে বাক্য। কেতিয়াবা অৱশ্যে এটা শব্দৰেও এটা বাক্য হয়।^{৪৩} 'বাক্যতত্ত্ব' এটা যুগ্ম শব্দ, এই শব্দটোতে তাৰ অৰ্থ নিহিত হৈ আছে। ই হ'ল বাক্যৰ গঠনৰীতি সম্পৰ্কে কৰা তাত্ত্বিক আলোচনা বা বিশ্লেষণ। বাক্যতত্ত্বৰ ইংৰাজী প্ৰতিশব্দ হৈছে Syntax। Syntax গ্ৰীক ভাষাৰ শব্দ। Syn মানে 'together', taxis, মানে 'an arranging'। থোৰতে ইয়াক 'প্ৰণালীবদ্ধ গাথনি' (Systematic arrangement of putting together) বুলি ক'ব পাৰি।^{৪৪} বাক্যতত্ত্বত বাক্য গঠনৰ (Sentence construction) সমস্ত প্ৰক্ৰিয়াৰ আলোচনা কৰাৰ উপৰিও বাক্যৰ প্ৰকাৰভেদ আদিৰ আলোচনাও সন্নিৱিষ্ট কৰা হয়।^{৪৫} ভাষাভেদে বাক্য গঠনৰ পদ্ধতি ভিন ভিন। সেয়ে বাক্যতত্ত্বত ভিন ভিন। বাক্যতত্ত্বত বাক্য গঠনৰ সকলো প্ৰক্ৰিয়াৰ আলোচনা কৰাৰ উপৰিও বাক্যৰ প্ৰকাৰভেদ আদিৰ আলোচনাও কৰা হয়।

অসমীয়া ভাষাৰ বাক্য গঠন প্ৰণালী বিবিধ ধৰণৰ। অসমীয়া ভাষাত বাক্যবোৰক প্ৰথমতে দুটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি। সেই দুটা হ'ল ক্ৰিয়াবিহীন বাক্য আৰু ক্ৰিয়াযুক্ত বাক্য।^{৪৬} ভাৱৰ পিনৰ পৰা বাক্যক বৰ্ণনাত্মক, নিষেধাত্মক, আঞ্জাসূচক, প্ৰশ্নসূচক, বিপ্লয়সূচক, সন্দেহসূচক, ইচ্ছাসূচক আদি ভাগত ভাগ কৰা হৈছে। গঠন পদ্ধতিৰ পিনৰ পৰা বাক্যবোৰক আকৌ সৰল বাক্য, জটিল বাক্য, যৌগিক বাক্য এই তিনিটা ভাগত ভগাব পাৰি। বাচ্য অনুসৰি বাক্যক কতৃবাচ্য, কৰ্মবাচ্য আৰু ভাববাচ্য এই তিনিটা ভাগত ভগাব পাৰি।

'উষা' আলোচনীৰ ৰচনাৰাজিৰ বাক্য বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ। ক'ৰবাত বাক্যবোৰ চুটি ক'ৰবাত দীঘল।

দীঘল বাক্যৰ ক্ষেত্ৰত ভাৱে পূৰ্ণতা পায়, কতো ব্যাঘাত নঘটে। ‘উষা’ত লেখকসকলে একেবাৰে চুটি বাক্য বা একশব্দীয় বাক্য প্ৰয়োগ কৰিছে আৰু বহু দীঘল বাক্যৰো প্ৰয়োগ কৰিছে। এফালে তেওঁ একেলগে একেটা বাক্যতে বহুতো যুৰীয়া শব্দ বা দ্বিত্ব শব্দ থকা বাক্য প্ৰয়োগ কৰিছে। আকৌ একাধিক জতুৱা ঠাচৰ প্ৰয়োগৰে বাক্য ৰচনা কৰিছে। একেটা বাক্যতে একাধিক বিশেষণ থকা বাক্যৰো প্ৰয়োগ কৰি বাক্যবোৰক বিচিত্ৰ কৰি তুলিছে। একেটা বাক্যতে একাধিক সমাৰ্থক শব্দৰ ব্যৱহাৰ পৰিলক্ষিত হৈছে। আকৌ একেটা বাক্যতে আছে একাধিক ক্ৰিয়া। সেইদৰে ক্ৰিয়াহীন বাক্যও আছে। তলত এইবোৰ বাক্যৰ উদাহৰণ দাঙি ধৰা হ’ল—

একাধিক ক্ৰিয়াযুক্ত বাক্য :

‘উষা’ত একাধিক ক্ৰিয়াযুক্ত বাক্যৰ বহুল প্ৰয়োগ মনকৰিবলগীয়া। তেনে কিছুমান বাক্য হ’ল—

“আকৌ ভাৱে, নহয় নপলায়, মতা মানুহ পলাব কিয় ?”

(অসমীয়া বোৱাৰী, উষা, পৃ.৪)

“ভাষাৰ আচল উদ্দেশ্য হৈছে, আমি কোৱা কথা লিখি লোকক বুজুৱা।”

(অসমীয়া ভাষা, উষা, পৃ.২৫)

ক্ৰিয়াহীন বাক্য :

‘উষা’ত যথেষ্ট সংখ্যক ক্ৰিয়াহীন বাক্যৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে। যেনে—

“আকৌ নৱ জীবন।” (সম্পাদকৰ শৰাই, উষা, পৃ.৩)

“কথাটো সঁচা।”

(বশীকৰণ আৰু সন্মোহন, উষা, পৃ.১০৬)

কৰ্তা, কৰ্ম, ক্ৰিয়াহীন বাক্য :

‘উষা’ত কৰ্তা, কৰ্ম, ক্ৰিয়াহীন বাক্যৰো সুপ্ৰয়োগ দেখা গৈছে। যেনে—

“উনৈশ বিশ” (স্বৰ্গ নে মৰ্ত্য, উষা, পৃ.৯৯০)

একেলগে একাধিক যুৰীয়া শব্দৰ মিশ্ৰণেৰে প্ৰয়োগ হোৱা বাক্য :

‘উষা’ত যুৰীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগ ব্যাপক। আলোচনীখনত কিছুমান বাক্যত একেলগে একাধিক

যুৰীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে। যথা—

“খনৰ আকালত মাটি-বাৰী, ঘৰ-দুৱাৰ, গাই-দামুৰী, কাঁহী-বাটা সকলো বেচি
৫০ বছৰৰ আগেয়ে বানপ্ৰস্থ হৈ বাহৰ চুঙ্গাত পানী খাবলগীয়া হৈছে।”

(আমাৰ উন্নতিৰ মূল, উষা, পৃ.২৩৫)

“মহাৰাজ, আপোনাৰ সাতগৰাকী ৰাণী, সাতৰাণীয়ে কৰি মেলি খুৱাই-খুৱাই
পঠিউৱাতে আপুনি মোৰ সমানেহে আহে, মহাৰাজ।”

(ভুংচুং পছ, উষা, পৃ.৪১০)

একাধিক সমাৰ্থক শব্দৰ প্ৰয়োগ হোৱা বাক্য :

‘উষা’ত একেলগে ওচৰা-ওচৰিকৈ একাধিক সমাৰ্থক শব্দৰ প্ৰয়োগ ঘটা দেখা যায়। একেটা বাক্যত একাধিক দ্বিত্ব বা যুৰীয়া শব্দ প্ৰয়োগ হোৱাৰ দৰে কিছুমান বাক্যত একেলগে একাধিক সমাৰ্থক শব্দৰ প্ৰয়োগ হোৱাটোও এটা উল্লেখযোগ্য বিশেষত্ব। যেনে—

“আজি তেজপুৰীয়া উষা কাকত হাতত পৰিয়েই তেওঁৰ সেই প্ৰবৃত্তি বা পৰ্কিতি
উক দি কঁপনি উঠিছে ৰাইজে ফটা কথা বৰ কাপোৰ এৰিয়া কাপোৰ তেওঁৰ গাত
জাপদি তেওঁক হেঁচা মাৰি নধৰিলে তেওঁৰ মুখত সমালোচনা বা গালিৰ খলকনি
উঠিব, নিশ্চইকৈ কোৱা গ’ল।” (কৃপাবৰ বৰুৱাৰ প্ৰত্যাগমন, উষা, পৃ.২৪৭)

“ইয়াক নকৰি যদি যেই-সেই ফালে ধৰি টনা-টোহা বা ঠেলা-ঠেলি কৰা যায়
তেনেহলে তাক বগৰাব নোৱাৰি বা চাৰিজন মানুহৰ ঠাইত দহজন মানুহ লগাইহে
বগৰাব পাৰি।” (শ্ৰম, উষা, পৃ.২৮২)

একেটা বাক্যতে একেলগে একাধিক সমাৰ্থক আৰু যুৰীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগ :

‘উষা’ত কিছুমান বাক্যত একেলগে একাধিক যুৰীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগ বহুল। একেদৰে একেটা বাক্যতে একাধিক সমাৰ্থক শব্দৰ প্ৰয়োগ দেখিবলৈ পোৱা যায়। আকৌ একেটা বাক্যতে একেলগে একাধিক সমাৰ্থক আৰু একাধিক যুৰীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগো মন কৰিবলগীয়া। যেনে—

“চৰায়ে যেনেকৈ কণি পাৰি পোৱালি জগাই টোপ-খুৱাই পাখিৰ তলতে তাক
ডাঙ্গৰ দীঘল কৰি উৰণীয়া কৰি স্বাধীনভাৱে ফুৰিবলৈ চাকিবলৈ এৰি দিয়ে, আমিও

আমাৰ ল'ৰা-ছোৱালীক খুৱাই বুৱাই কাম-কাজ শিকাই বা লিখা-পঢ়া শিকাই
ডাঙ্গৰ-দীঘল কৰি ঘৰ পাতি এৰি দিওঁ বা স্বাধীন হৈ থাকিবলৈ দিওঁ।”

(মানুহ পশুতকৈ কিয় শ্ৰেষ্ঠ, উষা, পৃ.৬৫-৬৬)

একেটা বাক্যত এটা শব্দৰ পুনৰাবৃত্তি :

‘উষা’ত কেতিয়াবা কিছুমান বাক্যত একেটা শব্দৰ পুনৰাবৃত্তি ঘটোৱাটো লক্ষ্যণীয়। যেনে-

“নিশ্চয় নিশ্চয় এশবাৰ নিশ্চয়।”

(লম্বোদ ডেকা, উষা, পৃ.৪৫৯)

“আঁতৰি যোৱা মোৰ চকুৰ আগৰ পৰা আঁতৰি যোৱা।”

(বিৰহী নে পাগলী, উষা, পৃ.৯৮৪)

একাধিক বিশেষ্যযুক্ত বাক্য :

‘উষা’ত কিছুমান বাক্যত একেলগে ওচৰা-ওচৰিকৈ একাধিক বিশেষ্য শব্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়।

যথা--

“দেশ-বিদেশ, নগৰ, পৰ্ব্বত, বঙ্গমাটি, গুৱাহাটী, বগাপানী, কলাপানী যলৈকে
যাবলৈ কাপ্তান চাহাবে তেওঁলোকক হুকুম দিব তলৈকে যাব লাগিব।”

(কৃপাবৰ বৰুৱাৰ প্ৰত্যাগমন ভাৰত উদ্ধাৰ, উষা, পৃ.৯০)

“অসম দেশখন খনিৰেও পূৰ্বৰেপৰা চহকী, আসামৰ খনিৰপৰাই অসমীয়া মানুহে লো, সোণ,
ৰূপ, লোণ ইত্যাদি উৎপন্ন অতিজৰেপৰা ভোগ কৰি আহিছে।”

(সম্পাদকৰ শৰাই, উষা, পৃ.১৪১)

একাধিক বিশেষণযুক্ত শব্দ :

‘উষা’ত কিছুমান বাক্যত একেলগে একাধিক বিশেষ্য শব্দ ব্যৱহাৰ হোৱাৰ দৰে একেলগে
একাধিক বিশেষণ শব্দৰ প্ৰয়োগ হোৱা দেখা যায়--

“যেতিয়া মাউৰা লৰা তোমাৰ ওচৰলৈ আহে বা অনাথ বিধবাই চকুৰ লোৰে তোমাৰ

সহায় বাধা কৰে, তেতিয়া হে দয়ালু সন্তান, সিহঁতৰ দুখ দেখি কৃপা কৰিবা। কণা, কুঁজা, বুঢ়া, খোৰা আৰু সহায়হীন মানুহক বক্ষা কৰিবলৈ সততে তোমাক বাহু মেলিবা।”

(ছাতৰলৈ এপিঠি, উষা, পৃ.৫১)

“বাস্তৱিক সঙ্গীতে যেনে বীৰ, কৰুণ, অদ্ভুত, ভয়ানক, হাস্য, বিভৎস আদি বস উদীপন কৰি উৎসাহ, শোক, বিস্ময়, ভয়, হাঁহি, ঘৃণা, ক্ৰোধ আৰু অনুৰাগ উত্তেজিত কৰিব পাৰে, এনেকুৱা আৰু কাৰো ক্ষমতা নাই।” (সম্পাদকৰ শৰাই, উষা, পৃ.১৪৯)

একাধিক অসমাপিকা ত্ৰিণায়ুক্ত বাক্য :

বাক্যত সমাপিকা আৰু অসমাপিকা এই দুই ধৰণৰ ত্ৰিণয়া থাকে। ‘উষা’ত কিছুমান বাক্যত একেলগে একাধিক অসমাপিকা ত্ৰিণয়াৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। যেনে—

“এনে স্বজাতিৰ উপকাৰ কৰিবলৈ যি মানুহৰ মন, এনে স্বার্থপৰ জাতীয় প্ৰেম যি জাতিত বিদ্যমান সেই জাতি আচল মনুষ্য আৰু সংসাৰত তেওঁবিলাকৰেই উন্নতি”

(মানুহ পশুতকৈ শ্ৰেষ্ঠ কিয়, উষা, পৃ.৬৬)

চুটি বাক্য :

‘উষা’ আলোচনীৰ ৰচনাৰাজিত চুটি বাক্যৰ প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হয়। কেতিয়াবা এটা শব্দৰেও বাক্য গঠন কৰা পৰিলক্ষিত হৈছে। ইয়ে বাক্যসমূহক বিচিত্ৰ কৰি তুলিছে।

একশব্দীয় বাক্য :

‘উষা’ আলোচনীৰ ৰচনাত ব্যাপক ৰূপত একশব্দীয় বাক্যৰ ব্যৱহাৰ দেখা যায়।

“মানুহে ?” (অসমীয়া বোৱাৰী, উষা, পৃ.৭)

“নিজিলিকে।” (কিণ্ডাৰগাৰ্টেন, উষা, পৃ.৮৫)

দীঘল বাক্য :

‘উষা’ আলোচনীৰ ৰচনাৰাজিত কেতিয়াবা কেতিয়াবা ভাবৰ পূৰ্ণতা আনিবলৈ দীঘল বাক্যৰ

সমাবেশ ঘটা পৰিলক্ষিত হয়। উদাহৰণস্বৰূপে—

“এই ক্ৰিয়াত হাতৰ কৌশল, দৃষ্টিৰ কৌশল শব্দৰ কৌশলত বাজেও বিশেষকৈ মনঃশক্তি প্ৰয়োগ কৰি গাত কৌশলেৰে হাত বুলালে বা জাৰিলে বা বগ চিনি টিপিব পাৰিলে বা স্থিৰ দৃষ্টিৰে অপৰজনৰ চকুৱে চকুৱে চাব পাৰিলে বা সুমধুৰ সুমিষ্ট বাক্য বিন্যাসেৰে গীত গাই কাণত সুখ লগাব পাৰিলে এজন মানুহে আন এজনক তন্ত্ৰত পেলাব পাৰে।”

(বশীকৰণ আৰু সন্মোহন, উষা, পৃ.৮২)

“যি ঘৰত তিৰোতাৰ মধুৰ পবিত্ৰ হাঁহিৰ জিলিকনি নপৰে, যি ঘৰৰ চোতাল তিৰোতাৰ ভৰিৰ স্পৰ্শত পুষ্পময়ী নহয়, যি ঘৰৰ ভিতৰত তিৰোতাৰ কোমল মাতৰ শব্দ নুশুনি, যি ঘৰত তিৰোতা ঘৰৰ গৰাকী নহয়, সেই উৰুঙা ঘৰ শ্মশানশালীৰ নিচিনা।”

(ঘৰুৱা জীৱনত ঘৈণীৰ কৰ্তব্য, উষা, পৃ.১৯৮)

সৰল বাক্য :

‘উষা’ত সৰল বাক্যৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়।

“পাদুৰী চাহাব মফস্বললৈ গৈছে।” (বশীকৰণ আৰু সন্মোহন, উষা, পৃ.১৩)

“মই নো ক’ত আছো ?” (চন্দ্ৰলোকলৈ গমন, উষা, পৃ.১২৩)

জটিল বাক্য :

‘উষা’ত জটিল বাক্যৰো প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হয়।

“মুঠতে কবলৈ হলে, অসমীয়া সাহিত্যত এই লিখকৰ ঠাই নিচেই তলৰ খাপত হে হব।”

(অসমীয়া সাহিত্য, উষা, পৃ.৮)

“চাহাবে আকৌ সিহঁতক অপৰ আদেশ দিয়াত হে সিহঁতৰ হাতবিলাক মুকলি হ’ল।

(বশীকৰণ আৰু সন্মোহন, উষা, পৃ.১২)

যৌগিক বাক্য :

‘উষা’ত যৌগিক বাক্যৰ প্ৰয়োগ অধিক।

“আমি তেতিয়াই এইবোৰ কথা ভাল বুলি কৈছিলো, আৰু এতিয়াও কওঁ।”

(অসমীয়া বোৱাৰী, উষা, পৃ.৫)

“গৰুৰ ঠাইত ঘোঁৰা লগাবলৈ আমাৰ দেশ উপযোগী বুলিব নোৱাৰি, আৰু এনে পৰিবৰ্তনৰ আবশ্যকো নেদেখো।”(খেতি, উষা, পৃ.২২)

অসমাপিকা ক্ৰিয়াযুক্ত বাক্য :

‘উষা’ত ভাৱক পূৰ্ণতা প্ৰদান কৰোতে কেতিয়াবা বাক্যসজ্জা অসম্পূৰ্ণ হৈ ৰৈ যোৱাও পৰিলক্ষিত হৈছে। উদাহৰণ—

“নাইবা বিখ্যাত বিলাতী সদাগৰ হিলেণ্ডৰ কোম্পানীৰ বা চাহাব মিষ্টৰ ব্ৰহ্মনৰ বিজুলীচাকি থকা আৰু বিজুলী পাঞ্জা ঘূৰি থকা বজাৰ কাৰেঙৰ নিচিনা বৰঘৰ অৰণ্য ? নাইবা, বৰ সেনাপতি ফুকন, বৰলাটৰৰ প্ৰায় সমনীয়া লৰ্ড কিচেনৰৰ ঘৰ অৰণ্য ?”

(কৃপাবৰ বৰুৱাৰ প্ৰত্যগমন, উষা, পৃ.২৪৮)

সমাসযুক্ত পদৰ বাক্য :

‘উষা’ত একেটা বাক্যতে একাধিক সমাসবদ্ধ পদৰ সুন্দৰ প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হয়। উদাহৰণ—

“লেখত কম হোৱা দলৰ সমুখা-সমুখি হৈ ফেৰপাতি বহি গুজৰি-গুমৰি ফোচ-ফোচাই বলকি কাল কটায়।” (কৃপাবৰ বৰুৱাৰ প্ৰত্যগমন, পাৰ্লেমেণ্ট, উষা, পৃ.৩৪২)

উদ্ধৃতি সম্বলিত বাক্য :

‘উষা’ আলোচনীৰ ৰচনাত যথেষ্ট সংখ্যক উদ্ধৃতি সম্বলিত বাক্যৰ প্ৰয়োগ হোৱা পৰিলক্ষিত হয়।

“কালৰো কাল বিপৰীত কাল, হৰিণাই চেলেকে বাঘৰ গাল।”

(মনুষ্যৰ অধঃপতন, উষা, পৃ.৪২১)

“যি লাই বাঢ়িব তাৰ দুপাততেই চিন”

(অভিভাবকৰ দায়িত্ব, উষা, পৃ.৯৯৭)

সন্ধিযুক্ত শব্দৰ প্ৰয়োগ হোৱা বাক্য :

‘উষা’ত সন্ধিযুক্ত শব্দৰ প্ৰয়োগত বাক্য গঠন হোৱা দেখা যায়।

“লাজত কাজ হেৰাব, ঘুমটিত ভোজ হেৰায়, হেলাত কৰ্ম নাশ, ইয়াকে জানি শিক্ষিত চকু-গজা লোকসকলে অশিক্ষিত জ্ঞানান্ধ বিলাকক চকু দিবলৈ চেষ্টা কৰা উচিত।”

(চাৰি যুগ, উষা, পৃ.৪৭)

ইংৰাজী, হিন্দী আদি শব্দৰ সংযোগত সৃষ্টি বাক্য :

‘উষা’ত একোটা বাক্যত একেলগে কেইবাটাও ভাষাৰ শব্দৰ সমাৱেশ ঘটা দেখা যায়।

“মই দস্তৰমতে চাদি কৰিবে, তোমাক ৰূপীয়া পইচা দিবে, বহুত দিবে, ডাঙ্গৰ মানুহ কৰি দিবে, কোনো ভয় নাহি আছে।” (বাগিৰাম, উষা, পৃ.১৪)

“চাহ বাগিছাত কুলিৰ পৰা ‘এগ্ৰিমেন্ট’ লওঁতেও তাৰ আঙ্গুলি কটপা লাগে।”

(আঙ্গুলি কটপা, উষা, পৃ.১৯)

আলংকাৰিক বাক্য :

‘উষা’ত আলংকাৰিক শব্দৰ প্ৰয়োগ হৈ বাক্য গঠন হোৱা দেখা যায়।

“কিন্তু, সৰু সৰু চকুকেইটাৰ ওচৰ পাওঁতেই তাইৰ ভোমোৰাকলীয়া হৰিণচকুজুৰি লাজতে নে আনন্দতে চিকমিকাই উঠিল।” (অসময়ৰ অভিমান, উষা, পৃ.৯৭৭)

“আনন্দময়ী শাৰদাৰ আগমণত গোটেই নগৰখনতে এটি চঞ্চলতাৰ পৰশে যেন উখল-মাখল লগাই দিছে।” (প্ৰতিমা বিসৰ্জন, উষা, পৃ.১০৬৭)

‘উষা’ আলোচনীখনত বাক্যতত্ত্বৰ বিশ্লেষণত কেইটামান দিশ স্পষ্টৰূপত প্ৰতিফলিত হৈছে।

সেয়া হ’ল—

আলোচনীখনত একাধিক ক্ৰিয়াযুক্ত বাক্য, ক্ৰিয়াবিহীন বাক্যৰে প্ৰয়োগ দেখা যায়। এয়া দীঘল বাক্যক চুটি কৰাৰ প্ৰবণতাৰ বাবেই হৈছে। এনে পৰিৱৰ্তন আকাঙ্ক্ষা পূৰণৰ বাবে হয়।

যুৰীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগৰে বাক্য গঠন হৈছে। ইয়াৰ ফলত কেতিয়াবা সংযোজন বা বিয়োজন, সম্পূৰ্ণতা ভাব, ডাঠি কোৱা ভাব আৰু কেতিয়াবা অনিশ্চয়তা বুজাইছে।

কেতিয়াবা একেটা বাক্যতে এটা শব্দৰ পুনৰাবৃত্তি ঘটিছে। ইয়ে বাক্যত জোৰ বুজাইছে।

একাধিক বিশেষ্য আৰু বিশেষণযুক্ত শব্দৰ প্ৰয়োগ হৈছে।

অসমাপিকা ক্ৰিয়াৰ প্ৰয়োগ হৈছে। ইয়ে বাক্যৰ ভাব সম্পূৰ্ণকৈ প্ৰকাশ কৰিব পৰা নাই।

সন্ধি, সমাসযুক্ত, ইংৰাজী আৰু হিন্দী মিশ্ৰিত, আলংকাৰিক, উদ্ধৃতি সম্বলিত আদি বাক্যৰ প্ৰয়োগ হৈছে।

ইয়ে 'উষা' আলোচনীখনক বাক্যতত্ত্বৰ ক্ষেত্ৰত সুকীয়া মৰ্যাদা প্ৰদান কৰিছে।

৩.৭ ছন্দ :

কাব্য আৰু গদ্যৰ ভাষা একে নহয়। কবিতাৰ ভাষা গদ্যৰ ভাষাতকৈ সুকীয়া। কবিতাৰ ভাষাক গদ্যৰ ভাষাতকৈ পৃথক কৰি তুলিছে ছন্দই। ছন্দৰ মূল কথা হ'ল সংযম। ছন্দৰ লগত জড়িত হৈ থাকে শ্ৰুতিমধুৰ ধ্বনি ব্যঞ্জনা। ছন্দই কবিতাক শ্ৰুতিমধুৰ কৰি তোলে।

আধুনিক কবিতাত সাধাৰণতে ধ্ৰুপদী সাহিত্যৰ ছন্দ বিচাৰি পোৱা নাযায়। তথাপি কিছুমান আধুনিক কবিতাত অন্ত্যক্ষৰ মিল, জুখি মাখি শব্দৰ ব্যৱহাৰ আদি বৈশিষ্ট্য ফুটি উঠা দেখা যায়।

'ছন্দ' কেৱল কবিতাৰ ক্ষেত্ৰতহে প্ৰয়োজ্য এনে নহয়। ছন্দৰ প্ৰয়োগ গদ্য ৰচনা, নাটক, গল্প আদি সকলোতে হ'ব পাৰে। এক পৰিমিত তালে মানব জীৱনক দোলা দি আছে। শ্বাস-প্ৰশ্বাসৰপৰা আৰম্ভ কৰি প্ৰাকৃতিক জগতৰ নিয়মিত ছন্দস্পন্দ স্বাভাৱিকভাৱে প্ৰবাহিত হৈ আছে। কিন্তু কবিতাৰ লগত ছন্দৰ সম্পৰ্ক আত্মিক। এই ক্ষেত্ৰত নৱকান্ত বৰুৱাৰ এইবাৰ কথা প্ৰণিধানযোগ্য—

“ছন্দ হ'ল কবিৰ মাতৃভাষা। কবি হবৰ বাবে ছন্দশাস্ত্ৰ অধ্যয়নৰ প্ৰয়োজন নাই। চিত্তৰ ছন্দনুভূতিয়ে কবিৰ কাপ সদায় ছন্দকুশল কৰি ৰাখে।”^{৪৭}

পুৰণি অসমীয়া ছন্দবিলাক আছিল পয়াৰ, দুলাডী, ছবি, একাবলী আদি। বৰ্তমান সেই একেবোৰ সাজতে কবিতা ৰচিত হ'লেও সেইবোৰ ছন্দৰ নামৰ আধুনিকীকৰণ কৰি লোৱা হৈছে। সেয়ে একাবলী, পয়াৰ, ছবি, লেচাৰী আদিৰ ঠাইত বৰ্তমান একপদী, দ্বিপদী, ত্ৰিপদী, চৌপদী প্ৰভৃতি নামবোৰ প্ৰচলিত হয়।^{৪৮} ইয়াৰ উপৰিও আধুনিক অসমীয়া কবিতাত অমিত্ৰাক্ষৰ ছন্দ, মুক্তক ছন্দ, গদ্য ছন্দৰ প্ৰয়োগ

দেখা যায়।

‘উষা’ আলোচনীৰ প্ৰায়বোৰ কবিতাত অন্ত্যমিল ছন্দ বিচাৰি পোৱা যায়। প্ৰায়বোৰ কবিতা নিৰ্দিষ্ট সুৰত পাঠ কৰিলে এক ছন্দৰ স্পন্দন অনুভূত হয়। এই ছন্দ স্পন্দনেই হৈছে ‘উষা’ৰ কবিতাৰ প্ৰাণ। ‘উষা’ আলোচনীৰ কবিতাত বিচাৰি পোৱা ছন্দসমূহ হ’ল—

দ্বিপদী ছন্দ :

এই ছন্দত এটা চৰণত ৮.৬ মাত্ৰাৰ দুটা পদ থাকে। দ্বিপদী ছন্দত এটা পংক্তিতেই এটা চৰণ সম্পূৰ্ণ হয়। ‘উষা’ আলোচনীৰ ৰচনাত দ্বিপদী ছন্দৰ ব্যাপক প্ৰয়োগ দেখা যায়—

তুমিয়ে পদুম মোৰ,
আমাৰ বিলৰ
তুমিয়ে সূৰুজ মোৰ
ভাগ্য আকাশৰ।
(মাতৃৰ ভক্তি, উষা, পৃ.২৯৯)

যদি তুমি হোলা হলে
পদুম এপাহ
মই যদি ৰিব ৰিব
মলয়া বতাহ।
(যদি, উষা, পৃ.৭৯৭)

ত্ৰিপদী ছন্দ :

যেতিয়া কোনো এটা কবিতাৰ দুটা পংক্তিৰ এটা চৰণত
তিনিটা পদৰ সমাবেশ হয় তেতিয়া তাক ত্ৰিপদী বোলা হয়।
পুৰণি অসমীয়াৰ কবিতাৰ ছবি ছন্দ এই ছন্দৰ ভিতৰত পৰে।

‘উষা’ত ত্ৰিপদী ছন্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়—

নাৰী কাননৰ পাৰিজাত ফুল
ৰুক্মিণী ফুলিল যত
(জন্মভূমি, উষা, পৃ.২২৫)

‘উষা’ আলোচনীখনত কবিতাৰ ব্যাপক ৰূপ প্ৰতিফলিত নহয়। কিন্তু তাৰ মাজতো লেখকসকলে বিভিন্ন ছন্দৰ প্ৰয়োগ কৰিছে। ইয়ে কবিতাসমূহক শ্ৰুতিমধুৰ কৰি তুলিছে।

৩.৮ অলংকাৰ :

প্ৰায়বোৰ সাহিত্যতে অলংকাৰৰ প্ৰয়োগ বিচাৰি পোৱা যায়। সাহিত্যিকসকলে জ্ঞাত ভাৱেই হওক বা অজ্ঞাতভাৱেই হওক তেওঁলোকৰ ৰচনাত অলংকাৰ প্ৰয়োগ কৰে। অলংকাৰৰ প্ৰয়োজন প্ৰধানভাৱে তিনিটা বাক্যক প্ৰভাৱশালী কৰা, বৰ্ণনীয় বিষয়ৰ স্পষ্টীকৰণ, বৰ্ণনীয়তা সম্পাদন। ‘উষা’ আলোচনীত লেখকসকলে তেওঁলোকৰ ৰচনাৰাজিত বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ সাহিত্যিক অলংকাৰ প্ৰয়োগ কৰা পৰিলক্ষিত হয়।

অলংকাৰ বুলি ক’লে আমি শব্দালংকাৰ আৰু অৰ্থালংকাৰ এই দুয়োবিধ অলংকাৰৰ কথাকেই উল্লেখ কৰিব লাগিব। শব্দালংকাৰ আৰু অৰ্থালংকাৰক আকৌ বিভিন্ন ভাগত ভগাব পাৰি। ‘উষা’ আলোচনীৰ ৰচনাৰাজিত শব্দালংকাৰ আৰু অৰ্থালংকাৰ উভয়ৰে প্ৰয়োগ স্পষ্ট।

৩.৮.১ শব্দালংকাৰ :

যি অলংকাৰে তাৰ সাৰ্থকতাৰ কাৰণে সম্পূৰ্ণকৈ শব্দৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰে তাক শব্দালংকাৰ বোলে।^{৪৯} শব্দালংকাৰক অনুপ্ৰাস, যমক, পুনৰুক্তবদাভাস, শ্লেষ, বক্ৰেগতি এইকেইটা ভাগত ভগাব পাৰি।

অনুপ্ৰাস অলংকাৰ :

শুনিবলৈ শুৱলা হোৱাকৈ সদৃশ্যৰ ব্যঞ্জনবৰ্ণৰ ওচৰা-ওচৰিভাৱে বিন্যাস কাৰকে অনুপ্ৰাস অলংকাৰ বুলি কোৱা হয়।

অনুপ্ৰাসক আকৌ অন্ত্যানুপ্ৰাস, ছেকানুপ্ৰাস, বৃত্তানুপ্ৰাস, শ্ৰুত্যানুপ্ৰাস আৰু লাটানুপ্ৰাসত ভাগ কৰিব পাৰি। ‘উষা’ আলোচনীত অনুপ্ৰাস অলংকাৰৰ প্ৰয়োগ হোৱা দেখা যায়।

“বনত ফুলিল ফুল, অলিকুল বিয়াকুল,

ফুল ফুলা বুলি বাৰু কোন বাৰ্তা দিব ?”

(প্ৰেম, উষা, পৃ.৭৩১)

অন্ত্যানুপ্ৰাস :

কবিতাৰ বিভিন্ন চৰণৰ শেষৰ ব্যঞ্জন বৰ্ণৰ মিল থকা অনুপ্ৰাসক অন্ত্যানুপ্ৰাস অলংকাৰ বোলে।

‘উষা’ আলোচনীত গীত আৰু কবিতাৰ মাজত অন্ত্যানুপ্ৰাস অলংকাৰৰ সমাহাৰ ঘটছে।

“বঙ্গালি সুৰুজদেৱে বাঙ্গলী পোহৰে

পৃথিবীক পোহৰায় কেনে।

মধুৰ কিৰণ পাই গছ লতা বনে

দেখুৱায় নিজ ৰূপ ধনে।” (মৰম চানেকী, উষা, পৃ.৫৮৭)

“আবেগ ভাবত, হিয়াৰ মাজত

বাজিছে সঘনে আনন্দ বীণ

আপোন পাহৰা তাল মান ধৰি

ৰাগিণী বাজিছে-ভাবে নবীন।”

(নতুন গান, উষা, পৃ.৮৭৪)

ছেকানুপ্ৰাস :

দুটা বা ততোধিক ব্যঞ্জনবৰ্ণ একেটা ক্ৰমতে সংযুক্তভাৱেই হওক বা বিযুক্ত ভাৱেই হওক-
দুবাৰ ধ্বনিত হ’লে অৰ্থাৎ এবাৰ পুনৰাবৃত্তি হ’লে ছেকানুপ্ৰাস অলংকাৰ হয়।

‘উষা’ আলোচনীত এইবিধ অলংকাৰৰ গীত আৰু কবিতাত প্ৰয়োগ ব্যাপক।

“মউ পিওঁ পিওঁ কৰে প্ৰাণ ভৰি।

চোৱা সুখা ভাবে জৰি জৰি।।”

(নতুন গীত, উষা, পৃ.২৩৩)

“ইজুপি সিজুপি

ফুৰ জুমি জুমি

ফুৰিলি জাৰণি খনি;
 তথাপি দেখোন আমন জিমন
 নপৰে একোতে মন।”
 (সখিয়তী, উষা, পৃ.৬৫৫)

বৃত্তানুপ্ৰাস :

যেতিয়া এক বা একাধিক বৰ্ণ দুবাৰ বা ততোধিকবাৰ আবৃত্ত হয় তেতিয়া সেই অনুপ্ৰাসক বৃত্তানুপ্ৰাস বুলি কোৱা হয়। ‘উষা’ আলোচনীৰ ৰচনাত কবিতা, গীত আৰু গদ্যত বৃত্তানুপ্ৰাস অলংকাৰৰ প্ৰয়োভৰ পৰিলক্ষিত হয়।

“চোৱা ফুলে ফুলে ফুলে, বালি সমিৰণ
 ধৰিছে নতুন তান,
 ডালে ডালে পৰি, চৰায়ে মধুৰ
 গাইছে নতুন গান।”
 (নতুন বছৰ, উষা, পৃ.৪৮৮)

“জয় জয় জয় দেৱ শঙ্কৰ পুৰুষ হে
 ধৰ্মৰ আকৰ পুৰুষ ঈশ্বৰ
 প্ৰণামো চৰণেহে।”
 (গীত, উষা, পৃ.৩৯০)

“নিশ্চয় নিশ্চয় এশবাৰ নিশ্চয়।”
 (লম্বোদৰ ডেকা, উষা, পৃ.৪৫৯)

৩.৮.২ অৰ্থালংকাৰ :

কাব্যৰ যি অলংকাৰ সম্পূৰ্ণভাৱে বাক্যৰ অন্তৰ্নিহিত অৰ্থৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰে তাক অৰ্থালংকাৰ বোলে।^{১০} অৰ্থালংকাৰক পাঁচটা ভাগত ভগাব পাৰি--(ক) সাদৃশ্যমূলক, (খ) বৈসাদৃশ্যমূলক, (গ) শৃংখলামূলক, (ঘ) ন্যায়মূলক, (ঙ) গূঢ়াৰ্থমূলক।

‘উষা’ আলোচনীৰ ৰচনাৰাজিত অৰ্থালংকাৰৰ সুপ্ৰয়োগ ঘটিছে। বিশেষকৈ সাদৃশ্যমূলক

অলংকাৰৰ বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ অলংকাৰৰ ব্যাপক ৰূপত প্ৰয়োগ হোৱা দেখা যায়— (ক) সাদৃশ্যমূলক অলংকাৰৰ আকৌ বিভিন্ন বিভাগ আছে— উপমা, ৰূপক, উল্লেখ, স্মৰণ, সন্দেহ, নিশ্চয়, ভ্ৰান্তিমান, অপহুতি, উৎপ্ৰেক্ষা, প্ৰতিবস্তুপমা, দৃষ্টান্ত, নিৰ্দেশনা, অতিশয়োক্তি, সমাসোক্তি, তুল্যযোগিতা, দীপক, সহোক্তি, বিনোক্তি, অৰ্থশ্লেষ, সামান্য, সম আৰু মিলিত।

(খ) বৈসাদৃশ্যমূলক অলংকাৰ :

ব্যতিৰেক, বিৰোধাভাস, বিভাবনা, বিশেষোক্তি, অসঙ্গতি, বিষম, বিচিত্ৰ, ব্যাঘাত, বিশেষ, প্ৰতীক, অনুকূল।

(গ) শৃঙ্খলামূলক অলংকাৰ :

কাৰণমালা, একাৰলী, যথাসংখ্যা, সাৰ, অন্যোহন্য, মালাদীপক, পৰ্যায়।

(ঘ) ন্যায়মূলক অলংকাৰ :

অৰ্থান্তৰ ন্যাস, কাব্যলিঙ্গ, অপ্ৰস্তুত প্ৰশংসা, আক্ষেপ, প্ৰতীপ অৰ্থাপত্তি, পৰিবৃত্তি, সমুচ্চয়, সমাধি, পৰিসংখ্যা।

(ঙ) গঢ়াৰ্থমূলক অলংকাৰ :

ব্যজস্তুতি, স্বভাবোক্তি, পৰ্যায়োক্তি, ব্যাজোক্তি, ভাবিক, সুক্ষ্ম, উদাত্ত আৰু ৰজবৎ আদি।

‘উষা’ আলোচনীখনত অৰ্থালংকাৰৰ ব্যাপক প্ৰয়োগ হৈছে।

উপমা অলংকাৰ :

স্পষ্ট আৰু বৈচিত্ৰ্যজনক সাদৃশ্যকে উপমা অলংকাৰ কোৱা হয়। যেনে—

“আছে বহু বুধজন এই সংসাৰত,

জ্ঞানী মানী মহাশ্ৰুতিস্বৰ

হিমালয় শৃঙ্গ যেন মূৰ তুলি তুলি,

যিজনৰ তুলনা অপাৰ।”

(ডেকাদেও, উষা, পৃ.৭৯৭)

ইয়াত জ্ঞানী ব্যক্তিক হিমালয়ৰ শৃঙ্গৰ লগত তুলনা কৰা হৈছে।

মালোপমা :

একেডাল সূতাতে বহুত ফুলেৰে মালা গোঁথাৰ দৰে এটা উপমেয়ৰ লগত কেইবাটাও উপমানৰ সম্বন্ধ মালোপমাত পৰিলক্ষিত হয়। যেনে—

“যি ঘৰত তিৰোতাৰ মধুৰ পবিত্ৰ হাঁহিৰ জিলিকনি নপৰে, যি ঘৰৰ চোতাল তিৰোতাৰ ভৰিৰ স্পৰ্শত পুষ্পময়ী নহয়, যি ঘৰৰ ভিতৰত তিৰোতাৰ কোমল মাতৰ শব্দ নুশুনি, যি ঘৰত তিৰোতা ঘৰৰ গৰাকী নহয়, সেই ঘৰ শ্মশানশালীৰ নিচিনা”

(ঘৰুৱা জীৱনত কৰ্তব্য, উষা, পৃ.১৯৮)

ইয়াত যিখন ঘৰত তিৰোতাৰ হাঁহি, ভৰিৰ স্পৰ্শ, কোমল মাত নুশুনে সেইখন শ্মশানশালীৰ নিচিনা ঘৰ বুলি কৈছে। ইয়াত এটা উপমেয় ঘৰৰ লগত বিভিন্ন উপমানৰ সংযোগ কৰা হৈছে।

স্মৰণ :

এটা বস্তুৰ অনুভবৰপৰা অন্য এটা বস্তুৰ কথা মনত পৰে তেনেহলে তাক স্মৰণালংকাৰ বোলে। সাদৃশ্য জনিত স্মৃতিৰ বৰ্ণনাই স্মৰণোপমা। যেনে—

“তিনটা গৰাহ মাৰে আহি মান বাহু,
শুনিলে কাহিনী যাৰ বিদৰে হৃদয়”

(ৰাজভক্তি অসমৰ, উষা, পৃ. ৬৩৪)

ইয়াত বাহুৰপী মানৰ কথা কোৱাৰ লগে লগে তেওঁলোকৰ অত্যাচাৰৰ কাহিনী মনলৈ আহিছে।

উৎপেক্ষা :

উপমেয় উপমানৰ যি একৰূপতাৰ কল্পনা তাকে উৎপেক্ষা অলংকাৰ বোলে। উৎপেক্ষা অলংকাৰত যেন, যেনিবা, জানিবা, কিজানি ইত্যাদি ব্যৱহাৰ হয়। যেনে—

“কুলিলে পঞ্চমে গোৱা ‘কুউ’ ‘কুউ’ সুৰে
মলয়া বতাহে সতে, বিৰহীৰ মন মাতে,

বিয়োগৰ হিয়া ভগা শমুনীয়া পৰে;

অসুখীয়া প্ৰাণ যেন শাঁত হৈ তৰে।”

ইয়াত কুলিৰ কুউ কুউ সুৰে বিৰহীৰ অসুখীয়া প্ৰাণ শাঁত পৰাৰ কথা উপস্থাপিত হৈছে।

ইয়াত জ্ঞানী ব্যক্তিক হিমালয়ৰ শৃঙ্গৰ লগত তুলনা কৰা হৈছে।

বিৰোধ :

যত তাৰ বিৰুদ্ধ স্বভাৱ পিছত উপস্থাপিত হয় তাকে বিৰোধ অলংকাৰ বোলে। যেনে—

“জালকে বুলিলে জকাই

আন্ধাৰে মুধাৰে চিনিব নোৱাৰি

পৈয়কক বুলিলে ককাই।”

(ভুল, উষা, পৃ.১৬১)

ইয়াত জালক আন্ধাৰতে জকাই আৰু পৈয়কক আন্ধাৰত ককাই বুলিলে। এয়াই বিৰোধ অলংকাৰ।

অৰ্থান্তৰন্যাস :

এটাৰ সমৰ্থনত আন এটা অৰ্থৰ ন্যাস বা উপস্থাপনৰ অৰ্থান্তৰন্যাস অলংকাৰ বোলে। যেনে—

“প্ৰিয়াৰ মুখৰ এধানি পোহৰে

শতৰুৱে মোৰ নোৱাৰে পাব

সুৰুয মুখৰ বাঙলি পোহৰ

মৰা শলিতাই কিদৰে খাব ?”

ইয়াত প্ৰিয়াৰ মুখৰ পোহৰ অইনে নোপোৱা কাৰ্যৰ লগত সূৰ্য্যৰ বাঙলি পোহৰ মৰা শলিতাই কেনেকৈ খাব, সেই কথা উপস্থাপিত হৈছে।

উল্লেখ :

এটা বস্তুক বিভিন্ন দৃষ্টিকোণৰপৰা বিভিন্নজনে কল্পনা কৰাকে উল্লেখ অলংকাৰ বোলে। যেনে—

- “যদিওৱা চন্দ্ৰকান্ত ৰজা অসমৰ,
চন্দ্ৰ সদৃশ মাত্ৰ আপোন কক্ষত
আলোকিত সহশ্ৰাংশু মন্ত্ৰৰ তেজত।
শাসনৰ জটিলতা, দায়িত্ব কাঠৰ,
প্ৰজাৰ মনৰ গতি, মতি বিষয়াৰ,
একোৰে সম্যক বোধ নাছিল ৰজাৰ।”

ইয়াত চন্দ্ৰকান্ত সিংহক ৰজা হিচাপে বিভিন্ন দৃষ্টিকোণৰপৰা কল্পনা কৰিছে। তেওঁ নামতহে ৰজা আছিল, কিন্তু তেওঁ প্ৰজা, মন্ত্ৰীৰ মনৰ গতিৰ কোনো সম্যক বোধ নাছিল।

‘উষা’ত ছন্দ অলংকাৰ বিশ্লেষণত কেইটামান দিশ স্পষ্টৰূপত পৰিলক্ষিত হয়।

আলোচনীখনত কবিতাৰ ব্যাপক ৰূপ প্ৰতিফলিত নহয়। কিন্তু তাৰ মাজতে লেখকসকলে বিভিন্ন ছন্দ আৰু অলংকাৰৰ প্ৰয়োগ কৰিছে।

ছন্দৰ ক্ষেত্ৰত দ্বিপদী আৰু ত্ৰিপদী ছন্দৰ প্ৰয়োগ হৈছে। ইয়ে কবিতাসমূহক শ্ৰুতিমধুৰ কৰি তুলিছে।

অলংকাৰৰ ক্ষেত্ৰত শব্দালংকাৰৰ অনুপ্ৰাসৰ বিভিন্ন ভাগৰ অন্ত্যনুপ্ৰাস, ছেকানুপ্ৰাস, বৃত্তানুপ্ৰাসৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে।

অৰ্থালংকাৰ ভিতৰত উপমা, স্মৰণ, উৎপ্ৰেক্ষা, বিৰোধ, অৰ্থান্তৰন্যাস, উল্লেখ অলংকাৰৰ প্ৰয়োগ হৈছে। কবিৰ প্ৰতিভাই অলংকাৰক সাৰ্থক ৰূপ দিছে। কাৰণ অলংকাৰেই হৈছে-কাব্যৰ প্ৰসাধন সামগ্ৰী।

এই ছন্দ অলংকাৰৰ প্ৰয়োগে ‘উষা’ৰ কবিতাসমূহক শ্ৰুতিমধুৰ লগতে সৌন্দৰ্যশালী কৰি তুলিছে।

মুঠতে ‘উষা’ আলোচনীখনত লেখকসকলৰ ৰচনাৰাজিত ধ্বনিতত্ত্ব, ৰূপতত্ত্ব, শব্দতত্ত্ব, বাক্যতত্ত্ব আৰু ছন্দ-অলংকাৰ প্ৰয়োগৰ ক্ষেত্ৰত এক সুকীয়া ৰূপ প্ৰতিফলিত হোৱা দেখা যায়।

প্ৰসংগ টীকা :

১. গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামী : অসমীয়া ব্যাকৰণৰ মৌলিক বিচাৰ, ১৯৮৭, পৃ.৪৫
২. গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামী : ধ্বনিসিদ্ধান্তৰ ভূমিকা, ১৯৮৫, পৃ.১১৮-১১৯
৩. উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ.১১৯
৪. গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামী : অসমীয়া বৰ্ণ প্ৰকাশ, ১৯৯০, পৃ.১

৫. অৰ্পণা কোঁৱৰ : *ভাষাবিজ্ঞান উপক্রমণিকা*, ২০১৫, পৃ.২৮৭-২৮৮
৬. উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ.২৯৭
৭. উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ.২৯৮
৮. উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ.২৯৮
৯. উপেন্দ্ৰ নাথ গোস্বামী : *ভাষাবিজ্ঞান*, ২০১৬, পৃ.১৪১
১০. অৰ্পণা কোঁৱৰ : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ২৯৭
১১. উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ.২৯৮
১২. বসন্ত কুমাৰ ভট্টাচাৰ্য্য : *ভাষা বিজ্ঞান প্ৰবেশ*, ২০১৫, পৃ.১২২
১৩. উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ.১২৩
১৪. উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ.১২৩
১৫. অৰ্পণা কোঁৱৰ : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ২৯৬
১৬. বসন্ত কুমাৰ ভট্টাচাৰ্য্য : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ.১২৭
১৭. অৰ্পণা কোঁৱৰ : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ২৯১
১৮. উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ.২৮৯ ২৯০
১৯. উপেন্দ্ৰ নাথ গোস্বামী : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ.১৪১
২০. গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামী : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ.৬৫
২১. গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামী : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ.৮০
২২. বমেশ পাঠক : *ভাষাবিজ্ঞানৰ ভূমিকা*, ১৯৯১, পৃ.৮০
২৩. Leonard Bloomfield : *Language*, 1980, p.161
২৪. Eugene A Nida : *Morphology*, Ann Arbor, 1965, p.6
২৫. উপেন্দ্ৰ নাথ গোস্বামী : *অসমীয়া ভাষাৰ ৰূপকথা*, ১৯ , পৃ. ৫
২৬. গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামী : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ.৮২
২৭. গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামী : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ.৮৫-৮৮
২৮. গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামী : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ.২০
২৯. গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামী : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ.১৬০
৩০. উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ.১৬১
৩১. গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামী : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ.৯৫
৩২. গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামী : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ.৮৮
৩৩. উপেন্দ্ৰ নাথ গোস্বামী : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ.১২
৩৪. ভগৱান মৰল : *অসমীয়া ব্যাকৰণ জ্যোতি*, ১৯৭৪, পৃ.১৩৬
৩৫. গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামী : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ.৮৫
৩৬. উপেন্দ্ৰ নাথ গোস্বামী : *অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণ*, ১৯৮৯, পৃ. ২৪-২৫

৩৭. গোলোকচন্দ্র গোস্বামী : পূর্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ.১২০
৩৮. Bookes Ian (Editor in Chief) : *The Chambers Dictionary*, p.1773
৩৯. কালিৰাম মেধি : *অসমীয়া ব্যাকৰণ আৰু ভাষাতত্ত্ব*, ১৯৭৮, পৃ.১০৬
৪০. Banikanta Kakati : *Assamese Its Formation and Development*, 1972, p.22
৪১. সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা : *অসমীয়া-সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত*, ১৯৮৬, পৃ. ২৮-৩০
৪২. বমেশ পাঠক : *অসমীয়া ভাষাৰ ইতিহাস*, ২০১৫, পৃ.৯৮-৯৯
৪৩. উপেন্দ্ৰ নাথ গোস্বামী : পূর্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ.১৪০
৪৪. অৰ্পণা কোঁৱৰ : পূর্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ১৭৯
৪৫. লক্ষী হাজৰিকা : *ভাষাবিজ্ঞান আৰু অসমীয়া ভাষাবিজ্ঞান পৰিচিত*, ২০০৬, পৃ. ৪০
৪৬. উপেন্দ্ৰ নাথ গোস্বামী : পূর্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ.১৪৮
৪৭. নৰকান্ত বৰুৱা : *অসমীয়া ছন্দ শিল্পৰ ভূমিকা*, ২০০১, পৃ.১৪০-১৪১
৪৮. যতীন বৰা : *ছন্দধ্বনি আৰু অলংকাৰ*, ১৯৯৯, পৃ.১৪২
৪৯. তীৰ্থনাথ শৰ্মা : *সাহিত্য বিদ্যা পৰিক্ৰমা*, ১৯৯৫, পৃ.৬২
৫০. যতীন বৰা : পূর্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ.১৯

চতুৰ্থ অধ্যায়

৪.০ বাঁহী আলোচনীৰ ভাষা

বিংশ শতিকাৰ প্ৰথম দশকৰ এখন আগশাৰীৰ আলোচনী আছিল ‘বাঁহী’। এই আলোচনীখন লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাই ১৯০৯ চনত কলিকতাৰ পৰা সম্পাদনা কৰি উলিয়াইছিল। ১৯০৯ চনৰ পৰা ১৯২৯ চনলৈকে বেজবৰুৱাৰ সম্পাদনাত ‘বাঁহী’ আলোচনীখন নিয়মিতভাৱে প্ৰকাশ পাইছিল। ইয়াৰ পিছত অমিয় কুমাৰ দাস আৰু মাধৱ বেজবৰুৱাৰ সম্পাদনাত গুৱাহাটী আৰু কলিকতাৰ পৰা ‘বাঁহী’ ১৯৪৪ চনলৈকে অনিয়মিতভাৱে ওলাই আছিল।

‘বাঁহী’ আলোচনীখনৰ ধ্বনিতত্ত্ব, ৰূপতত্ত্ব, শব্দতত্ত্ব, বাক্যতত্ত্ব, ছন্দ-অলংকাৰ আদি তলত আলোচনা কৰা হয়।

৪.১ ধ্বনিতত্ত্ব :

‘বাঁহী’ আলোচনীৰ ৰচনাৰাজিৰ মাজত প্ৰকাশিত মূল ধ্বনিতাত্ত্বিক বৈশিষ্ট্যসমূহ চিহ্নিত কৰাই হৈছে আমাৰ মুখ্য উদ্দেশ্য। এনে উদ্দেশ্যকে আগত ৰাখি ‘বাঁহী’ৰ মূল ধ্বনিতাত্ত্বিক বৈশিষ্ট্যসমূহ তলত চিহ্নিত কৰা হ’ল।

৪.১.১ স্বৰধ্বনি :

মান্য অসমীয়াত বিশিষ্ট স্বৰধ্বনিৰ সংখ্যা আঠটা। সেই বিশিষ্ট স্বৰধ্বনি আঠটা হ’ল— /ই/, /এ’,/এ/,/আ/,/অ/,/অ’/,/ও/ আৰু /উ/।’ এই আঠটা বিশিষ্ট স্বৰধ্বনিৰ ব্যৱহাৰ ‘বাঁহী’ত দেখা যায়। বিশিষ্ট স্বৰধ্বনিবোৰৰ উপৰিও আলোচনীখনত দ্বিস্বৰ, ত্ৰিস্বৰ, চতুঃস্বৰ আদিৰ সুন্দৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে।

৪.১.২ দ্বিস্বৰ :

দ্বিস্বৰ, ত্ৰিস্বৰ আৰু চতুঃস্বৰ সম্পৰ্কে পূৰ্ববৰ্তী অধ্যায়ত আলোচনা কৰা হৈছে। সেয়ে ইয়াত মাথোন ‘বাঁহী’ত পৰিলক্ষিত দ্বিস্বৰ কেইটামানৰ উদাহৰণ দাঙি ধৰা হৈছে—

/ইএ’/	অগঅণইএ’, অগণিয়ে (প্রথম খণ্ড, পৃ.৫) বআহইএ’, বাঁহীয়ে (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১)
/ইএ/	ঘএণইএক, ঘৈণীয়েক (প্রথম খণ্ড, পৃ.৯৬) আপউটইএক, আপুটিয়েক (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১)
/ইআ/	পইআ, পিয়া (প্রথম খণ্ড, পৃ.৫) মইচইকইআ, মিচিকিয়া (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২)
/ইঅ’/	ৰএডইঅ’ম, বেডিয়ম (প্রথম খণ্ড, পৃ.৭)
/ইঅ/	কইঅ, কিয় (প্রথম খণ্ড, পৃ.১৫)
/ইও/	দইওঁ, দিওঁ (প্রথম খণ্ড, পৃ.১২৯) নইদইওঁ, নিদিওঁ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২৭)
/ইউ/	চআৰইউ, চাৰিউ (প্রথম খণ্ড, পৃ.৩৬)
/এই/	সত্রই, সেই (প্রথম খণ্ড, পৃ.২৮) এই, এই (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৫৪)
/এ’ও/	বওপআদএ’ও, বোপদেও (প্রথম খণ্ড, পৃ.৭৪)
/এ’উ/	কএ’উখঅন, কেউখন (প্রথম খণ্ড, পৃ.৬৩) কএ’উফআলএ’, কেউফালে (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৩৬)
/এআ/	বএআ, বেয়া (প্রথম খণ্ড, পৃ.১৩৮)
/এও/	তএওঁ, তেওঁ (প্রথম খণ্ড, পৃ.৯)
/আই/	নঅকঅৰআই, নকৰাই (প্রথম খণ্ড, পৃ.৪) ছআই, ছাই (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২)
/আএ’/	ভআএ’, ভাবে (প্রথম খণ্ড, পৃ.৪)
/আএ/	চআএম, চায়েম (প্রথম খণ্ড, পৃ.১১) কঅকআএক, ককায়েক (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৮০)
/আঅ’/	ভআঅ’ৰইআ, ভারবীয়া (প্রথম খণ্ড, পৃ.১৯১)

/আঅ/	ৰআসআঅ'গইক, ৰাসায়ণিক (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৭) ডআঅৰ, জাৰৰ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৬৬)
/আও/	নআপআওঁ, নাপাওঁ (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৪) নআযআওঁ, নাযাওঁ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৫৪)
/আউ/	চআউল, চাউল (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২৬৩)
/অএ'/	কঅএ', কয় (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২৮৬)
/অও/	নঅকঅওঁ, নকওঁ (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৫৫) লঅওঁ, লওঁ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৪০)
/অ'ই/	হঅ'ইতএ, হইতে (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৫৪)
/অ'ত/	কআবঅ'উ, কাবৌ (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২৯) সঅৰউবঅ'উ, সৰবৌ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২৭)
/ওএ'/	সঅকঅলওএ, সকলোৱে (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২৯২)
/ওআ/	ওলওআ, ওলোৱা (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২৪৩) খওআ, খোৱা (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৮২)
/ওও/	নওশওওঁ, নোশোওঁ (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৫)
/উই/	কউই, কুই (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৫)
/উআ/	বঅৰউআ, বৰুৱা (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৫)।

৪.১.৩ ত্ৰিস্বৰ :

দ্বিস্বৰৰ দৰে 'বাঁহী' আলোচনীত একেটা অক্ষৰতে তিনিটা স্বৰৰ প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হয়।

উদাহৰণ--

/ইআই/	থঅপইআই, থপিয়াই (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৬)
/উআই/	খউআই, খুৱাই (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৭৫) বহউআই, বহুৱাই (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৪২১)
/আইউ/	বআইউ, বায়ু (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৯৪)

/ইআও/	দইআও, দিয়াও (প্রথম খণ্ড, পৃ.২০৫)
	কএতইআও, কেতিয়াও (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭৬)
/এএই/	খইনইএই, খিনিয়েই (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭৬)
/অইআ/	হঅইআ, হৈয়া (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১০১)
/ইআঅ/	নইআঅ, নিয়ায় (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১১১)
/উআঅ/	দএখউআঅ, দেখুৱায় (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২২৩)
/উআই/	বহউআই, বহুৱাই (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৪২১)
/উউআ/	খউওআ, খুওৱা (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৪৫৯)

৪.১.৪ চতুঃস্বৰ :

‘বাঁহী’ত চাৰিটা স্বৰৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়—

/উউআঅ/	কউউআঅ, কুউৱায় (প্রথম খণ্ড, পৃ.১৬৫)
--------	-------------------------------------

আলোচনীখনত স্বৰধ্বনি প্ৰয়োগৰ ক্ষেত্ৰত আৰু কেইটামান বৈশিষ্ট্য দেখা যায়। আলোচনীখনত প্ৰাপ্ত বিভিন্ন লেখকৰ ৰচনাত এটা স্বৰধ্বনিৰ ঠাইত আন এটা স্বৰধ্বনিৰ প্ৰয়োগ বহুলভাৱে দেখা যায়।

উদাহৰণ—

অ > ও	কন্দল > কন্দোল (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১৪)
অ > এ	নভেল > নেভেল (প্রথম খণ্ড, পৃ.৩)
অ > আ	ডাক্তৰ > ডাক্তাৰ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭)
আ > এ	আহাৰ > এহাৰ (প্রথম খণ্ড, পৃ.১৫৬)
	আধামৰা > এধামৰা (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯)
আ > অ	নালন্দা > নলন্দা (প্রথম খণ্ড, পৃ.১৬৯)
উ > ও	উপচ > ওপচ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২৭)
এ > ঐ	অকলে > অকলৈ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৪৪৩)
এ > আ	নকলে > নকলা (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭)
ও > উ	চাৰিও > চাৰিউ (প্রথম খণ্ড, পৃ.৩৬)

ও > অ ওচৰপ > অচৰপ (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৯)

ও > উ বোপা > বুপা (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২২৩)

তিৰোতা > তিৰতা (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭)।

আনহাতে মান্য অসমীয়া দ্বিস্বৰবোৰ 'বাঁহী' আলোচনীৰ ৰচনাৰাজিত অন্য দ্বিস্বৰত পৰিণত হোৱা দেখিবলৈ পোৱা গৈছে। উদাহৰণ—

ঐ > অই থৈ > থই (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২০)

লৈ > লই (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২০)

৪.১.৫ ব্যঞ্জন ধ্বনি :

অসমীয়া ভাষাত একুৰি তিনিটা ব্যঞ্জন পোৱা যায়।^২ মান্য অসমীয়াত বিশিষ্ট ব্যঞ্জনধ্বনিৰ সংখ্যা ২৩টা, এই তেইশটা ব্যঞ্জনধ্বনি হ'ল—প, ফ, ব, ভ, ত, থ, দ, ধ,, ক, খ, গ, ঘ, চ, জ, স, হ, ম, ন, ঙ, ৰ, ল, ৱ, য়। 'বাঁহী'ত এই ২৩টা ব্যঞ্জনধ্বনিৰ প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হয়।

ক) ইয়াৰ উপৰিও 'বাঁহী'ত এটা ব্যঞ্জনৰ ঠাইত আন এটা ব্যঞ্জনৰ প্ৰয়োগ হোৱা দেখা যায়—

ক > স লোকসান > লোসকান (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৪৩)

খ > ঘ ৰেখা > ৰেঘা (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১৮)

খ > থ কেতখিনি > কেতথিনি (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২১)

খ > য উখোৱা > উযুৱা (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৬৫)

খ > ক দৰখাস্ত > দৰকাচ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২১২)

ছ > স মুছলমান > মুসলমান (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩০৭)

ঞ > য চিঞৰি > চিয়ৰি (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১৩)

ত > প কিতাপ > কিপাপ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১৯২)

থ > খ থুতৰি > খুতৰি (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৪)

দ > জ দিয়াচলি > জিয়াচলি (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৪৯)

ন > ল নিঞ্চলঞ্চ > লিঞ্চলঞ্চ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৬২৮)

ট > চ টিকট > টিকচ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২৩৮)

- প > ব কিতাপ > কিতাব (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১৯২)
 প > ফ পৰীক্ষা > ফৰীক্ষা (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৪৪১)
 ফ > প ফাল > পাল (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১০৭)
 ভ > ঘ উভালি > উঘালি (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২১৩)
 ম > ণ জিম > জিণ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৩৩)
 ম > ল মিনিট > লিমিট (প্রথম খণ্ড, পৃ.২৫১)
 শ > হ আশাশুধীয়া > এহাশুধীয়া (প্রথম খণ্ড, পৃ.৩১১)
 য > হ শেষ > শেহ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৪৪৩)
 য > শ ষোড়শ > শোড়শ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৩)
 স > শ সাক্ষী > শাক্ষী (প্রথম খণ্ড, পৃ.১৯২)
 স > চ স্তর্জিছে > চর্জিছে (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৫)
 ড > ব ঘড়ি > ঘৰি (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭)।

খ) ইয়াৰ উপৰিও 'বাঁহী' আলোচনীৰ বচনাবাজিত বেছিভাগ ক্ষেত্ৰতে একক ব্যঞ্জন 'ঙ' সংযুক্ত ব্যঞ্জন ঙ (ঙ > ঙ) হৈছে—

- আঙুলি > আঙ্গুলি (প্রথম খণ্ড, পৃ.৩)
 বঙা > বঙ্গা (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৮)

গ) সংযুক্ত ব্যঞ্জন সবলীকৰণো পৰিলক্ষিত হৈছে—

- অর্জিছে > চর্জিছে (প্রথম খণ্ড, পৃ.৫)
 ঠাট্টা > ঠেট্টা (প্রথম খণ্ড, পৃ.৬)
 সম্বন্ধ > সমন্ধ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১)
 বুদ্ধি > বুধি (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৩৯)।

ঘ) কেতিয়াবা কিছুমান যুক্তাক্ষৰ ব্যৱহাৰ নকৰি একক হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিছে—

ভঙ্গ > ভচম (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৪১)

কাব্য > কাইব (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৪২)

৪.১.৬ ধ্বনি পৰিৱৰ্তনৰ ধাৰা :

ধ্বনি পৰিৱৰ্তনৰ বহুল আলোচনা পূৰ্বৱৰ্তী অধ্যায়ত কৰা হৈছে। ইয়াত ধ্বনি পৰিৱৰ্তনৰ বিভিন্ন দিশৰ উল্লেখ কৰি 'বাঁহী'ত পৰিলক্ষিত ধ্বনি পৰিৱৰ্তনসমূহ চিহ্নিত কৰা হ'ল—

৪.১.৬.১. উচ্চাৰণমূলক পৰিৱৰ্তন :

ক) সমীভবন :

কিম + তু > কিত্ত (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩৬)

উৎ + নত > উন্নত (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২৬)

খ) স্বৰ সংগতি :

জোল + ঈয়া > জুলীয়া (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৪৬৯)

গ) ঘোষীভবন :

কিতাপ > কিতাব (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১২)

ৰেখা > ৰেঘা (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১০৭)

ঘ) মূধনীভবন :

মৃত্তিকা > মট্টিআ > মাটি (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৭৪)

ঙ) মহাপ্ৰাণীভবন :

পৰীক্ষা > ফৰীক্ষা (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৪৪১)

চ) অল্পপ্ৰাণীভবন :

চক্ষু > চকখু > চকু (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৬৪)

অফিচ > আপীচ (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২০৯)

যথা > যতা (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৩২)

ফাল > পাল (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১০৭)

৪.১.৬.২ লোপমূলক পরিবর্তন :

স্বৰলোপ : স্বৰলোপক স্থান অনুসৰি তিনিটা ভাগত ভগাব পাৰি—আদি স্বৰ লোপ, মধ্য স্বৰ লোপ আৰু অন্ত্যস্বৰ লোপ।

ক) মধ্যস্বৰ লোপ :

যাওক > যক (প্রথম খণ্ড, পৃ.২২)

ট্ৰেইণ > ট্ৰেণ (প্রথম খণ্ড, পৃ.১৯৩)

কেইদিন > কেদিন (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১১)

খ) অন্ত্যস্বৰ লোপ :

সমৰ্পণ > সমৰ্প (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১৮৩)

ব্যঞ্জন লোপ : ব্যঞ্জন লোপকো স্থান অনুসৰি আদি ব্যঞ্জন লোপ, মধ্য ব্যঞ্জন লোপ আৰু অন্ত্য ব্যঞ্জন লোপ—এই তিনিটা ভাগত ভগাব পাৰি।

গ) মধ্য ব্যঞ্জন লোপ :

নিশ্চয় > নিচয় (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১৮)

ঘ) অন্ত্য ব্যঞ্জন লোপ :

পাকৈত > পাকৈ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১৫)

৪.১.৬.৩ আগমমূলক পরিবর্তন :

ক) আদি স্বৰাগম :

স্কুল > ইস্কুল (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২৪২)

খ) মধ্য স্বৰাগম :

পুণ্য > পুইন (প্রথম খণ্ড, পৃ.৩)

নভেল > নেভেল (প্রথম খণ্ড, পৃ.৩)

অসত্য > অসহিত (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২৩৮)

গ) মধ্য ব্যঞ্জনগম :

দুখ > দুষখ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৪৩৫)

ঘ) অন্ত্য ব্যঞ্জনগম :

জিলা > জিল্লা (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২১৮)

ঙ) অপিনিহিতি :

পুণ্য > পুইণ (প্রথম খণ্ড, পৃ.৩)

সভ্য > সহিত (প্রথম খণ্ড, পৃ.২৩৮)

পালো > পাইলু (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৪৩)

চ) নাসিকীভবন :

দন্ত > দাঁত (প্রথম খণ্ড, পৃ.৭০)

ছ) স্বতঃনাসিকীভবন :

কুহেলিকা > কুঁরলি (প্রথম খণ্ড, পৃ.৩৭)

হর্ষ > হাঁহি (প্রথম খণ্ড, পৃ.২৫২)

৪.১.৬.৪ বিপর্যাসমূলক পরিবর্তন :

ক) ধ্বনি বিপর্যয় বা বর্ণ বিপর্যয় :

আদা > এদা (প্রথম খণ্ড, পৃ.১৫৬)

আহাৰ > এহাৰ (প্রথম খণ্ড, পৃ.১৫৬)

আধামৰা > এধামৰা (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯)

বিষমীভবন :

আহাৰ > এহাৰ (প্রথম খণ্ড, পৃ.১৫৬)

আদা > এদা (প্রথম খণ্ড, পৃ.১৫৬)

শেষ > শেহ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯)

৪.১.৭ সন্ধি :

‘বাঁহী’ আলোচনীৰ পাতত সন্ধিৰ ব্যাপক প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হয়। সন্ধি শব্দৰ অৰ্থ যোৰা। সাধাৰণতে সন্ধি বুলি ক’লে দুটা শব্দৰ প্ৰথমটোৰ শেষ ধ্বনি আৰু দ্বিতীয়টোৰ আদি ধ্বনিৰ মিলনকেই বুজোৱা হয় যদিও ভাষাবিজ্ঞানত এই সন্ধিৰ অৰ্থ আৰু প্ৰয়োগ অতি ব্যাপক। কথা কওঁতে ধ্বনি তথা বৰ্ণৰপৰা বৰ্ণলৈ পদৰপৰা পদলৈ আৰু বাক্যৰ পৰা বাক্যলৈ যি সংক্ৰমণ হয় তাকে সন্ধি বোলে।^১

সন্ধিক দুটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি—স্বৰসন্ধি আৰু ব্যঞ্জনসন্ধি। ‘বাঁহী’ আলোচনীত লেখকসকলে তেওঁলোকৰ ৰচনাত যথেষ্ট সংখ্যক সন্ধিযুক্ত শব্দৰ প্ৰয়োগ কৰিছে।

ক) স্বৰসন্ধি :

পৰমেশ্বৰ (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২২) = পৰম + ঈশ্বৰ

ৰমেশ (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৮০) = ৰমা + ঈশ

ইত্যাদি (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৩০৫) = ইতি + আদি

কামেশ্বৰ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৪০৪) = কাম + ঈশ্বৰ

খ) ব্যঞ্জন সন্ধি :

‘বাঁহী’ত ব্যঞ্জন সন্ধিৰ ব্যাপক প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হৈছে। লেখকসকলে যতেই সম্ভৱ তাতেই ব্যঞ্জন সন্ধিৰ প্ৰয়োগ কৰিছে।

দুৰ্দৰ্শা (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৭) = দুঃ + দৰ্শা

উদ্ধাৰ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২১) = উৎ + হাৰ

দুৰ্গতি (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২৫) = দুঃ + গতি

উল্লেখ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১৪৮) = উৎ + লেখ

মুঠতে ‘বাঁহী’ আলোচনীৰ ৰচনাত শব্দ প্ৰয়োগৰ ক্ষেত্ৰত লেখকসকলে সন্ধিৰ ওপৰত গুৰুত্ব প্ৰদান কৰিছে। এই ক্ষেত্ৰত তেওঁলোকৰ ৰচনাত সংস্কৃত ভাষাৰ প্ৰভাৱ পৰিছে বুলি ভাবিব পাৰি।

‘বাঁহী’ত ধ্বনিতত্ত্বৰ বিক্লেষণত কেইটামান দিশ স্পষ্টৰূপত পৰিলক্ষিত হয় সেয়া হ’ল—
ধ্বনিতত্ত্বৰ ক্ষেত্ৰত দ্বিস্বৰ, ত্ৰিস্বৰ আৰু চতুঃস্বৰৰ প্ৰয়োগ হৈছে।

এটা স্বৰধ্বনিৰ ঠাইত আন এটা স্বৰধ্বনিৰ প্ৰয়োগ হৈছে।

অ >এ নভেল >নেভেল (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩)

আ >এ আধামৰা >এধামৰা (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯)

এটা ব্যঞ্জনৰ ঠাইত আন এটা ব্যঞ্জনৰ প্ৰয়োগ হৈছে।

খ >থ কেতখিনি >কেতখিনি (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.)

প >ফ পৰীক্ষা >ফৰীক্ষা (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৪৪১)

এই পৰিৱৰ্তনসমূহ উচ্চাৰণ ক্ষিপ্ৰতাৰ বাবে আৰু অনুকৰণৰ অপূৰ্ণতাৰ বাবেই হৈছে।

সংযুক্ত ব্যঞ্জন সৰলীকৰণ হৈছে।

অশুদ্ধ >অশুধ (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৯০)

বুদ্ধি >বুধি (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৩৯)

আকৌ যুক্তাক্ষৰো একক হিচাপে ব্যৱহাৰ হৈছে।

নক্সা >নকচা (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৪১)

এই পৰিৱৰ্তন উচ্চাৰণ উজু কৰাৰ প্ৰবণতাৰ বাবেই হৈছে।

আমাৰ অধ্যয়নত 'বাঁহী'ত ধ্বনি পৰিৱৰ্তনৰ ক্ষেত্ৰত কেইটামান দিশ চকুত পৰিছে। ধ্বনি পৰিৱৰ্তনসমূহ উচ্চাৰণ প্ৰয়ত্ন লাঘব কৰাৰ বাবে, অনুকৰণৰ অপূৰ্ণতা, ক্ষীপ্ৰতা, প্ৰভাৱ বিস্তাৰ, সৰ্বসাধাৰণে সহজে বুজি পোৱাৰ বাবে, শিশু-কিশোৰ, বৃদ্ধ-ডেকা, সকলোজনে পঢ়াত আগ্ৰহ বৃদ্ধিৰ বাবে অথবা পূৰ্ববৰ্তী আৰু সমান্তৰাল অন্য কাকত আলোচনীসমূহৰ প্ৰভাবকল্পেও এই প্ৰবণতা অধিক হ'ব পাৰে যেন আমাৰ মনে ধৰে।

অনুকৰণৰ অপূৰ্ণতা আৰু উচ্চাৰণৰ ক্ষিপ্ৰতাৰ বাবেই ঘোষীভবন, মহাপ্ৰাণীভবন হৈছে।

ঘোষীভবন :

কিতাপ >কিতাব (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১২)

মহাপ্ৰাণীভবন :

পৰীক্ষা >ফৰীক্ষা (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৪৪১)

উচ্চাৰণ উজু কৰাৰ প্ৰবণতা আৰু চুটি কৰাৰ বাবেই স্বৰলোপ চোৱাহি > চাহি হৈছে।

ব্যঞ্জন লোপ নিশ্চয় >নিচয় (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১৮) হৈছে।

সমাক্ষৰ লোপ চুটি কৰাৰ প্ৰবণতাৰ বাবেই হৈছে।

যন্ত্ৰ +আদি >যন্ত্ৰাদি (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩৮)

আগম উচ্চাৰণ প্ৰযত্ন লাঘৱৰ বাবেই হৈছে।

অসত্য > অসইত (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ. ২৩৮)

বিপৰ্য্যাসমূলক পৰিৱৰ্তন অনুকৰণৰ অপূৰ্ণতাৰ বাবেই হৈছে। ফলত অৰ্থৰ পৰিৱৰ্তন ঘটা যেন লাগে।

বিষমীভবন সমধ্বনিৰ উচ্চাৰণ লাঘৱ কৰিবলৈ হৈছে—

শেষ > শেহ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ. ৪৪৩)

সন্ধিৰ ক্ষেত্ৰত স্বৰসন্ধি আৰু ব্যঞ্জনসন্ধি দুইটাৰে প্ৰয়োগ হৈছে।

মুঠতে 'বাঁহী'ত ধ্বনিতত্ত্বৰ ক্ষেত্ৰত স্বকীয় বৈশিষ্ট্য পৰিলক্ষিত হোৱা দেখা যায়।

৪.২. ৰূপতত্ত্ব :

শব্দবোৰৰ ক্ৰম, সেইবোৰৰ পিছত যোগ হোৱা প্ৰত্যয় বিভক্তি আদিৰ গঠন প্ৰণালী অৰ্থাৎ ভাষাৰ প্ৰয়োগ বিভক্তি আদিৰ গঠন প্ৰণালী অৰ্থাৎ ভাষাত প্ৰয়োগ হোৱা ধ্বনি সমষ্টি বা অৰ্থযুক্ত শব্দৰ সাধন(derivation) আৰু ৰূপৰ (inflection) আলোচনাক ৰূপতত্ত্ব (Morphology) বোলে।^৪ ৰূপতত্ত্ব সম্পৰ্কে বহল আলোচনা পূৰ্ববৰ্তী অধ্যায়ত কৰা হৈছে। সেইবাবে ইয়াত মাথোন 'বাঁহী' আলোচনীৰ মাজত প্ৰকাশিত ৰূপতাত্ত্বিক বৈচিত্ৰ্যসমূহ দাঙি ধৰা হৈছে।

'বাঁহী' আলোচনীৰ বেছিভাগ ৰচনাৰ ভাষা মান্য অসমীয়া। অৱশ্যে মান্য অসমীয়াৰ উপৰিও বিভিন্ন লেখকে পুৰণি অসমীয়া ভাষা, বিভিন্ন উপভাষা, নৃগোষ্ঠীয় ভাষা, ইংৰাজী ভাষা, সংস্কৃত ভাষা, বাংলা ভাষা, হিন্দী ভাষা আদিও প্ৰয়োগ কৰিছে। সেয়ে আলোচনীখনৰ ৰচনাৰ ভাষা বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ আৰু ৰূপতাত্ত্বিক গঠনো বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ।

৪.২.১. পদ প্ৰকৰণ :

গঠনৰ দৃষ্টিকোণৰ পৰা পদক প্ৰধানকৈ দুটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি—

- ক) অব্যয় পদ (indeclinables)
- খ) সব্যয় পদ (inflected words)

অব্যয় পদত কোনো বিভক্তিৰ সংযোগ নঘটে, সেইকাৰণে অব্যয়ৰ কোনো ৰূপতাত্ত্বিক বিভাগ

হ'ব নোৱাৰে। কিন্তু দুটা বা ততোধিক অব্যয়ৰ সংযোগ হ'ব পাৰে।^{১৬} এই দৃষ্টিকোণৰ পৰা অব্যয়বোৰক মৌলিক অব্যয় আৰু যৌগিক অব্যয় এই দুটা ভাগত ভগাব পাৰি।

বাঁহীত এই দুয়োবিধ অব্যয়ৰ সুপ্ৰয়োগ ঘটিছে। তেনে কিছুমান মৌলিক আৰু যৌগিক অব্যয় হ'ল--

মৌলিক অব্যয় :

সৈতে : মই গলেই মোৰে সৈতে ভালকৈ মাত কথা কৈ মোক মাতি বুলি বহুৱায়।

(জগৰামগুণৰ প্ৰেমাভিনয়, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩)

যদি : চাহাবে যদি অনুগ্ৰহ কৰি মাতৃভাষা কৈছা, তেন্তে খাচ মাতৃ ভাষাত কোৱা, ইংৰাজীৰ পৰা ভাঙনি কৰি নকবা।

(লুকুৱা নাম, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭)

যৌগিক অব্যয় :

নতুবা : বতাহৰ লগত নিশ্চম বিহুৰ ফাকুগুৰি মিহলি আছিল; নতুবা বসন্তৰ হলেও, অকল বতাহৰে ইমান প্ৰকোপ হোৱাটো টান।

(বৰবৰুৱাৰ গাত চতৰ বিহু, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৪৬৩)

নাইবা : এতেকে জল্লাইগুৰী নাইবা কামৰূপৰ বেলতলাৰ গজপতিৰ সমসাময়িক ৰচনা কোচবেহাৰৰ মাধৱদেৱৰ হাতত ইমান চিনাকিভাৱে পৰাটো কিছু টান কথা। (পুৰুষোত্তম গজপতি, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৫)

বিভক্তিয়ুক্ত শব্দবোৰকে সব্যয় পদ বোলে। সব্যয় পদবোৰ বিভিন্ন বাক্যত বিভিন্ন ৰূপত ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰি। বিভক্তি সংযোগৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি সব্যয় পদক দুটা বহল ভাগত ভগোৱা হৈছে--

১) নামপদ (Nominals) আৰু

২) ক্ৰিয়াপদ (Verbs)

৪.২.২. নামপদৰ প্ৰকাৰ :

নামপদক আলোচনাৰ সুবিধাৰ্থে আন তিনিটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি-- ক) বিশেষ্য, খ) সৰ্বনাম আৰু গ) বিশেষণ।

৪.২.৩. বিশেষ্য (Nouns) :

বিশেষ্য পদক পাঁচটা ভাগত ভগাব পাৰি—

- ক) সংজ্ঞাবাচক বিশেষ্য
- খ) বস্তুবাচক বিশেষ্য
- গ) গুণবাচক বিশেষ্য
- ঘ) সম্বন্ধবাচক বিশেষ্য
- ঙ) ক্ৰিয়াবাচক বিশেষ্য।

‘বাঁহী’ৰ ৰচনাৰাজিত বিশেষ্য পদৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। আলোচনীখনত ব্যৱহৃত কিছুমান বিশেষ্য

হ’ল—

ক) সংজ্ঞাবাচক বিশেষ্য :

পৃথিৱী : আজিকালি পৃথিৱীৰ ভিতৰত সকলো ভাষাতকৈ উন্নত ভাষা ইংৰাজী ভাষাত ক’ত দেশৰ শব্দ সোমাই তাক চহকী কৰিছে তাৰ অন্ত নাই।
(অসমীয়া ভাষাৰ সম্পৰ্কে আষাৰ চেৰেক কথা, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩০)

নৈ : আমি গৈ শেহত এখন ডাঙৰ পৰ্বতীয়া নৈৰ দাঁতি পালোঁগৈ।
(মণিপুৰ যাত্ৰা, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১২)

খ) বস্তুবাচক বিশেষ্য :

মাছ : পানীৰ পৰা মোৰ চকু তুলি আনি বামৰ মাছটোত দিলোঁ।
(লোভ, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩৬)

চাউল : আমি শুনি অবাক হলোঁ—ভাল মণিপুৰীয়া চাউল মোনে এটকা পাঁচ অনা মাথোন।
(মণিপুৰ যাত্ৰা, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৫৭)

গ) গুণবাচক বিশেষ্য :

খৰচীয়া : আনন্দৰাম বৰুৱা খৰচীয়া লোক নাছিল।
(কৃপাবৰ বৰুৱাৰ সামৰণি, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৫)

সোণালি : শোকৰ চিয়াঁহিৰ ওপৰত যে হিন্দু মুছলমানৰ পৃথিৱীৰ বুৰঞ্জীত সোণালি আখৰেৰে লিখা।

ঘ) সম্বন্ধবাচক বিশেষ্য :

মাক : শূনিছনে বোলোঁ, নিচলীৰ মাক শূনিছনে, আমাৰ জীৱন সমূলি মিছাতে গ'ল।

(জগৰামগুৰুৰ প্ৰেমাভিনয়, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২)

ভাইঃ মই কলো, ভাই তুমি চাহাব হৈছো, তোমাৰ দৰে খৰখৰ কৰিব নোৱাৰোঁ, আমি ক'লা মানুহ কেনেকৈ পাৰিম?

(লুকুৱা নাম, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭)

ঙ) ক্ৰিয়াবাচক বিশেষ্য :

নাচন : আৰু নাচন কাচন তাৰ ৰং-ধেমালি থিতাতে নোহোৱা হ'ল।

(ভালুক, বান্দৰ আৰু গাহৰি, প্ৰথম খণ্ড. পৃ.৭৭)

ভোজন : এদিন আইয়ে গুৰুজনত জনাইছে—“মাথবক অন্ন ভোজন কৰাব নোৱাৰিলে।”

(গুৰু চৰিত্ৰ, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৫)

৪.২.৪ সৰ্বনাম :

সৰ্বনাম পদক চাৰিটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি—

ক) ব্যক্তিবচক সৰ্বনাম

খ) স্থানবচক সৰ্বনাম

গ) কালবচক সৰ্বনাম

ঘ) বিশেষণ সৰ্বনাম বা সৰ্বনামীয় বিশেষণ।

‘বাঁহী’ আলোচনীৰ ৰচনাৰাজিত প্ৰাপ্ত কিছুমান সৰ্বনাম হ'ল—

ক) ব্যক্তিবচক সৰ্বনাম :

আমি : আমি যাক অসমীয়া বোলোঁ, তেওঁলোক কোন ?

(অসমীয়া, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৯)

তেওঁ : তেওঁ ক'লে—“আজিয়েই।”

(লুকুৰা নাম, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭)

খ) স্থানবাচক সৰ্বনাম :

ইয়াত : অৰ্থাৎ সংসাৰত আমি কেবল ঘটনাবিলাক দেখোঁ, ইয়াত তাৰ লগে লগে কোনটো ভাল, কোনটো বেয়া কোনটো ধুনীয়া, কোনটো ভয় লগা ইত্যাদি। ভাববিলাক জানিব পাৰোঁ।

(কবিতা, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১২১)

তাতে : গাডোৱানক সুধি জানিলোঁ, যিবোৰ চাহাব যোৱা মণিপুৰ বিভ্ৰাটত হত হৈছিল, তেওঁবিলাকৰ যি যত মৰা পৰিছিল তাতে কবৰ দি ওপৰত পকা বন্ধাই দিয়া হৈছে।

(মণিপুৰ যাত্ৰা, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১৫)

গ) কালবাচক সৰ্বনাম :

যেতিয়া : ভৱিষ্যতে যেতিয়া ৰেডিয়ম সৰহকৈ উলিয়াব পৰা যাব আৰু সি সস্তা হব তাৰ দ্বাৰাই জগতত মহা আশ্চৰ্য্যজনক কাৰ্য্য সাধিত হব বুলি বৈজ্ঞানিক পণ্ডিতসকল বিশ্বাস।

(ৰেডিয়ম, ১ম খণ্ড, পৃ.৮১)

এতিয়া : সতীশে কলে, এতিয়া আহিলোঁ।

(লুকুৰা নাম, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯)

ঘ) বিশেষণ সৰ্বনাম :

সেই : সেই শেলাই ঘাঁহি গুচাই দিলেই সি আকৌ আগৰ নিচিনা চিকুণ হৈ ওলায়।

(অসমীয়া ভাষাৰ সম্পৰ্কে আষাৰচেৰেক কথা, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২৫)

এই : এই মাধব দাস সম্ভৱতঃ মহাপুৰুষ মাধৱদেৱৰ নহয়।

(পুৰুষোত্তম গজপতি, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৪)

‘বাঁহী’ আলোচনীত ব্যক্তিবাচক সৰ্বনাম ‘আপুনি’ ৰ ঠাইত ‘আপোনাসকল’ৰ ব্যৱহাৰ হৈছে—

আপোনাসকল : এনে সময়তে ৰাজদূত উপস্থিত হৈ জনাইছে আপোনাসকলক ধৰি নিবলৈ

ৰাজ আঞ্জা দিছে, বিলম্ব নকৰি যাবলৈ সাজু হক।

(গুৰু চৰিত্ৰ, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৭৮)

৪.২.৫ বিশেষণ :

বিশেষণ পদক চাৰিটা ভাগত ভগাব পাৰি—

- ক) বিশেষ্যৰ বিশেষণ
- খ) বিশেষণৰ বিশেষণ বা বিশেষণীয় বিশেষণ
- গ) সৰ্বনামৰ বিশেষণ
- ঘ) ক্ৰিয়া বিশেষণ।

‘বাঁহী’ আলোচনীৰ ৰচনাৰাজিত প্ৰয়োগ হোৱা বিশেষণবোৰ হ’ল—

ক) বিশেষ্যৰ বিশেষণ :

ঢেঁচা পানী : কাঁচৰ গিলাচ এটা তপতাই লৈ তাত হঠাৎ ঢেঁচা পানী ঢালি দিলে সি
ঠুনুৰাই ভগাটো সকলোৱে দেখিছে।

(সম্পাদকৰ চৰা, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৬৭)

শকত আৱত মানুহ : বাটত আহি থাকোঁতেই তেওঁৰ ওচৰেদি এটা শকত আৱত
মানুহে তেওঁৰ ওপৰত এটি তীব্ৰ দৃষ্টি পেলাই গম্ গম্ কৰে গুচি গ’ল।

(প্ৰণয় ৰহস্য, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৩৪)

খ) বিশেষণৰ বিশেষণ বা বিশেষণীয় বিশেষণ :

সোণবৰণীয়া মকৰা : তাৰ পিছত দুটা সোণবৰণীয়া ডাঙৰ মকৰা চৰ্জন কৰা হ’ল আৰু
পুখুৰীৰ পানীত পৰি পৰি গোট খাই লাহে লাহে এই পৃথিৱীখন হ’ল।

(আহোম শাস্ত্ৰৰ মত, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৯৩)

কিনকিনিয়া বৰষুণ : এনেতে ওচৰৰ থানাত টং কৰে এক বাজিল আৰু কিনকিনিয়াকৈ বৰষুণ
পৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে।

(প্ৰণৱ ৰহস্য, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২৯)

গ) সৰ্বনামৰ বিশেষণ :

মোকোলাই : তেওঁৰ চেহেৰা, পিন্ধা-উৰা, ভাব-ভঙ্গী আৰু কথা বতৰালৈ চাই বেছ
বুজিব পৰা গ'ল যে তেওঁ বৰ ভদ্ৰ আৰু শিক্ষিত শ্ৰেণীৰ মানুহ নহয়,
সৰু কামৰ ঠিকা লৈ পেট মোকোলাই ফুৰা খৰটকীয়া মানুহ। (মণিপুৰ
যাত্ৰা, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৫৮)

ঘ) ক্ৰিয়া বিশেষণ :

লাহে লাহে : কিন্তু বয়সৰ লগে লগে লোকক উপদেশ দিয়াটো এটা অভ্যাসত পৰেগৈ,
আৰু লাহে লাহে সেই অভ্যাসটো গোট মাৰি মানুহৰ পৰ্কিতি অৰ্থাৎ
স্বভাৱৰ দ্বিতীয় শাৰীলৈ উঠে।

(অসমীয়া ভাষাৰ আষাৰচেৰেক কথা, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২৫)

সোনকালে : উঠা মাৰেই সেই মানুহজনীয়ে খঙেৰে এইয়া তোৰ খাদ্য, খাব যদি
সোনকালে খা বুলি কৈ উত্তমৰূপে দুৱাৰ বন্ধ কৰি প্ৰস্থান কৰিলে।

(প্ৰণৱ ৰহস্য, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৩৫)

৪.২.৬ ক্ৰিয়া পদ :

ক্ৰিয়াপদ কৰ্ম অনুসৰি সকৰ্মক আৰু অকৰ্মক ক্ৰিয়া এই দুই ধৰণে ভাগ কৰিব পাৰি। আকৌ
কাৰ্য্য সম্পাদন হোৱা নোহোৱাৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি সমাপিকা আৰু অসমাপিকা ক্ৰিয়া এই দুই ভাগত
ভগাব পাৰি।

‘বাঁহী’ত ব্যৱহৃত কিছুমান সমাপিকা ক্ৰিয়াপদ হ’ল—

হ’ল : এজন সৰ্বশক্তিমান প্ৰধান দিবাকৰ পুৰুষ আছিল তেওঁৰ নাম ফা; যাৰপৰাই
মহান জ্যোতি প্ৰকাশিত হ’ল।

(জগৎ সৃষ্টিৰ বিষয়ে আহোম শাস্ত্ৰৰ মত, পৃ.৯২)

কৰিলোঁ : গতিকে যোৱাই ঠিক কৰিলোঁ।

(লুকুৱা নাম, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯)

সেইদৰে অসমাপিকা ক্ৰিয়াৰ বহুল প্ৰয়োগ মন কৰিবলগীয়া। আনকি একেটা বাক্যতে একাধিক অসমাপিকা ক্ৰিয়াৰ ব্যৱহাৰ ‘বাঁহী’ আলোচনীত পৰিলক্ষিত।

“এতেকে বুজা যায়, ইঞ্জিন আৰু ইঞ্জিন চলোৱা মানুহজন যেনে বেলেগ বস্তু,
সেইদৰে শৰীৰ আৰু শৰীৰ চলোৱা বস্তুটো বেলেগ বস্তু।”

(আছকাল, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৬৫৯)

৪.২.৭ বিভক্তিঃ

অসমীয়া ভাষাত তলত উল্লেখ কৰা সৰ্গকেইবিধকহে বিভক্তিৰ শ্ৰেণীভুক্ত কৰিব পাৰি—

- ১) শব্দৰূপৰ কাৰকবাচক বিভক্তি
- ২) পুৰুষবাচক বিভক্তি : দুভাগ
 - ক) সম্বন্ধবাচক বিশেষ্যত লগা পুৰুষবাচক বিভক্তি।
 - খ) ধাতুৰ ৰূপত লগা পুৰুষবাচক বিভক্তি।
- ৩) অসমাপিকা ক্ৰিয়া সাধনৰ বিভক্তি (এটা)
- ৪) কেবল জতুৱা প্ৰয়োগত মাথোন বৰ্তমানৰ ভাষাটোত পোৱা কৰ্মবাচ্যৰ বিভক্তি (এটা)।^৫

‘বাঁহী’ৰ ভাষা মূলত অসমীয়া। সেয়েহে আলোচনীখনত এইসমূহ বিভক্তি পৰিলক্ষিত হয়।

কাৰকৰ লগত (দ্ৰ.৪.২.১৫) বিভক্তিৰ বহুল আলোচনা কৰা হৈছে।

৪.২.৮ প্ৰত্যয় :

সংস্কৃত ব্যাকৰণৰ অনুকৰণতে অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণতো প্ৰত্যয়বোৰক কৃৎ প্ৰত্যয় আৰু তদ্ধিত প্ৰত্যয় এই দুটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি।

‘বাঁহী’ আলোচনীৰ ৰচনাৰাজিত ব্যৱহৃত কৃৎ প্ৰত্যয় কেইটামান হ’ল—

অন— দেখ-অন, দেখন (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৭৫)

আৰু— লেখ-আৰু, লেখাৰু (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১০৩)

অন— গম-অন, গমন (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২৫)

‘বাঁহী’ত তদ্ধিত প্রত্যয়ৰো ব্যৱহাৰ পৰিলক্ষিত হয়।

উৱা— তল-উৱা, তলুৱা (প্রথম খণ্ড, পৃ.৬৮)

অতী— বাপ-অতী, বাপতী (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২৫)

অলীয়া— গাৱ-অলীয়া, গাৱলীয়া (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭৭)

‘বাঁহী’ত কিছুমান ইংৰাজী শব্দৰ লগত অসমীয়া প্রত্যয় সংযোগ কৰি তেনে শব্দবোৰ অসমীয়াকৰণ কৰা হৈছে।

ডাক্তৰী = ডাক্তৰ + ঈ (প্রথম খণ্ড, পৃ.২৪১)

৪.২.৯ অনির্দিষ্টতাবাচক প্রত্যয় বা অনির্দিষ্ট নির্দেশনাত্মক প্রত্যয় :

‘বাঁহী’ত এই শ্ৰেণীৰ প্রত্যয়ৰ সুন্দৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে।

মান : জোনাক আকাশলৈ একেথৰে অলপমান পৰ চাই থাকি মাত লগালে।

(জগৰামগুৰুৰ প্ৰেমাভিনয়, ১ম খণ্ড, পৃ.২)

আমাৰ গাড়ীত কেইজনমান আৰোহী আছে।

(মণিপুৰ যাত্ৰা, ২য় খণ্ড, পৃ.১৪)

চেৰেক : আজিৰ বক্তব্য অসমীয়া ভাষাৰ সম্পৰ্কে আষাৰচেৰেক কথা নতুনো নহয় পুৰণিও নহয়।

(অসমীয়া ভাষাৰ সম্পৰ্কে আষাৰচেৰেক কথা, প্রথম খণ্ড, পৃ.২৪)

লেখকে নিজেই দীপিকা ছন্দৰ পায়ণ্ড কলাৰপৰা ফাকিচেৰেক তুলি দি

“গজপতি চৈতন্যপন্থীসকলৰ বৰ পক্ষপাতি নাছিল” বুলি কৈ সেই কথা মানিছে।

(পুৰুষোত্তম গজপতি, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৫)

দিয়েক : ডাক্তৰ চাহাবে এইবাৰ অলৈ ফুৰিবলৈ যাওঁতে অজুধৰে গোটাদিয়েক বেমাৰী

মানুহ চাহাবৰ আগত থিয় কৰি আস্থাতালৰ প্ৰস্তাব নতুনকৈ কৰিলে।

(অজুধৰ বৰুৱা, প্রথম খণ্ড, পৃ.২১৯)

গোটাদিয়েক প্ৰশ্নৰ উত্তৰস্বৰূপে এইকেই অধ্যায়ত দিয়া হৈছে।

(প্ৰাৰ্থনা, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২২)

এক : তেহেলৈ তেওঁলোকে আমাৰ ওচৰত আঠু লওকেই বা নলওক, তেওঁলোকক
আমি মৰিবলৈ এৰি নিদি তেওঁলোক জীয়াই থাকি তেওঁলোকৰ ব্যৱসায় চলাই
থাকিবলৈ আমি মন মেলি এজোলোকা আশীৰ্বাদ দিমেই দিম।

(সম্পাদকৰ চৰা, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৫)

৪.২.১০ নিৰ্দিষ্টতাৰাচক প্ৰত্যয় :

‘বাঁহী’ আলোচনীৰ ৰচনাৰাজিত প্ৰাপ্ত কিছুমান নিৰ্দিষ্টতাৰাচক প্ৰত্যয় হ’ল—

কুৰা : ক’ত মানুহে এই জ্বলা জুইকুৰাৰ ৰূপত মোহ গৈ চগাৰ দৰে জপিয়াই তাত পৰে।

(সম্পাদকৰ চৰা, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৩৪)

সামান্য ফিৰিঙতিৰপৰা বৰ একুৰা জুই উৎপন্ন হোৱাৰ দৰে, অতি সামান্য
অসদাচৰণৰ ফলত কেতিয়াবা বৰ ভীষণ হোৱা বৰ অসম্ভৱ বা আচৰিত নহয়।

(মণিপুৰ যাত্ৰা, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১৪)

খন : মই এইখন তোমাৰ ফাকতি বুজিলো এতিয়া।

(জগৰামগুৰুৰ প্ৰেমাভিনয়, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩)

খিনি : কবিৰ সকলোখিনি মনৰ ভাব কবিতাত জ্বলন্তৰূপে জ্বলি থাকে।

(কবিতা, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১২৫)

কপিলাবস্তুৰ বুদ্ধৰ বিষয়ে কেতখিনি কথা কব পাৰিম যেন মনে ধৰে।

(শংকৰদেৱ, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২১)

টো : মুৰটো ঢাকিব লাগেই, আৰু মুখখন ঢাকিলেও একো হানি নাই।

(সম্পাদকৰ চৰা, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৬৬)

টি : আমি এই প্ৰবন্ধটি লেখাত কোনেও দায় নিদিব, কাৰণ আমি নজনা কথাৰ
মূল অৰ্থ পাবৰ কাৰণহে লেখিলোঁ।

(এখন চিঠি, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১০১২)

- জন : আশাকৰো এই বাতৰি ভুল; আৰু বাতৰি দিওঁতাজনে ফুকন ডাঙৰীয়াৰ আচল মানে বুজাত ব্যতিক্ৰম ঘটিছে।
(অসমীয়া ভাষাৰ সম্পৰ্কে আৰু দুআষাৰমান কথা, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৫১)
মাধবে দেখি বাধা দি কৈছে, কি কৰা, তেওঁলোক তিনিজন তুমি অকলে কি কৰিবা।
(গুৰু চৰিত্ৰ, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৮৪)
- ডাল : মম বাতিডাল পুৰি বৰকৈ জ্বলিবলৈ ধৰিছে, ঘৰৰ ভিতৰ বৰ পোহৰ হ'ল দেখি পোনতে বৰ ভয় লাগিছিল।
(লুকুৰা নাম, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১০)
- ডোখৰ : সেই কামৰূপৰ ভিতৰত আজিকালিৰ গোটেই আসাম, ভূটান, পশ্চিম সীমাৰ কৰতোয়া নৈলৈকে উত্তৰবঙ্গ আৰু মৈমনসিঙৰ এডোখৰ পৰিছিল।
(পুৰণি আসামত ভূমুকি, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৬৯)
অথচ এই কালডোখৰ ইতিহাস আগৰ কালৰ ইতিহাসৰ নিচিনা আন্ধাৰে ঢাকা নহয়।
(পুৰুষোত্তম গজপতি, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৫)

৪.২.১১ স্বাৰ্থিক প্ৰত্যয় :

- ‘বাঁহী’ আলোচনীৰ বচনাৰাজিত প্ৰাপ্ত স্বাৰ্থিক প্ৰত্যয়বোৰ হ'ল—
- চোন : কোৱাচোন কোৱা কি হ'ল ?
(জগৰামগুৰুৰ প্ৰেমাভিনয়, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২)
আজি দেখা নাইছোন।
(এৰাবাৰী, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২৬)
- হি : মাধব গুৱা বিক্ৰি কৰি ফিৰি আহি ঘৰ পালেহি (গুৰু চৰিত্ৰ, ঘোৰা-গাড়ীৰ বেগেৰে আহি গাড়ী তৎক্ষণাত্ গৰমপানী পালেহি।
(গৰম পানী, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১০৯)
- হবলা : মাধবৰ মনত সন্দেহ হৈ কৈছে ছাগ আনা নাই হবলা।

(গুৰু চৰিত্ৰ, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৫২৭)

এৰা, সেই বাবেই হবলা।

(গৰম পানী, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১১২)

গৈ : আৰ্য্যবিলাকৰ হেচা-ঠেলাত দ্ৰাবিড়ীবিলাক উক্ত ভাৰতৰপৰা হুহুদি গৈ গৈ
দক্ষিণভাৰতত থুপ খালেগৈ।

(অসম, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৪৮)

পিছদিনা মি : উইল্‌মট লণ্ডনলৈ গৈ সকলো ঠিক-ঠাক কৰি আহিলগৈ।

(প্ৰণয় বহস্য, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৩২)

বুলি : তেনে কাৰ্য্যত তেওঁ সিদ্ধি লাভ কৰিব বুলি আমাৰ বিশ্বাস।

(কিতাপৰ বিষয়ে চমু মন্তব্য, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৪৩)

সেইবোৰ নছপায় কি কব নোৱাৰো, বোধকৰো নহয় বুলি।

(গৰম পানী, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১১২)

নো : ঘৰত জুই লাগিল তাকে নো কোনে চকু মেলি চায়।

(অসমীয়া হুজুগ, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২৮)

নেকি : মানুহৰ উন্নতি বুলিলে পুৰুষৰ উন্নতিহে বুজাই নেকি ?

(অসমীয়া হুজুগ, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২৯)

গা ধোৱা, ধূতি হোৱাত হে নীতি থাকে নেকি ?

(আমাৰ নীতিবোধ, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৬৯)

নে : কাণৰ কেৰু সোলোকাই বিধবা উপাধিৰ সুশোভিত কৰি সিহঁতক সংসাৰৰ নিকাৰ
ভুঞ্জাবলৈকে সৃষ্টি কৰিছিল নে ?

(অসমীয়া হুজুগ, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২৯)

তোমালোক উঠি অহা ল'ৰা, এনে কাম কৰা উচিত নে ?

(আমাৰ নীতিবোধ, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৬৯)

দেই : মই কিন্তু এইবাবে সৰু বৌৰ গাত দোষ নিদিওঁ দেই।

(এৰাবাৰী, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২৭)

হেঁতেন : নহলে আজিকালিৰ দিনত এনে অমিলৰ গুটি সিচি বং চাবলৈ ৰাইজে ভাল

নেপালেহেঁতেন।

(অসমীয়া হুজুগ, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩১)

তুমি এজন ভাল মানুহৰ লৰা হৈ এটা দুখীয়া মুদিক ঠগিব খুজিছিলো, আৰু মই

নোহোৱা হলে ঠগিলাহেঁতেন।

(আমাৰ নীতিবোধ, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৬৯)

৪.২.১২ সৰ্গ বা প্ৰত্যয়ৰ বিভাজন :

বাক্যত প্ৰয়োগৰ স্থান আৰু গুণ বা কাৰ্য্যৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি অসমীয়া ভাষাৰ সৰ্গবোৰক প্ৰধানত দুটা ভাগত ভগাব পাৰি—

১) অৱস্থানগত সৰ্গ বা প্ৰত্যয়

২) গুণগত বা কাৰ্য্যগত সৰ্গ।

অৱস্থানগত সৰ্গৰ দুটা ভাগ—

ক) উপসৰ্গ

খ) অনুসৰ্গ

ক) উপসৰ্গ :

‘বাঁহী’ আলোচনীত উপসৰ্গৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়।

অ : অপ্ৰস্তুত (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৮)

সু : সুগম (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১০৩১)

উ : উলাহ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১০৯৯)

খ) অনুসৰ্গ :

‘বাঁহী’ আলোচনীত অনুসৰ্গৰ যথেষ্ট প্ৰয়োগ দেখা যায়। অনুসৰ্গবোৰ মূল শব্দ বা ধাতুৰ পিছত বহে।

অন : ভোজন (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯২৭)

অতি : শক্তি (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১১১৬)

৪.২.১৩ বচন :

অসমীয়া ভাষাত দুটা বচন পোৱা যায়—ক) একবচন আৰু খ) বহুবচন।

ক) একবচন : ‘বাঁহী’ আলোচনীৰ বচনাৰাজিত একবচনবাচক প্ৰাকৃতিৰ সংযোগ ঘটা দেখা যায়।

তেনে কিছুমান একবচনবাচক প্ৰাকৃতি হ’ল টা, টি, টো, খন, খিলা, জন, জোপা ইত্যাদি।

টো : ইয়াৰ কিছু দিনৰ পিছতে ঈশ্বৰৰ ইচ্ছাতে সেই তোলনীয়া ল’ৰাটো মৰি থাকিল।

(মৈদাম, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৭৫)

সেই সময়ত শুনুতাৰ ভিতৰত মাথোন পৰগণীয়া চাকৰটো; সি একান্ত মনে শূনি শূনি চাই থাকে।

(পৰগণীয়া আৰু গ্ৰামোফোন, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১০৩৯)

টি : ল’ৰাটিয়ে মোক বৰ ভাল পায়, সেইদিনা লৰাটিক লেখা-পঢ়া শিকাবলৈ চেটিয়ানীৰ বুধি শূনি বজাই মোকো মৈদামত দিলে।

(বৰ্তমান ভাষাৰ অৱস্থা, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৭৬)

তোমাৰ প্ৰতি মোৰ স্বৰ্গীয় প্ৰেমৰ নিদৰ্শন স্বৰূপে এই সামান্য আঙুঠিটি গ্ৰহণ কৰি মোৰ জীৱন ধন্য কৰা।

(প্ৰণয় বহস্য, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৩১)

নিৰ্দিষ্টতাবাচক প্ৰত্যয়বোৰে একত্ব বা একবচনৰ অৰ্থও প্ৰকাশ কৰে। পূৰ্বৱৰ্তী প্ৰসংগত এই বিষয়ে আলোচনা আগবঢ়োৱা হৈছে।

খ) বহুবচন :

একবচনৰ দৰে বহুবচনৰ অৰ্থ প্ৰকাশ কৰিবলৈ বহুবচনবাচক প্ৰাকৃতি সংযোগ কৰা হয়। ‘বাঁহী’ আলোচনীৰ বচনাৰাজিত প্ৰয়োগ হোৱা বহুবচনবাচক প্ৰাকৃতি এনেধৰণৰ—

বোৰ : সেইবোৰৰ দ্বাৰাই এই কাৰ্য্য সাধিত হৈছে।

(শংকৰদেৱ, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২১)

বিলাক : দেউতা, আই, সতীশ বাবু এটাইবিলাক বাগিছা চাবলৈ গৈছে।

(লুকুৱা নাম, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৯)

হঁত : ঘৈণীয়েকে কেনেকৈ ল'ৰাহঁতক শিক্ষা দিছে, তুলিছে-তালিছে সেইবোৰ তেওঁ দেখিব লাগিব।

(সন্তানৰ শিক্ষা, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৮৮)

মই আৰু বেলি বহাগৰ বিহুৰ পাছত মোমাইহঁতৰ ঘৰত বিহু খাবলৈ গৈ হঠাৎ চোতালৰ আগত থিয় হৈ খল খেকাৰি মাৰি সঁহাৰি দিলোঁ।

(মোমাইৰ ঘৰৰ জলপান, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১০৬৯)

সকল : নতুন লিখকসকলে প্ৰায় সুন্দৰ পৰিপাটিকে পাণ্ডুলিপি লিখে।

(লুকুৰা নাম, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১০)

লোক : কিৰণে তাৰ অৰ্থ একো বুজিব নোৱাৰিলে, কিন্তু তেওঁলোকৰ প্ৰতি কিৰণৰ মনত বৰ দয়া উপজিল।

(পাণিপথ, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২১৮)

ময়ো তেওঁলোকৰ লগত নতুন ঠাইলৈ গলো।

বিলাতৰ কথা, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২৭৩)

মখা : এমখা মানুহৰ জকা।

(মৈদাম, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৭৩)

সোপাঃ তাইৰ নাম-ধাম এইসোপা ঠিক-ঠাককৈ লেখিলো।

(চেনচচ পিয়ল, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩৪৩)

তুমিনো থাকি আমাৰ কি উপকাৰসোপা কৰিবা ?

(বিদায় পত্ৰ, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২৮৬)

৪.২.১৪ লিংগ :

অসমীয়া ভাষাত লিংগ প্ৰধানকৈ দুটা পুংলিংগ আৰু স্ত্ৰীলিংগ। লিংগভেদ বুজাবলৈ অসমীয়াত তিনিটা উপায় অৱলম্বন কৰা হয়।^৬ সেইকেইটা হ'ল—

- ১) কিছুমান পুৰুষ আৰু স্ত্ৰী বুজোৱা শব্দ বা কেইটামান নিৰ্দিষ্টতাৰাচক প্ৰত্যয় প্ৰয়োগ কৰি—
- ২) ভিন ভিন শব্দ প্ৰয়োগ কৰি

৩) কিছুমান প্ৰত্যয় দি কৰা হয়, এই প্ৰত্যয়বোৰক স্ত্ৰী প্ৰত্যয় বোলে।

‘বাঁহী’ত এই তিনিটা উপায়েই আবলম্বন কৰি লিংগভেদ দেখুওৱা হৈছে। উদাহৰণস্বৰূপে—

ক) মূল শব্দৰ আগত মতা আৰু মাইকী শব্দ যোগ কৰি নাইবা মূল শব্দৰ পাছত নিৰ্দিষ্টতাৰ্চক টো, জন আৰু জনী প্ৰত্যয় যোগ কৰি লিংগ সূচোৱা হয়।

পুংঃ

স্ত্ৰীঃ

মতা মানুহ(দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১২৪৭)

মাইকী মানুহ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১২৪৭)

ল’ৰাটো (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২১৮)

ছোৱালীজনী (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২১৮)

খ) পুংলিংগ আৰু স্ত্ৰীলিংগৰ বাবে সুকীয়া সুকীয়া শব্দ প্ৰয়োগ কৰিও লিংগভেদ কৰা হয়।

পুংঃ

স্ত্ৰীঃ

ল’ৰা(দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২১৭)

ছোৱালী (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২১৭)

দৰা (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২৬০)

কন্যা (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২৬০)

গ) অসমীয়াত স্ত্ৰী প্ৰত্যয় চাৰিটা ঙ্গ, অনী, নী আৰু বী। এই চাৰিওটা প্ৰত্যয়ৰে প্ৰয়োগ ‘বাঁহী’ আলোচনীত দেখা যায়—

পুংঃ

স্ত্ৰীঃ

ঙ্গঃ

শহুৰ(দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১৯৭)

শাহুৰী (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১৯৭)

নীঃ ‘অ’ কাৰন্ত আৰু ‘আ’ কাৰন্ত শব্দৰ পাছত সাধাৰণতে ‘নী’ প্ৰত্যয় ব্যৱহাৰ কৰা হয়। কেতিয়াবা ‘নী’ৰ পৰিৱৰ্তে ‘ইনী’ আৰু ‘উনী’ৰ ব্যৱহাৰ পৰিলক্ষিত হয়।

নীঃ

পুংঃ

স্ত্ৰীঃ

বামুণ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১০৫)

বামুণী (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১০৫)

গাওঁবুঢ়া (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১০৩৫)

গাওঁবুঢ়ানী (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১০৩৫)

উনীঃ

পুংঃ

স্ত্ৰীঃ

দোম

দুমুনী (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১৯৭)

ৰী :

পুং :

ডেকা(প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৬৩)

স্ত্ৰী :

ডেকেৰী (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৬৩)

অসমীয়া স্ত্ৰী প্ৰত্যয়ৰ এই ভিন্ন ৰূপবোৰ দেখা যায়। ভাষাবিজ্ঞানৰ নিয়ম অনুসৰি এই আটাইবোৰ স্ত্ৰী প্ৰত্যয়েই একেটা প্ৰাকৃতিৰে ভিন ভিন উপাকৃতি মাথোন।

৪.২.১৫ কাৰক :

ত্ৰিণ্যৰ লগত যিহৰ অক্ষয় হয় তাকে কাৰক বোলে। আকৌ যিহৰ দ্বাৰা কাৰক আৰু সম্বন্ধ পদক চিনিব পাৰি সেইটোৱে শব্দ বিভক্তি।^১ অসমীয়া ভাষাত দুটা উপায় অবলম্বন কৰি কাৰকৰ সম্পৰ্ক সুচোৱা হয়। সেই উপায় দুটা হ'ল শব্দ বিভক্তি যোগ দি আৰু শব্দ বিভক্তিৰ পাছত পৰসৰ্গ যোগ কৰি। 'বাঁহী'ত এই দুয়োটা উপায়েই অবলম্বন কৰি কাৰকৰ অৰ্থ প্ৰকাশ কৰা দেখা যায়।

কৰ্তা কাৰক : কৰ্তা কাৰকত প্ৰথমা বিভক্তি এ, ই অথবা শূন্য বিভক্তি যোগ হয়।

'০'- বাপ ! সৰ্পে খুটিলে।

গুৰু চৰিত্ৰ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৩৪৮)

প্ৰথমা 'এ' : হিউয়েনচাঙে তেওঁৰ ভ্ৰমণ বিৱৰণত সেই কালৰ অসমীয়া ভাষাটো মধ্য ভাৰতৰ ভাষাৰে সৈতে প্ৰায় মিলে বুলি লিখিছে।

(পুৰণি আসামৰ জিলাগুনি এটি, ১ম খণ্ড, পৃ.১৭২)

কৰ্ম কাৰক : কৰ্ম কাৰকত দ্বিতীয়া বিভক্তি 'ক' বা 'অক' যোগ হয়।

'ক' : তোমালোকে যিমান পাৰা-নিজৰ ভাষাটোকে উন্নত কৰি নাথাকা কেলৈ ?

(অসমীয়া গৌৰীপুৰত বঙ্গলা সাহিত্য সভা, পৃ.৩১৫)

কৰণ কাৰক : কৰণ কাৰকত তৃতীয় বিভিন্ন 'ৰে', 'দ্বি', 'দ্বাৰা' প্ৰয়োগ হয়।

'পৰা' : তেতিয়া মোৰ মনত ভয় লাগিল সৌকা হাতৰ পৰা সৰি পৰিল।

(সন্ত মই দুপ্ত মই, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২৯৭)

নিমিত্ত কাৰক : নিমিত্ত কাৰকত ৪ৰ্থী বিভক্তি 'লৈ' যোগ হয়।

লৈ : ইংলণ্ডলৈ গলে এটি কথা বৰ কাণত লাগে সেই কথাটি।

(থেক্‌ইউ' বিলাতৰ চিঠি, পৃ.২১৫)

অপাদান কাৰক : ৬ষ্ঠীৰ 'ৰ' পিছত 'পৰা' পৰসৰ্গ যোগ কৰি অপাদান কাৰকৰ অৰ্থ প্ৰয়োগ কৰা হয়।

পৰা : আমি মাৰ্চেলত জাহাজৰপৰা নামোতে এজন মানুহ আহি আমাক চহৰ দেখুৱাম
বুলি সোধাত, মানুহজনৰ মুখ দেখি ভাল মানুহ যেন ভাবি তেওঁকো আমাৰ 'গাইড'
কৰি ল'লোঁ।

(ঘটনা চক্ৰ, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১১৭)

অধিকৰণ কাৰক : অধিকৰণ কাৰকত ৭মী বিভক্তি 'ত' যোগ হয়।

তঃ এই জগতত কিবা স্থায়ী কাম কৰিবৰ হ'লে কিমান শক্তি লাগে ভাবি চালে তথা
দিব লাগে।

(শ্ৰীশ্ৰীশংকৰদেৱ, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৩৩১)

এনেদৰে বিশ্লেষণ কৰিলে দেখা যায় যে 'বাঁহী'ত লেখকসকলে তেওঁলোকৰ বচনাৰাজিত পদ,
বিভক্তি, প্ৰত্যয়, বচন, লিংগ, কাৰক আদিৰ সুপ্ৰয়োগ ঘটাইছে। ইয়াৰ উপৰিও আলোচনীখনত ৰূপতত্ত্বৰ
বিশ্লেষণত স্পষ্টৰূপত কেইটামান দিশ পৰিলক্ষিত হয়, সেয়া হ'ল 'বাঁহী'ত ৰূপতত্ত্বৰ পদৰ ক্ষেত্ৰত
সব্যয় পদ, অব্যয় পদ, নাম পদ, ক্ৰিয়াপদ লগতে বিশেষ্য, বিশেষণ আৰু সৰ্বনাম পদৰ সুপ্ৰয়োগে
ঘটিছে।

বিশেষকৈ সৰ্বনাম পদৰ ক্ষেত্ৰত ব্যক্তিবাচক সৰ্বনাম 'আপুনি'ৰ ঠাইত আপোনাসকলৰ ব্যৱহাৰ
হৈছে।

অসমাপিকা ক্ৰিয়াৰ প্ৰয়োগ হৈছে। বিশেষকৈ একেটা বাক্যতে একাধিক অসমাপিকা ক্ৰিয়াৰ
প্ৰয়োগ হৈছে।

বিভক্তিৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। প্ৰত্যয়ৰ ক্ষেত্ৰত কৃৎ প্ৰত্যয়, তদ্ধিত প্ৰত্যয়, নিৰ্দিষ্টতাবাচক প্ৰত্যয়,
অনিৰ্দিষ্টতাবাচক প্ৰত্যয়, স্বাৰ্থিক প্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ হৈছে।

'বাঁহী'ত ইংৰাজী শব্দৰ লগত অসমীয়া প্ৰত্যয় সংযোগ কৰি তেনে শব্দবোৰ অসমীয়াকৰণ
কৰা হৈছে।

সৰ্গৰ ক্ষেত্ৰত উপসৰ্গ আৰু অনুসৰ্গৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে।

বচনৰ ক্ষেত্ৰত একবচন আৰু বহুবচনৰ প্ৰয়োগ হৈছে।

লিংগৰ ক্ষেত্ৰত পুংলিংগ আৰু স্ত্ৰীলিংগৰ প্ৰয়োগ হৈছে।

কাৰকৰ ক্ষেত্ৰত কৰ্তা, কৰ্ম, কৰণ, নিমিত্ত, অধিকৰণ, অপাদান কাৰকৰ প্ৰয়োগ হৈছে।

মুঠতে 'বাঁহী' আলোচনীৰ ৰচনাত লেখকসকলৰ ৰূপতত্ত্বৰ ক্ষেত্ৰত স্বকীয় বৈশিষ্ট্য পৰিলক্ষিত হোৱা দেখা যায়।

৪.৩ শব্দতত্ত্ব :

ভাষাৰ প্ৰকাশিকা শক্তি প্ৰধানকৈ নিৰ্ভৰ কৰে তাৰ শব্দভাণ্ডাৰৰ ওপৰত। 'বাঁহী' আলোচনীৰ ৰচনাৰাজিৰ শব্দভাণ্ডাৰৰ প্ৰতি লক্ষ্য কৰিলে দেখা যায় যে 'বাঁহী'ৰ শব্দভাণ্ডাৰ যথেষ্ট চহকী।

অসমীয়া ভাষাৰ শব্দভাণ্ডাৰক কালিৰাম মেধিয়ে চাৰিটা আৰু বাণীকান্ত কাকতিয়ে পাঁচটা আৰু সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই পাঁচটা ভাগত ভাগ কৰিছে। অসমীয়া ভাষাৰ শব্দাৱলীক ৰমেশ পাঠকে নিম্নোক্ত ধৰণে বিভাজন কৰিছে।^৮

১) সংস্কৃত/আৰ্যমূলীয় শব্দ :

ক) তৎসম

খ) অৰ্দ্ধ-তৎসম

গ) তদ্ভৱ

২) অনা-আৰ্যমূলীয় শব্দ :

ক) অষ্ট্ৰিক

খ) তিব্বতবৰ্মী

গ) টাই-আহোম

ঘ) দ্ৰাবিড়ী

৩) ধাৰ কৰা শব্দ :

- ক) ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ শব্দ
- খ) ভাৰতৰ বাহিৰৰ অৰ্থাৎ বিদেশী শব্দ
- গ) অনুবাদ
 - ১) অনুদিত
 - ২) পাৰিভাষিক

৪) অশ্ৰেণীভুক্ত :

- ক) মিশ্ৰিত
- খ) ধ্বন্যাত্মক
- গ) যুৰীয়া

‘বাঁহী’ত এই আটাইবোৰ শব্দৰেই প্ৰয়োগ ঘটিছে। ইয়াৰ উপৰিও বিভিন্ন উপভাষাৰ শব্দৰো প্ৰয়োগ ঘটিছে।

৪.৩.১ সংস্কৃত বা আৰ্যমূলীয় :

‘বাঁহী’ত যথেষ্ট সংখ্যক সংস্কৃত বা আৰ্যমূলীয় শব্দৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে—

ক) তৎসম শব্দ :

- উদাহৰণ :
- ভক্তি (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৮৬)
 - সূৰ্য্য (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৯২)
 - পুণ্য (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১০৩)
 - কাৰ্য্য (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৩৪)
 - যত্ন (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৮)
 - কৃষি (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১৮)
 - গৃহ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২০)
 - সঙ্গ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২৫)

খ) অর্দতৎসম শব্দ :

- ভকতি (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩)

অগণি (প্রথম খণ্ড, পৃ.৬)
 ধৰম (প্রথম খণ্ড, পৃ.১৫০)
 যত্ন (প্রথম খণ্ড, পৃ.১৬৩)
 গুপুত (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১৩)
 শৰণ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২০)
 স্বৰগ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৩৩)
 ভচম (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৪১)

গ) তন্ত্ৰ শব্দ :

নাক (প্রথম খণ্ড, পৃ.৫)
 চকু (প্রথম খণ্ড, পৃ.১০)
 মুখ (প্রথম খণ্ড, পৃ.১৪)
 ঘিউ (প্রথম খণ্ড, পৃ.১৮)
 হাত (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১১)
 জুই (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১৪)
 মূৰ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৪৫)
 মাক (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৪৬)।

৪.৩.২ অনা-আৰ্যমূলীয় শব্দ :

‘বাঁহী’ আলোচনীৰ ৰচনাৰাজিত যথেষ্ট সংখ্যক অনা-আৰ্যমূলীয় শব্দৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে—

ক) অষ্টিক :

খং (প্রথম খণ্ড, পৃ.২৬৪)

খ) তিব্বতবৰ্মী :

গৰা মাৰ (প্রথম খণ্ড, পৃ.১৯১)

গ) টাই-আহোম ভাষাৰ শব্দ :

বৰুৱা (প্রথম খণ্ড, পৃ.৭০)

বৰফুকন (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৭৬)

৪.৩.৩ ধাৰ কৰা শব্দ :

ক) ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ শব্দ।

‘বাঁহী’ ত যথেষ্ট সংখ্যক ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ শব্দৰ প্ৰয়োগ হৈছে। এনে শব্দবোৰ ঘাইকৈ হিন্দী ভাষা, বাংলা ভাষা আদিৰপৰা আহিছে।

হিন্দী ভাষাৰ শব্দ :

উদাহৰণ : হজুৰ (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৮৩)
 তেৰা (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯১)
 হাম (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২১৪)
 এইস্যা (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২১৪)
 আদমি (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২৬৪)

বাংলা ভাষাৰ শব্দ :

আপনে (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৭৪)
 সন্দেহ (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৯০)
 বাজ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৬১)
 চাহিয়া (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭০)
 মানুষ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১০০)
 চাহিবে (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১০২)।

খ) ভাৰতৰ বাহিৰৰ অৰ্থাৎ বিদেশী শব্দ :

ইংৰাজী ভাষাৰ শব্দ :

‘বাঁহী’ত যথেষ্ট সংখ্যক ইংৰাজী শব্দৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে। আকৌ কেতিয়াবা ইংৰাজী অসমীয়া দুয়োটা হৰফত ব্যৱহাৰ কৰিছে।

ইংৰাজী হৰফত লিখা শব্দ :

উদাহৰণ :

India Office (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৫৫)

Hurry up (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৮৫)

Try (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৩১)

Detail (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১৯)

Diplomacy (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৫৮)

অসমীয়া হৰফত লিখা শব্দ :

উদাহৰণ : বইকট (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২৫)

গ্ৰামাৰ (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩০)

গ্ৰেজুৱেট (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২১৩)

চেনিটেৰিয়েম (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৮)

এচিয়াটিক (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১৯)

ডিপ্লীকট (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৬১)

অসমীয়া ইংৰাজী দুয়োটা ৰূপ :

‘বাঁহী’ত কেতিয়াবা অসমীয়া ইংৰাজী দুয়োটা শব্দৰূপকে ব্যৱহাৰ কৰিছে। শব্দটো প্ৰথমে অসমীয়া হৰফত লিখি পুনৰ বন্ধনীৰ ভিতৰত শব্দটো ইংৰাজী হৰফত লিখা দেখা যায়। এনে কিছুমান শব্দ হ’ল—

নেগেটিভ (Negative) (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩৩১)

ইলেক্ট্ৰিচিটি (Electricity), (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩৩১)

জুপিটৰ (Jupiter) প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩৩২)

নেপেলচ (Naples) (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৮৯)

টাউৱাৰ হিল (Tower Hill), (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯২)

উইলিয়াম চাৰ্প (William Sharp), (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯৩)

আকৌ কেতিয়াবা ইংৰাজী ৰূপটো লিখি লগে লগে অসমীয়া অৰ্থ ব্যৱহাৰ কৰিছে—

Black Town (কলা চহৰ) (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩৪৮)

Sympathy (সহানুভূতি) (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২৭২)

Noble minded (গুখ আৰু উদাৰ মনৰ লোক) (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯৬৫)

সেইদৰে কেতিয়াবা অসমীয়া শব্দটো লিখি তাৰ পিছতে বন্ধনীৰ ভিতৰত ইংৰাজী শব্দৰ প্ৰয়োগ কৰাও পৰিলক্ষিত হৈছে। উদাহৰণ :

উত্ৰাবল (rough) (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩৪৭)

সাংঘাতিক অস্ত্ৰ (dangerous weapon)(প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২৮৭)

নীতিবোধ (Sense of morality) (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৬৫)

কোলিং বন্দৰ (Coaling port) (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৮৮)

সমুদ্ৰ নৰীয়া (Sea-Sickness) দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১৫৯)

আৰবী-পাৰ্চী ভাষাৰ শব্দ :

আৰবী শব্দ :

উকিল (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৬)

কিতাপ (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩০)

কলম (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩৪১)

পাৰ্চী শব্দ :

মোজা (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৫৭)

বন্দী (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৪৪)

তহচিলাদাৰ (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৪৫)

খাজানা (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৪৬)

গ) অনুবাদ :

বাঁহীত অনুদিত শব্দৰাজি প্ৰধানকৈ ইংৰাজী ভাষাৰ পৰাই গ্ৰহণ কৰিছে—

শোভাযাত্ৰা (Procession) (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৭০)

ধুমুহা (Cyclone) (প্রথম খণ্ড, পৃ.১৭০)

নীতি (Morlality) (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৬৯)

নৈতিক গুণ (Moral qualities) (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৫০৮)

আকৌ কেতিয়াবা লেখকসকলে ইংৰাজী শব্দটো ব্যৱহাৰ কৰি তাৰ পিছত অৰ্থাৎ লিখি তাৰ পোনপটীয়া প্ৰতিশব্দ বা ব্যাখ্যা দাঙি ধৰিছে।

Leafy winter (পতীয়া জাৰকালি) (প্রথম খণ্ড, পৃ.১৫৪)

Underground railway (তলে তলে যোৱা ৰেল) (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১৬৮)

Empty Verssel Sounds much

(বিষ নহোৱা সাপৰ ফোচ ফোচনিয়েই সাৰ) (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৪৭৮)

Hurricane (বা-মাৰলি) (প্রথম খণ্ড, পৃ.১৬০)

Diaster (দুৰ্ঘটনা) (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১০৭৬)

French Revoluton (ফৰাচী বিপ্লব) (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১২৬৬)

Politics (ৰাজনীতি) (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭৬৭)

৪.৩.৪ অশ্ৰেণীভুক্ত শব্দ :

‘বাঁহী’ আলোচনীখনত অশ্ৰেণীভুক্ত শব্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়।

ক) মিশ্ৰিত শব্দ :

মাষ্টৰ + ঈ = মাষ্টৰী (প্রথম খণ্ড, পৃ.১৫৭)

ডাক্তৰ + ঈ =ডাক্তৰী (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২৪১)

খ) ধ্বন্যাত্মক শব্দ :

ফক-ফকনি (প্রথম খণ্ড, পৃ.২৫)

ফট-ফটীয়া (প্রথম খণ্ড, পৃ.৪১)

খচ-খচনি (প্রথম খণ্ড, পৃ.৭৩)

গ) যুৰীয়া শব্দ :

যুৰীয়া শব্দৰ বিভিন্ন প্ৰকাৰ আছে। ‘বাঁহী’ত এই বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ যুৰীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত

হয়।

সমার্থক যুৰীয়া শব্দ : বাটে-পথে (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৪৮৬)

দুখ-দুৰ্গতি (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৪৮৬)

বিপৰীতার্থক যুৰীয়া শব্দ : দেশ-বিদেশ (প্রথম খণ্ড, পৃ.৪৬)

ওলোটা বা বৈপৰীত্যসূচক যুৰীয়া শব্দ :

লৰা-ছেৰালী (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২১৭)

দৰা-কন্যা (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২৬০)

সমতুল্য বা সাদৃশ্যাত্মক যুৰীয়া শব্দ :

ধন-বিত (প্রথম খণ্ড, পৃ.৬১)

অন্যান্য মূল উলিয়াব নোৱাৰা বা অর্থহীন যেন লগা শব্দৰ সৈতে সংযুক্ত হোৱা যুৰীয়া শব্দ—

কথা-বাৰ্তা (প্রথম খণ্ড, পৃ.১১)

মানুহ-দুৰ্ণুহ (প্রথম খণ্ড, পৃ.৬১)

৪.৪. উপভাষা শব্দ :

‘বাঁহী’ আলোচনীৰ পাতত বিভিন্ন উপভাষাৰ শব্দৰ প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হয়। বিশেষকৈ কামৰূপী, দৰঙী আৰু গোৱালপৰীয়া উপভাষাৰ শব্দৰ প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হয়।

কামৰূপী উপভাষা শব্দ :

কাপাল (প্রথম খণ্ড, পৃ.৪১)

উৰ্মাল (প্রথম খণ্ড, পৃ.৬৮)

সেঁটো (প্রথম খণ্ড, পৃ.২৫২)

এঁত (প্রথম খণ্ড, পৃ.২৫২)

গাছগিলা (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৩৬৬)

চখু (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৩৬৬)

দৰঙী উপভাষাৰ শব্দ :

তোহনা (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৪১)

নাউমান (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৪৪)

তুহনা (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৩৬৭)

গোৱালপৰীয়া উপভাষা শব্দ :

হয়েনা (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২৪৯)

বলা (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২৪৯)

কৰা (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২৪৯)

৪.৫ অনুকৰণমূলক শব্দ :

‘বাঁহী’ আলোচনীৰ লেখকসকলে প্ৰচলিত শব্দৰ আৰ্হিত বহুতো নতুন শব্দ সৃষ্টি কৰিছে। এই শব্দবোৰক অনুকৰণমূলক শব্দ আখ্যা দিব পাৰি। তেওঁলোকে ইংৰাজী শব্দৰ অনুকৰণত অসমীয়া শব্দ গঢ়ি তুলিছে।

Leafy winter (পতীয়া জাৰকালি) (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৫৪)

Underground railway (তলে তলে যোৱা ৰেল) (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭)

কিছুমান বিশেষ শব্দ, শব্দগুচ্ছৰ প্ৰয়োগ ‘বাঁহী’ত পৰিলক্ষিত হৈছে। তেনে কিছুমান শব্দ, শব্দগুচ্ছ হ’ল—

দকচি (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৪১)

অৰিয়া (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৭৩)

হাচতি (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩৮৪)

পুৰণি অসমীয়া শব্দ :

‘বাঁহী’ত যথেষ্ট সংখ্যক পুৰণি অসমীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে—

সত (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩৩৮)

হৰফ (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩৪১)

মাচিয়া (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩৪৬)

বাজ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৩৭)

বেকত (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৩৭)

ভৈলন্ত (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৫৩)

ইয়াৰ বাহিৰেও 'বাঁহী' আলোচনীৰ ৰচনাৰাজিত এনে কিছুমান শব্দ ব্যৱহাৰ কৰিছিল যিবোৰে তেওঁলোকৰ ৰচনাৰাজিক আনি দিছিল মাটিৰ গোন্ধ। তেনে কিছুমান শব্দ হ'ল—

শেতেলি (শয্যা) (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৩৬৬)

কাঠি (পিৰালি) (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৩৬৬)

তিনিটা শব্দৰ সংযুতি :

'বাঁহী' আলোচনীৰ লেখকসকলে তেওঁলোকৰ ৰচনাত যুৰীয়া শব্দ প্ৰয়োগ কৰাৰ দৰে তিনিটা শব্দৰ সংযুতিৰ প্ৰয়োগ কৰিছে—

মৎস্য-কথা-সুধা (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২৪৮)

হুইচকী-আছদি-পানীৰে (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯৮)

'বাঁহী' আলোচনীত লেখকসকলে যতেই সম্ভৱ তাত জতুৱা খণ্ডবাক্যৰ সুপ্ৰয়োগ কৰি প্ৰকাশভঙ্গীক সৰল কৰি তোলাত সহায় কৰিছে। 'বাঁহী' আলোচনীত প্ৰয়োগ হোৱা জতুৱা খণ্ডবাক্য কিছুমান হ'ল—

কুলাই পাছি নধৰা (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১০৩)

থান-বান (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৫৮)

কাণ-সাৰ (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২৪৯)

বাপতী সাহোন (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২৫)

চকুৰ কুটা দাঁতৰ শাল (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২৮)

আকাশী চৰগ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৩৫)

'বাঁহী'ত শব্দতত্ত্বৰ বিশ্লেষণত কেইটামান দিশ স্পষ্টৰূপত পৰিলক্ষিত হয়। সেয়া হ'ল—
আলোচনীখনত সংস্কৃত বা আৰ্য্যমূলীয় শব্দৰ অন্তৰ্গত তৎসম, অর্দ্ধতৎসম, তদ্ভৱ শব্দৰ প্ৰয়োগ দেখা

যায়। কাৰণ অসমীয়া ভাষাটো আৰ্যমূলৰ পৰা অহা, সেয়ে আৰ্যমূলৰ বিভিন্ন শব্দ তৎসম, অর্দ্ধতৎসম, তদ্ভৱ শব্দৰ প্ৰয়োগ 'বাঁহী'ত দেখা যায়।

অন্য আৰ্যমূলীয় শব্দৰ ভিতৰত অষ্ট্ৰিক, তিব্বতবৰ্মী আৰু টাই-আহোম ভাষাৰ শব্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। ইয়াৰ কাৰণ হ'ল অসমত বিভিন্ন ভাষা-ভাষী লোকে বসবাস কৰিছিল, সেয়ে তেওঁলোকৰ ভাষাৰ শব্দসমূহৰ অসমীয়া ভাষাত সোমাইছিল।

ধাৰ কৰা শব্দৰ ক্ষেত্ৰত ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ হিন্দী, বাংলা ভাষাৰ শব্দৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে। ভাৰতৰ বাহিৰৰ বিদেশী শব্দৰ ভিতৰত ইংৰাজী, আৰবী আৰু পাৰ্চী ভাষাৰ শব্দৰ প্ৰয়োগ হৈছে। ইয়াৰ কাৰণ হ'ল মানুহৰ উচ্চাখিকা মনোভাৱ আৰু সমিলমিলৰ বাবেই হৈছে।

মিশ্ৰিত শব্দৰ প্ৰয়োগ হৈছে। ধ্বন্যাত্মক শব্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। ইয়ে শব্দত 'জোৰ বুজাইছে'। যুৰীয়া শব্দৰ বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ শব্দৰ প্ৰয়োগ হৈছে।

ইয়াৰ কাৰণ হ'ল সংযোজক বা বিয়োজক ভাব প্ৰকাশ কৰিছে, সম্পূৰ্ণতা আৰু অনিশ্চয়তা ভাব প্ৰকাশ কৰিছে।

'বাঁহী'ত কামৰূপী, গোৱালপৰীয়া, দৰঙী উপভাষাৰ শব্দৰ প্ৰয়োগ হৈছে। কাৰণ আলোচনীখন বিভিন্ন অঞ্চলৰ ব্যক্তিয়ে তেওঁলোকৰ লেখাসমূহ প্ৰকাশ কৰিছিল।

ইংৰাজী শব্দৰ অনুকৰণত তেওঁলোকে নতুন শব্দৰ সৃষ্টি কৰিছে।

এইবোৰৰ উপৰিও তেওঁলোক পুৰণি অসমীয়া শব্দ, তিনিটা শব্দৰ সংযুতি, জতুৱা খণ্ডবাক্যৰ প্ৰয়োগ কৰিছে। যাৰফলত আলোচনীখনৰ ভাষা সুসমৃদ্ধ হৈ পৰিছে।

মুঠতে 'বাঁহী'ত শব্দসমূহৰ ক্ষেত্ৰত সুকীয়া ৰূপ পৰিলক্ষিত হয়।

৪.৬ বাক্যতত্ত্ব :

বাক্যই হ'ল ভাষাৰ আধাৰ। এটা বিশেষ ক্ৰমত আবদ্ধ ইটোৰ সিটোৰ লগত সম্বন্ধ থকা আৰু একোটা মনোভাৱ পূৰ্ণকৈ প্ৰকাশ কৰিব পৰা শব্দৰ সমষ্টিয়ে বাক্য। কেতিয়াবা অৱশ্যে এটা শব্দৰেও এটা বাক্য হয়।^১ ভাষাভেদে বাক্য গঠনৰ পদ্ধতি ভিন ভিন। সেয়ে বাক্যতত্ত্বও ভিন ভিন।

অসমীয়া ভাষাৰ বাক্য গঠনৰ প্ৰণালী বিবিধ ধৰণৰ। অসমীয়া ভাষাত বাক্যবোৰক প্ৰথমতে দুটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি। সেই দুটা হ'ল ক্ৰিয়াবিহীন বাক্য আৰু ক্ৰিয়াযুক্ত বাক্য।^২ ভাৱৰ পিনৰ পৰা

বাক্যক বৰ্ণনাত্মক, নিষেধাত্মক, আঞ্জাসূচক, প্ৰশ্নসূচক, বিপ্লয়সূচক, সন্দেহসূচক, ইচ্ছাসূচক আদি ভাগত ভাগ কৰা হৈছে। গঠন পদ্ধতিৰ পিনৰ পৰা বাক্যবোৰক আকৌ সৰল বাক্য, মিশ্ৰ বাক্য, সংযুক্ত বাক্য এই তিনিটা ভাগত ভগাব পাৰি। বাচ্য অনুসৰি বাক্যক কতৃবাচ্য, কৰ্মবাচ্য আৰু ভাব বাচ্য এই তিনিটা ভাগত ভাগব পাৰি।

‘বাঁহী’ আলোচনীৰ বাক্য বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ। ক’ৰবাত বাক্যবোৰ চুটি, কৰবাত দীঘল। দীঘল বাক্যৰ ক্ষেত্ৰত ভাৱে পূৰ্ণতা পায়, কতো ব্যাঘাত নঘটে। ‘বাঁহী’ত লেখকসকলে একেবাৰে চুটি বাক্য বা একশব্দীয় বাক্য প্ৰয়োগ কৰিছে। এফালে তেওঁ একেলগে একেটা বাক্যতে বহুতো যুৰীয়া শব্দ বা দ্বিত্ব শব্দ থকা বাক্য প্ৰয়োগ কৰিছে। আকৌ একাধিক জতুৰা ঠাচৰ প্ৰয়োগৰে বাক্য ৰচনা কৰিছে। একেটা বাক্যতে একাধিক বিশেষণ থকা বাক্যৰো প্ৰয়োগ কৰি বাক্যবোৰক বিচিত্ৰতা প্ৰদান কৰিছে। একেটা বাক্যতে একাধিক সমাৰ্থক শব্দৰ ব্যৱহাৰ পৰিলক্ষিত। আকৌ একেটা বাক্যতে আছে একাধিক ক্ৰিয়া। সেইদৰে ক্ৰিয়াহীন বাক্যও আছে। তলত এইবোৰ বাক্যৰ উদাহৰণ দাঙি ধৰা হ’ল—

একাধিক ক্ৰিয়াযুক্ত বাক্য :

“কি কম নিচলীৰ মাক কি কম,

আৰু কবলৈ বেজাৰ লাগে।”

(জগৰামগুৰুৰ প্ৰেমাভিনয়, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২)

“মই সাঁচাকৈ কৈছোঁ মৰমৰ অলিভিয়া তুমি মোৰ হোঁৱা, মই তোমাৰ সেই

চৰণ দুখনি বুকুত সাবটি লৈ প্ৰেম-পুষ্পেৰে সদায় পূজা কৰি থাকিম।”

(প্ৰণয় ৰহস্য, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৩১)

ক্ৰিয়াহীন বাক্য :

‘বাঁহী’ত যথেষ্ট সংখ্যক ক্ৰিয়াহীন বাক্যৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে। যেনে—

“এ হে !” (জগৰামগুৰুৰ প্ৰেমাভিনয়, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৪)

“স্বৰ্গীয় প্ৰেম।” (ফাহীয়ান আৰু তেওঁৰ ভাৰত ভ্ৰমণ, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২০৬)

কৰ্তা, কৰ্মা, ক্ৰিয়াহীন বাক্য :

‘বাঁহী’ত কৰ্তা, কৰ্ম, ক্ৰিয়াহীন বাক্যৰো সুপ্ৰয়োগ দেখা গৈছে। যেনে—

“আলহী।” (কৃপাবৰ বৰুৱাৰ সামৰণি, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৫০)

“সপৰিয়ালে।” (লুকুৱা নাম, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭)

একেলগে একাধিক যুৰীয়া শব্দৰ মিশ্ৰণেৰে প্ৰয়োগ হোৱা বাক্য :

‘বাঁহী’ত যুৰীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগ ব্যাপক। আলোচনীখনত কিছুমান বাক্যত একেলগে একাধিক যুৰীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে। যেনে—

“ইয়াৰ বাহিৰেও স্ত্ৰীয়ে-স্বামীক সকলো কামত সহায় কৰিব পাৰিব লাগে আৰু সকলো কামত ইটোৱে-সিটোক আৰু সিটোৱে-ইটোক সোধা-পোছা কৰি কাম-কাজ কৰা উচিত।” (অসমীয়া বিয়া, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩৮০)

“ময়ো বেকা পটিৰ মানুহ নহওঁ; গতিকে, পাতনি-ফাটনি একো নকৰাকৈয়ে কওঁ যে, মোক বৰকৈ লৰালৰিকৈ এগাল ৰূপ লগা হৈছে।”

(কৃপাবৰ বৰুৱাৰ সামৰণি, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৪৯)

একাধিক সমাৰ্থক শব্দৰ প্ৰয়োগ হোৱা বাক্য :

‘বাঁহী’ত একেলগে ওচৰা-ওচৰিকৈ একাধিক সমাৰ্থক শব্দৰ প্ৰয়োগ ঘটা দেখা যায়। একেটা বাক্যত একাধিক দ্বিত্ব বা যুৰীয়া শব্দ প্ৰয়োগ হোৱাৰ দৰে ‘বাঁহী’ত কিছুমান বাক্যত একেলগে একাধিক সমাৰ্থক শব্দ প্ৰয়োগ হোৱাটোও এটা উল্লেখযোগ্য বিশেষত্ব। যেনে—

“ ‘বাঁহী’ৰ সম্পাদকক কেতিয়াবা কোনবাই ঠেলি হেচুকি ঢাকাৰ লাট চাহাবৰ সভালৈ মেন্সৰ কৰি পঠিয়ায়, তেওঁৰ প্ৰথম কাম হ’ব, ডাঢ়ি-গোফ নুঠুটিৱা ল’ৰাই কবিতা লেখিলে দণ্ড পাবৰ আইন এখনৰ “পাণ্ডুলিপি” কৰি সেই সভাত “পেচ” কৰাটো।” (সম্পাদকৰ চৰা, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১০)

“সংসাৰত সোমালে অনেক লেঠা, বিশেষকৈ অনাহকত বহুত টকা-কড়ি খৰচ, এইবোৰলৈ চাই তেওঁৰ একৰা মকালি বিয়া নকৰাও বুলিছিল, কিন্তু বাপেক-মাক, বংশ-পৰিয়াল, মিতিৰ-কুটুম, ইষ্ট-মিত্ৰ, গঞা-ভূঞা, জ্ঞাতি-গোত্ৰ, অঙহী-বঙহী, “আলোকৰ-পালক, কুকুৰা চোৱাৰ ভাগিনিয়েক”, সকলোৱে বৰকৈ

নেৰানেপেৰাকৈ ধৰাত হে দুকুৰি বছৰ বয়সত বিয়া কৰিলে।”

(বান্ধকানিৰ পৰিণাম, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৪৩৮)

একেটা বাক্যতে একেলগে একাধিক সমার্থক আৰু যুৰীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগ :

‘বাঁহী’ত কিছুমান বাক্যত একেলগে একাধিক যুৰীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। একেদৰে একোটা বাক্যতে একাধিক সমার্থক শব্দৰ প্ৰয়োগ দেখিবলৈ পোৱা যায়। আকৌ একোটা বাক্যতে একেলগে একাধিক সমার্থক আৰু একাধিক যুৰীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগো মন কৰিবলগীয়া। যেনে—

“আৰু তেতিয়াৰ সেই বং-ধেমালি, সেই গলা-গলি, লৰা-ঢপৰা তাৰ লগে লগে গ’ল। (সুভা, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩২১)

“বিমলাৰ মূৰত একেলগে যেন শত সহস্ৰ বজ্ৰ পতন হ’ল; গোটেই পৃথিৱী আকাশ আৰু জ্যোতিষ্ক মণ্ডলেৰে সৈতে খণ্ড বিখণ্ডিত, চূৰ্ণ-বিচূৰ্ণিত হৈ মহাশৰতে মৰমৰাই উঠিল।”(পাণিপথ, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭৩৯) :

একেটা বাক্যত এটা শব্দৰ পুনৰাবৃত্তি :

‘বাঁহী’ত কেতিয়াবা কিছুমান বাক্যত একোটা শব্দৰ পুনৰাবৃত্তি ঘটোৱাটো লক্ষণীয়। যেনে—

“মই পাহৰো কেলেই পাহৰি পাহৰি

আগবাঢ়ি আছে তোমাৰ পাছে?

(নিয়তি, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩২৮)

“ৰব, ৰব, এই গোপালৰ উপাধি দাস হ’লে, মই যতদূৰ দেখিছোঁ, তেওঁ শূদ্ৰ কিন্তু আপুনি ব্ৰাহ্মণ, এনে স্থলত গোপাল কেনেকৈ আপোনাৰ ভতিজাক হ’ল?”

(গোপাল আৰু গোপীনাথ, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৮৭৭)

একাধিক বিশেষ্যযুক্ত শব্দ :

‘বাঁহী’ত কিছুমান বাক্যত একেলগে ওচৰা-ওচৰিকৈ একাধিক বিশেষ্য শব্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়—

“কাৰণ, মাগুৰ কাৱৈ শল, কান্দুলি, শিঙৰা, পুঠি আদি মাছক সি গৰ্ভত সাদৰেৰে

এনেকৈ ঠাই দিছিল যে, সেইবোৰ দেখিলে মোৰ নিচিনা তামসিক প্ৰকৃতিৰ

মানুহৰতো কথায়েই নাই সাত্বিক প্ৰকৃতিৰ মানুহৰ স্বভাৱো প্ৰলোভনৰ দোলেৰে

টান নাখাই নাথাকিছিল।”

(লোভ, প্রথম খণ্ড, পৃ.৩৫)

“বিৰিণাৰ ফৰিঙটি, গছৰ চৰাইটি, হাবিৰ হাতী, মহ সংসাৰৰ প্ৰজা।”

(সম্পাদকৰ চৰা, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭৯১)

একাধিক বিশেষণযুক্ত শব্দ :

‘বাঁহী’ত কিছুমান বাক্যত একেলগে একাধিক বিশেষ্য শব্দ ব্যৱহাৰ হোৱাৰ দৰে একেলগে একাধিক বিশেষণ শব্দৰ প্ৰয়োগ হোৱা দেখা যায়—

“তিৰাই অঞ্চলৰ মানুহবোৰ দেখিবলৈ তেজ কুৰ নাইকিয়া, কদাকাৰ, মুখ উখহা, পেট ডাঙৰ, মূৰ ডাঙৰ, হাত ভৰি চুচিয়া মৰা, চেপেটা নকা আৰু বৰ কলা হয়।”

(সম্পাদকৰ চৰা, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৯৮)

“দেউতাকৰ যি সম্পত্তি আছিল, দেনদাৰবিলাকে টকাত মৰি লৈ গ’ল, যিবিলাকৰ বন্ধুত্ব, মিঠা মাত, আপোন বচন পাই পীতাম্বৰ হাজৰিকাই তেওঁৰ কৰ্ম্মাজিত টকালৈ কেৰেপ নকৰি টকাক খোলাকাটিৰ দৰে বিলাইছিল, পুতেক নীলাম্বৰৰ জীৱনত দুখৰ ঘৰ-বাৰিষা অহাত সেই বসন্ত কোকিলবোৰ সিহঁতৰ মূদু মৌসনা জুৰুৱা মাত এৰি নতুন বসন্তৰ ঠাইলৈ উৰি গুচি গ’ল।”

(তেতিয়া আৰু এতিয়া, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১০৩৪)

চুটি বাক্য :

‘বাঁহী’ত চুটি বাক্যৰ প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হয়। ইয়ে বাক্যসমূহক বিচিত্ৰ কৰি তুলিছে।

একশব্দীয় বাক্য :

“নোশোওঁ।” (জগৰামগুলৰ প্ৰেমাভিনয়, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৫)

“নাই।” (লুকুৱা নাম, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭)

দীঘল বাক্য :

‘বাঁহী’ত কেতিয়াবা কেতিয়াবা ভাবৰ পূৰ্ণতা আনিবলৈ দীঘল বাক্যৰ সমাবেশ ঘটা পৰিলক্ষিত হয়। উদাহৰণস্বৰূপে—

“আমাৰ কথাৰ প্ৰমাণ স্বৰূপে “জোলোঙা” কিতাপৰ যৰেতৰেপৰা তুলি দেখুৱাওঁ, কইছিল, হইছিল, হইছে, উপৰত, কাকূতি, গাঠৈ সৈতে, কি ক্ষণে, তোপনি, ৰূপেই, কোনোৰূপে, ৰঙে কুলা পাছি নধৰা হ’ল, ৰখিয়া, যিদাল, আক তাক সোধি, আশা কৰি খাপ লই থাকিলে, লক্ষ্ম ৰাম্প, পতিপাল দিছে, বলিয়ামি, পুণ্য, আহোঁতেও, উলোটাই, তিৰোটা, চং দিবলৈ নেপাই পিতাই চাকৈ আজি, কেথানিও, মুখাল, গৰম ভাত, হঁতশিৰিলৈ, আণ্ডি, গৰুয়ে চাৰো পালে, সি জীৱাই থাকে ইত্যাদি।”
(ঘটনাচক্ৰ, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১০৩)

“বৰং বেছি detial অলৈ গৈ তেখেতে কোন দিনা টঙালি তুলাব আৰু কোন দিনা টোম সাজিব, তাৰপৰা আৰম্ভ কৰি কোন দিনা নাম লব, কোনদিনা “জুলাপ খাব”, কোন দিনা “চেন্টনাইন খাব” আৰু ঘৰৰ ঘৈণীয়ে কোনদিনা “ভূত্য ও গৰু ছাগলী খীণাইছে নে চাব”, কোন দিনা “মিতিৰ ফুৰিব”, কোন দিনা “লোকে নিয়া বস্তু বাইছ বতালি আদি বিচাৰিব,” ইত্যাদি বিষয়ত পৰিছে গৈ।”
(গুৰু চৰিত, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১৯)

সৰল বাক্য :

‘বাঁহী’ত সৰল বাক্যৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়—

“এওঁ কলিকতা মহানগৰীৰ প্ৰসিদ্ধ দত্ত পৰিয়ালত ১৮৪৮ চনৰ আগষ্ট মাহৰ ১৩ তাৰিখে জন্ম গ্ৰহণ কৰে।”

(ৰমেশচন্দ্ৰ দত্ত, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৮০)

“বৰুৱাদেৱ সকলোৰে চেনেহৰ পাত্ৰ আছিল”

(লক্ষ্মীৰাম বৰুৱা, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৮৬৩)

জটিল বাক্য :

‘বাঁহী’ত জটিল বাক্যৰো প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হয়—

“যেনেকৈ পণ্ডিত উকীল দাৰোগা আদি ভিন ভিন শিক্ষাৰ দৰকাৰ তেনেকৈ শিল্প শিক্ষাও ব্যৱহাৰৰ বিভাগ অনুসৰি বেলেগ বেলেগ।”

(শিল্প শিক্ষা, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩৮)

“তেওঁলোকে হিন্দু সমাজৰ মিছা ওখ জাতৰ কাকিনী তামোলৰ আগত উঠি থাকোঁতেই তাৰ গুৰিত যে বৰ কুঠাৰৰ কোব পৰিছে, সেইটোলৈ তেওঁলোকে চকু দিয়াই নাই।”

(সম্পাদকৰ চৰা, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭৫৯)

যৌগিক বাক্য :

‘বাঁহী’ত যৌগিক বাক্যৰ প্ৰয়োগ অধিক—

“টকাৰ সমান বন্ধু আমাৰ দেশতো নাই; আৰু বিলাততো কথাই নাই।”

(বিলাতৰ চিঠি, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৫৮)

“কালিদাস, মাঘ ভাৰবি, শ্ৰীহৰ্ষ, বাণ আদি অনেক নিৰ্দোষ আৰু গুণাৱিত মহাকাব্য কৰিলেও কালিদাসৰ নাম বিশেষ ৰূপে উজ্বল।”

(মহাকাব্য কালিদাস, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৬৭০)

অসমাপিকা ক্ৰিয়াযুক্ত বাক্য :

‘বাঁহী’ত ভাৰক পূৰ্ণতা প্ৰদান কৰোঁতে কেতিয়াবা বাক্যসজ্জা অসম্পূৰ্ণ হৈ বৈ যোৱাও পৰিলক্ষিত হৈছে। উদাহৰণ—

“ইয়াৰ দ্বাৰাই এইটো প্ৰমাণিত নহ’ল নে যে বিদ্যানিধি বিদ্যাবিনোদ সকলৰ কথা ঠিক বুলি ধৰিলে, অসমীয়া ভাষাটোৱে ঘাই আদি গা-গছ, আচল সোঁতা; আৰু বৰ্তমান প্ৰচলিত বঙ্গলা ভাষা পালি, ঠাল-ঠেঙুলি, বাজে সুঁতী?”

(সম্পাদকৰ চৰা, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২৯৫)

“এতদ্ব্যতীত তেওঁলোকৰ পোৰ্ট কেনিং, হাওড়া, ডায়েমণ্ডহাৰ্ভৰ, শিয়ালদহ আদি ঠাইৰ ভাষা “বুনিয়াদ”, আৰু প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ, শোণিতপুৰ, বত্নপুৰ, চম্পাবতী, কমতাপুৰৰ ভাষা গ্ৰাম্য।”

(বৰবৰুৱাৰ সৈতে “মূলকাৎ”, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১১৭)

উদ্ধৃতি সম্বলিত বাক্য :

‘বাঁহী’ত যথেষ্ট সংখ্যক উদ্ধৃতি সম্বলিত বাক্যৰ প্ৰয়োগ হোৱা পৰিলক্ষিত হয়—

“সাত পুৰুষৰ নহল গাই; কৰীয়া লৈ খীৰাবলৈ যায়।”

(ভোকেন্দ্ৰ বৰুৱা, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২৪৩)

“তিনিশ যাঠি জোপা ৰুৱাহে কল, মাহেকে পখে তাৰ চিকুণাব তল, পাত পচলা লাভত খাবা, লক্ষাৰ বনিজ ঘৰতে পাবা।”

(অসমীয়া সাহিত্যৰ জাগৰণ আৰু জাতীয় ভাব, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১৮৫)

সমাসযুক্ত পদৰ বাক্য :

‘বাঁহী’ত একেটা বাক্যতে একাধিক সমাসবদ্ধ পদৰ সুন্দৰ প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হয়।

উদাহৰণস্বৰূপ—

“মই কওঁ নপৰোঁ; কাৰণ যিবিলাক বিভিন্নতা ৰাখি চলিলে তুমি নাই বুলি কৈছেঁ সেইবিলাক বিভিন্নতা এটা সুকীয়া ভাল প্ৰস্তুত কৰিবৰ নিমিত্তে যথেষ্ট নহয়, সেইবোৰ কেবল মাতৰ হেনা-হচা কথাৰ কেৰা-বেকা মাথোন, যিবোৰ ৰাখি আমি নিজৰ ফালৰ বা ঠাইৰ প্ৰতি থকা মমতাৰ মায়াজৰিডাল নাকাটি সুখ পাওঁহঁক মাত্ৰ।” (অসমীয়া ভাষাৰ সম্পৰ্কে আৰু দুআষাৰমান কথা, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৪৭-৪৮)

“লতা এজুপি ফুলি-জুলি জকমকীয়া হৈ মেৰাই মেৰাই উঠি বুলি গছৰ পিনে কোমল হৃদয়েৰে কোমল আগ মেলি; তাতা বাধা পালে লতাৰ কি সুখ ?”

(পাণিপথ, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭১৯)

ইংৰাজী, হিন্দী আদি শব্দৰ সংযোগত সৃষ্টি বাক্য :

‘বাঁহী’ত একেটা বাক্যত একেলগে কেইবাটাও ভাষাৰ শব্দৰ সমাবেশ ঘটা দেখা যায়। বিষয়বস্তুক সম্পূৰ্ণ ভাৱত প্ৰকাশ কৰিবলৈ কেতিয়াবা কেতিয়াবা এনে ধৰণৰ মিশ্ৰিত বাক্যৰ সুপ্ৰয়োগ কৰা পৰিলক্ষিত হৈছে। তেনে কিছুমান বাক্য হ’ল—

“আমি পাৰত উঠি শুকান ইকৰা, খাগৰি গোটাই গৰাৰ কাণত চাহ-বহাবৰ দিহা-

পোহা কৰিবলৈ ধৰিছো, এনেতে জাহাজৰ সেই বাবুজনে ফ্লেটৰ মুখলৈ আহি মোৰ ফাললৈ চাই মাত লগালে “কিমশায়, কোম্পানীৰ বাৰ গণ্ডা পয়সাত মেৰে নিলেন!”

(মণিপুৰ যাত্ৰা, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৩৭)

“বিশেষকৈ কি আধুনিক কি পৌৰাণিক কোনো এটা জাতিয়েই পৃথিবীত মিহলি তেজৰ Mixed blood নহৈ থাকিব নোৱাৰে যে মানব জাতিৰ বুৰঞ্জীয়েই তাক প্ৰমাণ কৰে।”

(নিষ্ফল, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২৪৮)

সন্ধিযুক্ত শব্দৰ প্ৰয়োগ হোৱা বাক্য :

‘বাঁহী’ত সন্ধিযুক্ত শব্দৰ প্ৰয়োগত বাক্য গঠন হোৱা দেখা যায়—

“মাহৰ মাৰ দেখি তিলে বেত মেলাৰ দৰে, বৰ সাজতোলাৰ সেই দুৰ্দশা দেখি, বৰুৱাদেৱে সৈতে শাক্ষাৎ কৰিবলৈ কুৰুংকাৰাং কৰা আন অসমীয়া ভদ্ৰলোকসকলেও বেত মেলিয়েই ব’ল।”

(আনন্দৰাম বৰুৱাৰ চমু জীৱন চৰিত, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৭)

“একমেবাদ্বিতীয়ম্ পৰমেশ্বৰৰ প্ৰতি একনিষ্ঠ অব্যভিচাৰী ভক্তি যে শঙ্কৰ মাধৱৰ ধৰ্ম্মৰ মূল ভিত্তি আছিল এই কথা বাৰে বাৰে উল্লেখ কৰা হৈছে।”

(মহাপুৰুষীয়া সম্প্ৰদায়ৰ ধৰ্ম্মমত, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১৪৮)

আলংকাৰিক বাক্য :

‘বাঁহী’ত আলংকাৰিক শব্দৰ প্ৰয়োগ হৈ বাক্য গঠন হোৱা দেখা যায়—

“কেনে ফুৰ্ফুৰকৈ জুৰ বতাহ বলিছে, যে ইন্দ্রই সবগত বহি ৰূপ খটোৱা ধোৱাঁ-খোৱাত মচলা দিয়া মলা ধপাতৰ হোপাটোহে মাৰি সেই ধোৱাঁবোৰ নাকৰ বিন্ধাইদি লাহে লাহে ফুৰ্ফুৰকৈ আমাৰ ফাললৈ এৰি দিছে।”

(জগৰামগুণৰ প্ৰেমাভিনয়, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৫)

“এনেবিলাক চিন্তাৰ টোৱে মোৰ মনত খৌকি-বাখৌদি লগাই থাকোঁতে মই নো জুলীয়া গুড় আৰু পনীয়া টেঙাদৈৰে লেটিয়াই কিমানখিনি কোমল চাউল খালোঁ তাক টলকিবই নোৱাৰিলোঁ, কল দোনাটি চাই পঠাও যে সি আধাখিনীয়া হ’ল, পেটে ঠিহ্ঠিহাবলৈ ধৰিলে।”

(গুটিদিয়েক চিন্তাৰ টো, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৪৫৮)

‘বাঁহী’ আলোচনীখনত বাক্যতত্ত্বৰ বিশ্লেষণত কেইটামান দিশ স্পষ্টপত প্ৰতিফলিত হৈছে। সেয়া হ’ল—

আলোচনীখনত একাধিক ক্ৰিয়াযুক্ত বাক্য, ক্ৰিয়াবিহীন বাক্যৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। এয়া দীঘল বাক্যক চুটি কৰাৰ প্ৰবণতাৰ বাবেই হৈছে। এনে পৰিৱৰ্তন আকাঙ্ক্ষা পূৰণৰ বাবে হয়।

যুৰীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগেৰে বাক্য গঠন হোৱা দেখা যায়। ইয়াৰ ফলত সংযোজন বা বিয়োজন, সম্পূৰ্ণতা ভাব, ডাঠি কোৱা ভাব আৰু কেতিয়াবা অনিশ্চয়তা বুজাইছে।

কেতিয়াবা একেটা বাক্যতে এটা শব্দৰ পুনৰাবৃত্তি ঘটিছে। ইয়ে বাক্যত জোৰ বুজাইছে একাধিক বিশেষ্য আৰু বিশেষণযুক্ত শব্দৰ প্ৰয়োগ হৈছে।

অসমাপিকা ক্ৰিয়াৰ প্ৰয়োগ হৈছে। ইয়ে বাক্যসমূহৰ ভাব সম্পূৰ্ণকৈ প্ৰকাশ কৰিব পৰা নাই।

সন্ধি, সমাসযুক্ত, ইংৰাজী আৰু অসমীয়া মিশ্ৰিত, অসমীয়া আৰু বঙালী মিশ্ৰিত, উদ্ধৃতি সম্বলিত, আলংকাৰিক আদি বাক্যৰ প্ৰয়োগ আলোচনীখনত আছে।

ইয়ে ‘বাঁহী’ আলোচনীখনক বাক্যতত্ত্বৰ ক্ষেত্ৰত সুকীয়া মৰ্য্যাদা প্ৰদান কৰিছে।

৪.৭ ছন্দ :

ছন্দৰ মূল কথা হৈছে সংযম। ছন্দৰ লগত জড়িত হৈ থাকে শ্ৰুতিমধুৰ ধ্বনি ব্যঞ্জন। ছন্দই কবিতাক গীতৰ মাধুৰ্য্যতা দান কৰে। ‘ছন্দ’ কেৱল কবিতাৰ ক্ষেত্ৰতহে প্ৰয়োজ্য এনে নহয়। ছন্দৰ প্ৰয়োগ গদ্য ৰচনা, নাটক, গল্প আদি সকলোতে হ’ব পাৰে। এক পৰিমিত তালে মানব জীৱনক দোলা দি আছে। শ্বাস-প্ৰশ্বাসৰ পৰা আৰম্ভ কৰি প্ৰাকৃতিক জগতৰ নিয়মিত ছন্দস্পন্দ স্বাভাৱিকভাৱে প্ৰবাহিত হৈ আছে।

কিন্তু কবিতাৰ লগত ছন্দৰ সম্পৰ্ক আছিলক। এই ক্ষেত্ৰত নৰকান্ত বৰুৱাৰ এইবাৰ কথা প্ৰাধিকানযোগ্য—
ছন্দ হল কবিৰ মাতৃভাষা। কবি হবৰ বাবে ছন্দশাস্ত্ৰ অধ্যয়নৰ প্ৰয়োজন নাই। চিত্তৰ ছন্দানুভূতিয়ে কবিৰ
কাপ সদায় ছন্দকুশল কৰি ৰাখে।^{১১}

পুৰণি অসমীয়া ছন্দবিলাক আছিল পয়াৰ, দুলাড়ী, ছবি, একাবলী আদি। বৰ্তমান সেই একেবোৰ
সাজতে কবিতা ৰচিত হ'লেও সেইবোৰ ছন্দৰ নাম আধুনিকীকৰণ কৰি লোৱা হৈছে। সেয়ে একাবলী,
পয়াৰ, ছবি, লেচাৰী আদিৰ ঠাইত বৰ্তমান একপদী, দ্বিপদী, ত্ৰিপদী, চৌপদী প্ৰভৃতি নামবোৰ প্ৰচলিত
হয়।^{১২} ইয়াৰ উপৰিও আধুনিক অসমীয়া কবিতাত অমিত্ৰাক্ষৰ ছন্দ, মুক্তক ছন্দ, গদ্য ছন্দৰ প্ৰয়োগ
দেখা যায়।

‘বাঁহী’ আলোচনীৰ প্ৰায়বোৰ কবিতাত অন্ত্যমিল ছন্দ বিচাৰি পোৱা যায়। প্ৰায়বোৰ কবিতা
নিৰ্দিষ্ট সুৰত পাঠ কৰিলে এক ছন্দৰ স্পন্দন অনুভূত হয়। এই ছন্দ স্পন্দনেই হৈছে ‘বাঁহী’ৰ কবিতাৰ
প্ৰাণ। ‘বাঁহী’ আলোচনীৰ কবিতাত বিচাৰি পোৱা ছন্দসমূহ হ'ল—

দ্বিপদী ছন্দ :

দ্বিপদী ছন্দৰ ভিতৰত পয়াৰ অন্তৰ্ভুক্ত। এই ছন্দত এটা চৰণত ৮.৬ মাত্ৰাৰ দুটা পদ থাকে।
ইয়াত এটা পংক্তিতেই এটা চৰণ সম্পূৰ্ণ হয়। ‘বাঁহী’ত পয়াৰ ছন্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়—

অসীম সাগৰ মোৰ

নাৱেৰেই তৰা

মহা সদাগৰ মই

অতীজৰে পৰা।

(বীণ বৰাগী, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৫০৪)

ত্ৰিপদী ছন্দ :

যেতিয়া কোনো এটা কবিতাত দুটা পংক্তিৰ এটা চৰণত তিনিটা পদৰ সমাবেশ হয় তেতিয়া
তাক ত্ৰিপদী ছন্দ বোলা হয়। পুৰণি অসমীয়া কবিতাৰ দুলাড়ী, ছবি ছন্দ, ত্ৰিপদী ছন্দৰ অন্তৰ্গত। ‘বাঁহী’

আলোচনীখনত গীত আৰু কবিতাত ত্ৰিপদী ছন্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়।

দুলভী :

দুলভীত যতি নিয়ন্ত্ৰিত তিনিটাকৈ পৰ্ব থাকে। এই কাৰণেই ইয়াক ত্ৰিপদী বোলে। প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় ফাঁকিত ছটাকৈ, তৃতীয় শাৰীত আঠোটা আখৰ থাকে। প্ৰত্যেক ফাঁকিৰ শেষত যতি পৰে। এনে ছটা ফাঁকিৰে ছন্দটো পূৰ্ণ হয়।

‘বাঁহী’ত দুলভী ছন্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়—

“বিশ্বৰ সৌন্দৰ্য্য সদাই থাকিব
তুমিহে কেনিবা যাবা,
বিশ্বৰ নিয়ম আছে একে দৰে
ভাঙ্গিলেই গম পাবা।”

(বিশ্বৰ নিয়ম, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৮৪০)

‘বাঁহী’ত কবিতাৰ ব্যাপক ৰূপ প্ৰতিফলিত নহয়। তথাপি তাৰ মাজতো ছনেট কবিতাৰ প্ৰকাশ দেখা যায়। হিতেশ্বৰ বৰবৰুৱা, সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা, লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাই ‘বাঁহী’ত ছনেট কবিতা লিখিছিল—

“শুনিছিলো আই তুমি জগত মোহিনী
তোমাৰ অনন্য গুণ জগজনে গায়,
.....

(কবিতা, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৯৬)

মুঠতে ‘বাঁহী’ আলোচনীখনত দ্বিপদী, ত্ৰিপদী ছন্দ আৰু ছনেট জাতীয় কবিতাৰ প্ৰকাশ দেখা যায়। বিভিন্ন ছন্দৰ প্ৰয়োগে কবিতাসমূহক সুসমৃদ্ধ কৰি তুলিছে।

৪.৮. অলংকাৰ :

প্ৰায়বোৰ সাহিত্যতে অলংকাৰৰ প্ৰয়োগ বিচাৰি পোৱা যায় যদিও সাহিত্যিকসকলে অলংকাৰৰ তাত্ত্বিক কথাবোৰ অধ্যয়ন তথা চৰ্চা কৰি এক শৃংখলিত ৰূপত সেইবোৰৰ প্ৰয়োগ কৰে। কাৰণ অলংকাৰে বাক্যক প্ৰভাৱশালী কৰে, বৰ্ণনীয় বিষয়ক স্পষ্ট কৰি তোলে আৰু ৰমনীয়তা সম্পাদন কৰে। ‘বাঁহী’ আলোচনীখনত লেখকসকলে তেওঁলোকৰ ৰচনাৰাজিৰ গদ্য, পদ্য উভয়তে বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ সাহিত্যিক অলংকাৰৰ প্ৰয়োগ কৰা পৰিলক্ষিত হয়।

অলংকাৰ বুলি ক’লে সাধাৰণতে শব্দালংকাৰ আৰু অৰ্থালংকাৰ এই দুয়োবিধ অলংকাৰকে বুজায়। এই দুয়োবিধ অলংকাৰক আকৌ বিভিন্ন ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি। ‘বাঁহী’ আলোচনীৰ ৰচনাৰাজিত শব্দালংকাৰ আৰু অৰ্থালংকাৰ উভয়ৰে প্ৰয়োগ স্পষ্ট। শব্দালংকাৰ আৰু অৰ্থালংকাৰৰ বিভিন্ন বিভাগসমূহৰ বহুল আলোচনা পূৰ্বৱৰ্তী অধ্যায়ত কৰা হৈছে। ইয়াত মাথোন ‘বাঁহী’ আলোচনীৰ গদ্য, পদ্য আৰু গীতৰ মাজত প্ৰয়োগ হোৱা শব্দালংকাৰ আৰু অৰ্থালংকাৰৰ উদাহৰণ দাঙি ধৰা হৈছে।

৪.৮.১ শব্দালংকাৰ :

যি অলংকাৰে তাৰ সাৰ্থকতাৰ কাৰণে সম্পূৰ্ণকৈ শব্দৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰে তাক শব্দালংকাৰ বোলে।^{১৩} আলংকাৰিকসকলে শব্দালংকাৰক অনুপ্ৰাস, যমক, পুনৰুক্তবদাভাস শ্লেষ, বক্ৰোক্তি এইকেইটা ভাগত ভাগ কৰিছে।

অনুপ্ৰাস অলংকাৰ :

শুনিবলৈ শুৱলা হোৱাকৈ সদৃশ ব্যঞ্জনবৰ্ণৰ ওচৰা-ওচৰিভাৱে বিন্যাস কৰাকে অনুপ্ৰাস অলংকাৰ বুলি কোৱা হয়। অনুপ্ৰাসক অন্ত্যানুপ্ৰাস, ছেকানুপ্ৰাস, বৃত্তানুপ্ৰাস, শ্ৰুত্যানুপ্ৰাস আৰু লাটানুপ্ৰাসত ভাগ কৰিব পাৰি। ‘বাঁহী’ আলোচনীত অনুপ্ৰাস অলংকাৰৰ প্ৰয়োগ হোৱা দেখা যায়।

“চোৰ বৈৰী, ডকাইত বৈৰী, ঠগ বৈৰী আৰু বৈৰী সাপ, বাঘ, ভালুক।”

(সন্ত মই আৰু দুষ্ট মই, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২৭৬)

অন্ত্যানুপ্ৰাস :

কবিতাৰ বিভিন্ন চৰণৰ শেষৰ ব্যঞ্জন বৰ্ণৰ মিল থকা অনুপ্ৰাসক অন্ত্যানুপ্ৰাস অলংকাৰ কোৱা হয়। ‘বাঁহী’ আলোচনীৰ গীত আৰু কবিতাৰ মাজত অন্ত্যানুপ্ৰাস অলংকাৰৰ সমাহাৰ ঘটিছে।

“বাজিছে দুনাই আজি পুৰণি বীণত

সুমুখুৰ মিলনৰ তান।

আশাৰ কিৰণ পুষ্প জিলিকে পৰিছে

শুনি সেই অতীতৰ গান।”

(মিলন, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩৩)

“অমিয়া সুৰৰ মধু পঞ্চমত

বাজোক মধুৰ বাহী;

নীল আকাশত তৰাৰ মাজত

জোনায়ৈ তোলাক হাঁহি।

(বাজোক মধুৰ বাঁহী, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১)

ছেকানুপ্ৰাস :

দুটা বা ততোধিক ব্যঞ্জনবৰ্ণ একেটা ক্ৰমতে সংযুক্তভাৱেই হওক বা বিযুক্ত ভাৱেই হওক দুবাৰ ধ্বনিত হ'লে অৰ্থাৎ এবাৰ পুনৰাবৃত্তি হ'লে ছেকানুপ্ৰাস অলংকাৰ হয়। ‘বাঁহী’ আলোচনীত এইবিধ অলংকাৰৰ গীত আৰু কবিতাত প্ৰয়োগ ব্যাপক।

“হেঙুলি বহন লৈ পুৱাৰ সুৰুযে

পাতে পাতে ধেমালি কৰক,

আধা ফুলা চোপা কলি ফুলি ফুলি পৰি

ফুলেৰেই ফুলনি ভৰক।”

(মিলন, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩৪)

“কোন তুমি গীত গাই নাও বাই বাই

চাপিছাহি ঘাটৰ কাষত,

পথৰ পথিক মই ফুৰোঁ ঘূৰি ঘূৰি

অসীমৰ সীমাৰ মাজত।”

(নাৱৰীয়া, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.২)

বৃত্তানুপ্রাস :

যেতিয়া এক বা একাধিক বৰ্ণ দুৱাৰ বা ততোধিকবাৰ আবৃত্ত হয় তেতিয়া সেই অনুপ্রাসক বৃত্তানুপ্রাস বুলি কোৱা হয়। ‘বাঁহী’ আলোচনীৰ ৰচনাত কবিতা আৰু গীতত বৃত্তানুপ্রাস অলংকাৰৰ প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হয়।

“মই মই মই মাত্ৰ বিপুল সংসাৰে,

মই মই মই সুৰে শুনা

বাজিছে প্ৰাণৰ বীণা তান,

মই বিনা আছে নো কি গুণা ?”

(মই, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩২৯)

“অলি-মধু মিলনত,

পুনু অলি বিৰহত

ফুলে ফুল ফুলনি উজ্বলি।”

(আবেগ অন্তৰ, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭০৪)

৪.৮.২ অৰ্থালংকাৰ :

অৰ্থালংকাৰক পাঁচটা ভাগত ভাগব পাৰি—সাদৃশ্যমূলক, বৈসাদৃশ্যমূলক, শৃঙ্খলামূলক, ন্যায়মূলক, গুঢ়াৰ্থমূলক। এইবোৰৰ আকৌ বিভিন্ন বিভাগ আছে, ইয়াৰ আলোচনা পূৰ্ববৰ্তী অধ্যায়ত কৰা হৈছে। সেয়ে ইয়াত মাথোন অৰ্থালংকাৰৰ বিভিন্ন ভাগৰ উদাহৰণ দাঙি ধৰা হ’ল।

উপমা অলংকাৰ :

স্পষ্ট আৰু বৈচিত্ৰ্যজনক সাদৃশ্যকে উপমা বোলে।^{১৪} ‘বাঁহী’ত উপমাৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়।

“ৰঙচুৱা পোনাবাহ—একে ঠাইতে থুপখাই এনেকৈ পানীৰ ওপৰলৈ উঠিছে আৰু

তললৈ নামিছে যে ঠিক যেন একটা ৰঙা সৰিয়হ কিবা এক প্ৰকাৰে দীঘলীয়া হৈ

পানীত সেইদৰে উঠা-নমা কৰি সাতুৰিব লাগিছে।”

(লোভ, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩৫)

ইয়াত বঙচুৰা পোনাবাহক বঙা সৰিয়হৰ লগত তুলনা কৰা হৈছে। ইয়াত বঙচুৰা পোনাবহ আৰু বঙা সৰিয়হৰ বৈচিত্ৰ্য আছে, কিন্তু সাদৃশ্য গুণটো স্পষ্ট হৈছে।

স্মৰণ :

সাদৃশ্য জনিত স্মৃতিৰ বৰ্ণনাই হৈছে স্মৰণ অলংকাৰ। যেনে—

“প্ৰশ্নটো শুনি ডাঙৰীয়াৰ মনত পৰিল সেই মহাভাৰতৰ দৃশ্যটোলৈ পুখুৰীৰ পাৰত
যেতিয়া বকৰুপী ধৰ্মৰাজে নিজৰ পুতেক যুধিষ্ঠিৰ বজাক ছলনা কৰি সুধিছিল
“কিমাশ্বৰ্য্যং?” (ফাগুণা লগুৱাৰ বেমেজালি, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২৫২)

ইয়াত প্ৰশ্নটো শুনাৰ লগে লগে মহাভাৰতৰ দৃশ্যটোলৈ মনত পৰাৰ কথা উল্লেখ কৰিছে।

বিৰোধ :

যত তাৰ বিৰুদ্ধে স্বভাৱ পিছত উপস্থাপিত হয় তাকে বিৰোধ অলংকাৰ বোলে। যেনে—

“আজি তোমালোকৰ মুখৰ অসমীয়া মাত শুনি মই যে কি অমিয়া-মধু পিবলৈ
পালোঁ, ক’ত পুৰণি দুখ বেজাইৰ কথা মোৰ মনত পৰিল তাক কি কম!
(কাশীবাসী, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২৬০)

ইয়াত বুঢ়ীয়ে অসমীয়া মাত শুনি অমিয়া মধু পান কৰাৰ কথা উল্লেখ কৰিছে লগে লগে বিৰুদ্ধ ভাব তেওঁৰ পুৰণি দুখৰ স্মৃতি ভাহি উঠা ভাব ব্যক্ত কৰিছে।

‘বাঁহী’ত ছন্দ অলংকাৰৰ বিশ্লেষণত কেইটামান দিশ স্পষ্টৰূপত পৰিলক্ষিত হয়।

আলোচনীখনত কবিতাৰ ব্যাপক ৰূপ পৰিলক্ষিত নহয়। কিন্তু তাৰ মাজতে লেখকসকলে বিভিন্ন ছন্দৰ প্ৰয়োগ কৰিছে।

ছন্দৰ ক্ষেত্ৰত দ্বিপদী ছন্দৰ ভিতৰত পয়াৰ ছন্দৰ প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হৈছে। তেনেদৰে ত্ৰিপদী ছন্দৰ ভিতৰত দুলড়ী ছন্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়।

ছনেট জাতীয় কবিতাও ‘বাঁহী’ত প্ৰকাশিত হৈছে।

আলোচনীখনত অলংকাৰৰ প্ৰয়োগ গদ্য, পদ্য আৰু গীতৰ মাজত পৰিলক্ষিত হৈছে। অলংকাৰৰ ভিতৰত শব্দালংকাৰৰ ভিতৰত অনুপ্ৰাসৰ বিভিন্ন ভাগৰ অন্ত্যানুপ্ৰাস, ছেকানুপ্ৰাস, বৃত্তানুপ্ৰাসৰ প্ৰয়োগ হৈছে।

অর্থাৎ অলংকাৰৰ ভিতৰত উপমা, স্মৰণ আৰু বিৰোধ অলংকাৰৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়।

এনেধৰণৰ ছন্দ অলংকাৰৰ প্ৰয়োগ 'বাঁহী'ৰ কবিতা, গদ্য আৰু গীতক শ্ৰুতিমধুৰ লগতে সৌন্দৰ্য্যশালী কৰি তুলিছে। মুঠতে 'বাঁহী' আলোচনীখনত লেখকসকলৰ ৰচনাৰাজিত ধ্বনিতত্ত্ব, ৰূপতত্ত্ব, শব্দতত্ত্ব, বাক্যতত্ত্ব আৰু ছন্দ অলংকাৰ প্ৰয়োগৰ ক্ষেত্ৰত এক সুকীয়া ৰূপ প্ৰতিফলিত হোৱা দেখা যায়।

প্ৰসংগ টীকা :

১. গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামী : *অসমীয়া ব্যাকৰণৰ মৌলিক বিচাৰ*, ১৯৮৭, পৃ.৪৫
২. গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামী : *অসমীয়া বৰ্ণ প্ৰকাশ*, ১৯৯০, পৃ.১
৩. গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামী : *পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ*, পৃ.৬৫
৪. গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামী : *ধ্বনি বিজ্ঞানৰ ভূমিকা*, ১৯৮৫, পৃ.২০
৫. গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামী : *পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ*, পৃ.৯৫
৬. উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামী : *অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণৰ মৌলিক বিচাৰ*, ১৯৮৫, পৃ.২৪-২৫
৭. উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামী : *অসমীয়া ভাষাৰ ৰূপকথা*, ১৯৮৫, পৃ.১৭
৮. ৰমেশ পাঠক : *অসমীয়া ভাষাৰ ইতিহাস*, ২০১৫, পৃ.৯৮-৯৯
৯. উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামী : *পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ*, পৃ.১৪০
১০. উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামী : *পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ*, পৃ. ১৪৮
১১. নৱকান্ত বৰুৱা : *অসমীয়া ছন্দ শিল্পৰ ভূমিকা*, ২০০১, পৃ.১৪১
১২. যতীন বৰা : *ছন্দধ্বনি আৰু অলংকাৰ*, পৃ. ১৪২
১৩. তীৰ্থনাথ শৰ্মা : *সাহিত্য বিদ্যা পৰিক্ৰমা*, ১৯৯৫, পৃ. ৬২
১৪. উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামী : *পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ*, পৃ. ৮৭

পঞ্চম অধ্যায়

৫.০ আৱাহন আলোচনীৰ ভাষা

অসমীয়া সাহিত্যই অগ্ৰগতি লাভ কৰাৰ ক্ষেত্ৰত ‘আৱাহন’ৰ অপৰিসীম অৱদান আছিল। এই কাকতখনে অসমীয়া সাহিত্য তথা চিন্তা জগতত নতুন যুগৰ সূচনা কৰিছিল। ১৯২৯ চনত জমিদাৰ নগেন্দ্ৰ নাৰায়ণ চৌধুৰীৰ পৃষ্ঠপোষকতাত আৰু দীননাথ শৰ্মাৰ সম্পাদনাত কলিকতাৰ পৰা ‘আৱাহন’ কাকত প্ৰকাশ হৈছিল। অশেষ কষ্ট আৰু ত্যাগৰ ফলস্বৰূপে ১৯২৯ চনৰ পৰা ১৯৪২ চনলৈ দীননাথ শৰ্মাৰ সম্পাদনাত দ্বিতীয় মহাসমৰলৈকে ‘আৱাহন’ নিয়মীয়াকৈ প্ৰকাশ হৈ থকাৰ পিছত যুদ্ধৰ প্ৰতিকূল পৰিৱেশত ‘আৱাহন’ৰ প্ৰকাশ বন্ধ হৈ পৰে। ইয়াৰ পিছত অশেষ কষ্টৰে ১৯৫৩ চনৰ পৰা ১৯৭৪ চনলৈ ছেগাচেৰেকাকৈ ‘আৱাহন’ দীননাথ শৰ্মাই প্ৰকাশ কৰি আছিল। তেওঁৰ মৃত্যুৰ পিছত পুত্ৰ দিলীপ শৰ্মাই ১৯৮৫ ৰ পৰা ১৯৯১ চনলৈ ‘আৱাহন’ আলোচনীখন সম্পাদনা কৰি উলিয়াইছিল।

‘আৱাহন’ আলোচনীখনৰ ধ্বনিতত্ত্ব, ৰূপতত্ত্ব, শব্দতত্ত্ব, বাক্যতত্ত্ব, ছন্দ-অলংকাৰ আদি তলত আলোচনা কৰা হ’ল।

৫.১ ধ্বনিতত্ত্ব :

ভাষাৰ মূল বিষয়বস্তু হৈছে ধ্বনি। ধ্বনিয়ে হ’ল ভাষাৰ প্ৰাথমিক উপাদান। ধ্বনি সম্পৰ্কীয় শৃঙ্খলাবদ্ধ অধ্যয়নেই হ’ল ধ্বনিতত্ত্ব। ‘আৱাহন’ত ব্যৱহৃত বিভিন্ন ধ্বনি সম্পৰ্কে তলত আলোচনা কৰা হ’ল।

৫.১.১ স্বৰধ্বনি :

মান্য অসমীয়াত বিশিষ্ট স্বৰধ্বনিৰ সংখ্যা আঠটা। সেই বিশিষ্ট স্বৰধ্বনি আঠটা হ’ল— /ই/, /এ/, /আ/, /অ/, /অ’/, /ও/ আৰু /উ/।^১ এই আঠোটা বিশিষ্ট স্বৰধ্বনিৰ ব্যৱহাৰ ‘আৱাহন’ত দেখা যায়। বিশিষ্ট স্বৰধ্বনিবোৰৰ উপৰিও আলোচনীখনত দ্বিস্বৰ, ত্ৰিস্বৰ, চতুঃস্বৰ আদিৰ সুন্দৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে।

৫.১.২ দ্বিস্বৰ :

দ্বিস্বৰ, ত্ৰিস্বৰ আৰু চতুঃস্বৰ সম্পৰ্কে পূৰ্ববৰ্তী অধ্যায়ত আলোচনা কৰা হৈছে। সেয়ে ইয়াত মাথোন ‘আৱাহন’ত পৰিলক্ষিত দ্বিস্বৰ কেইটামানৰ উদাহৰণ দাঙি ধৰা হৈছে।

/ইএ’/	দইএ’, দিয়ে (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭২৭)
/ইএ/	গ ই এ ৰ ই এ ক, গিৰীয়েক (চতুৰ্থ খণ্ড, পৃ.৯২৪)
/ইআ/	ব ই আ, বিয়া (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.১৯২)
/ইঅ/	কই অ, কিয় (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৩)
/ইও/	সআখইও, সাখীও (১ম খণ্ড, পৃ.১৬)
/ইউ/	যইউ, জীউ, (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.১৯৩)
/এই/	কএই, কেই (চতুৰ্থ খণ্ড, পৃ.৮০০)
/এউ/	দএউতআ, দেউতা, (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.১৯১)
/এও/	কওনএও, কোনেও (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.১৩১)
/এআ/	বএআ, বেয়া (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৬৭৬)
/আই/	আই, আই (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.১৯০)
/আএ’/	যআএ’, যায় (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৮৫০)
/আএ/	ভআএক, ভায়েক (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.২৮০)
/আও/	খআওতআ, খাওঁতা (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.১৯৩)
/আউ/	আউনই, আউলী (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৯১৪)
/অও/	কঅও, কওঁ (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৯৩)।

৫.১.৩ ত্ৰিস্বৰ :

‘আৱাহন’ত ত্ৰিস্বৰ ধ্বনিৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়—

/উআই/	হএৰউআই, হেৰুৱাই (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৩৯)
/ইআই/	দউপইআই, দুপিয়াই (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১২৪৩)

/ইআই/	উলইআই, উলিয়াই (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.১৩৫)
/ওআই/	দওআই, দোৱাই (চতুর্থ খণ্ড, পৃ.১০৫৩)
/উআই/	ধউআই, ধুৱাই (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.২৬৩)
/উআই/	হএৰউআইছএ হেৰুৱাইছে (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৮৯৩)

৫.১.৪ চতুঃস্বৰ :

‘আৱাহন’ত চাৰিটা স্বৰৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়—

/অ’উএই/	ঘআগইটঅ’উএই, ঘাগীটোৱেই (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৮৯২)
---------	---

আলোচনীখনত স্বৰধ্বনি প্ৰয়োগৰ ক্ষেত্ৰত আৰু কেইটামান বৈশিষ্ট্য দেখা যায়। আলোচনীখনত প্ৰাপ্ত বিভিন্ন লেখকৰ ৰচনাত এটা স্বৰধ্বনিৰ ঠাইত আন এটা স্বৰধ্বনিৰ প্ৰয়োগ বহুলভাৱে দেখা যায়—

অ > আ	টকা >টাকা (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৩)
ও > অ	ওচৰপ >অচৰপ (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৪)
ও > উ	তিৰোতা >তিৰুতা (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৬৭)
এ > ও	খেলোৱা >খোলোৱা (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৬৮)
ও > উ	চাৰিও >চাৰিউ (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৯৭)
আ > অ	টাব > টব (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ. ৯১৩)
ই > এ	বিকটাই > বেকেটাই (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯০৩)

আনহাতে মান্য অসমীয়া দ্বিস্বৰবোৰো ‘আৱাহন’ আলোচনীখনত অন্য স্বৰত পৰিণত হোৱা দেখিবলৈ পোৱা গৈছে—

ঐ >এ	কেলৈ > কেলৈ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭২৫)
ঔ >ও	দৌল > দোল (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৭১৫)

৫.১.৫ ব্যঞ্জন ধ্বনি :

অসমীয়া ভাষাত একুৰি তিনিটা ব্যঞ্জন পোৱা যায়।^২ মান্য অসমীয়াত বিশিষ্ট ব্যঞ্জনধ্বনিৰ সংখ্যা

২৩ টা, এই তেইশটা ব্যঞ্জনধ্বনি হ'ল— প,ফ, ব,ভ,ত,থ,দ, ধ, ক, খ, গ, ঘ, চ, জ, স, হ, ম, ন ঙ, ঝ, ল, ঝ, য়। 'আৱাহন'ত এই ২৩টা ব্যঞ্জনধ্বনিৰ প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হয়।

ক) এটা ব্যঞ্জনৰ ঠাইত আন এটা ব্যঞ্জনৰ প্ৰয়োগ 'আৱাহন'ৰ অন্যতম বৈশিষ্ট্য

- খ >থ খপজপ > থপজপ (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৪৫)
 খ >স দুপৰখন >দুপৰজন (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.১৯১)
 চ > ছ চাণ্ড > ছাণ্ড (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১১)
 চ > স চাওতাল > সাওতাল (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৫০)
 ট > ত আট > আতে (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৫২)
 ট > দ টেবিল > দেবিল (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২৪৭)
 ত > থ এতিয়া > এথোন (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৭১১)
 ফ > ভ প্ৰফেছাৰ > প্ৰভেছাৰ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১১৫৭)
 ভ > ঘ ভকত > ঘকত (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২০২)
 ভ > ব ভালেকেইদিন > বালেকেইদিন (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২৪৯)
 ম > প চামনি > চাপনি (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৮৯৩)
 ল > ন লেংটি > নেংটি (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৪০)
 শ > স শাৰী > সাৰী (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৬৮)
 শ > হ ভেশছন > ভেহছন (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৮৩১)।

খ) ইয়াৰ উপৰি 'আৱাহন'ত বেছিভাগ ক্ষেত্ৰতে একক ব্যঞ্জন 'ঙ' সংযুক্ত ব্যঞ্জন ঙ (ঙ > ঙ) পৰিণত হৈছে।

ডাঙৰ > ডাঙ্গৰ (চতুৰ্থ খণ্ড, পৃ.১০)

গ) সংযুক্ত ব্যঞ্জন সৰলীকৰণো পৰিলক্ষিত হৈছে—

শত্ৰু > শতৰু (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.১৮৫)

অপেশচৰা > অপেচৰা (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.১৮৬)

বান্ধোন > বাধোন (তৃতীয় খণ্ড, পৃ. ১৯২)

ঘ) কেতিয়াবা কিছুমান যুক্তাক্ষৰ ব্যৱহাৰ নকৰি একক হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিছে—

লট > লট দুবাল্টি > দুবাল্টি (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯১৩)

৫.১.৬ ধ্বনি পৰিৱৰ্তনৰ ধাৰা :

পূৰ্ববৰ্তী অধ্যায়ত ধ্বনি পৰিৱৰ্তনৰ ধাৰাৰ বিষয়ে বহল আলোচনা কৰা হৈছে। ইয়াত মাথোন ধ্বনি পৰিৱৰ্তনৰ বিভিন্ন দিশৰ উল্লেখ কৰি ‘আৱাহন’ত পৰিলক্ষিত ধ্বনি পৰিৱৰ্তনসমূহ চিহ্নিত কৰা হ’ল—

৫.১.৬.১ উচ্চাৰণমূলক পৰিৱৰ্তন :

ক) সমীভৱন :

উৎ + জ্বল > উজ্জ্বল (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৮৮)

উৎ + শৃঞ্জল > উচ্ছৃঞ্জল (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৪৮)

পুৰঃ + কাৰ > পুৰষ্কাৰ (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৬০৪)

খ) স্বৰ সংগতি :

চোৰ + অনী > চুৰণী (চতুৰ্থ খণ্ড, পৃ.৮০৩)

জোল + ঈয়া > জুলীয়া (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৬৮১)

গ) ঘোষীভৱন :

ট > দ টেবিল > দেবিল (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২৪৭)

ফ > ভ প্ৰফেছাৰ > প্ৰভেছাৰ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১১৫৭)

ঘ) অঘোষীভৱন :

ম > প চামনি > চাপনি (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৮৯৩)

ঙ) মূৰ্ধন্যীভৱন :

মুক্তিকা > মট্টিআ > মাটি (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১০৮৮)

চ) মহাপ্রাণীভবন :

এতিয়া > এথোন (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৭১১)

ছ) অল্পপ্রাণীভবন :

ভ > ব ভালেকেইদিন > বালেকেইদিন (প্রথম খণ্ড, পৃ.২১৯)

ভ > ব জিভা > জিবা (চতুর্থ খণ্ড, পৃ.১২৫৩)

ধ > দ আধাসেবমান > আদসেবমান (প্রথম খণ্ড, পৃ.১৫২)

৫.১.৬.২ লোপমূলক পরিবর্তন :

স্বৰলোপ : স্বৰলোপক স্থান অনুসৰি তিনিটা ভাগত ভগাব পাৰি আদিস্বৰ লোপ, মধ্যস্বৰ লোপ আৰু অন্ত্যস্বৰ লোপ।

ক) আদিস্বৰ লোপ :

এইমুৰা > ইমুৰা (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৮৭০)

খ) মধ্যস্বৰ লোপ :

কেইডাল > কেডাল (প্রথম খণ্ড, পৃ.১১)

যাওক > যক (প্রথম খণ্ড, পৃ.৬৭)

তিনিটা > তিনটা (প্রথম খণ্ড, পৃ.৫৬৩)

দুইটোক > দুটোক (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৬৮২)

থওক > থ'ক (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৬৬)

গ) অন্ত্যস্বৰ লোপ :

ৰেখা > রেখ (প্রথম খণ্ড, পৃ.৭১৩)

কেলেই > কেলৈ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭২৩)

ব্যঞ্জন লোপ : ব্যঞ্জন লোপক স্থান অনুসৰি আদি ব্যঞ্জন লোপ, মধ্য ব্যঞ্জন লোপ আৰু অন্ত্যব্যঞ্জন লোপ এই তিনিটা ভাগত ভগাব পাৰি।

ঘ) আদি ব্যঞ্জন লোপ :

ককাই > কাই (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৮৯৮)

ঙ) মধ্য ব্যঞ্জন লোপ :

ছয়কথীয়া > ছকথীয়া (প্রথম খণ্ড, পৃ.৩৪৯)

চ) অন্ত্য ব্যঞ্জন লোপ :

নকরৌ > নকৌ (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৭০০)

ছ) ক্ষতিপূৰক দীর্ঘীকৰণ :

সৰ্প > সাপ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৮৪৪)

ব্যাহ্ন > বাঘ (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৮২৬)

জ) সমাক্ষৰ লোপ :

যোল্ল > যোল (প্রথম খণ্ড, পৃ.১৮৫)

ককাই > কাই (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৮৯৮)

৫.১.৬.৩ আগমমূলক পৰিৱৰ্তন :

ক) মধ্য স্বৰাগম বা স্বৰভক্তি বা বিপ্রকৰ্ষ :

‘ও’ আগম : আজৰি > আওজাৰি (প্রথম খণ্ড, পৃ.১৩)

‘ই’ আগম : গেল > গেইল (প্রথম খণ্ড, পৃ.১৩)

খ) ব্যঞ্জনাগম :

মধ্যব্যঞ্জনাগম : নন্দেকে > ননন্দেকে (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯৫৯)

গ) নাসিকীভবন :

অঙ্কণ > অঁকা (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৭১)

৫.১.৬.৪ বিপর্যাসমূলক পৰিৱৰ্তন :

ক) ধ্বনি বিপর্যয় বা বর্ণ বিপর্যয় :

ভালেকেইদিন > বালেকেইদিন (প্রথম খণ্ড, পৃ.২৪৯)

জিভা > জিবা (চতুর্থ খণ্ড, পৃ.১২৫৩)

খ) বিষমীভবন :

ভকত > ঘকত (প্রথম খণ্ড, পৃ.২০২)

দশোদিশ > দহোদিশ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭১৭)

গ) মিশ্রণ :

হিন্দু + স্থানী > হিন্দুস্থানী (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭১৬)

ফেৰী+ বালী > ফেৰীবালী (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১১২৫)

৫.১.৭ সন্ধি :

‘আরাহন’ আলোচনীৰ পাতত সন্ধিৰ ব্যাপক প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হয়। সন্ধি শব্দৰ অৰ্থ যোৰা। সাধাৰণতে সন্ধি বুলি ক’লে দুটা শব্দৰ প্ৰথমটোৰ শেষ ধ্বনি আৰু দ্বিতীয়টোৰ আদি ধ্বনিৰ মিলনকেই বুজোৱা হয় যদিও ভাষাবিজ্ঞানত এই সন্ধিৰ অৰ্থ আৰু প্ৰয়োগ অতি ব্যাপক। কথা কওঁতে ধ্বনি তথা বৰ্ণৰপৰা বৰ্ণলৈ, পদৰপৰা পদলৈ আৰু বাক্যৰ পৰা বাক্যলৈ যি সংক্ৰমণ হয় তাকে সন্ধি বোলে।^১

সন্ধিক দুটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি— স্বৰসন্ধি আৰু ব্যঞ্জনসন্ধি। ‘আরাহন’ আলোচনীত লেখকসকলে তেওঁলোকৰ ৰচনাত যথেষ্ট সংখ্যক সন্ধিযুক্ত শব্দৰ প্ৰয়োগ কৰিছে।

ক) স্বৰসন্ধি :

ইত্যাদি (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৪১) = ইতি + আদি

পৰমেশ্বৰ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১১২৯) = পৰম + ঈশ্বৰ

অত্যাচাৰ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৮৩০) = অতি + আচাৰ

গণেশ (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৯৮) = গণ + ঈশ

যথেষ্ট (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.১০৭৪) = যথা + ইষ্ট

খ) ব্যঞ্জন সন্ধি :

‘আরাহন’ত ব্যঞ্জন সন্ধিৰ ব্যাপক প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হৈছে। লেখকসকলে য’তেই সম্ভৱ তাতেই ব্যঞ্জন সন্ধিৰ প্ৰয়োগ কৰিছে।

সংকীৰ্ণ (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৮৯) = সম + কীৰ্ণ

উচ্ছৃঙ্খল (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৪৮) = উৎ + শৃঙ্খল

বিশ্বেদ্বিতী (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৫) = বিশ্ব + উদ্বিতী

মুঠতে ‘আৱাহন’ আলোচনীৰ ৰচনাত শব্দ প্ৰয়োগৰ ক্ষেত্ৰত লেখকসকলে সন্ধিৰ ওপৰত গুৰুত্ব প্ৰদান কৰিছে। এই ক্ষেত্ৰত তেওঁলোকৰ ৰচনাত সংস্কৃত ভাষাৰ প্ৰভাৱ পৰিছে বুলি ভাবিব পাৰি।

‘আৱাহন’ত ধ্বনিতত্ত্বৰ বিশ্লেষণত কেইটামান দিশ স্পষ্টৰূপত পৰিলক্ষিত হয় সেয়া হ’ল- ধ্বনিতত্ত্বৰ ক্ষেত্ৰত দ্বিস্বৰ, ত্ৰিস্বৰ আৰু চতুঃস্বৰৰ প্ৰয়োগ হৈছে।

এটা স্বৰধ্বনিৰ ঠাইত আন এটা স্বৰধ্বনিৰ প্ৰয়োগ হৈছে।

ও > অ ওচৰপ > অচৰপ (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৪)

ই > এ বিকটাই > বেকেটাই (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯০৩)

এটা ব্যঞ্জনৰ ঠাইত আন এটা ব্যঞ্জনৰ প্ৰয়োগ হৈছে।

খ > থ থপজপ > থপজপ (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৪৪)

ভ > ঘ ভকত > ঘকত (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২০২)

এনে পৰিৱৰ্তন উচ্চাৰণৰ ক্ষিপ্ৰতাৰ বাবে আৰু অনুকৰণৰ অপূৰ্ণতাৰ বাবেই হৈছে।

সংযুক্ত ব্যঞ্জন সৰলীকৰণ হৈছে

শত্ৰু > শতৰু (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.১৮৫)

যুক্তাক্ষৰো একক হিচাপে ব্যৱহাৰ হৈছে—

দুৱাল্টি > দুৱালটি (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯১৩)

এই পৰিৱৰ্তন উচ্চাৰণ উজু কৰাৰ প্ৰবণতাৰ বাবেই হৈছে।

আমাৰ অধ্যয়নত ‘আৱাহন’ত ধ্বনি পৰিৱৰ্তনৰ ক্ষেত্ৰত কেইটামান বিশেষ দিশ চকুত পৰিছে। ধ্বনি পৰিৱৰ্তনসমূহ উচ্চাৰণ প্ৰয়ত্ন লাঘব কৰাৰ বাবে, অনুকৰণৰ অপূৰ্ণতা, ক্ষীপ্ৰতা, প্ৰভাৱ বিস্তাৰ, সৰ্বসাধাৰণে সহজে বুজি পোৱাৰ বাবে শিশু-কিশোৰ, বৃদ্ধ-ডেকা সকলোজনে পঢ়াত আগ্ৰহ বৃদ্ধিৰ বাবে অথবা পূৰ্ববৰ্তী আৰু সমান্তৰাল অন্য কাকত-আলোচনীসমূহৰ প্ৰভাৱৰ বাবেই এই প্ৰবণতা অধিক হ’ব পাৰে।

অনুকৰণৰ অপূৰ্ণতা আৰু উচ্চাৰণৰ ক্ষিপ্ৰতাৰ বাবেই ঘোষীভবন, অঘোষীভবন, মহাপ্ৰাণীভবন, অল্পপ্ৰাণীভবন হৈছে। যেনে—

ঘোষীভবন প্ৰফেছাৰ > প্ৰভেছাৰ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১১৫৭)

অঘোষীভবন চামনি >চাপনি (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৮৯৩)

মহাপ্রাণীভবন এতিয়া >এথোন (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৭১১)

অল্পপ্রাণীভবন জিভা > জিবা (চতুর্থ খণ্ড, পৃ.১২৫৩)

উচ্চারণ উজু কৰাৰ প্ৰবণতা আৰু চুটি কৰাৰ বাবেই স্বৰৰ ক্ষেত্ৰত আদ্য, মধ্য আৰু অন্ত্যত

লোপ দেখা যায়—

এইমুৰা > ইমুৰা (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৮৭০)

থওক >থক (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৬৬)

কেলেই >কেলে (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭২৩)

তেনেদৰে ব্যঞ্জনৰ ক্ষেত্ৰত আদ্য, মধ্য আৰু অন্ত্যত লোপ দেখা যায়।

ককাই >কাই (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৮৯৮)

ছয়কথীয়া >ছকথীয়া (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩৪৯)

নকৰোঁ >নকো (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৭০০)

সমাক্ষৰ লোপ চুটি কৰাৰ প্ৰবণতাৰ বাবেই হৈছে—

ষোল্ল > ষোল (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৮৫)

আগম উচ্চাৰণৰ প্ৰযত্ন লাঘৱৰ বাবেই হৈছে—

গেল > গেইল (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৩)

বিপৰ্য্যাসমূলক পৰিৱৰ্তনে দেখা দিছে—

জিভা > জিবা (চতুর্থ খণ্ড, পৃ.১২৫৩)

ই অনুকৰণৰ অপূৰ্ণতাৰ বাবেই হৈছে।

বিষমীভবন পৰিলক্ষিত হৈছে।

ভকত > ঘকত (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২০২)

ই অনুকৰণৰ অপূৰ্ণতাৰ বাবেই হৈছে—

মিশ্ৰণ বিদেশী ভাষাৰ প্ৰভাৱৰ ফলত হৈছে—

হিন্দু +স্থানী হিন্দুস্থানী (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭১৬)

সন্ধিৰ ক্ষেত্ৰত স্বৰসন্ধি আৰু ব্যঞ্জনসন্ধি দুইটাৰে প্ৰয়োগ হৈছে।

মুঠতে 'আৱাহন'ত ধ্বনিতত্ত্বৰ ক্ষেত্ৰত স্বকীয় বৈশিষ্ট্য পৰিলক্ষিত হোৱা দেখা যায়।

৫.২ ৰূপতত্ত্ব :

ৰূপতত্ত্বৰ মৌলিক একক হ'ল ৰূপ। বৰ্ণ বা বৰ্ণ সমষ্টিৰ দ্বাৰা নিৰ্মিত ভাষাৰ অৰ্থবহু ক্ষুদ্ৰতম গোটকে ৰূপ (Morph) বা প্ৰাকৃতি (Morpheme) বোলা হয়। ৰূপতত্ত্ব হ'ল ভাষাত ব্যৱহৃত ৰূপ বা ৰূপাংশৰ বিশ্লেষণ অৰ্থাৎ শব্দ গঠন আৰু পদৰ পৰ্যালোচনা।^৪ ৰূপতত্ত্ব সম্পৰ্কে বহুল আলোচনা পূৰ্বৱৰ্তী অধ্যায়ত কৰা হৈছে।

'আৱাহন' আলোচনীৰ বেছিভাগ ৰচনাৰ ভাষা মান্য অসমীয়া। পুৰণি অসমীয়া ভাষা, বিভিন্ন উপভাষা, নৃগোষ্ঠীয় ভাষা, ইংৰাজী ভাষা, সংস্কৃত ভাষা, বাংলা ভাষা, হিন্দী ভাষা আদিৰ প্ৰয়োগে দেখা যায়। সেয়ে আলোচনীখনৰ ৰচনাৰ ভাষা বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ আৰু ৰূপতাত্ত্বিক গঠনো বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ।

৫.২.১ পদ প্ৰকৰণ :

বাক্যত ব্যৱহৃত প্ৰত্যেকটো গুটীয়া খণ্ডই পদ। পদেই বাক্যৰ গাথনিৰ একক গোট বিশেষ।^৫ গঠনৰ দৃষ্টিকোণৰপৰা পদক প্ৰধানকৈ দুটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি—

- ক) অব্যয় পদ (indeclinables) আৰু
- খ) সব্যয় পদ (inflected words)

অব্যয়বোৰক আকৌ মৌলিক অব্যয় আৰু যৌগিক অব্যয় এই দুটা ভাগত ভগাব পাৰি। স্বয়ংসিদ্ধ নিজ নিজ একাকী ৰূপত প্ৰয়োগ হোৱা অব্যয়বোৰ হ'ল মৌলিক অব্যয় আৰু একাধিক অব্যয়ৰ সংযোগত যৌগিক অব্যয় গঠন হয়।

'আৱাহন'ত এই দুয়োবিধ অব্যয়ৰ সুপ্ৰয়োগ ঘটিছে। তেনে কিছুমান মৌলিক আৰু যৌগিক অব্যয় হ'ল—

ক) মৌলিক অব্যয় :

- বা : নীতি বা ধৰ্ম স্বৰ্গত ওপঙি থকা বস্তু নহয়, ই কেবল মনুষ্য জাতিৰ স্বতন্ত্ৰ, স্বকীয় শক্তি চালনা।

(নীতি, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭৩৫)

কিন্তু : মোৰ পত্নীক অৱশ্যে ভালেখিনি ৰুগ্ন দেখিছিলোঁ, কিন্তু নৰিয়া কি, কথা
কি একো সুধিবলৈ নাপালোঁ।
(যোদ্ধাৰ, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৩৭)

খ) যৌগিক অব্যয় :

নতুৱা : হয় খুননুৱে তেওঁৰ কথা নজনাতেই নতুৱা জনালেও যুবৰাজ কণাই সেই
কথালৈ আওকান কৰিলে।
(খম্বা থেইবীৰ সাধুকথা, পঞ্চম খণ্ড, পৃ.১৬)

অথচ : অথচ তেওঁৰ কাঁহীত দুটা আছে।
(ব্যৰ্থতাৰ পৰশ, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.২৮৩)

সব্যয় পদবোৰ বিভিন্ন বাক্যত বিভিন্ন ৰূপত ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰি। বিভক্তি সংযোগৰ ওপৰত
ভিত্তি কৰি সব্যয় পদক দুটা বহল ভাগত ভগোৱা হৈছে—

ক) নামপদ (Nominals)

খ) ক্ৰিয়াপদ (verbs)

৫.২.২ নামপদৰ প্ৰকাৰ :

নামপদক দুই ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি। বিভক্তি গ্ৰহণৰ ভিত্তিত—

১) সম্বন্ধবাচক নামপদ (Nouns of relationship)

২) সাধাৰণ নামপদ (Nominals in general)

সম্বন্ধসূত্ৰে সৃষ্ট নামপদকে সম্বন্ধবাচক নামপদ বোলা হয়। সাধাৰণ নামপদবোৰক আকৌ—

ক) সংজ্ঞাবাচক বিশেষ্য পদ আৰু

খ) সৰ্বনাম পদ এই দুটা ভাগত ভগোৱা হৈছে।

নামপদক আলোচনাৰ সুবিধাৰ্থে আন তিনিটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি—

ক) বিশেষ্য

খ) সৰ্বনাম

গ) বিশেষণ।

৫.২.৩ বিশেষ্য :

বিশেষ্য পদক পাঁচটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি—

- ক) সংজ্ঞাবাচক বিশেষ্য
- খ) বস্তুবাচক বিশেষ্য
- গ) গুণবাচক বিশেষ্য
- ঘ) সম্বন্ধবাচক বিশেষ্য
- ঙ) ক্ৰিয়াবাচক বিশেষ্য।

‘আৱাহন’ত বিশেষ্য পদৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। আলোচনীখনত ব্যৱহৃত কিছুমান বিশেষ্য হ’ল—

-

ক) সংজ্ঞাবাচক বিশেষ্য :

সূৰ্য্য : সূৰ্য্য ইজিপ্টীয় আৰু আৰ্য্যৰ প্ৰধান দেবতা।
(কাহ্নদি আৰু খাৰলি, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৬)

গৰু : সেই বিলাক দেশৰ গৰু আমাৰ ভাৰতৰ গৰুতকৈ বহুত উন্নত।
(অসমৰ গো জাতিৰ উন্নতিৰ উপায়, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৭২৬)

খ) বস্তুবাচক বিশেষ্য :

ভঁড়াল : মানব মনো এক অতি বহস্যময় জ্ঞান অভিজ্ঞতাৰ ভঁড়াল।
(নিবেদন, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৩)

ভাত : তেনেহ’লে থাকোঁচোন, আজি একেলগে ভাত খাওঁ।
(আকুল পথৰ যাত্ৰী, চতুৰ্থ খণ্ড, পৃ.৮৮৩)

গ) গুণবাচক বিশেষ্য :

ফাগুণমহীয়া : ফাগুণমহীয়া কহুৱা বনবিলাক ফুলি চাপৰিৰ ওপৰত ৰূপালী পাত পাৰি
দিয়াৰ নিচিনা হয়।
(ৰেণু, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.২৫৪)

মাহেকীয়া : মাহেকীয়া কাকতখন যেতিয়া মেলিলো তেতিয়া বুকুখন ঢপ্ ঢপ্ কৰিবলৈ
ধৰিলে।

(দুর্দৈব, চতুর্থ খণ্ড, পৃ.১২৬৯)

ঘ) সম্বন্ধবাচক বিশেষ্য :

শাহু : শাহুয়ে কত চেপ্টা কৰিও যেতিয়া বিয়া কৰাই দিব নোৱাৰিলে তাকে দেখি
ভাবিছিলো কণ্টকৰ ভয় নাই।

(আকুল পথিক, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩৩)

আইতা : নহয় আইতা মাতিছো।

(অপূৰ্ণ, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭৫৪)

ঙ) ক্ৰিয়াবচক বিশেষ্য :

উঠন : বেহাবেপাৰত উঠন-পতন সদায়েই হ'ব ধৰিছে।

(অসমীয়াৰ বেহা-বেপাৰৰ বাটত অন্তৰায়, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৭৮৩)

৫.২.৪ সৰ্বনাম :

সৰ্বনাম পদক চাৰিটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি— ক) ব্যক্তিবাচক সৰ্বনাম, খ) স্থানবাচক সৰ্বনাম,
গ) কালবাচক সৰ্বনাম, গ) বিশেষণ সৰ্বনাম বা সৰ্বনামীয় বিশেষণ।

‘আৱাহন’ত প্ৰাপ্ত কিছুমান সৰ্বনাম হ’ল—

ক) ব্যক্তিবাচক সৰ্বনাম :

মই : মই উত্তৰ দিলো—তাতোকৈ লাগিছে তেজৰ জেউতি।

(আকুল পথিক, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩১)

তাই : তাই দুপৰ নিশা যঁতৰ পূজা কৰে।

(মৰমৰ কাৰেং, চতুৰ্থ খণ্ড, পৃ.৮৬১)

খ) স্থানবাচক সৰ্বনাম :

ইয়াত : ইয়াত সামান্য লাভৰ কাৰণে বন্ধ হৈ থাকিলে কোনো ফয়দা নাই।

(কৃষ্ণকুমাৰ, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯০২)

ক’ত : ক’ত পাইছ ?

(কুঁৱলী, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৬৯৯)

গ) কালবাচক সৰ্বনাম :

- এনেকৈ : এনেকৈ চীনৰ স্বৰাজ লাভৰ পিছত নানকিনত নতুন ৰাজধানী পতা হৈছে।
(দেশ-বিদেশ, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২২০)
- কেতিয়া : কেতিয়া সদৰ এৰা টেলিগ্ৰাম কৰিবা।
(ৰেণু, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.২৫৫)

ঘ) বিশেষণ সৰ্বনাম :

- এই : এই গতিকে ইয়াৰ প্ৰাচীন নাম ইলাস্থায়ী।
(স্বৰ্গতত্ত্ব আৰু নৰকতত্ত্ব বা যাম্যলীলা, পঞ্চম খণ্ড, পৃ.১৩৩)
- সেই : সেই দিনাৰ পৰাই ৰঙাইৰ মন দোছোৰা হ'ল।
(মৰমৰ কাৰেং, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৮৬১)
- ‘আৱাহন’ত ব্যক্তিবাচক সৰ্বনাম ‘আমি’ৰ ঠাইত আমালোকৰ ব্যৱহাৰ হোৱা দেখা যায়।
- আমালোক : মন্ত্ৰৰ ব্যৱহাৰ বা অপ্ৰয়োগ আমালোকৰ আলোচনাৰ বিষয় নহয়।
(অসম সাহিত্য সভাৰ সভাপতিৰ অভিভাষণ, পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৪৭৩)

৫.২.৫ বিশেষণ :

বিশেষণ পদক মুখ্যত চাৰিটা ভাগত ভগাব পাৰি—

- ক) বিশেষ্যৰ বিশেষণ
- খ) বিশেষণৰ বিশেষণ বা বিশেষণীয় বিশেষণ
- গ) সৰ্বনামৰ বিশেষণ
- ঘ) ক্ৰিয়া বিশেষণ।

‘আৱাহন’ত প্ৰয়োগ হোৱা বিশেষণবোৰ হ'ল—

ক) বিশেষ্যৰ বিশেষণ :

- চেঙেলীয়া : ল'ৰাটোৰ নাম কলিয়া চেঙেলীয়া ল'ৰা।
(কঙালী বিহুৰ ওলগনি, পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৮২)
- এজোপাঃ কলিকতাৰ থাকুৰীয়া লোকৰ ৰোইং ক্লাব হাউচৰ গুৰিত এজোপা বটগছ

আছে।

(বিশ্ব প্রবাহ, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৮১৯)

খ) বিশেষণৰ বিশেষণ বা বিশেষণীয় বিশেষণঃ

ফটফটীয়া : আৰু এদিনৰ কথা সেইদিনা আছিল ফটফটীয়া জোনাক নিশা।

(আলহী, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৫২৪)

কলমলাই : সি হেনো বোপাৰ নিচিনা বি-এ এম-এ পাছ কৰা অনেক ল'ৰাই পেটৰ ভোকত কলমলাই ফুৰা দেখিছে।

(চাকনৈয়া, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৯৪১)

গ) সৰ্বনামৰ বিশেষণ :

দুখীয়া : ককাইদেউ, আমি দুখীয়া মানুহ তথাপি আপুনি আমাক ইমান মৰম কৰে।

(অপূৰ্ণ, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩০৪)

নিশ্চিত্ত : তুমি নিশ্চিত্ত হৈ থকা।

(কৃষ্ণকুমাৰ, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯০২)

ঘ) ক্ৰিয়া বিশেষণ :

সোনকালে : সোনকালে ভাল হৈ যাব।

(কৃষ্ণকুমাৰ, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯০২)

ক'ত : ক'ত ফুৰিছিল আপুনি ইমান পৰলৈ ?

(শান্তি, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৭৭২)

৫.২.৬ ক্ৰিয়া পদ :

ক্ৰিয়াপদ কৰ্ম অনুসৰি সৰ্বকৰ্মক আৰু অকৰ্মক ক্ৰিয়া বোলা হয়। আকৌ কাৰ্য সম্পাদনা হোৱা নোহোৱাৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি সমাপিকা আৰু অসমাপিকা ক্ৰিয়া এই দুই ভাগত ভগাব পাৰি।

‘আৱাহন’ত ব্যৱহৃত কিছুমান সমাপিকা ক্ৰিয়াপদ হ’ল—

আছে : বাৰু তই কচোন তোৰ কিমান ধন আছে ?

(অনুসন্ধান, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৫৫৩)

হয় : ফুল দেখিলে মৌ মাখিৰ সীমা সংখ্যা নোহোৱা হয়।

(মৰমৰ কাৰেং, চতুৰ্থ খণ্ড, পৃ.৮৫৯)

সেইদৰে অসমাপিকা ক্ৰিয়াৰ বহুল প্ৰয়োগ মন কৰিবলগীয়া। আনকি একেটা বাক্যতে একাধিক অসমাপিকা ক্ৰিয়াৰ ব্যৱহাৰ ‘আৱাহন’ত পৰিলক্ষিত হৈছে।

“মানুহৰ মুখৰ হাঁহি এটা যদিও নিচেই সাধাৰণ বস্তু, কিন্তু ভালকৈ ভাবি চালে ই এক অপূৰ্ব আৰু বহুত ভাবৰ বস্তু।”

(হাঁহি, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩৬০)

৫.২.৭ বিভক্তি :

যিবোৰ সৰ্গই পদৰ ৰূপৰ পৰিৱৰ্তন সাধন কৰে তেনেবোৰ সৰ্গকে বিভক্তি বোলে। অসমীয়া ভাষাত তলত উল্লেখ কৰা সৰ্গ কেইবিধক বিভক্তিৰ শ্ৰেণীভুক্ত কৰিব পাৰি—

- ১) শব্দৰূপত কাৰকবাচক বিভক্তি
- ২) পুৰুষবাচক বিভক্তি : দুভাগ
 - ক) সম্বন্ধবাচক বিশেষ্যত লগা পুৰুষবাচক বিভক্তি
 - খ) ধাতুৰ ৰূপত লগা পুৰুষবাচক বিভক্তি
- ৩) অসমাপিকা ক্ৰিয়া সাধনৰ বিভক্তি (এটা)
- ৪) কেৱল জতুৱা প্ৰয়োগত মাথোন বৰ্তমানৰ ভাষাটোত পোৱা কৰ্মবাচ্যৰ বিভক্তি এটা।^১

‘আৱাহন’ৰ ভাষা মূলত অসমীয়া। সেয়েহে আলোচনীখনত এইসমূহ বিভক্তি পৰিলক্ষিত হয়। অসমীয়াত শব্দবিভক্তি ছবিধ প্ৰথমা, দ্বিতীয়া, তৃতীয়া, চতুৰ্থী, ষষ্ঠী আৰু সপ্তমী। শব্দ বিভক্তিৰ চিনসমূহ হৈছে—

প্ৰথমা বিভক্তি--	এ
দ্বিতীয় বিভক্তি--	ক /অক
তৃতীয়া বিভক্তি--	ৰে/দি/দ্বাৰা
চতুৰ্থী বিভক্তি--	লৈ

যষ্ঠী বিভক্তি-- ব

সপ্তমী বিভক্তি-- ত

এই বিভক্তিসমূহৰ প্ৰয়োগ 'আৱাহন'ত দেখা যায়। ইয়াৰ বহুল আলোচনা কাৰকৰ (দ্র. ৫.২.১৫) লগত কৰা হৈছে।

৫.২.৮ প্ৰত্যয় :

যিবোৰ সৰ্গক প্ৰকৃতিৰ লগত সংযোগ কৰি বিভিন্ন অৰ্থবাচক নতুন নতুন শব্দৰ সাধন কৰিব পাৰি সেইবোৰ সৰ্গকে শব্দ সাধনৰ সৰ্গ বা প্ৰত্যয় বোলে।^১ সংস্কৃত ব্যাকৰণৰ অনুকৰণতে অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণতো প্ৰত্যয়বোৰক কৃৎ প্ৰত্যয় আৰু তদ্ধিত প্ৰত্যয় এই দুটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি।

'আৱাহন'ত ব্যৱহৃত কৃৎ প্ৰত্যয় কেইটামান হ'ল--

অনী-- বান্ধ-অনী, বান্ধনী (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯৩২)

অন-- উঠ-অন, উঠন (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৭৮৩)

'আৱাহন'ত তদ্ধিত প্ৰত্যয়বোৰো ব্যৱহাৰ পৰিলক্ষিত হয়।

উৱা-- সাৰ-উৱা, সাৰুৱা (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯৪৭)

অক-- খেতি-অক, খেতিয়ক (চতুৰ্থ খণ্ড, পৃ.৯৬৩)

অৰীয়া-- নাও-অৰীয়া, নাৱৰীয়া (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৭১)

'আৱাহন'ত কিছুমান ইংৰাজী শব্দৰ লগত অসমীয়া প্ৰত্যয় সংযোগ কৰি তেনে শব্দবোৰ অসমীয়াকৰণ কৰা হৈছে।

প্ৰফেচাৰণী-- প্ৰফেচাৰ + অনী (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১১৫৪)

ডাক্তাৰণী-- ডাক্তাৰ + অনী (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.১৩৭)

ডাক্তাৰী-- ডাক্তাৰ + ঈ (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৯১)

৫.২.৯ অনিৰ্দিষ্টতাৰাচক প্ৰত্যয় বা অনিৰ্দিষ্ট নিৰ্দেশনাত্মক প্ৰত্যয় :

যিবোৰ প্ৰত্যয়ে কোনো বস্তুৰ আকৃতি বা পৰিমাণ নিৰ্দিষ্ট কৰি দেখুৱাই নিদি কেৱল আকৃতি বা পৰিমাণ সম্পৰ্কেহে নিৰ্দেশ কৰে সেইবোৰ প্ৰত্যয়ক অনিৰ্দিষ্ট নিৰ্দেশাত্মক প্ৰত্যয় বুলি কোৱা হয়।

‘আবাহন’ত এই শ্ৰেণীৰ প্ৰত্যয়ৰ সুন্দৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে—

মান : দীনবন্ধুই অলপমান হাঁহিলে।
 (পোহাৰী, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১১)
আদঘণ্টামান পাচত সেনাপতি মিনাৰামে ওচৰৰ গাঁৱৰ পৰা কুৰিজনমান
 মানুহ গোটাই লৈ সেই ডকাইত ওলোৱা ঠাই পালেহি।
 (কৃষ্ণকুমাৰ, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯০৪)

চেৰেক : দুটামান খালে আকৌ দিনচেৰেক টঙাই উঠিব পাৰো।
 (লহঙা, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.১৮৫)
 হেৰা, তোমালোকৰ সেই মধুৰিআম গছজোপাৰ পৰা মধুৰিআম
গোটাচেৰেক বাবুৰ সৰু ছোৱালীজনীলৈ লৈ যাওঁ দেই।
 (কোন, চতুৰ্থ খণ্ড, পৃ.৭৫৫)

দিয়েক : বুঢ়াৰ কথা বুঢ়ীয়ে দিনদিয়েক প্ৰবোধ মানি থাকিলেও সৰহ দিন মান
 পতিয়াই থাকিব নোৱাৰিলে।
 (বিধিৰাম, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৩৯৩)
 তেওঁ আথে-বেথে মোক ওচৰতে বহুৱাই লৈ মন ভাল লগোৱা কথা-
 বাৰ্তা পাতি, মাজে মাজে এই বুলি আক্ষেপ কৰিবলৈ ধৰিলে যে, আৰু
মিনিটদিয়েক আগতে মোক দেখা পোৱা হ’লে, তেওঁ জাহাজখন
 কেইমিনিটমানলৈ বখাই থব পাৰিলেহেঁতেন।
 (মোৰ সোঁৱৰণী, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.১৩৮৫)

আকৌ সংখ্যাবাচক শব্দৰ ক্ষেত্ৰত একেলগে দুটা সংখ্যাবাচক শব্দ প্ৰয়োগ কৰিও অনিৰ্দিষ্টতা
 সূচোৱা দেখা গৈছে— ‘আবাহন’ আলোচনীত।

চাৰি-পাচ : আজি প্ৰায় চাৰি-পাচ দিনমানৰে পৰা নলিনীৰ পানী লগা জ্বৰ হৈছে আৰু
 ই লাহে লাহে বেছি হৈছে।
 (আলহী, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৫২৭)

৫.২.১০ নির্দিষ্টতাবাচক প্রত্যয় :

কোনো বস্তুক নির্দিষ্টকৈ বুজাবলৈ কিছুমান প্রত্যয় ব্যৱহাৰ কৰা হয়, এইবোৰ নিৰ্দিষ্টতাবাচক প্রত্যয়। এই প্রত্যয়বোৰ বিশেষ্য, বিশেষণ আৰু সংখ্যাবাচক শব্দৰ উপৰি প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় পুৰুষৰ বাহিৰে আন কিছুমান সৰ্বনামৰ পাছত যোগ হয়। এই প্রত্যয়বোৰ ৰূপ সাপেক্ষ।^c

‘আৱাহন’ত প্ৰাপ্ত কিছুমান নিৰ্দিষ্টতাবাচক প্রত্যয় হ’ল—

- কুৰা : এই দেহাটোত প্ৰাণ থাকে মানে সেই স্মৃতিৰ জুইকুৰা সদায় বুকুত
লৈ থাকিম।
(চিঠি, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.১২৭৪)
- কণ/ কণি : খিৰিকী খুলিলে পানীৰ ছটিকনি আহি সকলো তিতি যাব।
(অতিথি, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.১৭২)
- খন : দুনীয়াখন এনেভাৱেই চলিছে।
(পোহাৰী, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১১)
- খনি : বহু সৰু সৰু ঘৰে ভৰা আশ্ৰমখনি এটা বিৰাট কৰ্মক্ষেত্ৰ।
(সবৰমতী যাত্ৰা, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৮২৬)
- খিনি : দেউতাকৰ মূৰত হাত ফুৰাই ফুৰাই ৰেণুৰে কথাখিনি সুধিলে।
(ৰেণু, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.২৫৩)
- জনী : সুৰুকীয়া বাট এটিয়েদি যাওঁতে দেখিলো সেই ছোৱালীজনী ৰূপহী।
(দোষী, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.১৬৬)
- টি : পছিম পিনে আকাশত মাৰ যোৱা বেলিটিৰ সেন্দূৰীয়া বৰণটিয়ে গোটেই
আকাশত এটা ফাল তেনেই ৰাঙলি কৰি তুলিছে।
(চিঠি, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.১২৭৪)
- টো : সৌৱা চোৱা বলিয়াটো আকৌ এই পিনে লৰি আহিছে।
(অপূৰ্ণ, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৬০৮)
- ডৰা : আঁতৰৰ বাঁহনিডৰাৰ তলত শিয়ালজাকে মাতিলে হব । হব। হব।
(আদৰী, চতুৰ্থ খণ্ড, পৃ.৭৮৫)

- ডাল : এইডাল কাৰ হাৰ ?
(কৃষ্ণকুমাৰ, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯০৪)
- ডোখৰ : ৰাতি থাকিবৰ নিমিত্তে ঠাই এডোখৰ বিচাৰি অনিচ্ছাসত্বেও অগত্যা
মই উঠি যাবলগীয়া হ'ল।
(দোষী, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.১৬৬)
- যোৰ : নিজৰ অলংকাৰযোৰকে কাৰ্ত্তিকৰ মাককে দিওঁ বুলি ভাত খুউৱাৰ ছলতে
কাৰ্ত্তিকৰ মাকক মাতিবলৈ এনে পঠিয়াইছিল।
(অপূৰ্ণ, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭৫৬)

৫.২.১১ স্বার্থিক প্রত্যয় :

অব্যয় পদৰ বাহিৰে বিভিন্ন পদৰ পাছত কিছুমান চিন বা শব্দাংশ বহি পদটোৰ অৰ্থহে বুজায়। কেতিয়াবা সামান্য জোৰ, অনুৰোধ, আকাঙ্ক্ষা, আদেশ, ক্ষুদ্ৰাৰ্থ আদিও বুজোৱা হয়। এনেবোৰ শব্দ, শব্দাংশ বা চিনবোৰকেই স্বার্থিক প্রত্যয় কোৱা হয়।^৯

- গৈ : জানো মাকক কৈ দিয়েগৈ।
(সাথৰ, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৭৪০)
- চোন : ভাল বাকু কওঁকচোন, যদি কোনোবাই দিয়ে তেন্তে তাক গ্ৰহণ কৰোতে
নো কি দোষ হ'ব পাৰে ?
(পোহাৰী, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১১)
- জানো : কিয়নো তোমাৰ অকস্মাৎ এনে অৱস্থা হয়, কবা জানো ?
(ভালপোৱাৰ অবিহণা, পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৯৬)
- দেই : যি হক অহাৰ দুয়োখন চিঠিৰ উত্তৰ একেবাৰে দি ইয়াৰ হোৰ তুলিবা
দেই।
(চিঠি, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.১২৭৩)
- দেখোন : সেইদৰে কবলৈ গলে কিবা খপজপখন লাগি পৰে দেখোন।

(বেজবৰুৱা সমিতি মোৰ বয়ান, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.১৯৮)

নে : কিম্ব ইও সম্ভৱ নে ?

(অপূৰ্ণ, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯৮২)

নো : ভাল বাৰু কওঁকচোন, যদি কোনোবাই দিয়ে তেন্তে তাক গ্ৰহণ কৰোতে
নো কি দোষ হব পাৰে।

(পোহাৰী, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১১)

বুলি : তেন্তে ভিনীহিক কওগৈ ফিৰাই দিলা বুলি ?

(কৃষ্ণকুমাৰ, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯০৪)

হেঁতেন : হয় ! ভাৰত উদ্ধাৰ নাইবা ভাৰত মৰিশালি হলহেঁতেন।

(অপূৰ্ণ, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৮৬৯)

৫.২.১২ সৰ্গ বা প্ৰত্যয়ৰ শ্ৰেণীবিভাজন :

বাক্যত প্ৰয়োগৰ স্থান আৰু গুণ বা কাৰ্য্যৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি অসমীয়া ভাষাৰ সৰ্গবোৰক
প্ৰধানত দুটা ভাগত ভগাব পাৰি—

১) অবস্থানগত সৰ্গ বা প্ৰত্যয়

২) গুণগত বা কাৰ্য্যগত সৰ্গ

ক) উপসৰ্গ বা পূৰ্বসৰ্গ

খ) পৰসৰ্গ বা অনুসৰ্গ বা পৰ প্ৰত্যয়।

ক) উপসৰ্গ :

‘আৱাহন’ত সংস্কৃত আৰু বিদেশী মূলীয় উপসৰ্গৰ ব্যৱহাৰ হোৱা দেখা যায়। সংস্কৃতৰ পৰা
অপৰিবৰ্তিতভাৱে বা সামান্য পৰিৱৰ্তন হৈ আহি ইয়াৰ প্ৰয়োগ হৈছে—

অ : অসম (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৪)

নিঃ নিজাম (চতুৰ্থ খণ্ড, পৃ.১১৪৫)

বিঃ বিদেশী (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৮৭৫)

বদঃ বদনাম (চতুৰ্থ খণ্ড, পৃ.১৩১০)

খ) পৰসৰ্গ বা অনুসৰ্গ বা পৰ প্ৰত্যয় :

‘আৱাহন’ত অনুসৰ্গৰ যথেষ্ট প্ৰয়োগ হোৱা দেখা যায়। পৰসৰ্গ বা অনুসৰ্গবোৰ মূল শব্দ বা ধাতুৰ পিছত বহে—

অনি :	ফুলনি (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৯৭)
অন :	উঠন (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৭৮৩)
অলীয়া :	গাৱলীয়া (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.১২৫৩)

৫.২.১৩ বচন :

যিয়ে সংখ্যাৰ ধাৰণা দিয়ে, তাক বচন বোলা হয়। অসমীয়া ভাষাত দুটা বচন পোৱা যায়—ক) একবচন আৰু খ) বহুবচন।

ক) একবচন :

‘আৱাহন’ত একবচন বুজাবলৈ বিভিন্ন ধৰণৰ একবচনবাচক প্ৰাকৃতিৰ সংযোগ ঘটা দেখা যায়। তেনে কিছুমান একবচনবাচক প্ৰাকৃতি হ’ল—টা, টি, টো, খন, খিলা, জন, জোপা ইত্যাদি।

টি : ভনীটি ! এই গানটো তোমাৰ ভাল লাগিল নে ?

(পোহৰ, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭৮১)

টো : ডাক্তৰৰ কলমটো (ফাউনটেন পেন) তেওঁ বহা ঠাইত পৰি আছে।

(পোহৰী প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৩)

খন : চিঠিখন পাই বিছনাত শুই পৰিলোঁ।

(বিধৱা, তৃতীয় ,খণ্ড, পৃ.৪৬)

জন : এদিন আগীয়া গাঁৱৰ পঞ্চায়তৰ মেশ্বৰজন ডাক্তৰৰ লগত দেউলীৰ কলা-আজাৰ চেন্টাৰলৈ ফুৰিবলৈ আহিল।

(পোহৰী, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৩)

নিৰ্দিষ্টতাবাচক প্ৰত্যয়বোৰে একত্ব বা একবচনৰ অৰ্থও প্ৰকাশ কৰে। পূৰ্ববৰ্তী প্ৰসংগত এই

বিষয়ে আলোচনা আগবঢ়োৱা হৈছে।

খ) বহুবচন :

একবচনৰ দৰে বহুবচনৰ অৰ্থ প্ৰকাশ কৰিবলৈ বহুবচনবাচক প্ৰাকৃতিৰ সংযোগ কৰা হয়।

‘আৱাহন’ত প্ৰয়োগ হোৱা বহুবচনবাচক প্ৰাকৃতি এনেধৰণৰ—

বোৰ : বাপেকৰ দিনৰ আঁতৰি যোৱা বন্দী-বেটী চাকৰ নাকৰবোৰো লাহে লাহে
ঘৰ চাপিলহি (গৃহলক্ষ্মী, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.১০১৪)

বিলাক : চৰকাৰী বিষয়া আটাইবিলাকেই যাব যে।
(এধাৰ মণি, চতুৰ্থ খণ্ড, পৃ.৮০০)

হঁত : গিৰিজাহঁতৰ ঘৰৰ কাষত গণেশ কমাৰহঁতৰ ঘৰ।
(ভালপোৱাৰ অবিহণা, পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৯৭)

লোক : আমিও সেই বাবে তেওঁলোকৰ, বিশেষকৈ সম্পাদক শ্ৰীযুত কমলচন্দ্ৰ
বৰুৱা ডাঙৰীয়াৰ শলাগ লৈছো।

সকল : হতাশ হল সিসকল যিসকলে ভাৱে, ক্ৰিকেট খেলত ধুমাধুম বেটেৰে
কোবাই ওভাৰ বাউণ্ডাৰী অৰ্থাৎ সীমাৰ বাহিৰ কৰাই বাহাদুৰী।
(বিশ্ব-প্ৰবাহ, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.১৯৫)

সোপা : নিজে যি সোপা কৰিছে, সেই সোপাই হৈছে। (অপূৰ্ণ, দ্বিতীয় খণ্ড,
পৃ.৭৫৪)

মখা : গোটেইমখা ৰাণী হ’ল।
(শান্তি, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৭৭২)

ইয়াৰ উপৰিও বিশেষ্য, বিশেষণ, সৰ্বনাম আৰু ক্ৰিয়া বিশেষণ পদ পুনৰুক্তি বা দ্বিৰুক্তি কৰি
বহুবচনৰ অৰ্থ প্ৰকাশ কৰিব পাৰি। ‘আৱাহন’ আলোচনীখনতো ইয়াৰ প্ৰয়োগ হোৱা দেখা যায়।

বিশেষ্য : বিশেষ্য পদৰ পুনৰুক্তি হ’লে পদটো ‘এ’ বিভক্তি যুক্ত হৈ পৰে। যেনে—

ঘৰে ঘৰে : তহঁত ঘৰে ঘৰে সোমাই থাক।
(শান্তি, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৭৭১)

দাগে দাগে : যেনি চোৱা-তেনি কেৱল পিতাৰ দাগে দাগে মাটি

(আকুল পথিক, প্রথম খণ্ড, পৃ.২৬)

এনেদৰে 'আৱাহন' আলোচনীখনত বহুবচন প্ৰাকৃতিৰ ব্যৱহাৰ হোৱা পৰিলক্ষিত হয়।

৫.২.১৪ লিংগ :

যিবোৰ চিহ্নই পুৰুষ-স্ত্ৰী বা মতা-মাইকীৰ ধাৰণা স্পষ্ট কৰে, সাধাৰণতে তেনেবোৰ চিহ্নকে লিঙ্গ বোলা হয়।^{১০} অসমীয়া ভাষাৰ লিংগ স্বাভাৱিক আৰু অৰ্থগত। অসমীয়া ভাষাত প্ৰাণীবাচক শব্দৰহে লিংগভেদ পোৱা যায়। সেয়েহে অসমীয়া ভাষাত প্ৰধানকৈ দুটা লিংগ পুংলিংগ আৰু স্ত্ৰীলিংগহে পোৱা যায়। লিংগভেদ বুজাবলৈ অসমীয়াত তিনিটা উপায় অৱলম্বন কৰা যায়।^{১১} সেইকেইটা হ'ল—

- ১) কিছুমান পুৰুষ আৰু স্ত্ৰী বুজোৱা শব্দ বা কেইটামান নিৰ্দিষ্টতাচক প্ৰত্যয় ব্যৱহাৰ কৰি
- ২) ভিন ভিন শব্দ ব্যৱহাৰ কৰি
- ৩) কিছুমান প্ৰত্যয় যোগ দি। এই প্ৰত্যয়বোৰক স্ত্ৰী প্ৰত্যয় বোলে।

'আৱাহন'ত এই তিনিটা উপায়েই অৱলম্বন কৰি লিংগভেদ দেখুওৱা হৈছে। উদাহৰণস্বৰূপে—
-ক) মূল শব্দৰ আগত মতা আৰু মাইকী শব্দ যোগ কৰি নাইবা মূল শব্দৰ পাছত নিৰ্দিষ্টতাচক টো, জন আৰু জনী প্ৰত্যয় যোগ কৰি লিংগ সূচোৱা হয়।

পুং :

মতা মানুহ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৬০৬)

ল'ৰাটো (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৮৩০)

স্ত্ৰী :

মাইকী মানুহ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৬০৬)

ছোৱালীজনী (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১২৯৮)

- খ) পুংলিংগ আৰু স্ত্ৰীলিংগৰ বাবে সুকীয়া সুকীয়া শব্দ প্ৰয়োগ কৰিও লিংগভেদ কৰা পৰিলক্ষিত হয়--

পুং :

মাক (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৮৭০)

স্বামী (চতুৰ্থ খণ্ড, পৃ.১১৯৫)

ল'ৰা (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৬২৭)

স্ত্ৰী :

দেউতাক (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৮৭০)

স্ত্ৰী (চতুৰ্থ খণ্ড, পৃ.১১৯৫)

ছোৱালী (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৬২৭)

- গ) অসমীয়াত স্ত্ৰী প্ৰত্যয় চাৰিটা ঙ, অনী, নী, আৰু ৰী। এই চাৰিওটা প্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ 'আৱাহন'ত দেখা

যায়--

পুং :

ঈঃ দেৱ (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৬)

বুঢ়া (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯০৪)

স্ত্ৰী :

দেৱী (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৬)

বুঢ়ী (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯০৪)

অনী : সাধাৰণতে ব্যঞ্জনান্ত শব্দৰ পাছত এই প্ৰত্যয় ব্যৱহাৰ কৰা হয়--

পুং :

প্ৰফেচাৰ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১১৫৪)

মৌজাদাৰ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১১৫৪)

চাকৰ (চতুৰ্থ খণ্ড, পৃ.১০৫৩)

স্ত্ৰী :

প্ৰফেচাৰণী (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১১৫৪)

মৌজাদাৰণী (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১১৫৪)

চাকৰণী (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯৩৩)

নী : 'অ' কাৰন্ত আৰু 'আ' কাৰন্ত শব্দৰ পাছত সাধাৰণতে নী প্ৰত্যয় ব্যৱহাৰ কৰা হয়। কেতিয়াবা 'নী'ৰ পৰিৱৰ্তে 'ইনী' আৰু 'উনী'ৰ ব্যৱহাৰ পৰিলক্ষিত হয়। ই হ'ল 'নী'ৰ তীৰ্যক ৰূপ--

পুং :

বৰুৱা (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১১৯৪)

বাঘ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৮৪)

স্ত্ৰী :

বৰুৱানী (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১১৯৪)

বাঘিনী (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৬১০)

উনী : পুং :

চোৰ

ইনী : পুং :

ডাক

যোগ

স্ত্ৰী :

চুৰনী (চতুৰ্থ খণ্ড, পৃ.৮০৩)

স্ত্ৰী :

ডাকিনী (চতুৰ্থ খণ্ড, পৃ.১২৬৩)

যোগিনী (চতুৰ্থ খণ্ড, পৃ.১২৬৩)

ৰী : পুং :

ডেকা

স্ত্ৰী :

ডেকেৰী (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৮৬৮)।

অসমীয়া স্ত্ৰী প্ৰত্যয়ৰ এই ভিন্ন ৰূপবোৰ দেখা যায়। ভাষাবিজ্ঞানৰ নিয়ম অনুসৰি এই আটাইবোৰ স্ত্ৰী প্ৰত্যয়েই একোটা প্ৰাকৃতিৰে ভিন ভিন উপাকৃতি মাথোন।

'আৱাহন' আলোচনীত লিংগভেদৰ ক্ষেত্ৰত এক বিশেষ বৈশিষ্ট্য পৰিলক্ষিত হয়। আলোচনীখনত

স্ত্রীলিঙ্গ সাধনৰ ক্ষেত্ৰত আন এটা প্ৰত্যয় 'আ' ব্যৱহাৰ হোৱা দেখা যায়।

লিঙ্গ নিৰপেক্ষ ৰূপ	স্ত্রীলিঙ্গ
আদৰ্শনীয়	আদৰ্শনীয়া (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১২৬৩)
অশিক্ষিত	অশিক্ষিতা (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৬১৫)

বিশেষণত এই প্ৰত্যয়ৰ সংযোগ হৈ স্ত্রীলিঙ্গ সাধন কৰা দেখা গৈছে।

গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ মতে অসমীয়া ভাষাৰ পুংলিঙ্গবাচক প্ৰত্যয় এটা আছে। সেই প্ৰত্যয়টো হ'ল 'আ'।^{১২} 'আৱাহন'ত এই আ প্ৰত্যয়ৰ দ্বাৰা পুংলিঙ্গবাচক শব্দ সাধন কৰা হৈছে—

কানীয়া (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৮৬৭)

মাউৰা (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৮৩৮)

মঙ্গলা (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৮৩৮)

'আৱাহন'ত এটি পুংলিঙ্গবাচক প্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ কৰা পৰিলক্ষিত হয়। সেইটো হ'ল 'আই'। বিশেষকৈ নাম বুজোৱা বিশেষ্য শব্দ সৃষ্টি কৰিবলৈ এই প্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ কৰিছে।

মঙ্গল + আই = মঙ্গলাই (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৮৩৭)

তীখ + আই = তীখাই (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৭০০)

'আৱাহন'ত লিঙ্গৰ ক্ষেত্ৰত বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য বৈশিষ্ট্যটো হ'ল ব্যাকৰণগত লিঙ্গ। অসমীয়া ভাষাত লিঙ্গ আংশিকভাৱে ব্যাকৰণগত। কিন্তু 'আৱাহন'ত লিঙ্গক ব্যাকৰণগত বিষয়ৰ মৰ্যাদা প্ৰদান কৰা হৈছে।

৫.২.১৫ কাৰক :

অসমীয়া ভাষাত দুটা উপায় অবলম্বন কৰি কাৰকৰ সম্পৰ্ক সূচোৱা হয়। সেই উপায় দুটা হ'ল শব্দ বিভক্তি যোগ কৰি আৰু শব্দ বিভক্তিৰ পাছত পৰসৰ্গ যোগ কৰি।

'আৱাহন'ত এই দুয়োটা উপায়েই অৱলম্বন কৰি কাৰকৰ অৰ্থ প্ৰকাশ কৰা দেখা যায়।

কৰ্তা কাৰক : কৰ্তা কাৰকত প্ৰথমা বিভক্তি এ, ই অথবা শূন্য বিভক্তি যোগ হয়।

প্ৰথমা ০ : চন্দ্ৰ সকলোৰে আশা-ভৰসাৰ স্থল।

(কমলা, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩৪৪)

- ০ : জেতুকী মৃত্যুৰ পাটীত পৰি কেকাব লাগিছে--বিষত গা চাটিফুটি কৰিছে
মুখখন শেঁতা পৰি গৈছে।
(স্বীকাৰ, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৭)
- এ : কনকে ষ্টেচনৰপৰা মালখিনি অনাৰ কাৰণে দেখুৱাই কোনোমতে
ছুটী মঞ্জুৰ কৰিলে।
(কপাল, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৪৫)
- এ : নবীনে পুৰতি পুহমহীয়া নিশাৰ টোপনিটো এৰিবলৈ টান পাই লাহেকৈ
ইকাতি হৈ মাত লগাইছে “কি” ?
(শান্তি, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৭৭১)
- কৰ্ম কাৰক : কৰ্ম কাৰকত শূন্য বিভক্তি আৰু দ্বিতীয় বিভক্তি ‘ক’ বা ‘অক’ যোগ হয়।
- ‘০’ : কমলা শুই আছে।
(কমলা, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩৪৭)
- ‘০’ : পেচকাৰৰ অৱস্থা দেখি বিৰূপাক্ষৰ পুতৌ জন্মিল।
(অসাৰে খলু সংসাৰ, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.১৩৪৩)
- ‘ক’ : আটোয়ে মোক বেড়ি-কুটি শোবনি ঘৰলৈ লৈ আহিল।
(আপদীয়া ৰাতি, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১২৫)
- কৰণ কাৰক : কৰণ কাৰকত তৃতীয় বিভক্তি ৰে/এৰে যোগ হয়।
- ‘ৰে’ : তাৰ মূৰত থকা গামোচাৰে লফাৰ মূৰত বাও দিয়ে আৰু কাইট উলিয়াবলৈ
চেপ্টা কৰে।
(লহঙা, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৭৭)
- ‘ৰে’ : এদিন ঢোলে-দগৰে দৰা আহি উপস্থিত হ’ল।
(শান্তি, চতুৰ্থ খণ্ড, পৃ.৯৮৩)
- নিমিত্ত কাৰক : নিমিত্ত কাৰকত ৪ৰ্থী বিভক্তি ‘লৈ’ যোগ হয়।
- ‘লৈ’ : শাপ দি মুনি খাণ্ডুৰগিৰীলৈ গুচি গ’ল।
(কামাখ্যাৰ প্ৰতি বশিষ্ঠৰ শাপ, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৯)

- ‘লৈ’ : সেই অনুমতি পত্ৰে নকল এখন তৎক্ষণাৎ গুৱাহাটীৰ এজেন্টলৈ পঠাব।
(অসমত ফিৰিঙটি, পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৮)
- অপাদান কাৰক : উষ্ঠীৰ ‘ৰ’ পিছত ‘পৰা’ পৰসৰ্গ যোগ কৰি অপাদান কাৰকৰ অৰ্থ প্ৰকাশ
কৰা হয়।
- ‘পৰা’ : চকুযুৰিৰ পৰা দোটোপা লোতক সৰি পৰিল আইদেউৰ ভৰিযুৰিতে।
(ভোমোৰা, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭২২)
- পৰা : মই একেলগে ঘৰৰ পৰা বাহিৰ ওলালো।
(যোদ্ধাৰ, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৩৯)
- অধিকৰণ কাৰক : অধিকৰণ কাৰকত ৭মী বিভক্তি ‘ত’ যোগ হয়।
- ‘ত’ : আজি আমিয়হঁতৰ ঘৰত যাত্ৰাগান হব ধৰিছে।
(প্ৰতিশোধ নে প্ৰতিদান, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.১৩৪)
- ‘ত’ : নৰেন্দ্ৰ বৰুৱা প্ৰেমত পৰিছে।
(এগ্ৰেছিচ, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.১৪১৯)

এনেদৰে বিশ্লেষণ কৰিলে দেখা যায় ‘আৱাহন’ত লেখকসকলে তেওঁলোকৰ ৰচনাৰাজিত পদ, বিভক্তি, প্ৰত্যয়, বচন লিংগ, কাৰক আদিৰ সু-প্ৰয়োগ ঘটাইছে। ইয়াৰ উপৰিও আলোচনীখনত ৰূপতত্ত্বৰ বিশ্লেষণত কেইটামান দিশ স্পষ্টৰূপত পৰিলক্ষিত হয় সেয়া হ’ল—

‘আৱাহন’ত ৰূপতত্ত্বত পদৰ ক্ষেত্ৰত সব্যয় পদ, অব্যয় পদ, নাম পদ, ক্ৰিয়া পদ লগতে বিশেষ্য, বিশেষণ আৰু সৰ্বনাম পদৰ সুপ্ৰয়োগ ঘটিছে।

বিশেষকৈ সৰ্বনাম পদৰ ক্ষেত্ৰত ব্যক্তিবাচক সৰ্বনাম ‘আমি’ৰ ঠাইত ‘আমালোক’ৰ ব্যৱহাৰ হৈছে।

অসমাপিকা ক্ৰিয়াৰ বহুল প্ৰয়োগ হৈছে। বিশেষকৈ একেটা বাক্যতে একাধিক অসমাপিকা ক্ৰিয়াৰ প্ৰয়োগ হৈছে।

বিভক্তি ছয়বিধৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়।

প্ৰত্যয়ৰ ক্ষেত্ৰত কৃৎ প্ৰত্যয়, তদ্ধিত প্ৰত্যয়, নিৰ্দিষ্টতাবাচক প্ৰত্যয়, অনিৰ্দিষ্টতাবাচক প্ৰত্যয় আৰু স্বাৰ্থিক প্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ হৈছে। কিন্তু কেতিয়াবা একেলগে দুটা সংখ্যাবাচক শব্দ প্ৰয়োগ কৰিও

অনির্দিষ্টতা সূচোৱা হৈছে।

প্ৰত্যয়ৰ ক্ষেত্ৰত 'আৱাহন'ত কিছুমান ইংৰাজী শব্দৰ লগত অসমীয়া প্ৰত্যয় সংযোগ কৰি তেনে শব্দবোৰ অসমীয়াকৰণ কৰা হৈছে।

বচনৰ ক্ষেত্ৰত একবচন আৰু বহুবচনৰ প্ৰয়োগ হৈছে। আকৌ বিশেষ্য শব্দবোৰ পুনৰুক্তি বা দ্বিৰুক্তি কৰি বহুবচন সূচোৱা হৈছে।

লিংগৰ ক্ষেত্ৰত পুংলিংগ আৰু স্ত্ৰীলিংগৰ প্ৰয়োগ হৈছে। আলোচনীখনৰ বচনাৰাজিত বিশেষণত 'আ' প্ৰত্যয় যোগ কৰি স্ত্ৰীলিংগ সাধন কৰা হৈছে।

আকৌ 'আ' প্ৰত্যয় যোগ কৰি পুংলিংগবাচক শব্দ সাধন কৰিছে—

নাম বুজোৱা বিশেষ্য শব্দ সৃষ্টি কৰিবলৈ 'আই' পুংলিংগবাচক প্ৰত্যয় যোগ কৰিছে।

কাৰকৰ ক্ষেত্ৰত কৰ্তা, কৰ্ম, কৰণ, নিমিত্ত, অধিকৰণ আৰু অপাদান কাৰকৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে।

মুঠতে 'আৱাহন' আলোচনীৰ বচনাত লেখকসকলৰ ৰূপতত্ত্বৰ ক্ষেত্ৰত স্বকীয় বৈশিষ্ট্য পৰিলক্ষিত হোৱা দেখা যায়।

৫.৩ শব্দতত্ত্ব :

ভাষা এটাৰ প্ৰকাশিকা শক্তি প্ৰধানকৈ নিৰ্ভৰ কৰে তাৰ শব্দভাণ্ডাৰৰ ওপৰত। 'আৱাহন'ৰ শব্দভাণ্ডাৰৰ প্ৰতি লক্ষ্য কৰিলে দেখা যায় যে আলোচনীখনৰ শব্দভাণ্ডাৰ যথেষ্ট চহকী।

অসমীয়া ভাষাৰ শব্দভাণ্ডাৰক বিভিন্ন জনে বিভিন্ন ভাগত ভাগ কৰিছে। কালিৰাম মেধিয়ে অসমীয়া ভাষাৰ শব্দভাণ্ডাৰক চাৰিটা, বাণীকান্ত কাকতিয়ে পাঁচটা আৰু সত্যেন্দ্ৰ নাথ শৰ্মাই পাঁচটা ভাগত ভাগ কৰিছে। অসমীয়া ভাষাৰ শব্দাৱলীক ৰমেশ পাঠকে নিম্নোক্ত ধৰণে বিভাজন কৰিছে।^{১৩}

১) সংস্কৃত /আৰ্য্যমূলীয় শব্দ :

- ক) তৎসম
- খ) অৰ্দ্ধ-তৎসম
- গ) তদ্ভৱ

২) অনা আৰ্যমূলীয় শব্দ :

- ক) অষ্টিক
- খ) তিব্বতবর্মী
- গ) টাই-আহোম
- ঘ) দ্ৰাবিড়ী

৩) ধাৰ কৰা শব্দ :

- ক) ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ শব্দ
- খ) ভাৰতৰ বাহিৰৰ অৰ্থাৎ বিদেশী শব্দ
- গ) অনুবাদ
 - ১) অনুদিত
 - ২) পাৰিভাষিক

৪) অশ্ৰেণীভুক্ত :

- ক) মিশ্ৰিত
- খ) ধ্বন্যাত্মক
- গ) যুৰীয়া

ভাষাবিদসকলৰ যিয়ে যি ভাগতে ভাগ নকৰক কয়, আটাইবোৰ ভাগৰ মাজতে সমৰূপতা বিৰাজমান। সেয়েহে আমি ইয়াত আলোচনাৰ বাবে বমেশ পাঠকৰ আৰ্হিকে অনুসৰণ কৰিম।

‘আৱাহন’ত এই আটাইবোৰ শব্দৰেই প্ৰয়োগ ঘটিছে। ইয়াৰ উপৰিও বিভিন্ন উপভাষাৰ শব্দৰো প্ৰয়োগ ঘটিছে।

৫.৩.১ সংস্কৃত বা আৰ্যমূলীয় শব্দ :

‘আৱাহন’ত যথেষ্ট সংখ্যক সংস্কৃত বা আৰ্যমূলীয় শব্দৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে।

ক) তৎসম শব্দ :

যত্ন (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৯)	বন্ধু (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৬)
জন্ম (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৬৬৫)	হস্তী (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৬৬৫)
বন্ধু (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.১৪)	পুণ্য (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.২২০)
ধৰ্ম (চতুৰ্থ খণ্ড, পৃ.৭৩১)	তাম্বোল (চতুৰ্থ খণ্ড, পৃ.৭৭৫)

যুদ্ধ (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.১৪)

জন্ম (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.২২)

ধর্ম (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৭৪৮)

সূর্য্য (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৭৬৬)।

খ) অর্দ্ধ-তৎসম শব্দ :

মৰম (প্রথম খণ্ড, পৃ.১৮)

বামুন (প্রথম খণ্ড, পৃ.৩১)

হাতী (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৬৬৬)

নয়ন (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৬৯০)

চেনেহে (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৩)

পতন (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৩০৬)

মৰণ (চতুর্থ খণ্ড, পৃ.৭৩১)

জননী (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.২৩)

জনম (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৭৩৭)

উঠন (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৭৫৭)।

গ) তদ্ভব শব্দ :

গৰু (প্রথম খণ্ড, পৃ.২১)

মুখ (প্রথম খণ্ড, পৃ.৩১)

ৰজা (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৬৭২)

ধান (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৬৭৯)

চকু (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.১৭১)

বুকু (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.১৭৪)

হাত (চতুর্থ খণ্ড, পৃ.৮০১)

আঠু (চতুর্থ খণ্ড, পৃ.৮৬১)

চকু (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৫০)

দাঁত (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৫৪)

বোৱাৰী (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৭৭৩)

ৰজা (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৮১৮)।

৫.৩.২ অনা আৰ্য্যমূলীয় শব্দ :

‘আৱাহন’ত যথেষ্ট সংখ্যক অনা আৰ্য্যমূলীয় শব্দৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে।

ক) অষ্টিক :

জহা (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৪৯)

দিচাং (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৬৫৮)।

খ) তিব্বতবর্মী :

টিং (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.১২২৩)

লফা (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.১২৫৩)।

গ) টাই-আহোম ভাষাৰ শব্দ :

ফুকন (প্রথম খণ্ড, পৃ.২২৪)

সিংহাসন (প্রথম খণ্ড, পৃ.২২৪)

বুঢ়াগোহাই (প্রথম খণ্ড, পৃ.২২৪)

বৰুৱা (চতুৰ্থ খণ্ড, পৃ.১৩৪৫)

বৰগোহাই (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৮০২)।

৫.৩.৩ ধাৰ কৰা শব্দ :

‘আৱাহন’ত যথেষ্ট সংখ্যক ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ শব্দৰ প্ৰয়োগ হৈছে। এনে শব্দবোৰ ঘাইকৈ হিন্দী ভাষা, বাংলা ভাষা আদিৰপৰা আহিছে—

হিন্দী ভাষাৰ শব্দ :

পহছানতা (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৩৬৯)

ফুৰছৎ (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৩৬৯)

বাংলা ভাষাৰ শব্দ :

টাকা (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৫৭২)

ৰকম (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৫৭২)

দেখুন (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৫৭২)

খ) ভাৰতৰ বাহিৰৰ অৰ্থাৎ বিদেশী শব্দ :

ইংৰাজী ভাষা শব্দ :

‘আৱাহন’ত যথেষ্ট সংখ্যক ইংৰাজী শব্দৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে। আকৌ কেতিয়াবা ইংৰাজী অসমীয়া দুয়োটা হৰফত ব্যৱহাৰ কৰিছে। ইংৰাজী হৰফত লিখা শব্দ :

Experience (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২৩)

Clour film (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১২৬৭)

City (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৫৭)

অসমীয়া হৰফত লিখা শব্দ :

ষ্টেশ্যন (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১০৭৬)

এটলিষ্ট (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১১৩১)

টেলিগ্রাম (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৪২৮)

ছেক্ৰেটাৰী (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৪৩২)

অসমীয়া ইংৰাজী দুয়োটা ৰূপ :

‘আৱাহন’ত কেতিয়াবা অসমীয়া ইংৰাজী দুয়োটা শব্দৰূপকে ব্যৱহাৰ কৰিছে। শব্দটো প্ৰথমে অসমীয়া হৰফত লিখি পুনৰ বন্ধনীৰ ভিতৰত শব্দটো ইংৰাজী হৰফত লিখা দেখা যায়। এনে কিছুমান শব্দ হ’ল—

মস্কো ছাইন্টিফিক ইনষ্টিটিউট (Mosco Scientific Institute) (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭০৭)

কোল গেচ (Coal Gas) (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৬৩৩)

ব্লিচিং পাউডাৰ (Bleaching Powder) (চতুৰ্থ খণ্ড, পৃ.৯৪৫)

আকৌ কেতিয়াবা ইংৰাজী ৰূপটো লিখি লগে লগে অসমীয়া অৰ্থ ব্যৱহাৰ কৰিছে—

Are you, Mr Hesh ? (আপুনি মিষ্টাৰ হেশ নে ?) (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১১৯৩)

Temperate Zone অৰ্থাৎ নাতিশীতোষ্ণ (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৭০০)

সেইদৰে কেতিয়াবা অসমীয়া শব্দটো লিখি তাৰ পিছতে বন্ধনীৰ ভিতৰত ইংৰাজী শব্দৰ প্ৰয়োগ কৰাও পৰিলক্ষিত হৈছে। উদাহৰণস্বৰূপে—

বিজ্ঞান (Science) (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৬)

চিত্ৰশিল্প (Fine Art) (তৃতীয় খণ্ড), পৃ.৮৩৯)

আৰবী-পাৰ্চী ভাষাৰ শব্দ :

আৰবী শব্দ :

কলম (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৩)

কোল (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৬২৩)

মোকদ্দমা (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৬২২)

পাৰ্চী শব্দ :

বন্দী (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৩)

বাৰুদ (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৮৬৯)

ছৰ্দাৰ (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৫১৭)

দাৰোগা (চতুৰ্থ খণ্ড, পৃ.১২২৬)

গ) অনুবাদ :

‘আৱাহন’ত অনুদিত শব্দৰাজি প্ৰধানকৈ ইংৰাজী ভাষাৰ পৰাই গ্ৰহণ কৰিছে—

প্ৰতীচীৰ ধৰ্মগ্ৰন্থ (Sacred Books of the East) (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৫১৩)

দায়িত্বপূৰ্ণ শাসন (Responsible Government) (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.১১৮)

আকৌ কেতিয়াবা লেখকসকলে ইংৰাজী শব্দটো ব্যৱহাৰ কৰি তাৰ পিছত অৰ্থাৎ লিখি তাৰ পোনপটীয়া প্ৰতিশব্দ বা ব্যাখ্যা দাঙি ধৰিছে।

Health is wealth অৰ্থাৎ স্বাস্থ্যই সম্পদ (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৮৯৫)

East to live, not live to eat অৰ্থাৎ জীয়াই থাকিবলৈ খাবা, খাবলৈ জীয়াই নাথাকিব
(ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৮৯৬)

কেতিয়াবা আকৌ ইংৰাজী শব্দৰ লগে লগে অসমীয়া অনুদিত ৰূপটোও দাঙি ধৰিছে।

কোমল বা Natural (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭৭০)

ব্যক্তিগত স্বাধীনতা বা Civil liberty (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১১৯৯)

৫.৩.৪ অশ্ৰেণীভুক্ত শব্দ :

‘আৱাহন’ত অশ্ৰেণীভুক্ত শব্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়।

ক) মিশ্ৰিত শব্দ :

প্ৰফেচাৰনী (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১১৫৪)

ডাক্তাৰনী (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.১৩৭)

ডাক্তাৰী (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৯১)

খ) ধ্বন্যাত্মক শব্দ :

জিৰ-জিৰকৈ (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৪৪)

ৰম-ৰমকৈ (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৭১)

মেওঁ-মেওঁ (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৮৭১)

টিমিক-ঢামাক (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৮৭২)

গ) যুৰীয়া শব্দ :

যুৰীয়া শব্দ বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ আছে। যুৰীয়া শব্দৰ বহুল আলোচনা পূৰ্ববৰ্তী অধ্যায়ত কৰা হৈছে।

‘আৱাহন’ত পৰিলক্ষিত বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ যুৰীয়া শব্দৰ উদাহৰণ তলত দাঙি ধৰা হ’ল—

সমার্থক যুৰীয়া শব্দ :

দুখে-শোকে (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৬১)

চেপ্টা-প্ৰচেপ্টা (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৭৯৩)

বিপৰীতার্থক যুৰীয়া শব্দ :

আশা-নিৰাশা (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৭৩৯)

অহা-যোৱা (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯৩৩)

তল-ওপৰ (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.১১৫৭)

ওলোটা বা বৈপৰীত্যসূচক শব্দ :

দৰা-কইনা (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২৩৩)

বাপেক-জীয়েক (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১৪)

ডেকা-গাভৰু (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৭৯৩)

সমতুল্য বা সাদৃশ্যার্থক যুৰীয়া শব্দ :

টকা-পইচা (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৮০)

ৰং-ধেমালি (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৮৬৮)

কাকূতি-মিনতি (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৭২৩)

অন্যান্য মূল উলিয়াব নোৱাৰি বা অৰ্থহীন যেন লগা শব্দৰ সৈতে সংযুক্ত হোৱা যুৰীয়া শব্দ—

গছ-গছনি (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩০৬)

কথা-বতৰা (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১১৫৪)

খোৱা-মেলা (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৯৫৫)।

৫.৪ উপভাষাৰ শব্দ :

‘আৱাহন’ত বিভিন্ন উপভাষাৰ শব্দৰ প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হয়। বিশেষকৈ কামৰূপী, দৰঙী আৰু গোৱালপৰীয়া উপভাষাৰ শব্দ প্ৰয়োগ হৈছে।

কামৰূপী উপভাষাৰ শব্দ :

বেলা (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৩)

কাথি(দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৬৮৯)

আপী (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১১৩৬)

দাবাদস্তী (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৩৯৩)

আপা (তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৫২৮)।

দৰঙী উপভাষাৰ শব্দ :

যিমেন (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৩১৬)

সিমেন (পঞ্চম খণ্ড, পৃ. ৩১৬)

কোচ্চিলু (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৩১৬)

কোৰবা (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৩১৭)

দিচলু (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৩১৭)

কাইজাখান (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৩১৭)

সাইখলু (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৩১৮)।

গোৱালপৰীয়া উপভাষাৰ শব্দ :

তুঁই (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৪৭২)

মুই (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৪৭২)

তুলকু (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৪৭২)

যাং (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৪৭৩)

কুনি (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৪৭৩)।

৫.৫ স্বসৃষ্ট শব্দ :

এনেধৰণৰ শব্দবোৰৰ উপৰিও ‘আৱাহন’ত লেখকসকলে সৃজনী শক্তিৰ দ্বাৰা কিছুমান নতুন শব্দ সৃষ্টি কৰি তেওঁলোকৰ ৰচনাত প্ৰয়োগ কৰিছে।

অনুকৰণমূলক শব্দ :

‘আৱাহন’ত লেখকসকলে প্ৰচলিত শব্দৰ আৰ্হিত বহুতো নতুন শব্দ সৃষ্টি কৰিছে। এই শব্দবোৰক অনুকৰণমূলক শব্দ আখ্যা দিব পাৰি। লেখকসকলে তেওঁলোকৰ ৰচনাত ইংৰাজী শব্দৰ অনুকৰণত অসমীয়া শব্দ গঢ়ি তুলিছে। উদাহৰণস্বৰূপে—

Pitcher plant টেকেলি গছ()

Bed tea পালেং চাহ (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৪০৪)

কিছুমান বিশেষ শব্দ, শব্দগুচ্ছৰ প্ৰয়োগ ‘আৱাহন’ত পৰিলক্ষিত হয়। তেনে কিছুমান শব্দ, শব্দগুচ্ছ হ’ল—

হেঙ্গেম (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৫)

গেৰিয়াইছিল (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৪৯)

মেলকী বিধিয়া (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৫৩)

ছিকো (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৮৩১)

কাউবাউ (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৮৩১)।

পুৰণি অসমীয়া শব্দ :

‘আৱাহন’ত যথেষ্ট সংখ্যক পুৰণি অসমীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে।

উভলন্ত (প্রথম খণ্ড, পৃ.১৩৫৪)

তেখন (প্রথম খণ্ড, পৃ.১৩৫৪)

হাসিয়া (প্রথম খণ্ড, পৃ.১৩৫৪)

বোলন্ত (প্রথম খণ্ড, পৃ.১৩৫৪)

ইয়াৰ বাহিৰেও ‘আৱাহন’ত লেখকসকলে এনে কিছুমান শব্দ ব্যৱহাৰ কৰিছিল, যিবোৰে আনি দিছিল অসমীয়া মাটিৰ গোন্ধ। তেনে কিছুমান শব্দ হ’ল—

চেচুক (প্রথম খণ্ড, পৃ.৯১)

তেলচ (প্রথম খণ্ড, পৃ.৩২৩)

নিহালী (প্রথম খণ্ড, পৃ.৩৫০)

কুঠৰী (চতুৰ্থ খণ্ড, পৃ.৮০১)

গিলিপ (চতুৰ্থ খণ্ড, পৃ.১১২৫)।

তিনিটা শব্দৰ সংযুক্তি :

‘আৱাহন’ত তিনিটা শব্দৰ সংযুক্তি পৰিলক্ষিত হয়—

নাহক-নহক-সিও (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯৬০)

খণ্ডে-অভিমনে-লাজে (দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯৮০)

এবাৰ-দুবাৰ-তিনিবাৰ (চতুৰ্থ খণ্ড, পৃ.১১০৩)

পদ-ৰজ-পুতপুণ্য (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৭৩১)।

‘আৱাহন’ত লেখকসকলে য’তেই সম্ভৱ তাতেই জতুৱা খণ্ডবাক্যৰ সুপ্ৰয়োগ কৰি প্ৰকাশভংগীক সৰল কৰি তোলাত সহায় কৰিছে। ‘আৱাহন’ত প্ৰয়োগ হোৱা জতুৱা খণ্ডবাক্য কিছুমান হ’ল—

আলাসৰ লাডু (প্রথম খণ্ড, পৃ.৪৫)

দীন-দুখীয়া (প্রথম খণ্ড, পৃ.২৭৯)

বাপতি-সাহোন (পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৫৬৪)

আকাশী স্বৰগ ভগা (ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.১১৪৮)

‘আৱাহন’ত শব্দতত্ত্বৰ বিশ্লেষণত কেইটামান দিশ স্পষ্টৰূপত পৰিলক্ষিত হয়। সেয়া হ’ল

আলোচনীখনত সংস্কৃত বা আৰ্যমূলীয় শব্দৰ অন্তৰ্গত তৎসম, অর্দ্ধতৎসম, তদ্ভৱ শব্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। কাৰণ অসমীয়া ভাষাটো আৰ্যমূলীয়, সেয়ে আৰ্যমূলৰ বিভিন্ন শব্দ তৎসম, অর্দ্ধতৎসম, তদ্ভৱ শব্দৰ প্ৰয়োগ ‘আৱাহন’ত দেখা যায়।

অনা-আৰ্যমূলীয় শব্দৰ ভিতৰত অষ্টিক, তিব্বতবৰ্মীয় আৰু টাই-আহোম ভাষাৰ শব্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। ইয়াৰ কাৰণ হ’ল অসমত বিভিন্ন ভাষা-ভাষী লোকে বসবাস কৰিছিল, সেয়ে তেওঁলোকৰ ভাষাৰ বিভিন্ন শব্দ অসমীয়া ভাষাত সোমাইছিল সেয়ে ‘আৱাহন’ত এনেধৰণৰ শব্দৰ প্ৰয়োগ হৈছে।

ধাৰ কৰা শব্দৰ ক্ষেত্ৰত ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ হিন্দী, বাংলা ভাষাৰ শব্দৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে। ভাৰতৰ বাহিৰৰ বিদেশী শব্দৰ ভিতৰত ইংৰাজী, আৰবী আৰু পাৰ্চী ভাষাৰ শব্দৰ প্ৰয়োগ হৈছে। ইয়াৰ কাৰণ হ’ল— মানুহৰ উচ্চাখিকা মনোভাৱ আৰু সমিলমিলৰ বাবেই এই ভাষাৰ শব্দবোৰ ‘আৱাহন’ত প্ৰয়োগ হৈছে।

মিশ্ৰিত শব্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। ইয়াৰ ফলত নতুন শব্দ সৃষ্টি হৈছে।

ধন্যাত্মক শব্দৰ প্ৰয়োগ হৈছে। ইয়ে শব্দত জোৰ বুজাইছে। বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ সমাৰ্থক, বিপৰীতাৰ্থক, ওলোটো, সমতুল্য আৰু অৰ্থহীন যেন লগা যুৰীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগ কৰিছে। যুৰীয়া শব্দ সৃষ্টি কৰাৰ কাৰণ হ’ল সংযোজক বা বিয়োজক ভাব প্ৰকাশ, সম্পূৰ্ণতা প্ৰকাশ, ডাঠি কোৱা আৰু অনিশ্চয়তা ভাব বুজাবলৈ।

আলোচনীখনত বিভিন্ন উপভাষাৰ শব্দ বিশেষকৈ কামৰূপী, দৰঙী আৰু গোৱালপৰীয়া উপভাষাৰ শব্দ প্ৰয়োগ হৈছে। ইয়াৰ কাৰণ হ’ল আলোচনীখনত বিভিন্ন অঞ্চলৰ ব্যক্তিয়ে তেওঁলোকৰ লেখাসমূহ প্ৰকাশ কৰিছিল। সেয়ে বিভিন্ন উপভাষাৰ শব্দৰ প্ৰয়োগ হৈছে।

ইংৰাজী শব্দৰ অনুকৰণত তেওঁলোকে নতুন শব্দৰ সৃষ্টি কৰিছে। এয়া তেওঁলোকৰ সৃজনীশক্তি বুলি ক’ব পাৰি।

ইয়াৰ লগতে তেওঁলোকে পুৰণি অসমীয়া শব্দ, তিনিটা শব্দৰ সংযুতি, জতুৱা খণ্ডবাক্যৰ প্ৰয়োগ কৰিছে। যিয়ে আলোচনীখনৰ ভাষাক সুসমৃদ্ধ কৰি তুলিছে।

মুঠতে ‘আৱাহন’ আলোচনীখনত শব্দসম্ভাৰৰ ক্ষেত্ৰত এক সুকীয়া ৰূপ পৰিলক্ষিত হয়।

৫.৬ বাক্যতত্ত্ব :

বাক্যই হ'ল ভাষাৰ আধাৰ। এটা বিশেষ ক্ৰমত আৱদ্ধ ইটোৰ সিটোৰ লগত সম্বন্ধ থকা আৰু একোটা মনোভাৱ পূৰ্ণকৈ প্ৰকাশ কৰিব পৰা শব্দৰ সমষ্টিয়ে বাক্য। কেতিয়াবা অৱশ্যে এটা শব্দৰেও এটা বাক্য হয়।^{১৪} অসমীয়া ভাষাৰ বাক্য গঠনৰ প্ৰণালী বিবিধ ধৰণৰ। অসমীয়া ভাষাত বাক্যবোৰক প্ৰথমতে দুটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি। সেই দুটা হ'ল ক্ৰিয়াবিহীন বাক্য আৰু ক্ৰিয়াযুক্ত বাক্য।^{১৫} ভাৱৰ পিনৰ পৰা বাক্যক বৰ্ণনাত্মক, নিষেধাত্মক, আজ্ঞাসূচক, প্ৰশ্নসূচক, বিস্ময়সূচক, সন্দেহসূচক, ইচ্ছাসূচক আদি ভাগত ভাগ কৰা হৈছে। গঠন পদ্ধতিৰ পিনৰ পৰা বাক্যবোৰক আকৌ সৰল বাক্য, জটিল বাক্য, যৌগিক বাক্য এই তিনিটা ভাগত ভগাব পাৰি। বাচ্য অনুসৰি বাক্যক কতৃবাচ্য, কৰ্মবাচ্য আৰু ভাববাচ্য এই তিনিটা ভাগত ভগাব পাৰি।

‘আৱাহন’ আলোচনীৰ বাক্য বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ। ক’ৰবাত বাক্যবোৰ চুটি ক’ৰবাত দীঘল। দীঘল বাক্যৰ ক্ষেত্ৰত ভাবে পূৰ্ণতা পায়, কতো ব্যাঘাত নঘটে। ‘আৱাহন’ত লেখকসকলে একেবাৰে চুটি বাক্য বা একশব্দীয় বাক্য প্ৰয়োগ কৰিছে আৰু বহু দীঘল বাক্যৰো প্ৰয়োগ কৰিছে। এফালে তেওঁলোকে একেলগে একোটা বাক্যতে বহুতো যুৰীয়া শব্দ বা দ্বিত্ব শব্দ থকা বাক্য প্ৰয়োগ কৰিছে। আকৌ একাধিক জতুৰা খণ্ডবাক্য প্ৰয়োগেৰে বাক্য ৰচনা কৰিছে। একোটা বাক্যতে একাধিক বিশেষণ থকা বাক্যৰো প্ৰয়োগ কৰি বাক্যবোৰক বিচিত্ৰ কৰি তুলিছে। একোটা বাক্যতে একাধিক সমাৰ্থক শব্দৰ ব্যৱহাৰ পৰিলক্ষিত হৈছে। আকৌ একোটা বাক্যতে আছে একাধিক ক্ৰিয়া। সেইদৰে ক্ৰিয়াহীন বাক্যও আছে। তলত এইবোৰ বাক্যৰ উদাহৰণ দাঙি ধৰা হ’ল—

একাধিক ক্ৰিয়াযুক্ত বাক্য :

‘আৱাহন’ত একাধিক ক্ৰিয়াযুক্ত বাক্যৰ বহুল প্ৰয়োগ মন কৰিবলগীয়া। তেনে কিছুমান বাক্য হ’ল—

“কোন বাটেৰে ক’লে যাব লগে, ক’ত বিপদৰ সম্ভাৱনা আছে ইত্যাদি কথা ছাইন বোৰ্ডত স্পষ্টৰূপে লিখা আছে।” (গিৰিধি ভ্ৰমণ, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৪৯)

“চৰ্চনি পুথিবোৰ গাজাখোৰৰ গল্প বুলি উৰাই দিয়া বস্তু নহয়, এইবোৰতো সত্যতা আছে আৰু ইও আমাৰ তত্ত্বদৰ্শীসকলৰ উদ্গতিত পথ পোহৰ কৰাত কম সহায় নকৰে।” (ৰাধিকা শান্তিৰ তিথি উৎসৱ, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৮১০)

ক্ৰিয়াহীন বাক্য :

‘আৱাহন’ত যথেষ্ট সংখ্যক ক্ৰিয়াহীন বাক্যৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে। যেনে—

“প্ৰকৃতিৰ বিধান! (কপাল, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৪৬)

“উস!” (মৰণ নৈৰ সিপাৰে, পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৬১)

কৰ্তা, কৰ্ম, ক্ৰিয়াহীন বাক্য :

‘আৱাহন’ত কৰ্তা, কৰ্ম, ক্ৰিয়াহীন বাক্যৰো সুপ্ৰয়োগে দেখা গৈছে। যেনে—

“কিন্তু কি ?” (পোহৰী, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৯)

“কোন ?” (মৰণ নৈৰ সিপাৰে, পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৬৫)

একেলগে একাধিক যুৰীয়া শব্দৰ মিশ্ৰণেৰে প্ৰয়োগ হোৱা বাক্য :

‘আৱাহন’ত যুৰীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগ ব্যাপক। আলোচনীখনত কিছুমান বাক্যত একেলগে একাধিক যুৰীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে। যথা—

“যথে-মথে যেতিয়াই-তেতিয়াই সিহঁতক খং কৰি থাকিলে পিতৃ-মাতৃৰ প্ৰতি সন্তানৰ সন্মান লাঘব হয়।” (মানসিক স্বাস্থ্য, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২৫৭)

“তাইৰ সুখ-দুখ, দয়া-মৰম আটাইবোৰ আছে।” (মই হিন্দু, পঞ্চম খণ্ড, পৃ.১৪৪)

একাধিক সমাৰ্থক শব্দৰ প্ৰয়োগ হোৱা বাক্য :

‘আৱাহন’ত একেলগে ওচৰা-ওচৰিকৈ একাধিক সমাৰ্থক শব্দৰ প্ৰয়োগ ঘটা দেখা যায়। একেটা বাক্যত একাধিক দ্বিত্ব বা যুৰীয়া শব্দ প্ৰয়োগ হোৱাৰ দৰে ‘আৱাহন’ত কিছুমান বাক্যত একেলগে একাধিক সমাৰ্থক শব্দৰ প্ৰয়োগ হোৱাটোও এটা উল্লেখযোগ্য বিশেষত্ব। যেনে—

“মেলিৰিয়া, কলাজ্বৰ, সান্নিপাতিক জ্বৰ, কলেৰা বা হাইজা, বসন্ত বা বৰ-আই সৰু-আই বা নুতি আই পনী-চামৰি, যক্ষ্মা বা ক্ষয়ৰোগ আৰু ইনফ্লুয়েঞ্জা সোঁচৰা বেমাৰৰ ভিতৰত এইবোৰেই প্ৰধান আৰু সৰহ ভাগেই বীজানুৰপৰা উৎপত্তি হয়। (স্বাস্থ্য সম্বন্ধে দু-আষাৰমান কথা, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৮৯৭)

একেটা বাক্যতে একেলগে একাধিক সমাৰ্থক আৰু যুৰীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগ :

‘আৱাহন’ত কিছুমান বাক্যত একেলগে একাধিক যুৰীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। একেদৰে

একোটা বাক্যতে একাধিক সমার্থক শব্দৰ প্ৰয়োগ দেখিবলৈ পোৱা যায়। আকৌ একোটা বাক্যতে একেলগে একাধিক সমার্থক আৰু একাধিক যুৰীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগো মন কৰিবলগীয়া। যেনে—

“মানৱ সমাজ ক্ৰমে ক্ৰমে যেতিয়া সুপ্ৰতিষ্ঠিত হৈ আহিব ধৰিলে, যেতিয়া মানুহে জুম বান্ধি বা একোটা খেল হৈ বাস কৰিব ধৰিলে, খেতি-বাতিত কিছু পৰিমাণে মন দিব পৰা হ’ল, তেতিয়া বুদ্ধিমান মানুহে দেখিলে যে যদিও নৰ-নাৰীৰ ইন্দ্ৰিয় পৰিতৃপ্তিত কোনো বাধা নাই তথাপি স্ত্ৰী সাধাৰণৰ সম্পত্তি হোৱা গতিকে অনেক সময়ত নিজৰ ভিতৰতে স্ত্ৰীৰ নিমিত্তে হাই-কাজিয়া মাৰা মাৰি প্ৰভৃতি হয়।”

(বিবাহৰ ক্ৰমবিকাশ, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.১২৬৪-১২৬৫)

একোটা বাক্যত এটা শব্দৰ পুনৰাবৃত্তি :

‘আৱাহন’ত কেতিয়াবা কিছুমান বাক্যত একোটা শব্দৰ পুনৰাবৃত্তি ঘটোৱাটো লক্ষ্যণীয়। যেনে—

“প্ৰেম স্বৰ্গীয়, প্ৰেম স্পৰ্শমণি” (বসন্তোৎসৱ, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৬১৫)

“পিওঁ পিওঁ” (পৰাজয়, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.১২৫৫)

একাধিক বিশেষ্যযুক্ত শব্দ :

‘আৱাহন’ত কিছুমান বাক্যত একেলগে ওচৰা-ওচৰিকৈ একাধিক বিশেষ্য শব্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়—

“আজিকালি মাথো ইংলেণ্ড, জাৰ্মান, ফ্ৰান্স আদিৰ বাচন-বৰ্তন, মূৰ্তি পুতলাই পৃথিৱী ভৰিছে। (মাটিৰ সাজ, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯৭০)

“ঘৰত সমুখতে এটা সৰু পুখুৰী, তাৰ কাষতে গোসাঁইঘৰ; তাৰ গাতে লগা এখন ফুলনি নাজ্জী, শেৱালী, গুটিমালী, খৰিকাজাই আদি সুগন্ধ আৰু নিৰ্গন্ধ ফুলেৰে জাতিষ্কাৰ।” (পৰাজয়, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.১২৫৩)

একাধিক বিশেষণযুক্ত শব্দ :

‘আৱাহন’ত কিছুমান বাক্যত একেলগে একাধিক বিশেষ্য শব্দ ব্যৱহাৰ হোৱাৰ দৰে একেলগে একাধিক বিশেষণ শব্দৰ প্ৰয়োগ হোৱা দেখা যায়—

“এই সকলোবোৰ কাৰ্য্যৰ নিমিত্তে পোনতেই কিছুমান নিৰ্ভীক, সৎসাহসী,
স্বার্থত্যাগী কৰ্মী ডেকাৰ প্ৰয়োজন।”

(অসম কচাৰী যুৱক সন্মিলনীৰ সভাপতিৰ অভিভাষণ, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১০৪২)

“গাঁৱলীয়া নগৰীয়াৰ প্ৰভেদ নোহোৱা কৰিব লাগিব।”

(অপূৰ্ণ, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১০৩৮)

চুটি বাক্য :

‘আৱাহন’ত চুটি বাক্য প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হয়। কেতিয়াবা এটা শব্দৰেও বাক্য গঠন কৰা পৰিলক্ষিত হৈছে। ইয়ে বাক্যসমূহক বিচিত্ৰ কৰি তুলিছে।

একশব্দীয় বাক্য :

‘আৱাহন’ত ব্যাপক ৰূপত একশব্দীয় বাক্যৰ ব্যৱহাৰ দেখা যায়—

“মোলৈ।” (পোহাৰী, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১১)

“যোৱা।” (কৃষ্ণকুমাৰ, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯০৪)

দীঘল বাক্য :

‘আৱাহন’ত কেতিয়াবা কেতিয়াবা ভাবৰ পূৰ্ণতা আনিবলৈ দীঘল বাক্যৰ সমাবেশ ঘটা পৰিলক্ষিত হয়। উদাহৰণস্বৰূপে—

“তেওঁ ভাবিলে সৰুৰে পৰা অসমীয়া ছোৱালীয়ে যেনেকৈ গৃহস্থালীৰ কাজ-কৰ্ম শিকিবলৈ ধৰে, সূতা কাটে, কাপোৰ বোৱা আদি যেনেভাৱে পৰিপাটীকৈ শিকি লয়, নিজৰ সৰু ভাই-ভনীক যি স্নেহেৰে লালন-পালন কৰে, সেই আটাইবোৰ কামৰপৰা অসমীয়া ছোৱালী এজনী গৃহলক্ষ্মী আৰু প্ৰকৃত মাতৃত্বৰ অধিকাৰী হৈ পৰে।” (তাতী, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১০৬৮)

“তেওঁ চকু মেলিলে, এবাৰ নামটো পঢ়িলে আৰু তাৰ মাজেৰেই যেন অতি উজ্বল চিত্ৰ এটি দেখিবলৈ পালে, তাহানিৰ সেই লৰালিৰ লগৰীয়া যৌৱনৰ ইঙ্গিতা সঙ্গিনী।” (বিধি বাম, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৩৯১)

সৰল বাক্য :

‘আৱাহন’ৰ সৰল বাক্যৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়—

“ডাক্তৰো নিজৰ কামলৈ গুচি গ’ল।” (পোহৰী, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১২)

“পিছদিনা ৰাতিপুৱা মীৰাটলৈ যাত্ৰা কৰিলো।”

(উত্তৰ ভাৰতত এভুমুকি, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৭৫৭)

জটিল বাক্য :

‘আৱাহন’ জটিল বাক্যৰো প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হয়—

“ভয় নাখাবা, তাই সপোন দেখিছে।” (যোদ্ধাৰ, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৩৮)

“পিছত কথা হ’ল কলিকতাত লগ পোৱা সেই বিটালিয়া ল’ৰাটোৰ।”

(আত্ম-বিবৃতি, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৮৩০)

যৌগিক বাক্য :

‘আৱাহন’ত যৌগিক বাক্যৰ প্ৰয়োগ অধিক—

“চম্পাই দেখিলে আনে খাব নোৱাৰি পেলাই দিয়ে, কিন্তু তাইৰ ল’ৰাৰ ভাগ্যত এখন লুচিয়ে নাই। (প্ৰতিশোধনে প্ৰতিদান, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.১৩১)

“হাজৰিকানী এফালে পুতেক জেলত থকা বেজাৰত আৰু আনফালে জীয়েকক উলিয়াই দিয়া বেজাৰত কান্দি কান্দি অস্থিৰ।” (আশীৰ্বাদ, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৭৮৮)

অসমাপিকা ক্ৰিয়াযুক্ত বাক্য :

“আৱাহন’ত ভাৱক পূৰ্ণতা প্ৰদান কৰোতে কেতিয়াব বাক্যসজ্জা অসম্পূৰ্ণ হৈ ৰৈ যোৱাও পৰিলক্ষিত হৈছে। উদাহৰণ—

“এতিয়া উপায় ?” (ছৰ্দাৰ বিল, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭০০)

“চাওঁ বাৰু।” (লহঙা, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৭৭)

উদ্ধৃতি সম্বলিত বাক্য :

‘আৱাহন’ত যথেষ্ট সংখ্যক উদ্ধৃতি সম্বলিত বাক্যৰ প্ৰয়োগ হোৱা পৰিলক্ষিত হয়—

“দেহাই বেহা।” (স্বাস্থ্য সম্পৰ্কে দুআযাৰমান কথা, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৮৯৫)

“ৰাইজে নখ জোকাৰিলে নৈ বয়।”

(স্বাস্থ্য সম্পৰ্কে দু-আযাৰমান কথা, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৮৯৬)

সমাসযুক্ত পদৰ বাক্য :

‘আৱাহন’ত একেটা বাক্যতে একাধিক সমাসবদ্ধ পদৰ সুন্দৰ প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হয়।

উদাহৰণস্বৰূপে—

“মাজে মাজে কেইবা বাৰো উলটি চোৱা চুইকৈ তেওঁলোক আৰু মই কোৱাকুইকৈ বাট বুলিছিলোঁ; কিন্তু অকোৱা-পকোৱা পৰ্বতীয়া বাটত ঠাইতে গা ওলায় আৰু ঠাইতে লুকাই কাৰণে, মুঠেই তিনিবাৰহে আমি নিলগৰ পৰা দেখাদেখি হৈছিলোঁহক।” (মোৰ সোঁৱৰণী, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.১২২৩)

ইংৰাজী, হিন্দী আদি শব্দৰ সংযোগত সৃষ্ট বাক্য :

‘আৱাহন’ত একোটা বাক্যত একেলগে কেইবাটাও ভাষাৰ শব্দৰ সমাবেশ ঘটা দেখা যায়। বিষয়বস্তুক সম্পূৰ্ণ ভাৱত প্ৰকাশ কৰিবলৈ কেতিয়াবা কেতিয়াবা এনে ধৰণৰ মিশ্ৰিত বাক্যৰ সুপ্ৰয়োগ কৰা পৰিলক্ষিত হৈছে। তেনে কিছুমান বাক্য হ’ল—

“হয়, আপুনি অনুগ্ৰহকৈ ‘হাফ-এন-আৱাৰ’ৰ ভিতৰতে গলে বৰ ভাল হয়।”

(দিঠক টোপনি, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৩০)

সন্ধিযুক্ত শব্দৰ প্ৰয়োগ হোৱা বাক্য :

‘আৱাহন’ত সন্ধিযুক্ত শব্দৰ প্ৰয়োগত বাক্য গঠন হোৱা দেখা যায়—

“তুমি নিচিনিলা এনে কথাই বা কম কোন সতে, তুমি দেখো চাইছিলি, সেই শান্ত

উজ্বল মোহন চকুজুৰিয়ে দেখো মোৰ ভ্ৰমৰ ওপৰত লক্ষ্য কৰিছিলি।”

(প্ৰীতিলতা, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৮৯)

“কিন্তু তেওঁ জীয়াই থাকোতেই, তেওঁৰ মুখৰ আগতে আজি পহিলা দিনেই ইবোৰ

কি অত্যাচাৰ।” (তামৰ তাবিজ, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১১২৮-১১২৯)

আলংকাৰিক বাক্য :

‘আৱাহন’ত আলংকাৰিক শব্দৰ প্ৰয়োগ হৈ বাক্য গঠন হোৱা দেখা যায়—

“মেঘ-বৰষুণৰ গিৰ্গিৰিণি, নৈৰ হুহুৰিণি, অপাৰ সমুদ্ৰৰ দৰে পিচলা সঁচাকৈয়ে ভীষণ।”

(লয়নী, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৪০০)

“আগদিনাৰ দৰে মোৰ চকু দুটাই চুৰ কৰি তেওঁৰ আধাফুটা গোলাপ ফুলটিৰ দৰে
হাহোঁ হাহোঁ কৰিবলৈ ধৰোতে পোটোকা পৰা, সোণালী বহণ সনা গাল দুখন
চাওঁতেই ধৰা পৰি পিৰি-কটিৰে আঁৰকাপোৰ তৰি দিলে।”

(বিধবা, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৪৪)

‘আৱাহন’ আলোচনীখনত বাক্যতত্ত্বৰ বিশ্লেষণত কেইটামান দিশ স্পষ্টৰূপত প্ৰতিফলিত হৈছে।
সেয়া হ’ল—আলোচনীখনত একাধিক ক্ৰিয়াযুক্ত বাক্য, ক্ৰিয়াবিহীন বাক্যৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। এয়া
দীঘল বাক্যক চুটি কৰাৰ প্ৰবণতাৰ বাবেই হৈছে। এনে পৰিৱৰ্তন আকাঙ্ক্ষা পূৰণৰ বাবে হয়।

যুৰীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগৰে বাক্য গঠন হৈছে। ইয়াৰ ফলত কেতিয়াবা সংযোজন বা বিয়োজন,
সম্পূৰ্ণতা ভাব, ডাঠি কোৱা ভাব আৰু কেতিয়াবা অনিশ্চয়তা বুজাইছে।

কেতিয়াবা একেটা বাক্যতে এটা শব্দৰ পুনৰাবৃত্তি ঘটিছে। ইয়ে বাক্যত জোৰ বুজাইছে। একাধিক
বিশেষ্য আৰু বিশেষণযুক্ত শব্দৰ প্ৰয়োগ হৈছে।

অসমাপিকা ক্ৰিয়াৰ প্ৰয়োগ হৈছে। ইয়ে বাক্যৰ ভাব সম্পূৰ্ণকৈ প্ৰকাশ কৰিব পৰা নাই।

সন্ধি, সমাসযুক্ত, ইংৰাজী আৰু হিন্দী মিশ্ৰিত, উদ্ধৃতি সম্বলিত, আলংকাৰিক আদি বাক্যৰ
প্ৰয়োগ আলোচনীখনত আছে।

ইয়ে ‘আৱাহন’ আলোচনীখনক বাক্যতত্ত্বৰ ক্ষেত্ৰত সুকীয়া মৰ্যাদা প্ৰদান কৰিছে।

৫.৭ ছন্দ :

কাব্য আৰু গদ্যৰ ভাষা একে নহয়। কবিতাৰ ভাষাক গদ্যৰ ভাষাতকৈ পৃথক কৰি তুলিছে
ছন্দই। ছন্দৰ মূল কথা হৈছে সংযম। ছন্দৰ লগত জড়িত হৈ থাকে শ্ৰুতিমধুৰ ধ্বনি ব্যঞ্জনা। ছন্দই
কবিতাক গীতৰ মাধুৰ্য্যতা দান কৰে। ছন্দৰ প্ৰয়োগ গদ্য ৰচনা, নাটক, গল্প আদিত হ’ব পাৰে। এক
পৰিমিত তালে মানৱ জীৱনটোক দোলা দি থাকে। শ্বাস-প্ৰশ্বাসৰ পৰা আৰম্ভ কৰি প্ৰাকৃতিক জগতৰ

নিয়মিত ছন্দ-স্পন্দ-স্বাভাৱিকভাৱে প্ৰবাহিত হৈ আছে। কিন্তু কবিতাৰ লগত ছন্দৰ সম্পৰ্ক আত্মিক। এই ক্ষেত্ৰত নৱকান্ত বৰুৱাৰ এইবাৰ কথা প্ৰণিধানযোগ্য— “ছন্দ হ’ল কবিৰ মাতৃভাষা। কবি হবৰ বাবে ছন্দশাস্ত্ৰ অধ্যয়নৰ প্ৰয়োজন নাই। চিত্তৰ ছন্দানুভূতিয়ে কবিৰ কাপ সদায় ছন্দকুশল কৰি ৰাখে।”^{১৬}

পুৰণি অসমীয়া ছন্দবিলাক আছিল পয়াৰ, দুলাডী, ছবি, একাৱলী আদি। বৰ্তমান সেই একেবোৰ সাজতে কবিতা ৰচিত হ’লেও সেইবোৰ ছন্দৰ নাম আধুনিকীকৰণ কৰি লোৱা হৈছে। সেয়ে একাৱলী, পয়াৰ, ছবি, লেচাৰী আদিৰ ঠাইত বৰ্তমান একপদী, দ্বিপদী, ত্ৰিপদী, চৌপদী প্ৰভৃতি নামবোৰ প্ৰচলিত হয়।^{১৭} ইয়াৰ উপৰিও আধুনিক অসমীয়া কবিতাত অমিত্ৰাক্ষৰ ছন্দ, মুক্তক ছন্দ, গদ্য ছন্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়।

‘আৱাহন’ আলোচনীৰ প্ৰায়বোৰ কবিতাত অন্ত্যমিল ছন্দ বিচাৰি পোৱা যায়। প্ৰায়বোৰ কবিতা নিৰ্দিষ্ট সুৰত পাঠ কৰিলে এক ছন্দৰ স্পন্দন অনুভূত হয়। এই ছন্দ স্পন্দনেই হৈছে ‘আৱাহন’ৰ কবিতাৰ প্ৰাণ। ‘আৱাহন’ আলোচনীৰ কবিতাত বিচাৰ পোৱা ছন্দসমূহ হ’ল—

দ্বিপদী ছন্দ :

দ্বিপদী ছন্দৰ ভিতৰত পয়াৰ অন্তৰ্ভুক্ত। এই ছন্দত এটা চৰণত ৮.৬ মাত্ৰাৰ দুটা পদ থাকে। ইয়াত এটা পংক্তিতেই এটা চৰণ সম্পূৰ্ণ হয়। ‘আৱাহন’ত পয়াৰ ছন্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়—

“পৰ্বতৰ শিখৰৰ

ধৱল কিৰিটী,

দিলে তাত সোণপানী

কোনে ছটিয়াই ?” (নিশা অৱসান, চতুৰ্থ খণ্ড, পৃ.১০১৬)

ত্ৰিপদী ছন্দ :

যেতিয়া কোনো এটা কবিতাত দুটা পংক্তিৰ এটা চৰণত তিনিটা পদৰ সমাবেশ হয় তেতিয়া তাক ত্ৰিপদী ছন্দ বোলা হয়। পুৰণি অসমীয়া কবিতাৰ দুলাডী, ছবি ছন্দ ত্ৰিপদী ছন্দৰ অন্তৰ্গত। ‘আৱাহন’ আলোচনীখনত গীত আৰু কবিতাত ত্ৰিপদী ছন্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়।

দুলাডী : দুলাডীত যতি নিয়ন্ত্ৰিত তিনিটাকৈ পৰ্বৰ থাকে। এই কাৰণেই ইয়াক ত্ৰিপদী বোলে।

প্রথম আৰু দ্বিতীয় ফাঁকিত ছটাকৈ, তৃতীয় শাৰীত আঠোটা আখৰ থাকে। প্রত্যেক ফাঁকিৰ শেষত যতি পৰে। এনে ছটা ফাঁকিৰে ছন্দটো পূৰ্ণ হয়।

‘আৱাহন’ত দুলড়ী ছন্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়—

“তোমাৰ পাৱত আজুৰি ধৰিম
 যদি দেখা মই পাম,
 ভিতৰ সোমাই নাহিম ওলাই
 নিজেই হেৰাই যাম।”

(পুনৰ্জন্ম, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২৫৪)

“তোৰ নো দুকাষে বহল দীঘল
 কোন অসুৰৰ ধাম,
 কোন অতীতৰ সোঁৱৰণী তই
 কাৰ নো ৰাখিবা নাম ?

(বিষাণদৈ আলি, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.১০৯)

ছবি :

ছবিক দীঘলীয়া দুলড়ী বুলিও কোৱা হয়। ইয়াক দীৰ্ঘ ত্ৰিপদীও বোলে। ইয়াত তিনিটা চৰণ থাকে, চৰণৰ আখৰৰ সংখ্যা আঠ, আঠ আৰু দহ। ছটা চৰণত ফাঁকিতো সম্পূৰ্ণ হয়। তৃতীয় আৰু ষষ্ঠ চৰণ মিলিতান্ত হয়।

‘আৱাহন’ত ছবি ছন্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়—

“ৰূপত ভুলালি মন লুইতৰ বগাবালি
 পিয়াহত প্ৰাণ ফাটি যায়;
 জিলিকণি দেখি তোৰ আশাত বলিয়া মন
 ললো আহি কাষৰত ঠাই।”

(লুইতৰ বালি, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৯৩৪)

“প্ৰেমৰ কবিতা ৰচি প্ৰণয় সঙ্গীত গাই

দেখোঁ মই সুখৰ সপোন;
 শতেক যৌবন মোৰ হ'ল আজি অৱসান
 তুমি মোৰ নহলা আপোন!”
 (সৌন্দৰ্য্য-পিয়াসী, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.১৩২৯)

‘আৱাহন’ৰ কবিতাঞ্জলি ভৰি আছিল ৰঘুনাথ চৌধাৰী, গণেশ গগৈ, শৈলধৰ ৰাজখোৱা, ৰত্নকান্ত বৰকাকতি, অতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকা, হিতেশ্বৰ বৰবৰুৱা, ডিম্বেশ্বৰ নেওগ, দেবকান্ত বৰুৱা প্ৰমুখ্যে প্ৰসিদ্ধ কবিৰ ব্যঞ্জনাপূৰ্ণ, সংবেদনশীল কবিতাৰে। শব্দচয়ন, ছন্দৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁলোকে ৰোমাণ্টিক যুগৰ অন্তিম পৰ্বৰ ধাৰাটোক ধৰি ৰাখিছে যদিও তেওঁলোকৰ কেইজনমানৰ কবিতাৰ বিষয়বস্তু কেৱল ৰোমাণ্টিকতা অথবা প্ৰেম আৰু প্ৰকৃতিয়েই ৰূপ লোৱা নাই, বাস্তৱ আৰু ইতিহাসবোধো মূৰ্ত হৈ উঠিছে। সেয়ে তেওঁলোকে চৈধ্যশাৰীয়া ছনেট জাতীয় কবিতাৰ উপৰিও আধুনিক কবিতাসমূহত অমিত্ৰাক্ষৰ ছন্দ আৰু মুক্তক ছন্দ বা স্পন্দিত গদ্যৰ ব্যৱহাৰ কৰিছিল। ডিম্বেশ্বৰ নেওগৰ ‘অন্তিম প্ৰণয়’ (আৱাহন, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩০১) কবিতাটো ছনেট কবিতা।

‘আৱাহন’ৰ কবিতাত অমিত্ৰাক্ষৰ ছন্দ আৰু মুক্তক ছন্দ বা স্পন্দিত গদ্যৰ ব্যৱহাৰ পৰিলক্ষিত হয়।

ৰত্নকান্ত বৰকাকতিৰ ‘ভাৰতবৰ্ষ’ কবিতাটিত অমিত্ৰাক্ষৰ ছন্দৰ প্ৰয়োগ ঘটিছে—

“ব্ৰাহ্মণ মহিমা সেই দীপ্ত কৰি হোম অগ্নি

জ্বলিব ধৰিলে আহা

যেতিয়া যজ্ঞত,

‘কোন সি দেৱতা’ ? এই উঠিল গভীৰ প্ৰশ্ন

‘দীপ্তিত কাৰ দীপ্ত হই

উঠিছে ৰবি ?” (ভাৰতবৰ্ষ, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৮৩২)

মুক্তক ছন্দ বা স্পন্দিত গদ্যৰ ব্যৱহাৰ ‘আৱাহন’ত দেখা যায়। দেৱকান্ত বৰুৱাৰ ‘সুন্দৰ’ কবিতাটোত এনে ছন্দসজ্জাৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়—

“কাৰ পৰশত ?

ধৰণীৰ ধুলে উছৰত

উঠিছে শিহৰি’

ছলৰ বুকুত দেহি ফুলৰ বাতৰি।

মনৰ বনতো মোৰ হাঁহি উঠে ফুল

আবেগ আকুল !

প্ৰতি ফুল বক্ষা কাৰ তেজে বুকুৰ ?

কাৰ সুৰ ?”

(সুন্দৰ, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.১৪২২)

‘আৱাহন’ আলোচনীখনত কবিতাৰ ব্যাপক ৰূপ প্ৰতিফলিত নহয়। কিন্তু তাৰ মাজতো লেখকসকলে তেওঁলোকৰ ৰচনাত বিভিন্ন ছন্দৰ পয়াৰ, দুলাডী, ছবি, অমিত্ৰাক্ষৰ আৰু মুক্তক ছন্দ বা স্পন্দিত গদ্যৰ ব্যৱহাৰ কৰিছে। ইয়ে কবিতাসমূহক শ্ৰুতিমধুৰ আৰু সৌন্দৰ্য্যশালী কৰি তুলিছে।

৫.৮ অলংকাৰ :

সাহিত্যত অলংকাৰৰ প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হয়। জ্ঞাত ভাবেই হওক বা অজ্ঞাতভাবেই হওক সাহিত্যিকসকলে তেওঁলোকৰ ৰচনাত অলংকাৰৰ প্ৰয়োগ কৰে। কাৰণ অলংকাৰে বাক্যক প্ৰভাৱশালী কৰে, বৰ্ণনীয় বিষয়ক স্পষ্ট কৰি তোলে আৰু ৰমনীয়তা সম্পাদন কৰে। ‘আৱাহন’ আলোচনীখনত লেখকসকলে তেওঁলোকৰ ৰচনাৰাজিৰ গদ্য, পদ্য উভয়তে বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ সাহিত্যিক অলংকাৰৰ প্ৰয়োগ কৰা পৰিলক্ষিত হয়।

অলংকাৰ বুলি ক’লে সাধাৰণতে শব্দালংকাৰ আৰু অৰ্থালংকাৰ এই দুয়োবিধ অলংকাৰকে বুজায়। এই দুয়োবিধ অলংকাৰক আকৌ বিভিন্ন ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি। ‘আৱাহন’ আলোচনীৰ ৰচনাৰাজিত শব্দালংকাৰ আৰু অৰ্থালংকাৰ উভয়ৰে প্ৰয়োগ স্পষ্ট। শব্দালংকাৰ আৰু অৰ্থালংকাৰৰ বিভিন্ন বিভাগসমূহৰ বহল আলোচনা পূৰ্বৱৰ্তী অধ্যায়ত কৰা হৈছে। ইয়াত মাথোন ‘আৱাহন’ আলোচনীৰ গদ্য, পদ্য, আৰু গীতৰ মাজত প্ৰয়োগ হোৱা শব্দালংকাৰ আৰু অৰ্থালংকাৰৰ উদাহৰণ দাঙি ধৰা হৈছে।

৫.৮.১ শব্দালংকাৰ :

শব্দালংকাৰক আলংকাৰিকসকলে অনুপ্ৰাস, যমক, পুনৰুক্তবাদভাস, শ্লেষ, বক্ৰোক্তি আদি ভাগত ভাগ কৰিছে।

অনুপ্ৰাস অলংকাৰ :

অনুপ্ৰাস অলংকাৰক আকৌ অন্ত্যানুপ্ৰাস, ছেকানুপ্ৰাস, বৃত্তানুপ্ৰাস, শ্ৰুত্যানুপ্ৰাস আৰু লাটানুপ্ৰাসত ভাগ কৰিব পাৰি। ‘আৱাহন’ আলোচনীত অনুপ্ৰাস অলংকাৰৰ প্ৰয়োগ হোৱা দেখা যায়।

অন্ত্যানুপ্ৰাস :

কবিতাৰ বিভিন্ন চৰণৰ শেষৰ ব্যঞ্জন বৰ্ণৰ মিল থকা অনুপ্ৰাসক অন্ত্যানুপ্ৰাস অলংকাৰ বোলে। ‘আৱাহন’ত অন্ত্যানুপ্ৰাস অলংকাৰৰ সমাহাৰ ঘটিছে—

“জীৱনৰ সুখ সন্তোগ লালসা

অকাতৰে এৰি থই;

নিজেই নিজৰ মেৰঘৰ সাজি

নিজে বন্দী হলি গই।”

(সৌন্দৰ্য সাধক, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৪৫)

“খোপাত আঁৰি গলি কপৌপুল এপাহি,

বুকুত আঁৰি গলি বিহা;

গলত আঁৰি গলি মালতি এধাৰি

খোজত হালে জালে দেহা।”

(ৰং মনৰ বহাগী সুৰ, চতুৰ্থ খণ্ড, পৃ.৭৯৮)

বৃত্তানুপ্ৰাস :

বৃত্তানুপ্ৰাসত এক বা অনেক বৰ্ণ দুবাৰ বা ততোধিকবাৰ আবৃত হয়। ‘আৱাহন’ৰ গদ্যত বৃত্তানুপ্ৰাসৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়—

“ব’ল, ব’ল, ব’ল, বিচাৰি ব’ল।”

(সোণৰ সোলেঙ, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৪৫২)

ছেকানুপ্রাস :

দুটা বা ততোধিক বৰ্ণ একেটা ক্ৰমতে সংযুক্তভাৱে বা বিযুক্তভাৱে দুবাৰ ধ্বনিত হ'লে ছেকানুপ্রাস হয়। 'আৱাহন'ত ছেকানুপ্রাস অলংকাৰৰ সমাহাৰ ঘটিছে—

“সেইদিনা এনেদৰে জোনৰ হাঁহিটি
পৰিছিল ধৰাৰ বুকুত;
এনেদৰে কাণে কাণে বসন্ত সমীৰে
কইছিল কথা গুপুতত।”

(হেৰোৱা সপোন, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৪৭৬)

৫.৮.২ অৰ্থালংকাৰ :

অৰ্থালংকাৰক পাঁচটা ভাগত ভগাব পাৰি— সাদৃশ্যমূলক, বৈসাদৃশ্যমূলক, শৃংখলামূলক, ন্যায়মূলক, গুঢ়াৰ্থমূলক। এইবোৰৰ আকৌ বিভিন্ন বিভাগ আছে, ইয়াৰ আলোচনা পূৰ্ববৰ্তী অধ্যায়ত কৰা হৈছে। 'আৱাহন' আলোচনীৰ ৰচনাৰাজিত অৰ্থালংকাৰৰ সুপ্ৰয়োগ ঘটিছে।

উপমা অলংকাৰ :

স্পষ্ট আৰু বৈচিত্ৰ্যজনক সাদৃশ্যকে উপমা বোলে।^{১৮} 'আৱাহন'ত উপমাৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়।

উদাহৰণ—

“হৃদয়ৰ সাঁচতীয়া বেথা
অন্তৰৰ গুপুত বাসনা
তোমাৰ স্বামীৰ চিৰ-কল্যাণ কামনা,
ফুলা-ফুলটিৰ দৰে পাহি মেলি মেলি
নিজৰ ভাবতে হল নিজেই মুকলি।”

(সতী জয়মতী, পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৬০৭-৬০৮)

ইয়াত হৃদয়ৰ বেথা কাকো প্ৰকাশ কৰিব নোৱাৰা কথাৰ লগত ফুলা ফুলটিও নিজৰ ভাবত নিজে মুকলি হোৱা কথাৰ লগত তুলনা কৰিছে। ইয়াত হৃদয় আৰু ফুলৰ বৈচিত্ৰ্য আছে, কিন্তু সাদৃশ্য গুণটো স্পষ্ট হৈছে।

‘আৱাহন’ত ছন্দ-অলংকাৰ বিশ্লেষণত কেইটামান দিশ স্পষ্টৰূপত পৰিলক্ষিত হয়।

আলোচনীখনত কবিতাৰ ব্যাপক ৰূপ পৰিলক্ষিত নহয়। কিন্তু তাৰ মাজতে লেখকসকলে বিভিন্ন ছন্দৰ প্ৰয়োগ কৰিছে।

ছন্দৰ ক্ষেত্ৰত দ্বিপদী আৰু ত্ৰিপদী ছন্দৰ প্ৰয়োগ হৈছে। দ্বিপদী ছন্দৰ ভিতৰত পয়াৰ ছন্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। তেনেদৰে ত্ৰিপদী ছন্দৰ ভিতৰত দুলাড়ী আৰু ছবি ছন্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়।

ইয়াৰ উপৰিও অমিত্ৰাক্ষৰ ছন্দ আৰু মুক্তক ছন্দ বা স্পন্দিত গদ্যৰ প্ৰয়োগো দেখা যায়।

আলোচনীখনত অলংকাৰৰ প্ৰয়োগ গদ্য, পদ্য আৰু গীতত পৰিলক্ষিত হৈছে। অলংকাৰৰ ক্ষেত্ৰত শব্দালংকাৰৰ ভিতৰত অনুপ্ৰাসৰ বিভিন্ন ভাগৰ অন্ত্যানুপ্ৰাস, ছেকানুপ্ৰাস, বৃত্তানুপ্ৰাসৰ প্ৰয়োগ হৈছে।

অৰ্থালংকাৰৰ ভিতৰত উপমা, অলংকাৰৰ প্ৰয়োগ হৈছে। কবিৰ প্ৰতিভাই অলংকাৰক সাৰ্থক ৰূপ দিছে। কাৰণ অলংকাৰেই হৈছে কাব্যৰ প্ৰসাধন সামগ্ৰী।

এই ছন্দ-অলংকাৰৰ প্ৰয়োগে ‘আৱাহন’ৰ গদ্য পদ উভয়কে শ্ৰুতিমধুৰ লগতে সৌন্দৰ্য্যশালী কৰি তুলিছে।

মুঠতে ‘আৱাহন’ আলোচনীখনত লেখকসকলৰ ৰচনাবাজিত ধ্বনিতত্ত্ব, ৰূপতত্ত্ব, শব্দতত্ত্ব, বাক্যতত্ত্ব আৰু ছন্দ-অলংকাৰ প্ৰয়োগৰ ক্ষেত্ৰত এক সুকীয়া ৰূপ প্ৰতিফলিত হোৱা দেখা যায়।

প্ৰসংগ টীকা :

১. গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামী : *অসমীয়া ব্যাকৰণৰ মৌলিক বিচাৰ*, ১৯৮৭, পৃ.৪৫
২. গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামী : *অসমীয়া বৰ্ণ প্ৰকাশ*, ১৯৯০, পৃ.১
৩. গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামী : *পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ*, পৃ.৬৫
৪. ৰমেশ পাঠক : *ভাষাবিজ্ঞানৰ ভূমিকা*, ১৯৯১, পৃ.৮০
৫. গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামী : *পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ*, পৃ.১৬০
৬. *উল্লিখিত গ্ৰন্থ*, পৃ.৯৫
৭. *উল্লিখিত গ্ৰন্থ*, পৃ.৮৮
৮. উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামী : *অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণ*, ১৯৮৯, পৃ.১২
৯. ভগবান মৰল : *অসমীয়া ব্যাকৰণ জ্যোতি*, পৃ.১৩৬
১০. লীলাবতী শইকীয়া বৰা : *অসমীয়া ভাষাৰ ৰূপতত্ত্ব*, ২০১৫, পৃ.৬৩

১১. উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামী : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ.২৪-২৫
১২. উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামী : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ.১২০
১৩. ৰমেশ পাঠক : *অসমীয়া ভাষাৰ ইতিহাস*, ২০১৫, পৃ.৯৮-৯৯
১৪. উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামী : পূৰ্বোল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ.১৪০
১৫. উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ.১৪৮
১৬. নৱকান্ত বৰুৱা : *অসমীয়া ছন্দ শিল্পৰ ভূমিকা*, ২০০১, পৃ.১৪০-১৪১
১৭. যতীন বৰা : *ছন্দধ্বনি আৰু অলংকাৰ*, ১৯৯৯, পৃ.১৪২
১৮. তীৰ্থনাথ শৰ্মা : *সাহিত্য বিদ্যা পৰিক্ৰমা*, ১৯৯৫, পৃ.৮৭

ষষ্ঠ অধ্যায়

৬.০ অসমীয়া ভাষা সাহিত্যৰ বিকাশত নিৰ্বাচিত
আলোচনীসমূহৰ ভূমিকা

অসমীয়া ভাষা সাহিত্যৰ বিকাশত সংবাদপত্ৰ আৰু আলোচনীসমূহৰ ভূমিকা অপৰিসীম। অসমীয়া আলোচনী আৰু সংবাদপত্ৰৰ বুৰঞ্জী আৰম্ভ হয় ‘অৰুনোদই’ৰ পৰা। ‘অৰুনোদই’ পুৰণি বুৰঞ্জী প্ৰকাশৰ পৰা আৰম্ভ কৰি সাহিত্য, শিক্ষা আৰু বিজ্ঞান সম্পৰ্কীয় কথা, ধৰ্মনীতি আৰু সম্বাদ প্ৰকাশলৈকে বিভিন্ন উপাদানেৰে ‘অৰুনোদই’ পৰিপূৰ্ণ আছিল। ঊনবিংশ শতিকাত জন্ম লাভ কৰা ‘অৰুনোদই’, ‘আসাম নিউচ’, ‘আসাম বন্ধু’, ‘আসাম বিলাসিনী’, ‘মৌ’, ‘জোনাকী’ আদি আলোচনীৰ পৃষ্ঠপোষকতাত বিংশ শতিকাৰ অসমীয়া আলোচনীসমূহৰ প্ৰকাশৰ পথ প্ৰশস্ত হয়। ঊনবিংশ শতিকাৰ শেষ ভাগত প্ৰকাশিত ‘জোনাকী’ (১৮৮৯-১৮৯৫ খৃঃ) আৰু ‘বিজুলী’ (১৮৯১-১৯০৬ খৃঃ) আলোচনীয়ে অসমীয়া ভাষা সাহিত্যক পাশ্চাত্যৰ ৰোমান্টিক ভাবাদৰ্শৰে পৰিচালিত কৰিছিল।

বিংশ শতিকাৰ প্ৰথম দশকৰ পৰা পঞ্চম দশকলৈ অসমীয়া সাহিত্যত বিভিন্ন কাকত তথা আলোচনীৰ জন্ম হৈছিল। ইয়াৰ ভিতৰত ‘উষা’, ‘বাঁহী’ আৰু ‘আৱাহন’ উল্লেখনীয়। এই কাকত আৰু আলোচনীসমূহে অসমীয়া ভাষা সাহিত্যৰ বিকাশত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰি আহিছে।

৬.১ ‘উষা’ৰ সাহিত্যিক গৌৰৱী ভূমিকা :

বিংশ শতিকাৰ প্ৰথম দশকত ‘বিজুলী’ আলোচনীখনৰ প্ৰকাশ বন্ধ হোৱাৰ পিছত ‘উষা’ (১৯০৭) আলোচনীখন প্ৰকাশ হয়। ‘উষা’ তেজপুৰৰ পৰা প্ৰকাশ হৈছিল। তেজপুৰ আসাম চেণ্ট্ৰেল প্ৰেছত ভদৰাম দাসৰ দ্বাৰা আলোচনীখন মুদ্ৰিত হৈছিল।^১ ১৮২৮ শকৰপৰা প্ৰথম পাঁচ বছৰ পদ্মনাথ গোহাঞিবৰুৱাই তেজপুৰৰপৰা সম্পাদনা কৰি প্ৰকাশ কৰিছিল। ১৮৬২ শকত ছয়টা সংখ্যা কলিকতাৰপৰা মাধবচন্দ্ৰ বেজবৰুৱাই প্ৰকাশ আৰু সম্পাদনা কৰিছিল।^২

‘উষা’ৰ প্ৰথম বছৰৰ প্ৰথম সংখ্যাত ‘সম্পাদকৰ শৰাই’ শীৰ্ষক ৰচনাত সম্পাদকে অসমীয়া বাতৰি কাকত আৰু আলোচনীৰ উদ্ভৱ সম্পৰ্কত এক চমু আভাস দাঙি ধৰিছে। ইয়াত সম্পাদকে

জাতীয় সাহিত্যৰ উন্নতি সাধনেই ‘উষা’ৰ মূল উদ্দেশ্য বুলি ঘোষণা কৰিছে। ‘উষা’ আলোচনীখন মূলতঃ সমাজ, সাহিত্য, বিজ্ঞান, কৃষি, শিল্প, বাণিজ্য ইত্যাদি বিষয়ৰে পৰিপূৰ্ণ আছিল।

জাতীয় সাহিত্যৰ উন্নতিকে মুখ্য উদ্দেশ্য হিচাপে লোৱা ‘উষা’ আলোচনীয়ে বিংশ শতিকাৰ প্ৰথম দশকত অসমীয়া ভাষা সাহিত্যৰ সমৃদ্ধি সাধনত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল। বিশেষকৈ নতুন লেখক অন্বেষণ আৰু প্ৰবীণ লেখকৰ সমাহাৰে ‘উষা’ক অসমীয়া আলোচনীৰ ইতিহাসত বিশেষ স্থান লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল।

পদ্মনাথ গোহাঞিবৰুৱাই সম্পাদনা কৰা ‘উষা’ত ভাষা, সাহিত্য, সমাজ-সংস্কৃতি আলোচনা, কবিতা, জীৱনী, ব্যংগ ৰচনাকে আদি কৰি বিভিন্ন বিষয় সন্নিবিষ্ট হৈছিল। অসমীয়া ভাষাৰ লগতে সাহিত্য সম্পৰ্কীয় বিবিধ আলোচনা, সমালোচনামূলক প্ৰবন্ধৰে আলোচনীখন পৰিপূৰ্ণ আছিল। ‘উষা’ত প্ৰকাশিত উল্লেখযোগ্য প্ৰবন্ধসমূহৰ ভিতৰত হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ ‘অসমীয়া সাহিত্য’, দেৱেশ্বৰ চলিহাৰ ‘অসমীয়া ভাষা’ গৌৰীদত্ত মিশ্ৰ বিদ্যাভূষণৰ ‘প্ৰয়োগ ৰত্নমালা ব্যাকৰণ’, শৰৎ চন্দ্ৰ গোস্বামীৰ ‘অসমীয়া সাহিত্যত অভাৱ’ ৰমানন্দ চৌধুৰীৰ ‘অসমীয়া ভাষা লিখোতাসকলৰ ওচৰত কিছুমান কথা’, ৰত্নকান্ত বৰকাকতিৰ ‘অসমীয়া আখৰ জোঁটনি’ আদি প্ৰবন্ধৰ নাম ল’ব পাৰি। এই প্ৰবন্ধসমূহত বিশেষকৈ অসমীয়া সাহিত্যৰ উন্নতি সম্পৰ্কীয় চিন্তা-চৰ্চা, অসমীয়া শব্দভাণ্ডাৰ, আখৰ-জোঁটনি সম্পৰ্কীয় আলোচনাই ঠাই পাইছে।

বুৰঞ্জী সম্পৰ্কীয় প্ৰবন্ধৰ ক্ষেত্ৰতো ‘উষা’ৰ ভূমিকা উল্লেখনীয় বুলি ক’ব পাৰি। বুৰঞ্জী সম্পৰ্কীয় প্ৰবন্ধৰ ভিতৰত হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ ‘শৰাইঘাটৰ যুদ্ধ’, ‘প্ৰতাপ সিংহ’, সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ ‘অসমৰ পুৰণি বুৰঞ্জী’, ‘কোঁচৰ অসম আক্ৰমণ’ ‘আহোমৰ দিন’ আদি উল্লেখনীয় প্ৰবন্ধ।

তদুপৰি প্ৰাচীন প্ৰত্নতত্ত্ব সম্পৰ্কীয় প্ৰবন্ধও ‘উষা’ত প্ৰকাশিত হৈছিল। ৰাধানাথ ফুকনৰ ‘অসমীয়াৰ ভবিষ্যত’, লক্ষ্মীকান্ত মিশ্ৰ ভাগৱতীৰ ‘আমাৰ উন্নতিৰ মূল’ সত্যনাথ বৰাৰ ‘কৰ্মত কৰ্তব্য জ্ঞান’, ‘ধন ও ধনৰ ব্যৱহাৰ’, ‘বাগিয়াল বস্তু’, ‘শৰীৰ আৰু বস্তুৰ শুদ্ধতা’ আদি চিন্তামূলক গদ্য প্ৰকাশিত হৈছিল।

সংগীত বিষয়ৰ প্ৰবন্ধ প্ৰকাশেও ‘উষা’ক সমৃদ্ধিশালী কৰি তুলিছে। লক্ষ্মীৰাম বৰুৱাৰ ‘সংগীত’ শীৰ্ষক ধাৰাবাহিক প্ৰবন্ধসমূহে সংগীতৰ আলোচনাক সামৰি লৈছে।

মনোবিজ্ঞান সম্পৰ্কীয় প্ৰবন্ধৰ ভিতৰত ৰজনীকান্ত বৰদলৈয়ে ৰচনা কৰা ‘মনোবিজ্ঞান’ শীৰ্ষক ৰচনালানিত মনোবিজ্ঞানৰ পৰিসৰ, স্বৰূপ আৰু তাত্ত্বিক আলোচনাৰ প্ৰসংগ পৰিস্ফুট হৈছে।

জনগোষ্ঠী সম্পৰ্কীয় বিভিন্ন প্ৰবন্ধ ‘উষা’ত প্ৰকাশ পাইছিল। চন্দ্ৰনাথ শৰ্মাৰ ‘আবৰ জাতি’

শীৰ্ষক ৰচনাত অৰুণাচল প্ৰদেশত বসবাস কৰা জনগোষ্ঠীয় লোকসকলৰ পৰিচয় দাঙি ধৰা হৈছে।

লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ শ্ৰীকৃপাবৰ বৰবৰুৱা ছদ্মনামত ৰচনা কৰা 'কৃপাবৰ বৰবৰুৱাৰ প্ৰত্যগমন' শীৰ্ষক ৰচনাসমূহে 'উষা'ৰ সমৃদ্ধিত অৰিহণা যোগাইছিল। মূল প্ৰবন্ধৰ অংশস্বৰূপে 'ভাৰত উদ্ধাৰ' (১ম ভাগ, ৪ৰ্থ সংখ্যা), 'বন্দে মাতৰম' (১ম ভাগ, ৫ম সংখ্যা) 'স্বদেশী আৰু বইকট' (১ম ভাগ, ৬ষ্ঠ সংখ্যা), 'ভুল' (১ম ভাগ, ৭ম সংখ্যা), 'হিন্দু আৰু মুছলমান' (২য় ভাগ, ১ম সংখ্যা), 'পাৰ্লেমেণ্ট' (২য় ভাগ, ৩য় সংখ্যা), 'বৰবৰুৱাৰ বৰবজ্জুতা' (২য় ভাগ, ৪ৰ্থ সংখ্যা), 'এখন মুকলি চিঠি' (২য় ভাগ, ৫ম সংখ্যা), 'অসম উদ্ধাৰৰ পূবেৰুণ' (২য় ভাগ ৭ম সংখ্যা), 'এংলো ইণ্ডিয়ান' (৩য় ভাগ, ২য় সংখ্যা), শীৰ্ষক ৰচনাসমূহ 'উষা'ত প্ৰকাশ হৈছিল। বৰবৰুৱাই এই লেখাসমূহৰ মাজেৰে হাস্যৰস আৰু সামাজিক ব্যংগ ভাব প্ৰকাশ কৰিছে।

'উষা' আলোচনীৰ মাজেৰে অসমীয়া ৰোমান্টিক কবিতাই বিকাশ আৰু প্ৰসাৰতা লাভ কৰিছিল। 'উষা' আলোচনীত পদ্মনাথ বৰুৱা, আনন্দ চন্দ্ৰ গুপ্ত, বেণুধৰ ৰাজখোৱা, হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী, লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা, নীলমণি ফুকন, পদ্মধৰ চলিহা, শৈলধৰ ৰাজখোৱা, দুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মা, ৰত্নকান্ত বৰকাকতিকে ধৰি বহু কবিয়ে কাব্য ৰচনা কৰিছিল। 'উষা'ত প্ৰকাশিত কবিতাসমূহত ৰোমান্টিক চেতনাই গা কৰি উঠিছিল। আলোচনীখনৰ প্ৰথম ভাগ-প্ৰথম সংখ্যাত প্ৰকাশিত পদ্মনাথ গোহাঞিবৰুৱাৰ 'উষা' কবিতাটোৰ মাজেদি প্ৰকৃতিৰ এক সুন্দৰ ৰূপ প্ৰতিফলিত হৈছে। হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ 'জাতীয় সংগীত' (প্ৰথম ভাগ, পঞ্চম সংখ্যা), হিবনুয়ী বৰুৱাৰ 'বাহী ফুল' (প্ৰথম ভাগ, অষ্টম সংখ্যা), কবিতাটিত তেওঁৰ মনৰ দাপোণত বাহী ফুলে সদায় সতেজতা আৰু আনন্দ-প্ৰদান কৰিব বুলি আশা কৰিছে। এনেদৰেই 'জোনাকী' আৰু 'বিজুলী' আলোচনীৰ পাছত 'উষা' আলোচনীৰ মাজেৰে ৰোমান্টিক কবিতাৰ ধাৰা প্ৰবাহিত হৈছিল।

অসমীয়া চুটিগল্পৰ বিকাশতো 'উষা'ৰ অৱদান উল্লেখনীয়। বেজবৰুৱাই 'সেউতী'ৰ যোগেদি আৰম্ভ কৰা অসমীয়া গল্পসাহিত্যই 'উষা'ত বিস্তৃতি লাভ কৰে। বেজবৰুৱাৰ উপৰিও শৰৎচন্দ্ৰ গোস্বামী, নীলমণি ফুকন, ৰামেশ্বৰ বৰুৱা, সত্যনাথ বৰা, পূৰ্ণানন্দ শৰ্মা, জগৎ চন্দ্ৰ বৰুৱা, সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা, মাণিকচন্দ্ৰ দত্ত, অম্বিকানাথ বৰা, সলিতা দেৱী, লীলা মজুমদাৰ, ইন্দ্ৰিবৰ গগৈ, এলিচ ছৈয়দা খাতুন, ইতি বেজবৰুৱা, উমাকান্ত শৰ্মা, হৰিপ্ৰসাদ গোৰ্খা আদি গল্পকাৰৰ বিভিন্ন গল্প 'উষা'ত প্ৰকাশ হৈছিল। বেজবৰুৱাৰ সৰ্বমুঠ পাঁচটা গল্প ('বাপিৰাম', 'নিস্তাৰিণী দেৱী বা ফাতেমা বিবি', 'গীতা', 'লাওখোলা', 'লম্বোদৰ ডেকা') 'উষা'ত প্ৰকাশ হৈছিল। ইয়াত প্ৰকাশিত গল্পসমূহে অসমীয়া গল্প সাহিত্যৰ প্ৰাৰম্ভিক স্তৰৰ নিদৰ্শন

দাঙি ধৰিছে।

অসমীয়া ভ্ৰমণ সাহিত্যৰ বিকাশতো ‘উষা’ৰ অৱদান পৰিলক্ষিত হৈছে। আলোচনীখনত লক্ষেশ্বৰ বৰঠকুৰে লিখা ‘জাপান যাত্ৰীৰ পত্ৰ’ (প্ৰথম বৰ্ষৰ দ্বিতীয় সংখ্যা আৰু তৃতীয় সংখ্যা)ত কলিকতাৰপৰা জাহাজেৰে জাপানলৈ যাত্ৰা কৰাৰ পৰিৱেশ, বিভিন্ন বন্দৰৰ বিচিত্ৰ অভিজ্ঞতা খুব সুন্দৰকৈ বৰ্ণনা কৰা হৈছে। একেদৰে লীলা মজুমদাৰৰ ‘জাপানী ছোৱালী’ ভ্ৰমণ কাহিনীত জাপানৰ সামাজিক সাংস্কৃতিক দিশৰ পৰিচয় দাঙি ধৰা হৈছে।

জীৱনী সাহিত্য ৰচনাৰ ক্ষেত্ৰতো ‘উষা’ৰ ভূমিকা উল্লেখনীয়। আলোচনীখনত জীৱনীমূলক ৰচনা নখন প্ৰকাশিত হৈছিল। তাৰ ভিতৰত হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ ‘আনন্দৰাম বৰুৱা’, হৰনাথ বৰুৱাই ‘মাধৱচন্দ্ৰ বৰদলৈ’, দেবেশ্বৰ চলিহাই ‘কৰ্ণেল শিৱৰাম বৰা’, হৰিবিলাস আগৰৱালাই ‘লম্বোদৰ বৰা’, পদ্মনাথ বৰুৱাই ‘ডাক্তৰ আৰেঙ্গশ্যো’ দেবেন্দ্ৰনাথ বেজবৰুৱাই ‘ডাক্তৰ গোলাপচন্দ্ৰ বেজবৰুৱা’, কালীনাথ হাজৰিকাই ‘লক্ষ্মীনাথ কাকতি’ সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাই ‘ভাষাবিদ হৰিনাথ দে’ আৰু চন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই ‘কোচবিহাৰৰ মহাৰজা চাৰ নৃপেন্দ্ৰ নাৰায়ণ’ শীৰ্ষক জীৱনী ৰচনা কৰিছিল।

উল্লিখিত প্ৰবন্ধসমূহৰ উপৰিও বিভিন্ন বিষয়ৰ প্ৰবন্ধৰে ‘উষা’ পৰিপূৰ্ণ আছিল। তাৰ ভিতৰত পৌৰাণিক সাহিত্য সমীক্ষা বিষয়ক হৰিশচন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য্যৰ ‘অসমীয়া চণ্ডীপদ (৬ষ্ঠ বৰ্ষ, ৬ষ্ঠ সংখ্যা), ৰাজনৈতিক সমীক্ষামূলক আলোচনা গিৰিন্দ্ৰ কুমাৰ তালুকদাৰৰ ‘আধুনিক সাম্ৰাজ্যবাদী যুদ্ধ আৰু ভাৰতৰ অদৃশ্যমান লাভ’, (৬ষ্ঠ বৰ্ষ, ৬ষ্ঠ সংখ্যা) পাৰিবাৰিক জীৱন সম্পৰ্কীয় প্ৰবন্ধ বোধেশ্বৰী দেৱীৰ ‘আদৰ্শ গৃহিণী’ (৬ষ্ঠ বৰ্ষ, ৬ষ্ঠ সংখ্যা), ‘গাভৰু মেলৰ আদৰ্শ’ (৬ষ্ঠ ভাগ, ৪ৰ্থ সংখ্যা) স্বাস্থ্য আৰু খাদ্য সম্পৰ্কীয় ‘যক্ষ্মাৰ চিকিৎসা আৰু তাৰ নিবাৰণ’ আদি। বিবিধ বিষয়ৰে পৰিপূৰ্ণ ‘উষা’ আলোচনীখনে বিংশ শতিকাৰ অসমীয়া লেখকৰ চিন্তাৰ মান আৰু গদ্যৰ নিদৰ্শন দাঙি ধৰিছে।

ইয়াৰ উপৰিও ‘উষা’ত নাটক, গীতি নাটিকা, ধেমেলীয়া নাট, প্ৰহসন আদিও প্ৰকাশিত হৈছিল। আনন্দচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ ‘তেজীমলা’ (৬ষ্ঠ ভাগ, ১ম সংখ্যা), ‘মিঞা মনচুৰৰ নীলাঞ্জন’ (৬ষ্ঠ ভাগ, ১ম সংখ্যা) আদি নাটকে ‘উষা’ক সমৃদ্ধ কৰিছিল। তদুপৰি মিত্ৰদেৱ মহন্তৰ ধেমেলীয়া নাট ‘স্বৰ্গ নে মৰ্ত্য’ (৬ষ্ঠ ভাগ ১ম সংখ্যা), আনন্দ চন্দ্ৰ বৰুৱাৰ প্ৰহসন ‘তেজজুলোপ’ (৬ষ্ঠ ভাগ ৪ৰ্থ সংখ্যা) আদি উল্লেখযোগ্য। এইবিলাকৰ উপৰিও বিভিন্ন কাহিনী, প্ৰহসন, জিকিৰ আদিৰে ‘উষা’ আলোচনীখন সমৃদ্ধ আছিল।

এনেদৰে বিচাৰ কৰিলে দেখা যায় যে বিংশ শতিকাৰ প্ৰথম দশকত প্ৰকাশিত ‘উষা’ আলোচনীখনে অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ সকলো দিশতে সাহিত্য চৰ্চাৰ এক সুন্দৰ পৰিৱেশ গঢ়ি তুলিছিল। পদ্মনাথ গোহাঞিবৰুৱাৰ সম্পাদনাত প্ৰকাশিত ‘উষা’ই অসমীয়া ৰোমান্টিক সাহিত্যৰ বিকাশ আৰু বিস্তাৰত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল।

৬.২ ‘বাঁহী’ৰ সাহিত্যিক গোষ্ঠীৰ ভূমিকা :

বিংশ শতিকাৰ প্ৰথম দশকত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ সম্পাদনাত ‘বাঁহী’ আলোচনীখন প্ৰকাশিত হৈছিল। বিংশ শতিকাৰ আধুনিক অসমীয়া ভাষা সাহিত্যৰ বিকাশৰ লগতে সমৃদ্ধি সাধনৰ ক্ষেত্ৰত এই আলোচনীখনে গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল। অসমত সাহিত্য আৰু সংস্কৃতি চৰ্চাৰ এক উপযোগী পৰিৱেশ গঠন কৰি দিয়াৰ ক্ষেত্ৰত ‘বাঁহী’ৰ অৱদান উল্লেখনীয়। ‘জোনাকী’ আলোচনীত উন্মেষ ঘটাই অসমীয়া ৰোমান্টিক সাহিত্যৰ ধাৰাটোক অধিক পৰিধি প্ৰদান কৰে ‘বাঁহী’ আলোচনীয়ে। ‘বাঁহী’ৰ পাতত চিন্তাগধুৰ প্ৰবন্ধ, ব্যংগ ৰচনা, কবিতা, গল্প, উপন্যাস, গ্ৰন্থ সমালোচনা আদি বিভিন্ন দিশ প্ৰকাশ পাইছিল। এচাম পৈণত আৰু আত্মপ্ৰত্যয়শীল ন লেখক সৃষ্টিৰ ক্ষেত্ৰত ‘বাঁহী’ৰ অৱদান জড়িত হৈ আছে। ‘বাঁহী’ৰ সম্পৰ্কত সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই মন্তব্য দিছে এনেদৰে “বাঁহীৰ দৃষ্টিভঙ্গী অধিক নিৰ্ভীক আৰু স্বতন্ত্ৰীয় আছিল।”^৩

‘বাঁহী’ আলোচনীয়ে আধুনিক অসমীয়া ভাষা সাহিত্যলৈ যি জাগৰণ আনিছিল, সেই জাগৰণৰ মধ্যমণি আছিল লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা। বেজবৰুৱাৰ মৌলিক উদ্ভাৱনী শক্তি, সাহিত্য চিন্তা, ভাষিক আদৰ্শ আৰু স্বদেশ প্ৰীতিৰ চেতনাই ‘বাঁহী’ৰ যোগেদি অসমীয়া সাহিত্যিক আৰু এখোজ আগুৱাই নিলে। ‘বাঁহী’ৰ অৱদান প্ৰসংগত চন্দ্ৰপ্ৰসাদ শইকীয়াই মন্তব্য দিছে এনেদৰে— “বাঁহী’ অসমৰ কেৱল আলোচনীয়েই নহয়, ‘বাঁহী’ অসমৰ একালৰ সামাজিক আৰু সাংস্কৃতিক এক ইতিহাস।”^৪ সাহিত্য-সংস্কৃতি আৰু জাতীয় চেতনাই বেজবৰুৱাৰ ব্যক্তিসত্তাত যি প্ৰভাৱ পেলাইছিল তাৰ পৰিস্ফুৰণ ‘বাঁহী’ৰ প্ৰতিটো পৃষ্ঠাতে পোৱা যায়। ভাষা-প্ৰীতি, ইতিহাস-প্ৰবণতা, ঐতিহ্য প্ৰীতি, সমাজ সচেতনতা তথা সমাজ সমালোচনাৰ দৃষ্টিভঙ্গী ‘বাঁহী’ত পৰিলক্ষিত হয়।

অসমীয়া ভাষা বিষয়ক অনেক প্ৰবন্ধ ‘বাঁহী’ত প্ৰকাশিত হৈছিল। অসমীয়া ভাষাই যাতে এটা শুদ্ধ আৰু পৰিশীলিত ৰূপ গ্ৰহণ কৰিব পাৰে তাৰবাবে সম্পাদক নিজেও সচেষ্টিত আছিল। ‘বাঁহী’ৰ প্ৰথম

বছৰৰ চতুৰ্থ সংখ্যাৰ ‘সম্পাদকীয় চৰা’ত বেজবৰুৱাই হেমকোষৰ বৰ্ণ বিন্যাসৰ আধাৰত অসমীয়া আখৰ জোটনি তথা বৈয়াকৰণিক দিশত আলোচনা দাঙি ধৰিছে। বেজবৰুৱাৰ অসমীয়া ভাষা সম্পৰ্কে গুৰুত্বপূৰ্ণ ৰচনা ‘বাঁহী’ত লিখিছিল। তেওঁৰ ‘আহোম’ (পঞ্চম সংখ্যা) ভাষা বিষয়ক উল্লেখযোগ্য প্ৰবন্ধ। অসমীয়া ভাষাত ব্যৱহৃত বিভিন্ন ঠাইৰ নামৰ প্ৰভাৱৰ বিষয়ে তেওঁৰ প্ৰবন্ধত পোৱা যায়। ইয়াৰ উপৰিও বেজবৰুৱাৰ ‘অসমীয়া’ (প্ৰথম বছৰ, প্ৰথম সংখ্যা), ‘অসমীয়া গৌৰীপুৰত বঙ্গলা সাহিত্য সভা’ (প্ৰথম বছৰ নৱম সংখ্যাৰপৰা প্ৰথম বছৰ দ্বাদশ সংখ্যা), কমলাকান্ত ভট্টাচাৰ্য্যৰ ‘গুটি দিয়েক চিন্তাৰ’ টো’ (দ্বিতীয় বছৰ অষ্টম সংখ্যাৰপৰা পঞ্চম বছৰ, পঞ্চম সংখ্যা), কনকলাল বৰুৱাৰ ‘বুৰঞ্জীৰ বিবিধ টোকা’ (পঞ্চম বছৰ, দ্বিতীয় সংখ্যা) আদি ‘বাঁহী’ত প্ৰকাশিত উল্লেখযোগ্য প্ৰবন্ধ।

গ্ৰন্থ আলোচনাৰ ক্ষেত্ৰতো ‘বাঁহী’ৰ ভূমিকা প্ৰাধান্যযোগ্য। ‘বাঁহী’ৰ প্ৰথম বছৰ চতুৰ্থ সংখ্যাৰ পৰা গ্ৰন্থ সমালোচনা আৰম্ভ হৈছিল। ‘বাঁহী’ত প্ৰকাশিত কেইখনমান উল্লেখযোগ্য গ্ৰন্থ সমালোচনা হ’ল লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ ‘সঙ্গীত কোষ’, হেমপ্ৰভা দাসৰ ‘জ্ঞানমালা’ (প্ৰথম বছৰ, চতুৰ্থ সংখ্যা) পদ্মনাথ গোহাঞিবৰুৱাৰ ‘টেটোন তামুলী’, ৰঘুনাথ চৌধুৰীৰ ‘সাদৰী’ (প্ৰথম বছৰ ৬ষ্ঠ সংখ্যা), দেৱানন্দ ভৰালীৰ ‘অসমীয়া ভাষাৰ মৌলিক বিচাৰ’, গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ ‘আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ জীৱন চৰিত’ (৬ষ্ঠ বছৰ, ৬ষ্ঠ সংখ্যা) ইত্যাদি।

জনজাতি বা জনগোষ্ঠীয় অধ্যয়ন ‘বাঁহী’ৰ এক উল্লেখনীয় দিশ। অসমৰ বিভিন্ন জনগোষ্ঠী চিংফৌ, মিৰি, খামতি আদি জনগোষ্ঠীৰ বিষয়ে বিভিন্নজনে আলোচনা আগবঢ়াইছে। তাৰ ভিতৰত উল্লেখযোগ্য প্ৰবন্ধ কেইটামান হ’ল চিৰ প্ৰবাসীৰ ‘সোণোৱাল জাতি’ আৰু প্ৰেমধৰ চলিহাৰ ‘চিংফৌ’, ‘খামতি’ উল্লেখনীয়।

বিজ্ঞানধৰ্মী ৰচনাৰ প্ৰকাশো ‘বাঁহী’ত পৰিলক্ষিত হয়। বিজ্ঞানধৰ্মী উল্লেখনীয় প্ৰবন্ধ কেইটামান হ’ল গোপীনাথ ব্যাকৰণতীৰ্থৰ ‘জীব শৰীৰ’, গিৰীশ চন্দ্ৰ বৰুৱাৰ ‘পোহৰৰ হেঁচা’, সৰ্বেশ্বৰ শৰ্মা কটকীৰ ‘বাড়বাদ’ ইন্দুনাথ গোস্বামীৰ ‘আহাৰ আৰু স্বাস্থ্য’ ইত্যাদি।

জীৱনী সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰতো বাঁহীয়ে উল্লেখযোগ্য ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল। ‘বাঁহী’ত প্ৰকাশিত সৰহভাগ জীৱনীমূলক ৰচনাই দাৰ্শনিক পণ্ডিত আৰু সমাজসেৱীৰ জীৱনক লৈ ৰচনা কৰা। তাৰ ভিতৰত উল্লেখনীয় হ’ল কালিৰাম দাসৰ ‘ৰমেশচন্দ্ৰ দত্ত’ (প্ৰথম বছৰ ষষ্ঠ সংখ্যা), হৰিনাথ বেজবৰুৱাৰ ‘মহামহোপাধ্যায় চন্দ্ৰকান্ত তৰ্কালংকাৰ’ (প্ৰথম বছৰ, সপ্তম সংখ্যা) ‘উমেশচন্দ্ৰ বন্দোপাধ্যায়’ (দ্বিতীয়

বছৰ, সপ্তম সংখ্যা), নগেন্দ্ৰ নাথ ফুকনৰ ‘ৰঙ্গনাথ শাস্ত্ৰী’ (দ্বিতীয় বছৰ, দ্বাদশ সংখ্যা), জ্ঞানদিভৰাম বৰুৱাৰ ‘হৰিনাথ দে’ (দ্বিতীয় বছৰ, দ্বাদশ সংখ্যা), কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈৰ ‘অনাৰেবল ডাক্তৰ’ ‘সতীশচন্দ্ৰ বন্দোপাধ্যায়’ (তৃতীয় বছৰ, নবম সংখ্যা), ‘ৰায়বাহাদুৰ কালীপ্ৰসাদ চলিহা’ (৬ষ্ঠ বছৰ, দশম সংখ্যা) ইত্যাদি।

ইয়াৰ উপৰিও ‘বাঁহী’ত চিন্তা চেতনাৰ পৰিচয়মূলক বিভিন্ন প্ৰবন্ধ প্ৰকাশিত হৈছিল। ‘বাঁহী’ৰ পৃষ্ঠা শুৱনি কৰা কেইটামান উল্লেখনীয় প্ৰবন্ধ হ’ল—‘অসমীয়া সাহিত্যত আজান ফকিৰৰ প্ৰতিভা’, ‘বেজবৰুৱাৰ সাহিত্য প্ৰতিভা’, শংকৰদেৱৰ ৰচনাৰাজিৰ সৌন্দৰ্য্য প্ৰকাশ’, ‘ৰবীন্দ্ৰনাথৰ কাব্য আৰু কাব্যতত্ত্ব’ ইত্যাদি।

কাব্য সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰত ‘বাঁহী’ৰ অৱদান উল্লেখনীয়। ‘জোনাকী’ কাকতত প্ৰকাশিত ৰোমান্টিক কবিতাই ‘বাঁহী’ত পূৰ্ণতা লাভ কৰিছিল। ‘বাঁহী’ৰ উল্লেখনীয় কাব্যকাৰসকল হ’ল পদ্মাৱতী দেৱী ফুকননী, জ্ঞাননাথ বৰা, লক্ষ্মীধৰ শৰ্মা, জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালা, কমলাকান্ত ভট্টাচাৰ্য্য, লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা, দুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মা, সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা, অতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকা, প্ৰসন্নলাল চৌধুৰী, নলিনীবালা দেৱী, যতীন্দ্ৰনাথ দুৱৰা, ৰত্নকান্ত বৰকাকতি ইত্যাদি।

চন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালাৰ প্ৰথম ৰোমান্টিক কবিতা ‘প্ৰতিমা’ (১ম বছৰ, ৩য় সংখ্যা) ‘বাঁহী’তেই প্ৰকাশিত হৈছিল।

মৌলিক কবিতাৰ উপৰিও অনুদিত কবিতাও ‘বাঁহী’তেই প্ৰকাশিত হৈছিল। শ্যেলীৰ ‘To a Sklark’ ৰ ভাঙনি দেবেশ্বৰ চলিহাৰ ‘স্কাইলাৰ্ক’ (৬ষ্ঠ বছৰ ১ম সংখ্যা) প্ৰকাশিত হৈছিল ‘বাঁহী’ৰ পাততেই।

অসমীয়া চুটিগল্পৰ পৃষ্ঠভূমি ৰচনাৰ ক্ষেত্ৰতো ‘বাঁহী’ৰ অৱদান পৰিলক্ষিত হয়। ‘বাঁহী’ত বিভিন্ন গল্পকাৰৰ গল্প প্ৰকাশিত হৈছিল। তেনে কেইজনমান গল্পকাৰ আৰু গল্পসমূহ হ’ল লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ ‘এৰাবাৰী’, ‘ভোকেন্দ্ৰ বৰুৱা’, ‘ভোকেন্দ্ৰ বৰুৱাৰ অন্তলীলা’, ‘কাশীবাসী’, ‘জগৰামগুণৰ ‘প্ৰেমাভিনয়’ বাঁহীত প্ৰকাশিত হৈছিল। ইয়াৰ উপৰিও সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ ‘লুকুৱা নাম’, শৰৎচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ ‘দেখাদেখি’, দেৱেশ্বৰ শৰ্মাৰ ‘চঁপা’, মহীচন্দ্ৰ বৰাৰ ‘প্ৰণয় ৰহস্য’, লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ ‘সন্ধ্যাসীৰ জয়’ ইত্যাদি গল্পৰে ‘বাঁহী’ পৰিপূৰ্ণ আছিল।

নাট্য সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰতো 'বাঁহী'ৰ অৱদান প্ৰচুৰ। জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাৰ 'ইন্দ্ৰমালতী' নাটৰ চমু আলোচনা 'বাঁহী'ত প্ৰকাশিত হৈছিল। ইয়াৰ উপৰিও 'নীলাঞ্জলি' গীতিনাট, 'মগলু কুঁৱৰী' নাটিকা, 'বাৰেমতৰা' তিনি অংকীয়া নাটো 'বাঁহী'তে প্ৰকাশিত হৈছিল।

উপন্যাস সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰতো 'বাঁহী'ৰ ভূমিকা উল্লেখনীয়। শৰৎচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ ঐতিহাসিক উপন্যাস 'পাণিপথ' (তৃতীয় বছৰ, তৃতীয় সংখ্যাৰপৰা পঞ্চম বছৰ, চতুৰ্থ সংখ্যালৈকে) প্ৰকাশ পাইছিল।

গীতি সাহিত্যলৈ চালেও 'বাঁহী'ৰ অৱদান চকুত পৰে। 'বাঁহী'ত কৃপাবৰ বৰবৰুৱা, কলাগুৰু বিষ্ণুপ্ৰসাদ ৰাভা, আনন্দ বৰুৱা, লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা, ৰামচন্দ্ৰ দাস, যদুনাথ হাজৰিকা, অপূৰ্বচন্দ্ৰ বৰদলৈ আদি গীতিকাৰসকলৰ গীত প্ৰকাশিত হৈছিল। 'বাঁহী'ত প্ৰকাশিত দেশপ্ৰেমমূলক গীতৰ ভিতৰত তৰুণৰাম ফুকনৰ 'আই মোৰ আসাম' (প্ৰথম বছৰ, চতুৰ্থ সংখ্যা) কৃপাবৰ বৰবৰুৱাৰ 'মোৰ দেশ' (প্ৰথম বছৰ, সপ্তম সংখ্যা) উল্লেখনীয়। 'মোৰ দেশ' গীতটো পিছত অসমৰ 'জাতীয় সংগীত' ৰূপে স্বীকৃত হৈছিল।

এনেদৰে বিচাৰ কৰিলে দেখা যায় যে বিংশ শতিকাৰ প্ৰথম দশকত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ সম্পাদনাত প্ৰকাশিত 'বাঁহী' আলোচনীখনে অসমীয়া ভাষা সাহিত্যক আৰু এখোজ আগবঢ়াই নিবলৈ সক্ষম হৈছিল।

৬.৩ 'আৱাহন'ৰ সাহিত্যিক গোষ্ঠীৰ ভূমিকা :

'আৱাহন' আলোচনীখন নগেন্দ্ৰ নাৰায়ণ চৌধুৰীৰ পৃষ্ঠপোষকতাত আৰু দীননাথ শৰ্মাৰ সম্পাদনাত ১৯২৯ চনত কলিকতাৰপৰা প্ৰকাশ হয়। এই কাকত তথা আলোচনীখনে অসমীয়া সাহিত্য আৰু চিন্তাজগতত নতুন যুগৰ সূচনা কৰিছিল। আৱাহনৰ সম্পৰ্কত সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই মন্তব্য দিছে এনেদৰে--

“আকৰ্ষণীয় বহিৰাবৰণ, সুন্দৰ ছপা আৰু ৰঙচঙীয়া চিত্ৰে এই কাকতখন দেখাত যেনেকৈ আকৰ্ষণীয় আছিল তেনেকৈ গল্প, ভ্ৰমণ, বৃত্তান্ত, প্ৰবন্ধ, কবিতা আৰু ধাৰাবাহিকৰূপে প্ৰকাশ পোৱা উপন্যাসেৰে এই কাকত সুখপাঠ্য হৈছিল।”^৫

'আৱাহন'ত ন আৰু পুৰণি দুয়োচাম লেখকৰ সমাৱেশ ঘটিছিল। দ্বিতীয় মহাযুদ্ধৰ পৰাই এই কাকত অনিয়মিত হৈ পৰে। 'আৱাহন'ৰ প্ৰতিটো সংখ্যা প্ৰায় ছকুৰিকৈ পৃষ্ঠাৰে জুৰি আছিল। এইখনত

বৈজ্ঞানিক জগত, বিশ্বপ্রবাহ, বিবিধ সংগ্ৰহ, সংগীতৰ স্বৰলিপি, সাময়িক আলোচনা, সম্পাদকীয় ইত্যাদি শিতানেৰে সমৃদ্ধ আছিল। এই কাকতৰ বিভিন্ন সংখ্যাৰ সম্পাদকীয় তথা ভালেমান প্ৰবন্ধ আৰু বা-বাতৰিয়ে ভাৰতৰ স্বাধীনতা সংগ্ৰামৰ বিভিন্ন পৰ্যায়ৰ পৰ্যালোচনা আৰু প্ৰচাৰ, লগতে অসমত জাতীয়তাবাদী ভাৱধাৰাৰ প্ৰসাৰ ঘটোৱাত সহায় কৰিছিল।

‘জোনাকী’ আৰু ‘বাঁহী’ আলোচনীত প্ৰতিষ্ঠা লভা অসমীয়া ৰোমান্টিক আন্দোলনৰ শেষৰ পৰ্যায় আৰু ‘জয়ন্তী’ আলোচনীত উন্মেষ ঘটা অসমীয়া প্ৰগতিবাদী আৰু আধুনিক সাহিত্যৰ পূৰ্বস্তৰৰ ৰূপটো ‘আৱাহন’ আলোচনীত প্ৰতিফলিত হৈছে। আলোচনীখনত সাহিত্যৰ বিবিধ ধাৰাৰ বৈচিত্ৰ্যময় সমাবেশে অসমীয়া সাহিত্যৰ সমৃদ্ধিত বিশেষ অৰিহণা যোগাইছে।

‘আৱাহন’ আলোচনীত অসমীয়া ৰোমান্টিক কবিতাই পৰিপূৰ্ণ ৰূপ লাভ কৰে। বঘুনাথ চৌধাৰী, অম্বিকাগিৰী ৰায়েচৌধুৰী, দুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মা, ধৰ্মেশ্বৰী দেৱী বৰুৱানী, ৰত্নকান্ত বৰকাকতি, কমলেশ্বৰ চলিহা, শৈলধৰ ৰাজখোৱা, অতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকা, গণেশ গগৈ, আনন্দ চন্দ্ৰ বৰুৱা, দেৱকান্ত বৰুৱা আদি কবিসকলৰ কবিতাৰ ভাবৰ গভীৰতা, ছন্দ আৰু চিত্ৰকল্পৰ অভিনবত্বই ‘আৱাহন’ৰ কবিতাক সমৃদ্ধ কৰিছে। ৰোমান্টিক ভাবনা, জাতীয়তাবাদ, প্ৰেমৰ ব্যঞ্জনাময় ৰূপৰ প্ৰকাশেৰে অসমীয়া কাব্য সাহিত্যৰ ইতিহাসত আৱাহনৰ কবিতাই বিশেষ স্থান লাভ কৰিছে।

অসমীয়া চুটিগল্পৰ সমৃদ্ধি আৰু বিকাশ সাধনত ‘আৱাহন’ৰ অৱদান অবিস্মৰণীয়। ‘জোনাকী’ত জন্ম লভা অসমীয়া গল্প সাহিত্যই ‘আৱাহন’ কাকতত এটা নতুন মাত্ৰা লাভ কৰিলে। বিষয়বস্তু, উপস্থাপন ৰীতি, বিন্যাস প্ৰণালী, চৰিত্ৰ-চিত্ৰণ, ভাষা প্ৰয়োগ প্ৰভৃতিৰ ক্ষেত্ৰত ‘আৱাহন’ৰ গল্পই নতুনত্ব লাভ কৰিলে। ১৯২১ চনত মহাত্মা গান্ধীৰ নেতৃত্বত ভাৰতৰ স্বাধীনতা আন্দোলন আৰম্ভ হোৱাৰ লগে লগে অসমতো এই আন্দোলনৰ প্ৰভাৱ পৰিবলৈ ধৰে। এই আন্দোলনৰ টোৱে অসমৰ জনগণক অতি ব্যাপক আৰু গভীৰভাৱে ৰেখাপাত কৰিছিল আৰু এই আন্দোলনৰ প্ৰভাৱ ‘আৱাহন’ আলোচনীত প্ৰতিফলিত হৈছিল।

আৱাহন যুগৰ চুটি গল্পই বিস্তাৰ লাভ কৰাত এটা শক্তিশালী পটভূমি পাইছিল। ১৯০১ চনত কটন কলেজ প্ৰতিষ্ঠা হোৱাৰে পৰা অসমত কেৱল, উচ্চশিক্ষাৰহে যে প্ৰসাৰ ঘটিছিল এনে নহয়, অসমৰ ন-শিক্ষিত শ্ৰেণীটোৱে বিশ্বৰ বৰেণ্যে গল্পকাৰসকলৰ গল্পৰ প্ৰতি আকৃষ্ট হৈ সেইসকলৰ অনুকৰণত চুটিগল্প ৰচনা কৰিবলৈ লৈছিল। উল্লেখযোগ্য কথা এই যে ‘আৱাহন’ৰ গল্পতেই জাৰ্মান মনোবৈজ্ঞানিক ফ্ৰয়দৰ মনস্তত্ত্বৰ লগতে এডগাৰ এলেন পো আদিৰ ৰচনাৰ সন্টালনি প্ৰভাৱ পোনেতে অনুভূত হ’ল।

তদুপৰি ফৰাচী গল্পকাৰ মোপাছাঁ আৰু ৰুচ গল্পকাৰ চেখভৰ গল্পৰ ৰীতি প্ৰকৃতিকো এই সময়ৰ গল্পকাৰসকলৰ কোনো কোনোৱে অনুসৰণ কৰিলে। মোপাছাঁৰ চুটিগল্পত বাস্তৱ জীৱন অংকন কৰাৰ ওপৰত এইটো যুগত গুৰুত্ব দিয়া হৈছিল। প্ৰচ্ছন্ন ব্যংগধৰ্মী আৰু হাস্যৰসাত্মক গল্প ৰচনাত অধিক গুৰুত্ব দিয়াৰ মূলতে মোপাছাঁৰ গল্প সমগ্ৰহৰ গল্পকাৰসকলক বিশেষভাৱে প্ৰভাৱিত কৰিছিল।

‘আৱাহন’ৰ পাতত অসমীয়া গল্পই পৰিপুষ্টি লাভি বিকশিত হৈছিল। ‘আৱাহন’ৰ পাতত কেইবাজনো অসমীয়া প্ৰসিদ্ধ গল্পকাৰৰ জন্ম হৈছিল ‘আৱাহন’তে তেওঁলোকে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰিছিল। দ্বিতীয় বছৰত বিভিন্ন সংখ্যাত প্ৰকাশিত গল্পৰ তেনেধৰণৰ তিনিগৰাকী গল্পকাৰ হ’ল নগেন্দ্ৰ নাৰায়ণ চৌধুৰী, হলিৰাম ডেকা আৰু ৰমা দাশ। বছৰটোত প্ৰকাশ পোৱা তিনিওগৰাকীৰ নিটোল গল্পকেইটা হ’ল নগেন্দ্ৰ নাৰায়ণ চৌধুৰীৰ ‘চিয়াহী’, ‘দুৰ্দ্দৈৰ লাহৰী’ হলিৰাম ডেকাৰ ‘যোদ্ধাৰ’, ‘বিধি বাম’ আৰু ৰমা দাশৰ ‘সপোন কুঁৱৰী’, ‘বীণাখনি’। ইয়াৰ উপৰি আন কেইবাগৰাকীও গল্পকাৰৰ গল্পই ‘আৱাহন’ক সমৃদ্ধ কৰিছে। তাৰে কেইজনমান হ’ল নকুল চন্দ্ৰ ভূঞা (‘কাৰ ভুল’, ‘জকাই চুকত চিকাৰ’), এম চিৰাজুদ্দিন আহমদ (‘জননায়ক’) চিত্ৰভানু চৌধুৰী (‘জীৱনৰ খলাবমাত’) মুনীন্দ্ৰ নাথবৰকটকী (‘বিদ্ৰোহী’) চৈয়দ হাচান আলি (‘জীৱন সন্ধ্যা’), ৰাধিকা মোহন গোস্বামী (কুৱলী’), ভগৱান চন্দ্ৰ দাস (‘মধুৰ মিলন’), ভবনাথ হাজৰিকা (‘অভিনেত্ৰী’), সুৰেন্দ্ৰ নাথ বৰুৱা (‘স্বীকাৰ’) বীৰেশ্বৰ শৰ্মা (‘পিত্তাৰী’), বংশীধৰ শৰ্মা (‘বিধবা’), উমেশ চন্দ্ৰ শইকীয়া (‘অনুসন্ধান’) প্ৰবোধ চন্দ্ৰ গোস্বামী (‘ভক্ত কবি’) আদিৰ নাম উল্লেখযোগ্য।

নাট্য সাহিত্যৰ বিকাশতো ‘আৱাহন’ৰ ভূমিকা পৰিলক্ষিত হয়। ‘আৱাহন’ত প্ৰকাশিত উল্লেখযোগ্য নাটখন হৈছে অতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকাৰ পৌৰাণিক কাহিনীৰ আধাৰত ৰচিত ‘চম্পাৱতী’। কেইবাটাও সংখ্যা জুৰি এই পূৰ্ণাংগ নাটখন প্ৰকাশিত হৈছে। আনখন নাট হৈছে দৈৱচন্দ্ৰ তালুকদাৰৰ ‘লহঙা’। ইয়াৰ উপৰিও ‘আৱাহন’ত নবীনচন্দ্ৰ বৰদলৈ, শৈলধৰ ৰাজখোৱা, লক্ষ্মীধৰ শৰ্মা, অম্বিকাগিৰী ৰায়চৌধুৰী, বিনন্দ চন্দ্ৰ বৰুৱা, পাৰ্বতী প্ৰসাদ বৰুৱা আদি নাট্যকাৰৰ নাট প্ৰকাশিত হৈছিল।

বিভিন্ন বিষয়ৰে সমৃদ্ধ প্ৰবন্ধও আৱাহনৰ পাতত প্ৰকাশিত হৈছিল। প্ৰবন্ধ শিতানত অসমীয়া ভাষা, ব্যাকৰণ আৰু সাহিত্যৰ আলোচনামূলক কেইটিমান লেখা প্ৰকাশ হৈছিল। সাৰদাকান্ত বৰদলৈয়ে ‘অসমীয়া ভাষাৰ আদি কথা’ৰ সন্ধান দিছে। জয়কৃষ্ণ মিশ্ৰই ‘কাব্যত ধ্বনি’ প্ৰবন্ধত কাব্যত শব্দৰ ব্যঞ্জনা সম্পৰ্কে আলোচনা কৰিছে। হৰেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই বেজবৰুৱাৰ কবিতা সংকলন ‘কদমকলি’ সম্পৰ্কে মূল্যায়ন

কৰিছে। জিতেন্দ্ৰ নাথ দাসে বেজবৰুৱাৰ ‘সাধুকথাৰ কুঁকি’ৰ মনোগ্ৰাহী সমালোচনা দাঙি ধৰিছে। দেবেন্দ্ৰনাথ ভট্টাচাৰ্য্যই ‘সত্যনাথ বৰাৰ সাহিত্য প্ৰতিভা’ৰ সুন্দৰ মূল্যাংকন কৰিছে। ইয়াৰ উপৰিও তেখেতে ৰঘুনাথ চৌধাৰীৰ ‘কবি প্ৰতিভা’ত চৌধুৰীৰ কবিতাৰ বিশেষত্ব সম্পৰ্কে আলোচনা কৰিছে। পুৰণি সাঁচিপতীয়া পুথিৰ সম্ভেদ দিছে সৰ্বেশ্বৰ শৰ্মা কটকী, উপেন্দ্ৰ চন্দ্ৰ লেখাৰু আৰু ৰামচন্দ্ৰ দাসে। কামৰূপ, গোৱালপাৰা, কোচবিহাৰৰ ভ্ৰমণৰ সৰস বৃত্তান্ত দাঙি ধৰিছে ৰাধানাথ হাজৰিকাই। জ্ঞানদাভিৰাম বৰুৱাই ‘পুৰণি কথা’ত কিছু স্মৰণীয় ঘটনা লিপিবদ্ধ কৰিছে। ‘অতীত মাদুৰী’ত গুণাভিৰামৰ ৰচনা ‘সৌমাৰ ভ্ৰমণ’ সন্নিবিষ্ট হৈছে।

শিক্ষা, জাতি, জাতীয়তা সম্পৰ্কত কেইবাটাও মূল্যবান ৰচনা ‘আৱাহন’ত প্ৰকাশ হৈছে। ৰজনীকান্ত দেৱ শৰ্মাই ‘প্ৰচলিত শিক্ষা পদ্ধতিৰ ব্যৰ্থতা’ৰ যুক্তিনিষ্ঠ ব্যাখ্যা আগবঢ়াইছে।

বিষ্ণুপ্ৰসাদ ৰাভা আৰু আনন্দ চন্দ্ৰ আগৰৱালাৰ দুখনমান গুৰুত্বপূৰ্ণ ৰচনা ‘আৱাহন’ত প্ৰকাশিত হৈছে। ৰাভাৰ ‘বৃহত্তৰ অসমৰ কল্পনা’ত পুৰণি কামৰূপৰ ঐতিহ্য আৰু মানচিত্ৰৰ ভিতৰুৱা অঞ্চলটোৰ বৰ্ণনা দাঙি ধৰিছে। আনন্দ চন্দ্ৰ আগৰৱালাই ‘মনসা নদী আৰু বড়ো জাতি’ এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ ৰচনা, য’ত তেওঁ বড়োসকলৰ ইতিবৃত্তৰ সবিশেষ আলোচনা কৰিছে। হিতেশ্বৰ বৰবৰুৱাই লিখা ‘কছাৰী ভ্ৰাতৃসকল আৰু কাছাৰ জিলা’ত উল্লেখ কৰিছে যে কছাৰী জাতি অসমৰ এটি প্ৰধান জাতি আৰু অসমীয়া সমাজৰ শৰীৰৰ জঁকা স্বৰূপ।

ইয়াৰ উপৰিও অংক, বিজ্ঞান আৰু অৰ্থনীতি সম্পৰ্কীয় বিভিন্ন বিষয় লৈ কেইবাটাও মূল্যবান ৰচনা ‘আৱাহন’ আলোচনীত প্ৰকাশ হৈছিল। দণ্ডিনাথ দত্তই ‘প্ৰাচীন অংকৰ ইতিহাস’ত বিশ্বখ্যাত পণ্ডিত প্ৰবৰ Cajoui ৰ উদ্ধৃতি দাঙি ধৰিছে। জগত চন্দ্ৰ দেৱগোস্বামীৰ দ্বাৰা ৰচিত ‘অসমত সোণ’ প্ৰবন্ধত অসমত সোণৰ কাৰবাৰ সম্পৰ্কে কৰা আলোচনাৰ সূত্ৰধৰি বিষয়টো আলোচনা কৰিছে। মহম্মদ ৰায়হান শাহে সুন্দৰকৈ ‘জাতিৰ ক্ৰমবিকাশ’ৰ ইতিহাস দাঙি ধৰিছে। খগেশ্বৰ নাথ বৰাৰ ‘অসমৰ ৰেচম সমস্যা’ এটি সমৃদ্ধিশালী ৰচনা। জিতেন্দ্ৰ নাথ দাসৰ ‘বেতাৰ তত্ত্ব’ত বেতাৰৰ আবিষ্কাৰ আদি গুৰি দাঙি ধৰিছে। মাধৱ চন্দ্ৰ দাসৰ ‘পটঙ্গ ভোজী গছ’ এটা উদ্ভিদ বিজ্ঞান সম্পৰ্কীয় উৎকৃষ্ট প্ৰবন্ধ।

গোপিকা বল্লভ গোস্বামী আৱাহনৰ এগৰাকী যুক্তিবাদী লেখক। প্ৰথমটো বছৰতে তেওঁৰ কেইবাখনো ৰচনা প্ৰকাশ পাইছে। দ্বিতীয়টো বছৰত প্ৰকাশিত ‘হিন্দুধৰ্মত অস্পৃশ্যতা’ শীৰ্ষক ৰচনাত সমাজৰ মাজত থকা ভ্ৰাতৃ ধাৰণাৰ কথা দাঙি ধৰিছে।

হৰেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাৰ 'নীতি আৰু ধৰ্ম'তো এক উদাৰ আৰু যুক্তিনিষ্ঠ দৃষ্টিভংগী প্ৰকাশ হৈছে।

'আৱাহনে' নাৰীৰ অধিকাৰ সম্পৰ্কীয় চিন্তা ভাবনাক আগস্থান দিছিল। ভালেকেইজন মহিলা নেত্ৰীৰ লেখা ইয়াত প্ৰকাশ হৈছিল। কমলেশ্বৰী বৰুৱানীয়ে 'কামৰূপ মহিলা সমিতিৰ প্ৰদৰ্শনী'ত দিয়া উদ্বোধনী বক্তৃতা, স্বৰ্ণলতা শইকীয়ানীয়ে 'কামৰূপ মহিলা সমিতিৰ প্ৰদৰ্শনী'ত দিয়া সম্পাদিকাৰ বক্তৃতা আৰু চন্দ্ৰপ্ৰভা শইকীয়ানীয়ে কংগ্ৰেছৰ কৰাছী অধিবেশনৰ অংশ গ্ৰহণৰ অভিজ্ঞতাক ছপা কৰিছে। ইয়াৰ উপৰিও 'নাৰীৰ উচ্চ শিক্ষা' সম্পৰ্কীয় এখন ৰচনা গুৰুপ্ৰসাদ দাসে 'আৱাহন'ত লিখে য'ত পুৰুষতান্ত্ৰিক চেতনাৰ পৰশ আছে।

'আৱাহন'ত ভালেকেইখন বুৰঞ্জীমূলক আৰু প্ৰত্নতত্ত্বমূলক ৰচনা প্ৰকাশ পাইছিল। ৰজনীকান্ত বৰদলৈৰ 'মায়ামৰা সত্ৰসকলৰ বিষয়ে' সৰ্বেশ্বৰ শৰ্মা কটকীৰ 'সদিয়াৰ শিলালিপি', 'নলন্দৰ ধ্বংসাত্মক', সোণাৰাম চৌধুৰীৰ 'কামাখ্যাৰ প্ৰতি বশিষ্ঠৰ শাপ', 'ৰংমহল', 'উত্তৰ গুৱাহাটী' আদি। ৰজনীকান্ত বৰদলৈয়ে মায়ামৰা সত্ৰৰ বুৰঞ্জী লিপিবদ্ধ কৰা ৰচনাখন কেইবাটাও সংখ্যাত ধাৰাবাহিকভাৱে প্ৰকাশিত হৈছে। সৰ্বেশ্বৰ শৰ্মা কটকীয়ে ছবিসহ সদিয়াৰ শিলালিপিৰ প্ৰত্নতত্ত্ব উন্মোচন কৰিছে। 'নলন্দৰ ধ্বংসাত্মক' ৰচনাখনত লেখকে উল্লেখ কৰিছে যে নলন্দত অসংখ্য পোৰা মাটিৰ মোহৰ পোৰা গৈছে।

সোণাৰাম চৌধুৰীয়ে 'ৰংমহল'ত জনগাঁথনিৰ ইতিহাস দাঙি ধৰিছে। তেখেতে 'উত্তৰ গুৱাহাটী' প্ৰবন্ধত অঞ্চলটোৰ প্ৰত্নতত্ত্ব, লোকবসতি, প্ৰাকৃতিক পৰিৱেশ আদি দিশৰ আলোচনা কৰিছে। লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ 'কছাৰী বুৰঞ্জী' আন এটা উল্লেখযোগ্য ৰচনা। 'প্ৰাচীন ভাৰত আৰু ৰোম সাম্ৰাজ্যৰ সম্বন্ধ' শীৰ্ষক ৰচনাত আনন্দবৰ গোহাঁইয়ে ঐতিহাসিক পটভূমি তুলি ধৰি দুই দেশৰ সম্বন্ধৰ বিষয়ে অবলোকন কৰিছে।

'আৱাহন'ত প্ৰকাশিত প্ৰবন্ধত দেশীয় আৰু আন্তৰ্জাতিক ঘটনাপ্ৰবাহো মূৰ্তমান হৈ উঠিছে। হৰেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই 'ৰাষ্ট্ৰ গুৰু কামাল' প্ৰবন্ধত তুৰ্কীৰ ইতিহাসৰ প্ৰেক্ষাপটত অতি যুক্তিনিষ্ঠভাৱে তুৰ্কী নেতা কামাল পাছাৰ উত্থানক স্বাগতম জনাই লিখিছে। লেখকে কামাল পাছাক কুৰিশতিকাৰ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ ৰাজনীতিবিদ আখ্যা দিছে। ৰাধানাথ হাজৰিকাই 'প্ৰাচ্য ভাস্কৰ আমীৰ আমানুল্লা' প্ৰবন্ধত আমানুল্লাই বৃটিছৰ মহাশত্ৰু ৰুছিয়াৰ প্ৰতি দৰদ প্ৰকাশ কৰিছে। হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ প্ৰবন্ধত 'বিপ্লৱৰ পূৰ্বে ৰুছিয়া'ত জাৰৰ দিনৰ বিতৰ্কিতপূৰ্ণ দিনৰ প্ৰতিচ্ছবি লিপিবদ্ধ হৈছে। ৰমা দাশৰ 'আইৰিণ মুক্তি সাধনাৰ অগ্নিস্থিতি ডি-ভেলোৰা'ত লেখকে ভেলোৰাৰ তীক্ষ্ণধী সংগ্ৰামী জীৱনৰ বিস্তাৰিত আলোচনা কৰিছে।

‘আৱাহন’ত প্ৰকাশিত প্ৰবন্ধ কিছুমানত একো একোজন ব্যক্তিৰ জীৱন আৰু কৰ্মৰ আভাস দিবলৈ যত্ন কৰা হৈছে। তেনে কেইটামান ৰচনা হৈছে বেণুধৰ শৰ্মাৰ ‘পণ্ডিত জৱাহৰলাল নেহৰু’, উমাকান্ত দুৱৰাৰ ‘মণিৰাম দেৱান’, অচ্যুত কুমাৰ শৰ্মাৰ ‘চৰ্দাৰ বল্লভভাই পেটেল’, নাম বিহীন ৰচকৰ ‘মতিলাল নেহৰু’, হৰেন্দ্ৰ নাথ শৰ্মাৰ ‘কাৰ্লমাৰ্ক্স’, সৰ্বেশ্বৰ শৰ্মা কটকীৰ ‘ডাঃ বিপিন বিহাৰী বৰা’ ইত্যাদি।

ইয়াৰ উপৰিও বিভিন্ন বিষয়ৰ শিতানসমূহেও ‘আৱাহন’ আলোচনীক সমৃদ্ধ কৰিছিল। ইয়াৰ ভিতৰত বৈজ্ঞানিক জগত, মহিলা শিতান আৰু বিশ্ব প্ৰবাহ এই তিনিটা শিতান উল্লেখযোগ্য। বিশ্বৰ বিজ্ঞানৰ শেহতীয়া বা-বতৰাৰে সমৃদ্ধ হৈছে ‘বৈজ্ঞানিক জগত’ শিতানটি। এই শিতানৰ কেইটামান খবৰ হ’ল ‘বিমান যান বিচৰা যন্ত্ৰ’, ‘টকি ফিল্মৰ নমুনা’, ‘পৃথিৱীৰ আটাইতকৈ ডাঙৰ দলং’, ‘কাঠৰ বাট নিৰ্দেশক যন্ত্ৰ’, ‘নতুন জলযান’, ‘উন্নত প্ৰণালীৰ যতৰ’, ‘কলাৰ শুনিবৰ উপায়’, ‘বৃহত্তৰ দিগনিৰ্ণয় যন্ত্ৰ’ ইত্যাদি। বিশ্ব প্ৰবাহত দেশ-বিদেশ তথা ব্যক্তিবিশেষৰ কৃতিত্বৰ সংবাদৰ লগত দেশ-বিদেশৰ এনে কিছু খবৰ আছে যি আমাৰ দৃষ্টিভংগী পোন কৰাত ইন্ধন যোগায়। ইয়াত এগৰাকী চিকিৎসক নাৰী লক্ষ্মীপ্ৰভা বৰাৰ মৃত্যুত তেওঁৰ সংগ্ৰামী জীৱন পৰিক্ৰমাৰ সবিশেষ লিখা হৈছে। এই শিতানত চন্দ্ৰ শেখৰ বেঙ্কট ৰমনৰ নোবেল বঁটা প্ৰাপ্তিৰ সংবাদ ছপা হৈছে। ৰুচ নৃত্যশিল্পী এনা পাবলোভাৰ মৃত্যুৰ সংবাদত লিখা হৈছে—যে তেওঁৰ প্ৰত্যেকটি নাচেই একেবাৰে নতুন ধৰণে এনেভাৱে শিকিছিল, প্ৰত্যেকটিতে তেওঁ নিপুণতা লাভ কৰিছিল আৰু এটাৰ অস্পষ্ট ছাঁত আনটোত দেখা নগৈছিল।

‘আৱাহন’ৰ অতিকৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ চকুত পৰা শিতান হৈছে ‘মহিলা শিতান’টো। নাৰীৰ স্বাধীনতাক সততে প্ৰাধান্য দিয়া কাকতখনৰ এই শিতানত কৃতি মহিলাসকলৰ ছবি সুন্দৰকৈ ছপা কৰা হৈছিল। তেনে কেইগৰাকীমান মহিলা হ’ল বিজয়লক্ষ্মী অম্বৰ, গঙ্গাবেন পেটেল, সুমতী ত্ৰিবেদী, শান্তাবেন পেটেল, চন্দ্ৰপ্ৰভা শইকীয়ানী, উৰ্মিলা দেৱী শাস্ত্ৰী, ইন্দ্ৰমাণতী ভট্ট, কমলা নেহৰু, হংসা মেহতা, কমলাবেন সোণোগুৱাল, বাচু বেন, অমৃত বেন, যশোদা দেৱী, চামেলি দেৱী আদি।

সম্পাদক ডাঃ দীননাথ শৰ্মাৰ ‘আৱাহন’ৰ সম্পাদকীয় শিতানত আমি তেওঁৰ উচ্চ বৌদ্ধিক চেতনাৰ প্ৰকাশ দেখা পাবোঁ। অসমীয়া জাতি সত্তাৰ পৰা আৰম্ভ কৰি ভাৰতৰ স্বাধীনতা আন্দোলনৰ প্ৰেক্ষাপট পৰ্যন্ত অলেখ বিষয়ে তেওঁৰ সম্পাদকীয় স্তম্ভত ভূমুকি মাৰিছে। সম্পাদকীয়সমূহত সদায়েই উদাৰ আৰু স্পষ্ট দৃষ্টিভংগী প্ৰকাশ কৰিছে। স্বাধীনতা আন্দোলনৰ পক্ষত থিয় হৈ তেওঁ বৃটিছৰ কূটকৌশল উন্মোচন কৰিছে আৰু সাম্প্ৰদায়িক ধ্যান-ধাৰণাক একমুখে ধিক্কাৰ দি সংহতিৰ বাটেৰে খোজ দিবলৈ আহ্বান জনাইছে।

‘আৱাহন’ আলোচনীখনৰ প্ৰতিটো সংখ্যাই সামৰণি পৰিছে পুথিৰ ‘সমালোচনা’ৰে। ইয়াৰ পৰা সেইসময়ত প্ৰকাশিত পুথিৰ সম্ভেদ পোৱা যায়। কমলেশ্বৰ চলিহাৰ নাটক ‘ধূলি’, শ্ৰীৰাম চন্দ্ৰ দাসৰ জীৱনী পুথি ‘জমছেদ জী টাটা’ উমাকান্ত তামুলীৰ কাব্যপুথি ‘লয়লা’ জ্ঞানদাভিৰাম বৰুৱাৰ ‘দদাইৰ পঁজা’, হৰেন্দ্ৰ নাথ শৰ্মাৰ ‘কামাল পাছা’, সৰ্বানন্দ শৰ্মা অনুদিত ‘অসমীয়া গীতা’, বঘুনাথ চৌধাৰীৰ কাব্যপুথি ‘দহিকতৰা’ ইত্যাদি গ্ৰন্থৰ সমালোচনা ‘আৱাহন’ত ওলাইছিল।

অসমীয়া ভাষা সাহিত্যৰ সমৃদ্ধি সাধনত ‘আৱাহন’ আলোচনীয়ে বিষয় বৈচিত্ৰ্য আৰু ভাবৰ নতুনত্বৰ লগতে আংগিকতো বিশেষ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল। আলোচনীখনে অসমীয়া ভাষা সাহিত্যলৈ আগবঢ়োৱা অৱদানৰ বাবে সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত এই সময়ছোৱাক ‘আৱাহন যুগ’ নামে নামকৰণ কৰা হৈছে। সুনীল পবন বৰুৱাই আৱাহন সম্পৰ্কত কৈছে—

“চল্লিছৰ দশকৰ সামৰণিত অসমীয়া সাহিত্যত নতুন এটা ধাৰা প্ৰবৰ্তন নকৰালৈকে প্ৰায় দুটা দশক জুৰি অসমীয়া সংবাদ সাহিত্যত অপ্ৰতিদ্বন্দী ভূমিকাৰে প্ৰাধান্য বিস্তাৰ কৰি মাহেকীয়া কাকতখনে “আৱাহনৰ যুগ” নামেৰে এক নতুন যুগৰ সৃষ্টি কৰিছিল।”^৬

আলোচনীখনৰ পাতত শেষ ৰোমান্টিক আৰু আধুনিক কবিতাৰ বৈশিষ্ট্য প্ৰতিফলিত হৈছে। চুটিগল্প ৰচনাৰ ক্ষেত্ৰত বিষয় আৰু ভাবত নতুনত্ব পৰিলক্ষিত হয়। প্ৰবন্ধসমূহে সমকালীন সমাজ, সাহিত্য আৰু বৌদ্ধিক বিকাশত অগ্ৰগণী ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল। ‘আৱাহন’ত কাব্য সাহিত্য, গল্প সাহিত্য, নাট্য সাহিত্য, প্ৰবন্ধ সাহিত্য প্ৰকাশ হৈছিল যদিও আৱাহনৰ পৃষ্ঠা উজ্বলাই তুলিছিল বৈজ্ঞানিক জগত, মহিলা শিতান আৰু বিশ্ব প্ৰবাহে। ১৯২৯ চনৰপৰা ১৯৪২ চনলৈকে অসমীয়া সাহিত্যক এটা নিজস্ব গতিত আগবঢ়াই নিছিল এই ‘আৱাহন’ আলোচনীয়ে। ‘আৱাহন’ৰ জন্ম অসমৰ সমাজ আৰু সাহিত্যৰ বাবে এক অবিস্মৰণীয় ঘটনা, যাৰ স্মৃতিয়ে অসমীয়াক গৌৰৱৰ অধিকাৰী কৰি তোলে। মুঠতে বিংশ শতিকাৰ প্ৰথম দশকৰ পৰা পঞ্চম দশকৰ ভিতৰত প্ৰকাশিত ‘উষা’, ‘বাঁহী’ আৰু ‘আৱাহন’ আলোচনীৰ মাজেৰে অসমীয়া সাহিত্যৰ স্বৰূপ, ভাষা, সমাজ, ইতিহাস প্ৰতিফলিত হৈছে, সেয়েহে ইয়াৰ অৱদান স্বীকাৰ কৰিবলগীয়া। এই আলোচনীকেইখনে অসমীয়া ভাষা সাহিত্যৰ বিকাশত এক মৰ্চি নোৱাৰা স্বাক্ষৰ বহন কৰি অহা বাবে ইয়াৰ গুৰুত্ব অপৰিসীম।

প্রসংগ টীকা :

১. লক্ষ্মীনাথ তামুলী (সম্পা.) : উষা, ,২০০৮, পৃ.০.১১
২. উল্লিখিত গ্রন্থ, পৃ. পাতনি
৩. সত্যেন্দ্র নাথ শর্মা : অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত, ১৯৮৬, পৃ.৫০৫
৪. যতীন্দ্রনাথ গোস্বামী (সংক.) : সভাপতিৰ একাষাৰ, বাঁহী (প্রথম খণ্ড), ২০০১, পৃ.ক
৫. সত্যেন্দ্র নাথ শর্মা : পূৰ্বোল্লিখিত গ্রন্থ, পৃ.৫০৬
৬. ৰঞ্জিৎ কুমাৰ দেৱগোস্বামী (সম্পা.) : অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী (ষষ্ঠ খণ্ড), সুনীল পবন বৰুৱাৰ প্ৰবন্ধ (সংবাদ সাহিত্য), ২০১৫ পৃ.৯৭

উপসংহাৰ

অসমীয়া সাহিত্যৰ বিকাশ সাধনত বাতৰি কাকত আৰু আলোচনীৰ বিশেষ অৱদান পৰিলক্ষিত হয়। অসমীয়া ভাষা সাহিত্যও প্ৰথম অসমীয়া আলোচনী ‘অৰুণোদয়’ৰ বুকুতে গঢ় লৈ উঠে। ‘অৰুণোদয়ে’ দেখুৱাই যোৱা পথেদি অগ্ৰসৰ হৈ বৰ্তমানলৈ বিভিন্ন কাকত, আলোচনীৰ জন্ম হয়। বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমার্দ্ধত বিভিন্ন কাকত, আলোচনীৰ জন্ম হৈছিল। তাৰ ভিতৰত উল্লেখনীয় হ’ল— ‘উষা’, ‘বাঁহী’ আৰু ‘আৱাহন’। এই আলোচনীসমূহে অসমীয়া ভাষা সাহিত্যৰ সমৃদ্ধি সাধনত এক গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল। সেয়েহে সেই সময়ৰ আলোচনীসমূহত অসমীয়া ভাষাৰ এক স্বৰূপ আৰু ভাষা সাহিত্যলৈ এই আলোচনীসমূহে কি প্ৰভূত বৰঙণি আগবঢ়াইছে তাক উদ্ঘাটন কৰিব পাৰিম বুলি ভাবি ‘বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমার্দ্ধৰ অসমীয়া আলোচনীৰ ভাষা : এটি অধ্যয়ন (‘উষা’, ‘বাঁহী’ আৰু ‘আৱাহন’ৰ বিশেষ উল্লেখনসহ) শীৰ্ষক অধ্যয়নৰ কাম হাতত লোৱা হৈছিল।

গৱেষণা-গ্ৰন্থখনিত ‘অৱতৰণিকা’ আৰু ‘উপসংহাৰ’ অধ্যায়টো বাদ দি মুঠ ছয়টা অধ্যায়ত ভাগ কৰি লোৱা হৈছে। অৱতৰণিকাত অধ্যয়নৰ বিষয়বস্তু, ইয়াৰ উদ্দেশ্য, অধ্যয়নৰ প্ৰয়োজনীয়তা, অধ্যয়নৰ সমল, ইতিপূৰ্বে সম্পন্ন কৰা গৱেষণামূলক কৰ্ম, গৱেষণীয় পদ্ধতি আৰু গৱেষণা-গ্ৰন্থখন প্ৰস্তুতকৰণত মানি চলা নিয়মসমূহ দাঙি ধৰা হৈছে।

প্ৰথম অধ্যায় ‘অসমীয়া বাতৰি কাকত আৰু আলোচনীৰ ইতিহাস’। এই অধ্যায়ত প্ৰথমতে ভাৰতীয় সংবাদপত্ৰৰ ইতিহাস দাঙি ধৰা হৈছে-লগতে প্ৰাদেশিক ভাষাৰ সংবাদপত্ৰসমূহৰ কথা উল্লেখ কৰা হৈছে। সংবাদপত্ৰৰ আগতেও ৰজা মহাৰজাসকলে ঘোষকৰ দ্বাৰা ঢোলপিটি বাতৰি প্ৰচাৰ কৰিছিল আৰু বুৰঞ্জীসমূহেও যে ইয়াৰ পৰিপূৰক স্থান লাভ কৰিছিল সেই কথা উল্লেখ কৰা হৈছে। ইয়াৰ পিছত অসমীয়া বাতৰি কাকত আৰু আলোচনীৰ পৃষ্ঠভূমি দাঙি ধৰা হৈছে।

‘অৰুণোদয়’ দুটা ৰূপত প্ৰকাশ হৈছিল। এফালে বাতৰি কাকত আৰু আনফালে আলোচনী আকৌ ‘অৰুণোদয়’ৰ সম্পাদক নাথান ব্ৰাউন আছিল সেই কথা উল্লেখ কৰা হৈছে। লগতে বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমার্দ্ধৰ আলোচনীসমূহৰ উল্লেখ কৰি নিৰ্বাচিত আলোচনী তিনিখনৰ পৰিচয় দাঙি ধৰা হৈছে।

দ্বিতীয় অধ্যায়ত ‘বিংশ শতিকাৰ অসমৰ বৌদ্ধিক আৰু সামাজিক পটভূমি’ সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা হৈছে। এই বৌদ্ধিক আৰু সামাজিক পটভূমি বিচাৰ কৰিবলৈ লগতে অসমৰ ৰাজনৈতিক বাতাবৰণ, অৰ্থনৈতিক অৱস্থা, শৈক্ষিক বিৱৰ্তন আৰু সমাজ সাংস্কৃতিক মূল্যবোধৰ স্বৰূপ দাঙি ধৰা হৈছে। আকৌ বৌদ্ধিকতাৰ সঠিক ছবিখন সাহিত্যৰ বিভিন্ন ধাৰা কাব্য, নাট্য, উপন্যাস, চুটিগল্প, প্ৰবন্ধ-সাহিত্য, ভ্ৰমণ সাহিত্য, সাহিত্য সমালোচনা আদিত কেনেদৰে প্ৰতিফলিত হৈছে তাক দাঙি ধৰা হৈছে।

তৃতীয় অধ্যায়ত ‘উষা আলোচনীৰ ভাষা।’ এই অধ্যায়ত উষা আলোচনীখনৰ ধ্বনিতত্ত্ব, ৰূপতত্ত্ব, শব্দতত্ত্ব, বাক্যতত্ত্ব আৰু ছন্দ অলংকাৰৰ বিশ্লেষণ দাঙি ধৰা হৈছে। লগতে ‘উষা’ত পৰিলক্ষিত স্বকীয় বৈশিষ্ট্যসমূহ দাঙি ধৰা হৈছে।

চতুৰ্থ অধ্যায়টো হৈছে ‘বাঁহী’ আলোচনীৰ ভাষা।’ ইয়াত ধ্বনিতত্ত্ব, ৰূপতত্ত্ব, শব্দতত্ত্ব, বাক্যতত্ত্ব আৰু ছন্দ-অলংকাৰ বিশ্লেষণ কৰা হৈছে লগতে ‘বাঁহী’ৰ নিজস্ব বৈশিষ্ট্যসমূহ দাঙি ধৰা হৈছে।

পঞ্চম অধ্যায়টি হ’ল ‘আৱাহন’ৰ আলোচনীৰ ভাষা।’ এই অধ্যায়ত ‘আৱাহন’ৰ ধ্বনিতত্ত্ব, ৰূপতত্ত্ব, শব্দতত্ত্ব, বাক্যতত্ত্ব আৰু ছন্দ অলংকাৰৰ বিশ্লেষণ দাঙি ধৰা হৈছে। লগতে ‘আৱাহন’ৰ স্বকীয় বৈশিষ্ট্যসমূহ দাঙি ধৰা হৈছে।

ষষ্ঠ অধ্যায়টি হৈছে—‘অসমীয়া ভাষা সাহিত্যৰ বিকাশত নিৰ্বাচিত আলোচনীসমূহৰ ভূমিকা।’ ইয়াত ‘উষা’, ‘বাঁহী’ আৰু ‘আৱাহন’ৰ সাহিত্যিক গোষ্ঠীয়ে কবিতা, জীৱনী, নাটক, উপন্যাস, ভ্ৰমণ সাহিত্য, প্ৰাচীন প্ৰত্নতত্ত্ব, বুৰঞ্জী, সংগীত বিবিধ প্ৰবন্ধ, চুটিগল্প, ভ্ৰমণ সাহিত্য, বিজ্ঞানধৰ্মী ৰচনা, মহিলা শিতান, বিশ্ব প্ৰবাহ আদিয়ে কেনেদৰে বিস্তৃতি লাভ কৰিছিল তাক দাঙি ধৰা হৈছে। পদ্মনাথ গোহাঞিবৰুৱাৰ সম্পাদনাত প্ৰকাশ হোৱা ‘উষা’ই অসমীয়া ৰোমান্টিক কবিতাৰ বিকাশত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰাৰ কথা উল্লেখ কৰা হৈছে। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ সম্পাদনাত প্ৰকাশিত ‘বাঁহী’য়ে অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যক আৰু এখেজ আগবঢ়াই নিবলৈ সক্ষম হোৱাৰ কথা দাঙি ধৰা হৈছে। দীননাথ শৰ্মাৰ সম্পাদনাত প্ৰকাশিত ‘আৱাহন’ আলোচনীখনে অসমীয়া চুটিগল্পৰ ক্ষেত্ৰত এক নতুন মাত্ৰা লাভ কৰাৰ কথা উল্লেখ কৰা হৈছে।

এই গৱেষণা-কৰ্মৰ মাজেদি ‘বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমাদ্ৰ্ৰৰ অসমীয়া আলোচনীৰ ভাষাঃ এটি অধ্যয়ন’ (উষা, বাঁহী আৰু আৱাহনৰ বিশেষ উল্লিখনসহ) শীৰ্ষক আলোচনাৰ প্ৰসংগত সততে চকুত পৰা স্বতন্ত্ৰ

বৈশিষ্ট্যসমূহ পোহৰলৈ আনিবলৈ যত্ন কৰা হৈছে।

ধ্বনিতত্ত্ব : ধ্বনিতত্ত্বৰ ক্ষেত্ৰত ‘উষা’, ‘বাঁহী’ আৰু ‘আৱাহন’ আলোচনীকেইখনত কিছুমান স্বকীয় বৈশিষ্ট্য পৰিলক্ষিত হয়।

ক) ‘উষা’, ‘বাঁহী’ আৰু ‘আৱাহন’ গোটেই কেইখন আলোচনীতে এটা স্বৰধ্বনিৰ ঠাইত আন এটা স্বৰধ্বনিৰ প্ৰয়োগ হোৱা দেখা যায়। যেনে—

আ >এ আধা > এধা (উষা, পৃ.১৪)

ও >অ ওচৰপ >অচৰপ (বাঁহী, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯)

উ >উ চাৰিও >চাৰিউ (আৱাহন, পৃ.৯৭)

খ) তিনিওখন আলোচনীতে মান্য অসমীয়াৰ দ্বিস্বৰবোৰ অন্য দ্বিস্বৰত আৰু কেতিয়াবা অন্য স্বৰত পৰিণত হোৱা দেখা যায়—

ঐ > অই থৈ > থই (উষা, পৃ.১৭৬)

ঐ >অই লৈ > লই (বাঁহী, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২০)

ঐ >এ কেলৈ > কেলৈ (আৱাহন, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭২৫)

গ) আটাইকেইখনতে এটা ব্যঞ্জনৰ ঠাইত আন এটা ব্যঞ্জন ধ্বনিৰ প্ৰয়োগ হৈছে। ইয়াৰ ফলত কেতিয়াবা শব্দৰ অৰ্থৰ পৰিৱৰ্তন ঘটা দেখা যায়। যেনে—

ফ >প ফাল > পাল (উষা, পৃ.১০৭)

ম >ণ জিম > জিণ (বাঁহী, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৩৩)

ট >ত আট > আতে (প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৫২)

ঘ) আলোচনীকেইখনত বেছিভাগ ক্ষেত্ৰতে একক ব্যঞ্জন ‘ঙ’ সংযুক্ত ব্যঞ্জন ‘ঙ্গ’ (ঙ > ঙ) হৈছে। যেনে—

ঙ > ঙ আঙুলিয়াই > আঙ্গুলিয়াই (উষা, পৃ.৩)

ঙ > ঙ বঙা > বঙ্গা (বাঁহী, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৮)

ঙ > ঙ ডাঙৰ > ডাঙ্গৰ (চতুৰ্থ খণ্ড, পৃ.৯১০)

ঙ) আলোচনীকেইখনত সংযুক্ত ব্যঞ্জন সৰলীকৰণ হৈছে। যেনে—

প্রক্রিয়া > প্রকৃয়া (উষা, পৃ.১২)

বুদ্ধি > বুধি (বাঁহী, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৩৯)

অপেশ্বৰা > অপেচৰা (আৱাহন, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.১৮৬)

চ) আলোচনীকেইখনত যুক্তাক্ষৰসমূহ ব্যৱহাৰ একক অক্ষৰ হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা দেখা যায়।
যেনে—

ঞ্চ > নচ ফ্ৰাঞ্চ > ফানচ (উষা, পৃ.৩৮)

ক্স > কচ নক্সা > নকচা (বাঁহী, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৪১)

ল্ট > লট দুবাল্টী > দুবালটী (আৱাহন, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৯১৩)

ৰূপতত্ত্ব :

ৰূপতত্ত্বৰ ক্ষেত্ৰতো আলোচনীকেইখনত কিছুমান উমৈহতীয়া নিজস্ব বৈশিষ্ট্য দেখা যায়—

ক) আলোচনীকেইখনত ব্যক্তিবাচক সৰ্বনাম ‘আমি’ৰ ঠাইত আমালোক আৰু ‘আপুনি’ৰ ঠাইত আপোনাসকলৰ ব্যৱহাৰ হৈছে।

আমালোক : আমালোকৰ দেশত অশিক্ষিত মানুহৰ ভিতৰতো এনে ধনী মানুহ আছে, তেওঁলোকে ২/৩ জন লৰাক সহজেই উচ্চ শিক্ষা দিব পাৰে।

(আমাৰ ভবিষ্যত, উষা, পৃ.৩৫৩)

আমালোক : মন্ত্ৰৰ ব্যৱহাৰ বা অপপ্ৰয়োগ আমালোকৰ আলোচনাৰ বিষয় নহয়।

(অসম সাহিত্য সভাৰ অভিভাষণ, আৱাহন, পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৪৭৩)

আপোনাসকলঃ এনে সময়তে ৰাজদূত উপস্থিত হৈ জনাইছে আপোনাসকলক ধৰি নিবলৈ ৰাজ আঞ্জা হৈছে, বিলম্ব নকৰি যাবলৈ সাজু হক।

(গুৰু চৰিত্ৰ, বাঁহী, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১৭৮)

খ) ‘উষা’ আলোচনীত কেতিয়াবা কেতিয়াবা কিছুমান ৰূপত অপ্ৰয়োজনতো বিভক্তি সংযোগ কৰা দেখা যায়। আলোচনীখনত কৰ্তা কাৰকত শূন্য বিভক্তিৰ প্ৰয়োজনীয়তা স্বত্বেও ‘এ’ বিভক্তি সংযোগ হৈছে। যেনে—

এই নামেৰে সৰু পুথি এখনি আমাৰ হাতত পৰিছে।

(অসমীয়া সাহিত্য, উষা, পৃ.৮)

উদ্ধৃত উদাহৰণটোত সৰু পুথিখনক ইঙ্গিত কৰিবলৈ যাওঁতে 'নামৰ' পিছত এ বিভক্তি সংযোগ কৰাৰ প্ৰয়োজনীয়তা নাছিল। অৱশ্যে এই ধৰণৰ ত্ৰুটি সামান্য পৰিমাণে দেখা গৈছে।

গ) আলোচনীকেইখনত ইংৰাজী শব্দৰ লগত অসমীয়া প্ৰত্যয় সংযোগ কৰি তেনে শব্দবোৰ অসমীয়াকৰণ কৰা হৈছে। যেনে—

প্ৰফেচাৰণী =প্ৰফেচাৰ + অনী (উষা, পৃ.৭)

ডাক্তৰী =ডাক্তৰ+ ঈ (বাঁহী, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২৪১)

ডাক্তৰণী =ডাক্তৰ +অনী (আৱাহন, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.১৩৭)

ঘ) আলোচনীকেইখনৰ 'উষা', 'আৱাহন'ত সংখ্যাবাচক শব্দৰ ক্ষেত্ৰত একেলগে দুটা সংখ্যাবাচক শব্দ প্ৰয়োগ কৰিও অনিৰ্দিষ্টতা সূচোৱা দেখা গৈছে। যেনে—

দুই-একঃ আমাৰ তৰপৰ ভিতৰত বেয়া বোলোতা ওলালে, কৰবাত দুই-একহে ওলায় যদি(অসমীয়া বোৱাৰী, উষা, পৃ.৫)

চাৰি-পাচঃ আজি প্ৰায় চাৰি-পাচ দিনমানৰে পৰা নলিনীৰ পানী লগা জ্বৰ হৈছে আৰু ই লাহে লাহে বেছি হৈছে।

(আলহী, আৱাহন, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৫২৭)

ঙ) আলোচনীকেইখনৰ 'উষা', 'আৱাহন'ত বিশেষ্য আৰু বিশেষণ পদ পুনৰুক্তি বা দ্বিৰুক্তি কৰি বহুবচনৰ অৰ্থ প্ৰকাশ কৰা হৈছে। যেনে—

ঘৰে ঘৰেঃ একমাত্ৰ দয়ালু ৰজাই নো কৃষিৰ নিচিনা এটা মহৎ বিষয়ে কিমান ঘৰে ঘৰে কাম কৰিব।

(দেহাই বেহা, উষা, পৃ.৫১২)

দাগে দাগেঃ যেনি চোৱা তুমি কেবল পিতাৰ দাগে দাগে মাটি।

(অকুল পথিক, আৱাহন, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২৬)

বিশেষণঃ

একো একো : এই বিষয়বিলাক একো একোখন দেশৰ হিত সাধনকে জন্মৰ প্ৰধান কৰ্ম
বুলি ভবা। (দেহাই বেহা, উষা, পৃ.৫১৩)

শব্দতত্ত্ব :

শব্দতত্ত্বৰ ক্ষেত্ৰতো ‘উষা’, ‘বাঁহী’, ‘আৱাহন’ আলোচনীত কিছুমান স্বকীয় বৈশিষ্ট্য পৰিলক্ষিত
হয়।

ক) আলোচনীকেইখনত তেওঁলোকে সৃজনীশক্তিৰ দ্বাৰা ইংৰাজী শব্দৰ অনুকৰণত কিছুমান নতুন
শব্দৰ সৃষ্টি কৰি প্ৰয়োগ কৰিছে। যেনে—

Doemestic School—গৃহিণী স্কুল (উষা, পৃ.৯৭৫)

Brides School—কইনাৰ স্কুল (উষা, পৃ.৯৭৫)

Leafy Winter—পতীয়া জাৰকালি (বাঁহী, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৫৪)

Underground Railway—তলে তলে যোৱা ৰেল (বাঁহী, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭)

Bed tea —পালেং চাহ (আৱাহন, পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৪০৪)

খ) ‘উষা’ত হিন্দী শব্দৰ অনুকৰণত নতুন শব্দৰ প্ৰয়োগ কৰিছে। যেনে—

ফেৰীৱালা (উষা, পৃ.৪২)

গ) ‘উষা’ত লিংগ পৰিৱৰ্তনৰ আৰ্হিৰেও কিছুমান নতুন শব্দৰ সৃষ্টি কৰিছে। যেনে—

অসমীয়ানী (উষা, পৃ.৬০২)

ভদ্রলোকনী (উষা, পৃ.৬০২)

ঘ) আলোচনীকেইখনত কিছুমান বিশেষ শব্দগুচ্ছৰ প্ৰয়োগ হোৱা দেখা যায়—

ঠহৰ-ঠহৰকৈ (উষা, পৃ.১৭)

সাউৎকৰে (উষা, পৃ.৪৫৮)

দকচি (বাঁহী, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৪৪)

হাচতি (বাঁহী, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩৮৪)

হেঙ্গেম (আৱাহন, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.১৫)

গেৰিয়াইছিল (আৱাহন, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৪৯)

ঙ) আলোচনীকেইখনত যথেষ্ট সংখ্যক পুৰণি অসমীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। যেনে—

বাজ (উষা, পৃ.৬)

হস্তে (উষা, পৃ.২৭)

বেকত (বাঁহী, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৩৭)

ভৈলন্ত (বাঁহী, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৫৩)

তেখন (আরাহন, প্রথম খণ্ড, পৃ.১৩৫৪)

বোলন্ত (আরাহন, প্রথম খণ্ড, পৃ.১৩৫৪)

চ) আলোচনীকেইখনত কিছুমান এনে শব্দ প্ৰয়োগ হৈছে যিবোৰে তেওঁলোকৰ ৰচনাৰাজিক আনি দিছিল, মাটিৰ গোল্ক। যেনে—

গিলিপ (উষা, পৃ.৩৪)

কাপ-মহী (উষা, পৃ.৮৪৩)

শেতেলি (বাঁহী, পৃ.৪০৭)

চেচুক (আরাহন, প্রথম খণ্ড, পৃ.৯১)

তেলচ (আরাহন, প্রথম খণ্ড, পৃ.৩২৩)

বাক্যতত্ত্ব :

‘উষা’, ‘বাঁহী’, ‘আরাহন’ আলোচনীকেইখনত বাক্যতত্ত্বৰ ক্ষেত্ৰতো নিজস্ব বৈশিষ্ট্য পৰিলক্ষিত হয়।

ক) আলোচনীকেইখনত একাধিক ত্ৰিযায়ুক্ত বাক্যৰ প্ৰয়োগ কৰিছে। যেনে—

“আকৌ ভাবে, নহয় নপলায়, মতা মানুহ পলাব কিয় ?”

(অসমীয়া বোৰাৰী, উষা, পৃ.৪)

“মই সাঁচাকৈ কৈছোঁ, মৰমৰ অলিভিয়া-তুমি মোৰ হোৱা, মই তোমাৰ সেই চৰণ

দুখনি বুকুত সারটি লৈ প্ৰেমপুষ্পেৰে সদায় পূজা কৰি থাকিম।”

(প্ৰণয় ৰহস্য, বাঁহী, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৩১)

“চৰ্চনি পুথিবোৰ গাজাখোৰৰ গল্প বুলি উৰাই দিয়া বস্তু নহয়, এইবোৰতো সত্যতা

আছে আৰু ইও আমাৰ তত্ত্বদৰ্শীসকলৰ উদ্গতিত পথ পোহৰ কৰাত কম সহায়

নকৰে।”

(বাধিকা শাস্তিৰ তিথি উৎসৱ, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.৮১০)

- খ) আলোচনীকেইখনত কৰ্তা, কৰ্ম আৰু ক্ৰিয়াহীন বাক্যৰো প্ৰয়োগ হোৱা দেখা যায়। যেনে—
- উনৈশ বিশ (স্বৰ্গ নে মৰ্ত্য, উষা, পৃ.৯৯০)
- সপৰিয়ালে (লুকুৱা নাম, বাঁহী, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭)
- কোন ? (মৰণ নৈৰ সিপাৰে, পঞ্চম খণ্ড, পৃ.৬৫)
- গ) আলোচনীকেইখনত একেলগে একাধিক যুৰীয়া শব্দৰ মিশ্ৰণেৰে প্ৰয়োগ হোৱা বাক্য দেখা যায়। যেনে—

“ধনৰ আকালত মাটি-বাৰী, ঘৰ-দুৱাৰ, গাই-দামুৰী, কাঁহী-বাটী সকলো বেচি
৫০ বছৰৰ আগেয়ে বানপ্ৰস্থ হৈ-বাহৰ চুঙ্গাত পানী খাবলগীয়া হৈছে।”

(আমাৰ উন্নতিৰ মূল, উষা, পৃ.২৩৫)

“ইয়াৰ বাহিৰেও স্ত্ৰীয়ে স্বামীক সকলো কামত সহায় কৰিব পাৰিব লাগে আৰু
সকলো কামত ইটোৱে-সিটোক আৰু সিটোৱে-ইটোক সোধা-পোছা কৰি কাম-
কাজ কৰা উচিত।

(অসমীয়া বিয়া, বাঁহী, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৩৮০)

“যথে-মথে যেতিয়াই-তেতিয়াই সিহঁতক খং কৰি থাকিলে পিতৃ-মাতৃৰ প্ৰতি
সন্তানৰ সন্মান লাঘৱ হয়।”

(মানসিক স্বাস্থ্য, আৱাহন, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.২৫৭)

- ঘ) আলোচনীকেইখনত একাধিক সমাৰ্থক আৰু যুৰীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগেৰে বাক্য গঠন হোৱা দেখা যায়। যেনে—

“মানব সমাজ ক্ৰমে ক্ৰমে যেতিয়া সুপ্ৰতিষ্ঠিত হৈ আহিব ধৰিলে, যেতিয়া মানুহে
জুম বান্ধি বা একোটা খেল হৈ বাস কৰিব ধৰিলে, খেতি-বাতিত কিছু পৰিমাণে
মন দিব পৰা হ’ল, তেতিয়া বুদ্ধিমান মানুহে দেখিলে যে যদিও নৰ-নাৰীৰ ইন্দ্ৰিয়
পৰিতৃপ্তিত কোনো বাধা নাই তথাপি স্ত্ৰী সাধাৰণৰ সম্পত্তি হোৱা গতিকে অনেক
সময়ত নিজৰ ভিতৰতে স্ত্ৰীৰ নিমিত্তে হাই-কাজিয়া, মাৰা-মাৰি প্ৰভৃতি হয়।”

(বিবাহৰ ক্ৰমবিকাশ, আৱাহন, ষষ্ঠ খণ্ড, পৃ.১২৬৪-১২৬৫)

ঙ) আলোচনীকেইখনত কেতিয়াবা কিছুমান বাক্যত একেটা শব্দৰ পুনৰাবৃত্তি ঘটেৱা দেখা যায়।

যাৰ ফলত বাক্যত জোৰ বুজোৱা দেখা গৈছে। যেনে—

“আঁতৰি যোৱা মোৰ চকুৰ আগৰ পৰা আঁতৰি যোৱা।”

(বিৰহী নে পাগলী, উষা, পৃ.৯৪৮)

“ৰব, ৰব, বৰবৰুৱা ডাঙৰীয়া, ৰব, পিছত এই কেইআষাৰ কি কলে মই দেখোন
বুজিব নোৱাৰিলোঁ।”

(বৰবৰুৱাৰ সৈতে মূলাকাৎ, বাঁহী, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১১৮)

“প্ৰেম স্বৰ্গীয় প্ৰেম স্পৰ্শমণি।”

(বসন্তোৎসৱ, আৱাহন, তৃতীয় খণ্ড, পৃ.৬১৫)

চ) আলোচনীকেইখনত একেলগে একাধিক বিশেষ্য, বিশেষণ শব্দ প্ৰয়োগৰে বাক্য গঠন হোৱা
দেখা যায়। যেনে—

বিশেষ্য : “দেশ-বিদেশ, নগৰ, পৰ্ব্বত, ৰঙ্গমাটি, গুৱাহাটী, বগাপানী, কলাপানী যলৈকে
যাবলৈ কাপ্তান চাহাবে তেওঁলোকক হুকুম দিব তলৈকে যাব লাগিব।”

(কৃপাবৰ বৰুৱাৰ প্ৰত্যাগমন ভাৰত উদ্ধাৰ, উষা, পৃ.৯০)

“বিৰিণাৰ ফৰিঙটি, গছৰ চৰাইটি, হাবিৰ হাতী, মহ সংসাৰৰ প্ৰজা।”

(সম্পাদকৰ চৰা, বাঁহী, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭৯১)

বিশেষণ :

“এই সকলোবোৰ কাৰ্য্যৰ নিমিত্তে পোনতেই কিছুমান নিৰ্ভীক, সৎসাহসী,
স্বার্থত্যাগী কৰ্মী ডেকাৰ প্ৰয়োজন।”

(অসম কচাৰী যুৱক সন্মিলনীৰ সভাপতিৰ অভিভাষণ, আৱাহন, দ্বিতীয় খণ্ড,
পৃ.১০৪২)

ছ) আলোচনীকেইখনত এটা শব্দৰেও বাক্য গঠন হৈছে আনহাতে কেতিয়াবা কেতিয়াবা ভাবৰ
পূৰ্ণতা আনিবলৈ দীঘল বাক্যৰ সমাবেশ ঘটাও পৰিলক্ষিত হৈছে। যেনে—

“নিজিলিকে।” (কিণ্ডাৰগাৰ্টেন, উষা, পৃ.৮৫)

“নাই।” (লুকুৰা নাম, বাঁহী, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭)

দীঘল বাক্য :

“তেওঁ ভাবিলে সৰুৰে পৰা অসমীয়া ছোৱালীয়ে যেনেকৈ গৃহস্থলীৰ কাজ-কৰ্ম শিকিবলৈ ধৰে, সূতা কাটে, কাপোৰ বোৱা আদি যেনেভাৱে পৰিপাটীকৈ শিকি লয়, নিজৰ সৰু ভাই-ভনীক যি স্নেহেৰে লালন পালন কৰে, সেই আটাইবোৰ কামৰপৰা অসমীয়া ছোৱালী এজনী গৃহলক্ষ্মী আৰু প্ৰকৃত মাতৃত্বৰ অধিকাৰী হৈ পৰে।

(তাতী, আৱাহন, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.১০৬৮)

জ) আলোচনীকেইখনত একেলগে একাধিক অসমাপিকা ক্ৰিয়াৰ বাক্য প্ৰয়োগ হোৱা দেখা যায়।
যেনে—

“এনে স্বজাতিৰ উপকাৰ কৰিবলৈ যি মানুহৰ মন, এনে স্বাৰ্থপৰ জাতীয় প্ৰেম যি জাতিত বিদ্যমান সেই জাতি আচল মনুষ্য আৰু সংসাৰত তেওঁবিলাকৰেই উন্নতি।”
(মানুহ পশুতকৈ শ্ৰেষ্ঠ কিয়, উষা, পৃ.৬৬)

“তুমি যে ইমানকৈক ধৰ্মৰ ঢোল বজাইছা, তুমি ভাবিছা নেকি যে তুমিয়েই হে ধাৰ্মিকৰ শীতল পাটী আৰু আনবোৰ একেবাৰেই অধাৰ্মিকৰ কোট্‌কোৰা-কাইট ?”
(কৃপাবৰ বৰুৱাৰ সামৰণি, বাঁহী, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৭৬৬)

ঝ) আলোচনীকেইখনত উদ্ধৃতি সম্বলিত, সমাসযুক্ত আৰু সন্ধিযুক্ত শব্দৰ প্ৰয়োগত বাক্য গঠন হোৱা দেখা যায়। যেনে—

উদ্ধৃতি সম্বলিত :

“যি লাই বাঢ়িব তাৰ দুপাততেই চিন।”

(অভিভাৱকৰ দায়িত্ব, উষা, পৃ.৯৯৭)

সমাসযুক্ত :

“লতা এজুপি ফুলি জুলি জকমকীয়া হৈ মেৰাই মেৰাই উঠি বুলি গছৰ পিনে

কোমল হৃদয়েৰে কোমল আগ মেলি; তাত বাধা পালে লতাৰ কি সুখ ?”

(পাণিপথ, বাঁহী, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৭১৯)

এওঁ আলোচনীকেইখনত মিশ্ৰিত শব্দ আৰু আলংকাৰিক শব্দৰ আলংকাৰিক শব্দৰ সংযোগত বাক্য গঠন হোৱা দেখা যায়। যেনে—

মিশ্ৰিত শব্দৰ বাক্য :

“হয়, আপুনি অনুগ্রহকৈ হাফ-এন আৱাৰৰ ভিতৰত গলে বৰ ভাল হয়।”

(দিঠক টোপনি, আৱাহন, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ.৩০)

আলংকাৰিক শব্দৰ বাক্য :

“কিন্তু, সৰু সৰু চকুকেইটাৰ ওচৰ পাওঁতেই তাইৰ ভোমোৰাকলীয়া হৰিণ

চকুজুৰি লাজতে নে আনন্দতে চিকমিকাই উঠিল।”

“কেনে ফৰ্ফুৰকৈ জুৰ বতাহ বলিছে যে ইন্দ্রই সৰগত বহি ৰূপ খটোৱা ধোৱা-

খোৱাত মচলা দিয়া মলা ধপাতত হোপাটোহে মৰি সেই ধোৱাবোৰ নাকৰ বিন্ধাইদি

লাহে লাহে আমাৰ ফালৈ এৰি দিছে।”

(জগৰামগুলৰ প্ৰেমাভিনয়, বাঁহী, প্ৰথম খণ্ড, পৃ.৫)

ছন্দ-অলংকাৰ :

ছন্দ অলংকাৰৰ ক্ষেত্ৰত দেখা যায় যে ‘উষা’, ‘বাঁহী’, ‘আৱাহন’ আলোচনীত প্ৰচলিত ছন্দকে ব্যৱহাৰ কৰিছে। আলোচনীকেইখনত কবিতাৰ ব্যাপক ৰূপ প্ৰতিফলিত নহয় তথাপি তাৰ মাজতো উষাত দ্বিপদী, ত্ৰিপদী, বাঁহীত দ্বিপদী, ত্ৰিপদী আৰু ছনেট, আৱাহনত দ্বিপদী, ত্ৰিপদী, ছনেট আৰু মুক্তক ছন্দ বা স্পন্দিত গদ্যৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়।

অলংকাৰৰ ভিতৰত শব্দালংকাৰ আৰু অৰ্থালংকাৰ দুয়োবিধৰে প্ৰয়োগ ‘উষা’, ‘বাঁহী’, ‘আৱাহন’ত পৰিলক্ষিত হয়।

এনেদৰে দেখা যায় বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমার্ধৰ অসমীয়া আলোচনী ‘উষা’, ‘বাঁহী’ আৰু ‘আৱাহন’ৰ ভাষাৰ অধ্যয়ন ধ্বনিগত, ৰূপগত, শব্দগত, বাক্যগত আৰু ছন্দ-অলংকাৰৰ জৰিয়তে কৰা বিশ্লেষণত কিছুমান নিজস্ব বৈশিষ্ট্য পৰিলক্ষিত হোৱা দেখা যায়। সেয়েহে এই আলোচনীকেইখনৰ ভাষাৰ অধ্যয়নৰ

যথেষ্ট প্ৰয়োজনীয়তা আছে। আলোচনীকেইখনৰ ভাষাৰ অধ্যয়নত বহুত ক্ষেত্ৰতেই সাদৃশ্য দেখা যায়। দিয়া-লোৱা আৰু এৰা-ধৰাৰ মাধ্যমেৰে জীৱনক নতুন অৰ্থ প্ৰদান কৰা প্ৰয়াসী সাহিত্যিক গোষ্ঠীয়ে সাহিত্য ক্ষেত্ৰতো সদৃশ নীতিকেই অনুসৰণ কৰাৰ ফলত আলোচনীকেইখনৰ ভাষাৰ ক্ষেত্ৰতো পাৰস্পৰিক প্ৰভাৱৰ সাঁচ মচিব নোৱাৰাকৈ পৰিছে। বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমাদ্ধৰ আলোচনী 'উষা', 'বাঁহী', 'আৱাহন'ৰ বিশ্লেষণ মূলতঃ বিশ্লেষণাত্মক পদ্ধতিৰে দাঙি ধৰাত বিভিন্ন বৈশিষ্ট্য পৰিলক্ষিত হৈছে। ইয়াৰ উপৰিও এই আলোচনীকেইখনৰ বিভিন্ন দিশৰ অধ্যয়নৰ অৱকাশ আছে। আমি নিশ্চিত যে আমাৰ ক্ষুদ্ৰ অধ্যয়নে গোটেই বিষয়টো সামৰিব পৰা নাই। অৱশ্যে ভৱিষ্যতলৈ বিষয়টোত আৰু অধিক তথ্য ওলাব পাৰে। আমাৰ বিশ্বাস, পৰৱৰ্তী সময়ত আমাৰ এই অধ্যয়নে ভৱিষ্যতৰ অনুসন্ধিৎসু লেখক, গৱেষকসকলৰ কিছু পৰিমাণে হ'লেও সহায়ক হ'ব।

গ্ৰন্থপঞ্জী

অসমীয়া :

আধাৰ গ্ৰন্থ :

- গোস্বামী, যতীন্দ্ৰনাথ (সংক.) : বাঁহী, ১ম খণ্ড (একত্ৰ সংকলন), অসম সাহিত্য সভা, প্রথম প্ৰকাশ, ২০০১
- তামুলী, লক্ষ্মীনাথ (সম্পা.) : বাঁহী, ২য় খণ্ড (একত্ৰ সংকলন), অসম প্ৰকাশন পৰিষদ, দ্বিতীয় প্ৰকাশ, ২০০৮
-(সম্পা.) : উষা (একত্ৰ সংকলন), অসম প্ৰকাশন পৰিষদ, প্রথম প্ৰকাশ, ২০০৫
- মজুমদাৰ, পৰমানন্দ (সম্পা.) : আৱাহন(প্রথম খণ্ড), অসম প্ৰকাশন পৰিষদ, প্রথম সংস্কৰণ, ২০১৫
-(সম্পা.) : আৱাহন (দ্বিতীয় খণ্ড), অসম প্ৰকাশন পৰিষদ, প্রথম সংস্কৰণ, ২০১৫
-(সম্পা.) : আৱাহন (তৃতীয় খণ্ড), অসম প্ৰকাশন পৰিষদ, প্রথম সংস্কৰণ, ২০১৫
-(সম্পা.) : আৱাহন (চতুৰ্থ খণ্ড), অসম প্ৰকাশন পৰিষদ, প্রথম সংস্কৰণ, ২০১৫
-(সম্পা.) : আৱাহন (পঞ্চম খণ্ড), অসম প্ৰকাশন পৰিষদ, প্রথম সংস্কৰণ, ২০১৬
-(সম্পা.) : আৱাহন (ষষ্ঠ খণ্ড), অসম প্ৰকাশন পৰিষদ, প্রথম সংস্কৰণ, ২০১৬

প্ৰাসংগিক গ্ৰন্থ :

- কোঁৱৰ, অৰ্পণা : ভাষাবিজ্ঞান উপক্ৰমণিকা,
বনলতা, ডিব্ৰুগড়, পঞ্চম সংস্কৰণ, ২০১৫
- কলিতা, চুমী : আধুনিক অসমীয়া মননশীল গদ্যৰীতিৰ ধাৰা :
এটি বিশ্লেষণাত্মক অধ্যয়ন, প্ৰতিশ্ৰুতি প্ৰকাশন,
গুৱাহাটী, প্ৰথম সংস্কৰণ, ২০১২
- কটকী, প্ৰফুল্ল : ক্ৰমবিকাশত অসমীয়া কথাশৈলী,
বীণা লাইব্ৰেৰী, গুৱাহাটী, প্ৰথম প্ৰকাশ, ১৯৭৯
- কলিতা, ৰমেশ চন্দ্ৰ : অসমৰ কালানুগ্ৰমিক ইতিহাস,
অসম প্ৰকাশন পৰিষদ, গুৱাহাটী, ২০০৬
- : স্বাধীনতা আন্দোলন আৰু অসম,
অসম প্ৰকাশন পৰিষদ, গুৱাহাটী, ২০০৮
- : ঔপনিবেশিক আমোলত অসম,
২০০৮
- : আসাম ছাত্ৰ সন্মিলন আৰু ভাৰতৰ স্বাধীনতা সংগ্ৰাম,
আখৰ প্ৰকাশ, গুৱাহাটী, ২০১৬
- কলিতা ৰঞ্জন (সম্পা.) : গৱেষকৰ হাতপুথি,
তেজপুৰ কলেজ, তেজপুৰ, প্ৰথম প্ৰকাশ, ২০১৪
- গোস্বামী, উপেন্দ্ৰনাথ : ভাষা বিজ্ঞান,
নিউ বুক ষ্টল, গুৱাহাটী, চতুৰ্থ সংস্কৰণ, ১৯৮২

- : অসমীয়া ভাষাৰ ৰূপকথা,
মণি-মাণিক প্ৰকাশ, গুৱাহাটী, দ্বিতীয় তাণ্ডৰণ,
১৯৮৪
- : অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণ,
মণি-মাণিক প্ৰকাশ, গুৱাহাটী, পঞ্চম প্ৰকাশ, ১৯৯৭
- : অসমীয়া ভাষাৰ উদ্ভৱ সমৃদ্ধি আৰু বিকাশ,
বৰুৱা এজেণ্চি, গুৱাহাটী, ১৯৯১
- গোস্বামী, গোলোকচন্দ্ৰ : অসমীয়া ব্যাকৰণৰ মৌলিক বিচাৰ,
বীণা লাইব্ৰেৰী, গুৱাহাটী, দ্বিতীয় সংস্কৰণ, ১৯৯০
- : অসমীয়া বৰ্ণ প্ৰকাশ,
বীণা লাইব্ৰেৰী, গুৱাহাটী, দ্বিতীয় প্ৰকাশ, ১৯৯০
- : ধ্বনি বিজ্ঞানৰ ভূমিকা,
বীণা লাইব্ৰেৰী, গুৱাহাটী, ১৯৮৫
- : অসমীয়া ব্যাকৰণ প্ৰবেশ,
বীণা লাইব্ৰেৰী, গুৱাহাটী, প্ৰথম প্ৰকাশ, ২০০০
- গোহাঁই, হীৰেণ : সাহিত্য আৰু চেতনা,
গুৱাহাটী বুক ষ্টল, প্ৰথম প্ৰকাশ, ১৯৭৬
- চক্ৰবৰ্তী, ধীৰেন্দ্ৰ নাথ (মুখ্য সম্পা.): সাংবাদিকতা গ্ৰন্থ সংস্কৃতি,
যোৰহাট, ২০০৫
- চৌধুৰী, প্ৰসেনজিৎ : অৰুণোদই,
ষ্টুডেন্ট ষ্টৰছ, গুৱাহাটী, ১৯৯৫

- : উনবিংশ শতিকাৰ অসমত এভুমুকি,
ষ্টুডেন্ট ষ্টৰছ, গুৱাহাটী, ১৯৮৪
- ঠাকুৰীয়া, বামমল : সাহিত্য বিচাৰ,
বীণা লাইব্ৰেৰী, গুৱাহাটী, ১৯৯১
- ডেকা, উমেশ : প্ৰসংগ : উনবিংশ শতিকাৰ অসমীয়া সাহিত্য,
চন্দ্ৰ প্ৰকাশ, গুৱাহাটী, ১৯৯৪
- ডেকা, উমেশ আৰু
নীলমোহন ৰায় (সম্পা.) : সাহিত্য সমল,
নবজীৱন প্ৰকাশ, গুৱাহাটী, ২০০০
- ডেকা, নমিতা (সংক. আৰু সম্পা.): বাঁহীৰ পাতত চিন্তাৰ ৰেঙনি,
বনলতা, গুৱাহাটী, ১৯৯৪
- তালুকদাৰ, নন্দ : সম্বাদপত্ৰৰ ব'দ কাচলিত অসমীয়া সাহিত্য,
বৰুৱা এজেণ্চি, গুৱাহাটী, ১৯৭৫
- দত্তবৰুৱা, ফণীন্দ্ৰ নাৰায়ণ : আধুনিক ভাষাবিজ্ঞান পৰিচয়,
বনলতা, গুৱাহাটী, ২০০৬
- দাস, বিশ্বজিৎ : অভিধান : অসমীয়া ভাষাৰ বিদেশী শব্দ,
আঁক-বাক, গুৱাহাটী, ২০১০
- দেৱগোস্বামী, ৰঞ্জিৎ কুমাৰ (সম্পা.): অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী (পঞ্চম খণ্ড),
আনন্দৰাম বৰুৱা ভাষা-কলা-সংস্কৃতি সংস্থা,
প্ৰথম প্ৰকাশ, গুৱাহাটী, ২০১৫

- নেওগ, মহেশ্বৰ : *অসমীয়া সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা*,
চন্দ্ৰ প্ৰকাশ, গুৱাহাটী, অষ্টম তাঙৰণ, ১৯৯৫
- (সম্পা.) : *অৰুণোদই*,
অসম প্ৰকাশন পৰিষদ, গুৱাহাটী, ১৯৮০
- (সম্পা.) : *স্নাতকৰ কথাবন্ধ*,
বিশ্ববিদ্যালয় প্ৰকাশন বিভাগ, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়,
গুৱাহাটী, প্ৰথম সংস্কৰণ, ১৯৭৪
- : *নিকা অসমীয়া ভাষা*,
লয়াৰ্ছ বুক ষ্টল, গুৱাহাটী, প্ৰথম প্ৰকাশ, ১৯৯০
- পাঠক, ৰমেশ : *অসমীয়া ভাষাৰ ইতিহাস*,
অশোক বুক ষ্টল, গুৱাহাটী, ষষ্ঠ প্ৰকাশ, ২০১৩
- : *ভাষা বিজ্ঞানৰ ভূমিকা*,
অসম অকাডেমিক চেণ্টাৰ, গুৱাহাটী, ২০০০
- : *ব্যাকৰণ আৰু প্ৰাকৃতি বিজ্ঞান*,
বীণা লাইব্ৰেৰী, প্ৰথম প্ৰকাশ, ১৯৮৮
- : *উপভাষা বিজ্ঞানৰ ভূমিকা*,
অশোক বুক ষ্টল, গুৱাহাটী, তৃতীয় সংস্কৰণ, ২০১৩
- পাঠক, তালুকদাৰ, কল্পনা(সম্পা.): *ভাষা-সাহিত্য সংস্কৃতিৰ চিন্তা*,
টেকনো এড পাব্লিকেছন, প্ৰথম প্ৰকাশ, ২০১৬

- পাঠক, জীবন চন্দ্ৰ : দৰঙী উপভাষাৰ অধ্যয়ন,
টংলা মহাবিদ্যালয়, টংলা, প্ৰথম প্ৰকাশ, ২০০৫
- পাদুন, নাহেন্দ্ৰ (সম্পা.) : ভাষাৰ তত্ত্ব কথা,
বাণী মন্দিৰ, ডিব্ৰুগড়, ২০০৪
- ফুকন পাটগিৰী, দীপ্তি : ভাষাতত্ত্ব,
বনলতা, গুৱাহাটী, ১৯৯১
- ফুকন, প্ৰসন্ন কুমাৰ : অসমৰ সংবাদপত্ৰৰ সমীক্ষাত্মক অধ্যয়ন,
মধু প্ৰকাশ, দেৰগাঁও, তৃতীয় প্ৰকাশ, ১৯৯৬
- বৰকটকী, উপেন্দ্ৰ : আন্দোলন আলোচনী আৰু ব্যক্তি,
অসম প্ৰকাশন পৰিষদ, গুৱাহাটী, প্ৰথম প্ৰকাশ, ২০০৮
- বৰপূজাৰী, হেৰম্বকান্ত : আমেৰিকান মিছনাৰীসকল আৰু উনবিংশ শতিকাৰ
অসম,
অসম সাহিত্য সভা, যোৰহাট, ১৯৯৩
- বৰগোহাঞি, হোমেন (সম্পা.) : অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী (ষষ্ঠ খণ্ড),
আনন্দৰাম বৰুৱা ভাষা-কলা-সংস্কৃতি সংস্থা,
গুৱাহাটী, তৃতীয় প্ৰকাশ, ২০১৫
- : বিংশ শতাব্দীৰ অসমীয়া সাহিত্য,
অসম সাহিত্য সভা, যোৰহাট, ১৯৬৭
- বৰুৱা, গুণাভিৰাম : অসম বুৰঞ্জী,
অসম প্ৰকাশন পৰিষদ, গুৱাহাটী, ১৯৭২

- বৰুৱা, প্ৰফুল্ল চন্দ্ৰ : অসমৰ বাতৰি কাকত,
সাহিত্য প্ৰকাশ, গুৱাহাটী, প্ৰথম প্ৰকাশ, ১৯৯৩
- বৰুৱা, প্ৰহ্লাদ কুমাৰ : অসমীয়া চুটিগল্পৰ অধ্যয়ন,
বনলতা, ডিব্ৰুগড়, ২০০৮
- : আধুনিক অসমীয়া কবিতাৰ গতি বৈচিত্ৰ্য,
বনলতা, ডিব্ৰুগড়, তৃতীয় সংস্কৰণ, ২০০০
- : চিন্তাৰ আভাস,
বনলতা, ডিব্ৰুগড়, ১৯৯২
- : সাহিত্য চিন্তা,
ইমপ্ৰিন্ট, গুৱাহাটী, প্ৰথম প্ৰকাশ, ১৯৯৭
- বৰুৱা, বিৰিঞ্চি কুমাৰ : অসমৰ লোকসংস্কৃতি,
বীণা লাইব্ৰেৰী, গুৱাহাটী, প্ৰথম প্ৰকাশ, ১৯৬১
- : অসমীয়া কথা সাহিত্য (পুৰণি ভাগ),
জাৰ্ণাল এম্পৰিয়াম, নলবাৰী, তৃতীয় তাণ্ডৰণ, ১৯৮৪
- : অসমীয়া ভাষা আৰু সংস্কৃতি,
জাৰ্ণাল এম্পৰিয়াম, নলবাৰী, পঞ্চম সংস্কৰণ, ১৯৮৫
- : অৰুণোদই ধলফাট,
অসম সাহিত্য সভা, যোৰহাট, ২০০৮
- বৰুৱা, ভীমকান্ত : অসমৰ ভাষা,
বনলতা, ডিব্ৰুগড়, পঞ্চম সংস্কৰণ, ২০১০

- বৰুৱা, লোপা : আধুনিক অসমীয়া কবিতাত প্ৰতীক আৰু চিত্ৰকল্প,
অম্বৰীপ, গুৱাহাটী, ২০০৪
- বৰুৱা, হেমচন্দ্ৰ : অসমীয়া ব্যাকৰণ,
শিৱসাগৰ, অষ্টাদশ তাণ্ডৰণ, ১৯১৯
- বৰা, দিলীপ : সমাজ সাহিত্য আৰু সংহতি,
ভবানী অফছেট এণ্ড ইমেইজিং চিষ্টেমছ প্ৰাঃ লিঃ,
গুৱাহাটী, ২০০৮
- বৰা, মহেন্দ্ৰ : অসমীয়া ছন্দৰ শিল্পতত্ত্ব,
বনলতা, ডিব্ৰুগড়, প্ৰথম প্ৰকাশ, ১৯৯০
- : অসমীয়া কবিতাৰ ছন্দ,
লয়াৰ্ছ বুক ষ্টল, গুৱাহাটী, প্ৰথম প্ৰকাশ, ১৯৬১
- : গৱেষণাৰ প্ৰণালী তত্ত্ব,
অসমীয়া বিভাগ, ডিব্ৰুগড় বিশ্ববিদ্যালয়,
ডিব্ৰুগড়, প্ৰথম প্ৰকাশ, ১৯৯২
- বৰা, যতীন : অলংকাৰ আৰু ছন্দ পৰিচয়,
বাণী প্ৰকাশ, গুৱাহাটী, প্ৰথম প্ৰকাশ, ১৯৯৪
- : সাহিত্য সমালোচনা পৰিচয়,
বাণী প্ৰকাশ, গুৱাহাটী, প্ৰথম প্ৰকাশ, ১৯৯৪
- : ছন্দধ্বনি আৰু অলংকাৰ,
বনলতা, ডিব্ৰুগড়, ১৯৯৯

- বৰা, সত্যনাথ : বহল ব্যাকৰণ,
বৰুৱা, এজেণ্চি, গুৱাহাটী, অষ্টম প্ৰকাশ, ১৯৯৫
- ভট্টাচাৰ্য্য, বসন্ত কুমাৰ : ভাষা বিজ্ঞান প্ৰবেশ,
চন্দ্ৰ প্ৰকাশ, গুৱাহাটী, দ্বিতীয় প্ৰকাশ, ২০০৮
- : অৰুণোদই যুগৰ সাহিত্য,
চন্দ্ৰ প্ৰকাশ, গুৱাহাটী, ২০০৬
- ভট্টাচাৰ্য্য, বীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ : ডেৰশ বছৰৰ অসমীয়া সংস্কৃতিত এভূমুকি,
অসম প্ৰকাশন পৰিষদ, গুৱাহাটী, ১৯৮৯
- ভাগৱতী, ৰাধিকা মোহন : সম্বাদ, সংবাদপত্ৰ আৰু সাংবাদিকতা,
অসম প্ৰকাশন পৰিষদ, গুৱাহাটী, ২০০৫
- ভৰালী, দেৱানন্দ : অসমীয়া ভাষাৰ মৌলিক বিচাৰ,
এল.বি.এ., গুৱাহাটী, ২০০০
- ভৰালী, বিভা : কামৰূপী শব্দকোষ,
নিৰীক্ষণ প্ৰকাশন, প্ৰথম প্ৰকাশ, ২০১২
- ভূঞা, যোগেন্দ্ৰ নাৰায়ণ : ঊনবিংশ শতিকা সৃষ্টি আৰু চেতনা,
বনলতা, ১৯৯৮
- মেধি, কালিৰাম : অসমীয়া ব্যাকৰণ আৰু ভাষাতত্ত্ব,
অসম প্ৰকাশন পৰিষদ, গুৱাহাটী, ১৯৭৮
- মহন্ত, প্ৰফুল্ল : অসমীয়া মধ্যবিত্ত শ্ৰেণীৰ ইতিহাস,
ভবানী প্ৰিন্ট এণ্ড পাব্লিকেছন, গুৱাহাটী,
দ্বিতীয় প্ৰকাশ, ২০১০

- : অসমীয়া জাতীয়তাবাদৰ উৎস প্ৰসংগ,
সৃজন প্ৰকাশ, গুৱাহাটী, ২০১৫
- : সমাজ সংস্কৃতি ইতিহাস ইত্যাদি,
সৃজন প্ৰকাশ, প্ৰথম প্ৰকাশ, ২০১৬
- মৰল, ভগৱান : ভাষাৰ্থ বিজ্ঞান,
অসমী প্ৰকাশন, গুৱাহাটী, প্ৰথম প্ৰকাশ, ১৯৮১
- : অসমীয়া ব্যাকৰণ জ্যোতি,
অসম ৰাজ্যিক পাঠ্যপুথি প্ৰচাৰ আৰু প্ৰকাশন নিগম
লিমিটেড, গুৱাহাটী, ১৯৭৪
- শইকীয়া, চন্দ্ৰপ্ৰসাদ (সম্পা.) : অসমৰ বাতৰি কাকত আলোচনীৰ ডেৰশ বছৰীয়া
ইতিহাস,
অসমৰ বাতৰি কাকতৰ ডেৰশ বছৰীয়া জয়ন্তী
উদ্যাপন সমিতি, গুৱাহাটী, ১৯৯৮
- শইকীয়া, নগেন : গৱেষণা পদ্ধতি পৰিচয়,
বনলতা, ডিব্ৰুগড়, ১৯৯৬
- শইকীয়া বৰা, লীলাৱতী : অসমীয়া ভাষাৰ ৰূপতত্ত্ব,
বনলতা, গুৱাহাটী, তৃতীয় সংস্কৰণ, ২০১৫
- : অসমীয়া ব্যাকৰণ আৰু ব্যৱহাৰ,
অসম সাহিত্য সভাৰ হৈ চন্দ্ৰ প্ৰকাশ, গুৱাহাটী,
প্ৰথম প্ৰকাশ, ২০১৬

- শৰ্মা, তীৰ্থনাথ : সাহিত্য বিদ্যা পৰিক্ৰমা,
বাণী প্ৰকাশ, গুৱাহাটী, সপ্তম সংস্কৰণ, ১৯৯৫
- শৰ্মা, বাণীকান্ত : অসমীয়া ভাষা সাহিত্যলৈ মিছনেৰীসকলৰ অৱদান,
অসম সাহিত্য সভা, যোৰহাট, ১৯৮১
- শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ : অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত,
সৌমাৰ প্ৰকাশ, গুৱাহাটী, ২০০৩
- শৰ্মা, হেমন্ত কুমাৰ : অসমীয়া সাহিত্যত দৃষ্টিপাত,
বীণা লাইব্ৰেৰী, গুৱাহাটী, পঞ্চম সংস্কৰণ, ১৯৮৭
- শাস্ত্ৰী, মনোৰঞ্জন : সাহিত্য দৰ্শন,
জাৰ্ণাল এম্পৰিয়াম, নলবাৰী, তৃতীয় প্ৰকাশ, ১৯৮৮
- হাকাচাম, উপেন বাভা : অসমীয়া আৰু অসমৰ ভাষা উপভাষা,
জ্যোতি প্ৰকাশন, গুৱাহাটী, ২০০৯
- হাজৰিকা, বিশ্বেশ্বৰ (অনু.) : অসমীয়া ভাষাৰ গঠন আৰু বিকাশ,
বৰপেটা সাহিত্য সভা, বৰপেটা, ১৯৯৬
- হাজৰিকা, লক্ষ্মী : ভাষাবিজ্ঞান আৰু অসমীয়া ভাষা বিজ্ঞান পৰিচিত,
অশোক বুক ষ্টল, প্ৰথম প্ৰকাশ, ২০০৬
- বাংলা :
- চট্টোপাধ্যায়, পাৰ্থ : বাংলা সংবাদপত্ৰ ও বাঙালিৰ নবজাগৰণ,
কলকাতা, প্ৰথম প্ৰকাশ, ১৯৭৭

- চৌধুরী, ভূদেব : বাংলা সাহিত্যৰ ইতিহাস,
কলিকতা, ১৯৬০
- বন্দোপাধ্যায়, অসিত কুমাৰ : বাংলা সাহিত্যৰ ইতিবৃত্ত(পঞ্চম খণ্ড),
কলকাতা, ১৯৯৫
- বন্দোপাধ্যায়, বজেন্দ্ৰ নাথ : বাংলা সাময়িক পত্ৰ,
কলকাতা, ১৩৪২ সাল
- বিশ্বাস, সুকুমাৰ : ভাষা বিজ্ঞান পৰিচয়,
জিজ্ঞাসা, কলিকতা, ১৯৬৮
- লাহা, প্ৰবীৰ কুমাৰ : ভাৰতৰ সংবাদপত্ৰ ও গণ মাধ্যম ইতিহাসেৰ
কালপঞ্জী,
কলিকতা, ২০১২ সাল
- সেন, সুকুমাৰ : বাঙ্গালা সাহিত্যেৰ ইতিহাস(দ্বিতীয় খণ্ড),
কলিকতা, ১৩৭৭ সাল
- : ভাষাৰ ইতিবৃত্ত,
ইষ্টাৰ্ণ পাব্লিছাৰ্ছ, কলকাতা, ১৯৮৭
- ইংৰাজী :
A Nida, Eugere : *Morphology*,
Ann Arber, 1965
- Bharali, D : *A Study of Phonology and Vocabulary of the
Assamese Language*, Author, Jorhat, 1959

- Baruah, B.K. ⋈ *History of Assamese Literature,*
Sahitya Academy, New Delhi, 1964
- Bloomfield, Leonard ⋈ *Language,*
Matilal Banarashidass Publication, Sixth Edition,
1994
- Barpujari, H.K. ⋈ *Political History of Assam,*
- Bhuyan, S.K. ⋈ *Early British Relations with Assam,*
Guwahati, 1949
- Chatterji, S.K ⋈ *The Origina and Development of the Bengali*
Language, Vol.I and II,
Rupa & Company, Calcutta, 1979
- East-West Press ⋈ *MLA Handbook of Writers of Research Paper,*
Seventh Edition, East-West Press Private
Limited, 2009
- Goswami, G.C. ⋈ *Structure of Assamese,*
Deptt. of Publication, GU. Ist Edition, 1982
- ⋈ *An Introduction to Assamese Phonology,*
Published by the Deccan College, 1966
- Kakati, Bani Kanta ⋈ *Assamese : Its Formation and Development,*
Lawyer's Book Stall, Guwahati, 2nd Edition, 1972

- Mills, A.J. Maffatt ⊘ *Report on the Province of Assam,*
Publication Borad Assam, Guwahati, 1984
- Neog, Dimbeswar ⊘ *New Light on History of Assamese Literature,*
Suwani Prakash, Guwahati, 1962
- ⊘ *Origin and Growth of the Asamiya Language,*
Suwani Prakash, Guwahati, 1964
- Saikia, Nagen ⊘ *Background of Modern Assamese Literature,*
Omsons Publication, New Delhi, 1988
- Sturtevant, E.H. ⊘ *An Introduction to Linguistics Science,*
Yale University Press, 1947
- আলোচনী :**
- তেৰাং, বংবং (সম্পা.) ⊘ *প্ৰকাশ, দশম বছৰ, তৃতীয়-চতুৰ্থ সংখ্যা, অসম প্ৰকাশন*
পৰিষদ, গুৱাহাটী, ৰূপালী জয়ন্তী সংখ্যা, ডিচেম্বৰ-
জানুৱাৰী, ১৯৮৪-১৯৮৫
- শইকীয়া, চন্দ্ৰপ্ৰসাদ (সম্পা.) ⊘ *গৰীয়সী, প্ৰথম বছৰ, প্ৰথম সংখ্যা, সাহিত্য প্ৰকাশ,*
গুৱাহাটী, অক্টোবৰ, ১৯৯৩
- (সম্পা.) ⊘ *গৰীয়সী, দ্বিতীয় বছৰ, চতুৰ্থ সংখ্যা, সাহিত্য প্ৰকাশ,*
গুৱাহাটী, ১৯৯৫
- (সম্পা.) ⊘ *গৰীয়সী, দ্বিতীয় বছৰ, একাদশ সংখ্যা, সাহিত্য প্ৰকাশ,*
গুৱাহাটী, আগষ্ট, ১৯৯৫

- (সম্পা.) : গৰীয়সী, তৃতীয় বছৰ, প্ৰথম সংখ্যা, সাহিত্য প্ৰকাশ,
গুৱাহাটী, অক্টোবৰ, ১৯৯৫
- (সম্পা.) : গৰীয়সী, তৃতীয় বছৰ, অষ্টম সংখ্যা, সাহিত্য প্ৰকাশ,
গুৱাহাটী, মে, ১৯৯৬
- (সম্পা.) : গৰীয়সী, তৃতীয় বছৰ,একাদশ সংখ্যা, সাহিত্য প্ৰকাশ,
গুৱাহাটী, আগষ্ট, ১৯৯৬
- (সম্পা.) : গৰীয়সী, তৃতীয় বছৰ, দ্বাদশ সংখ্যা, সাহিত্য প্ৰকাশ,
গুৱাহাটী, ছেপ্তেম্বৰ, ১৯৯৬

অভিধান :

- চলিহা, সুমন্ত (সম্পা.) : আধুনিক অসমীয়া শব্দকোষ,
বাণী মন্দিৰ, ডিব্ৰুগড়, ষষ্ঠ প্ৰকাশ, ১৯৯৯

নেওগ, মহেশ্বৰ,

শৰ্মা, ৰজনীকান্ত দেৱ আৰু

বৰুৱা, নৱকান্ত (সম্পা.)

- : আধুনিক অসমীয়া অভিধান,
অসম প্ৰকাশন পৰিষদ, গুৱাহাটী, ১৯৮৩

বৰুৱা, হেমচন্দ্ৰ (সম্পা.)

- : হেমকোষ,
দেৱানন্দ বৰুৱা, গুৱাহাটী, ত্ৰয়োদশ সংস্কৰণ, ২০০৭